

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Dalia Jakulytė

***KNYGOS NOBAŽNYSTĖS* AUTORYSTĖS  
IR VARDAŽODŽIO KAITYBOS TYRIMAS  
RELIACINĖS DUOMENŲ BAZĖS PAGRINDU**

Daktaro disertacija

Humanitariniai mokslai, filologija (04H)

Klaipėda, 2016

Mokslo daktaro disertacija rengta 1996–2005 metais Vilniaus universitete ir 2015–2016 metais Klaipėdos universitete pagal suteiktą Vytauto Didžiojo universitetui kartu su Klaipėdos universitetu, Šiaulių universitetu, Lietuvių kalbos institutu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. rugpjūčio 12 d. įsakymo Nr. V-886 redakcija) doktorantūros teisę.

Disertacija ginama eksternu.

Mokslinė konsultantė:

prof. dr. Dalia Pakalniškienė (Klaipėdos universitetas, humanitariniai mokslai,  
filologija – 04H)

## TURINYS

Iliustracijų sąrašas.....	4
Lentelių sąrašas .....	6
Santrumpos.....	9
ĮVADAS.....	11
A. Senųjų raštų tyrimo problematika .....	18
B. <i>Knyga nobažnystės</i> – leidinio sandara ir istorija .....	22
1. SENŪJŲ RAŠTŲ MORFOLOGIJOS DUOMENŲ BAZĖ .....	25
1.1. Loginė duomenų struktūra.....	25
1.2. Morfologijos duomenų bazės realizacija.....	29
1.3. Senųjų raštų morfologijos duomenų bazės pritaikymas KN duomenims .....	33
1.3.1. Duomenų įvedimas.....	34
1.3.2. Medžiagos peržiūra, rūšiavimas ir koregavimas.....	35
1.3.3. Duomenų atranka .....	37
1.3.4. KNDB vystymo ir taikymo perspektyvos .....	42
1.4. Apibendrinimas.....	43
2. AUTORYSTĖ IR JOS ATSPINDŽIAI KALBOJE .....	45
2.1. SE ir MKr autorystė: Antano Jakulio hipotezės verifikacija .....	45
2.2. Rašyba.....	52
2.3. Fonetika .....	60
2.4. Morfologija ir žodžių daryba.....	67
2.5. Leksika.....	69
2.6. Apibendrinimas.....	70
3. VARDAŽODŽIO MORFOLOGIJOS TYRIMAI .....	73
3.1. Bendrieji dalykai .....	73
3.1.1. Linksnio kategorija: postpoziciniai vietininkai .....	73
3.1.2. Skaičiaus kategorija: dviskaita .....	80
3.1.3. Sisteminis galūnių trumpinimas.....	82
3.2. Daiktavardis .....	85
3.2.1. Kaityba. Linksnių galūnės ir kaitybos tipai.....	85
3.2.2. Kaitybos paradigmos.....	91
3.2.3. Kaitybos kamienų įvairavimas.....	100
3.2.4. Linksniavimo tipų hierarchija .....	113
3.3. Būdvardis .....	118
3.3.1. Laipsniavimas.....	119
3.3.2. Apibrėžtumas.....	123
3.3.3. Linksniavimas. Linksnių galūnės .....	126
3.3.4. Kaitybos kamienai.....	128
3.3.5. Linksniavimo tipai .....	139
3.3.6. Kaitybos kamienų įvairavimas.....	146
3.3.7. Linksniavimo tipų hierarchija .....	148
3.4. Apibendrinimas.....	152
IŠVADOS .....	157
LITERATŪRA.....	161

## ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

1 pav. KN leksikos kartotekos kortelė .....	26
2 pav. „Žodžio“ ir „Leksemos“ santykis .....	28
3 pav. Loginė duomenų struktūra.....	29
4 pav. Duomenų bazės lentelių ir ryšių tarp jų DBVS MS Access schema .....	30
5 pav. Lentelės „Skyrius“ fragmentas .....	33
6 pav. Lentelės „KN tekstas“ fragmentas.....	34
7 pav. Lentelės „Žodžiai“ fragmentas. Formos nurodymas.....	35
8 pav. Lentelės „Žodžiai“ fragmentas. Pagrindinių formų nurodymas .....	35
9 pav. Lentelės „Skyrius“ fragmentas. 13 skyriaus turinio peržiūra .....	36
10 pav. Duomenų peržiūra lentelėje „KN tekstas“ .....	36
11 pav. Duomenų peržiūra lentelėje „Leksemos“ .....	36
12 pav. Kaitybos duomenų atrankos užklausų forma.....	37
13 pav. Kaitybos atrankos ir peržiūros užklausos fragmentas.....	38
14 pav. Kaitybos duomenų įvedimo užklausos fragmentas .....	40
15 pav. Kaitybos atrankos konteksto peržiūros forma.....	40
16 pav. Žodžių formų statistikos atrankos kriterijų įvedimo forma.....	41
17 pav. Leksemų formų vartojimo statistika pagal autorius .....	41
18 pav. Žodžių formų vartojimo statistika pagal autorius (fragmentas) .....	42
19 pav. Žodžių formų vartojimo statistika pagal skyrius (fragmentas) .....	42
20 pav. <i>Krist-</i> // <i>Christ-</i> vartojimas SE skyriuose.....	46
21 pav. *e, *ē refleksai po sukietėjusio l šiandieninėse Lietuvos tarmėse (pagal Zinkevičius, Lietuvių dialektologija, 1966).....	64
22 pav. Būtojo laiko trečiojo asmens formų galūnių rašyba.....	65
23 pav. Adesyvo ir inesyvo santykis KN dalyse .....	74
24 pav. Kaitybos atrankos forma: iu kamieno formų atrankos kriterijai .....	89
25 pav. Kaitybos atranka: vns. kilm. su galūne <i>-aus</i> .....	89
26 pav. Kaitybos atranka: priebalsinio kamieno formos.....	90
27 pav. Formų peržiūra lentelėje „Pagrindinės formos“ .....	91
28 pav. Kaitybos tipo įrašymas lentelėje „Pagrindinės formos“ .....	91
29 pav. „Dvigubi“ linksniavimo tipai .....	100

30 pav. KN daiktavardžio linksniavimo tipų hierarchinio grupavimo „medis“ .....	117
31 pav. KN daiktavardžio linksniavimo tipai .....	117
32 pav. Būdvardžių giminių formų vartojimo statistika.....	119
33 pav. Linksnių formų vartojimo statistika .....	127
34 pav. Būdvardžių kaitybos tipai.....	134
35 pav. KN būdvardžių linksniavimo tipų hierarchinio grupavimo „medžiai“ .....	151
36 pav. KN būdvardžių linksniavimo tipai .....	152

## LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Gramatinės formos apibūdinimo pavyzdžiai .....	27
2 lentelė. Gramatinių kategorijų atributų sąrašai .....	30
3 lentelė. Pirminis „Leksemų“ lentelės variantas .....	32
4 lentelė. Pagalbinė lentelė „Knygos“ .....	33
5 lentelė. Pagalbinė lentelė „Tekstas“ .....	33
6 lentelė. Dvigiminių daiktavardžių formos.....	38
7 lentelė. Daiktavardžių, vienaskaitos kilmininke turinčių galūnę <i>-ies</i> atrankos fragmentas .....	39
8 lentelė. Pagalbinė lentelė „Autoriai“ .....	51
9 lentelė. <i>Krist-</i> // <i>Christ-</i> rašybos pasiskirstymas pagal autorius.....	51
10 lentelė. Skolinių variantų pasiskirstymas .....	51
11 lentelė. Minkštumo ženklo žymėjimas po <i>l</i> prieš užpakalinės eilės balsius.....	55
12 lentelė. Žodžių <i>žengti, žengimas</i> rašyba.....	57
13 lentelė. <i>-ji</i> rašyba įvardžiuotinėse ir įvardžio <i>jis</i> formose.....	57
14 lentelė. Junginių <i>pj, bj</i> rašyba.....	57
15 lentelė. <i>e</i> rašyba .....	58
16 lentelė. Negalūninis <i>en</i> po <i>l</i> .....	61
17 lentelė. Galūninis <i>*ē</i> po <i>l</i> .....	61
18 lentelė. Galūninis <i>*ei</i> po <i>l</i> .....	62
19 lentelė. Galūninis <i>*e</i> po <i>l</i> .....	62
20 lentelė. Galūninis <i>*es</i> po <i>l</i> .....	63
21 lentelė. Jungtukų vartojimas.....	69
22 lentelė. Adesyvo formos .....	74
23 lentelė. Iliatyvo formos.....	77
24 lentelė. Dvižodės dviskaitos formos KN skyriuose .....	81
25 lentelė. Dviskaitos ir daugiskaitos formų vartojimas konstrukcijoje <i>po akim(s)</i> .....	82
26 lentelė. Sisteminis vyriškosios ir moteriškosios giminės vardažodžių galūnių trumpinimas: vienaskaitos inesyvo ir įnagininko formų statistika .....	83
27 lentelė. Sisteminis galūnių trumpinimas: vienaskaitos naudininkas .....	83
28 lentelė. Sisteminis galūnių trumpinimas: daugiskaitos naudininkas.....	84

29 lentelė. Daiktavardžių linksniavimo tipai.....	86
30 lentelė. Daiktavardžių linksnių galūnės .....	87
31 lentelė. (i)õ linksniuotės paradigma .....	92
32 lentelė. (i)ā linksniuotės paradigma .....	94
33 lentelė. <i>e</i> linksniuotės paradigma .....	95
34 lentelė. (i)u linksniuotės paradigma .....	96
35 lentelė. <i>i</i> linksniuotės paradigma .....	98
36 lentelė. Kamienų varijavimas: skolinių adaptacija.....	102
37 lentelė. Kamienų varijavimas: skirtingos darybos vediniai.....	103
38 lentelė. Kamienų varijavimas: kamienų mišimas .....	108
39 lentelė. <i>ē</i> kamieno daiktavardžių galūnių refleksai po <i>l</i> .....	111
40 lentelė. Kamienų varijavimas: <i>l</i> kietinimo sukeltas kamienų mišimas .....	112
41 lentelė. Linksnių vartojimo dažnumas KN.....	115
42 lentelė. KN linksnių tipų panašumo indeksų pataisos .....	115
43 lentelė. Daiktavardžio linksniavimo tipų panašumo indeksai.....	116
44 lentelė. Vyriskosios giminės aukštesniojo laipsnio formos .....	120
45 lentelė. Moteriškosios giminės aukštesniojo laipsnio formos .....	120
46 lentelė. Vyriskosios giminės aukščiausiojo laipsnio formos.....	121
47 lentelė. Moteriškosios giminės aukščiausiojo laipsnio formos.....	123
48 lentelė. Įvardžiuotinės formos .....	124
49 lentelė. Būdvardžių linksnių galūnės .....	128
50 lentelė. <i>õ</i> kamieno būdvardžių linksniavimo pavyzdžiai .....	129
51 lentelė. <i>iõ</i> kamieno būdvardžių linksniavimo pavyzdžiai .....	130
52 lentelė. <i>iĩõ</i> kamienio būdvardžių linksniavimo pavyzdžiai .....	131
53 lentelė. <i>u</i> kamieno būdvardžių linksniavimo pavyzdžiai .....	132
54 lentelė. <i>u</i> kamieno vienaskaitos kilmininko formų vartoseną .....	133
55 lentelė. <i>ā</i> kamieno būdvardžių linksniavimo pavyzdžiai .....	134
56 lentelė. <i>iā</i> kamieno būdvardžių linksniavimo pavyzdžiai .....	135
57 lentelė. <i>ē</i> kamieno būdvardžių formų apžvalga .....	136
58 lentelė. <i>ē</i> / <i>iā</i> kamienų formų vartoseną.....	138
59 lentelė. <i>õ–ā</i> kamieno paradigma .....	141

60 lentelė. $i\check{o}-i\bar{a}$ kamieno paradigma.....	142
61 lentelė. $u-i\bar{i}\bar{a}$ kamieno paradigma .....	142
62 lentelė. $i\check{i}\check{o}-i\bar{a} / \bar{e}$ kamieno paradigmos .....	143
63 lentelė. Unikalias $i\check{i}\check{o}-i\bar{a} / \bar{e}$ kamieno paradigmos.....	145
64 lentelė. Kamienų įvairavimas.....	146
65 lentelė. Pirmojo autoriaus būdvardžių linksniavimo tipų panašumo indeksai.....	150
66 lentelė. Antrojo autoriaus būdvardžių linksniavimo tipų panašumo indeksai .....	151



## SANTRUMPOS

- DBVS – duomenų bazių valdymo sistema.
- DLKG – Dabartinės lietuvių kalbos gramatika.
- DP – Mikalojaus Daukšos „Postilla Catholica (Postilė)“, 1599.
- E – evangelijos ištrauka (E1 – pirmoji SE evangelijos ištrauka).
- E I – 1–21 ir 56–60 SE evangelijų ištraukos.
- E II – 22–55 SE evangelijų ištraukos.
- EPL – Jono Jaknavičiaus „Evangeliè polskie i litevskie“, 1647.
- ID – identifikatorius, unikalus duomenų bazės elemento pavadinimas.
- K – katekizmas, paskutinysis MKr skyrius („KATECHIZMAS ABA TRVMPAS PAMOKSLAS Wieros Krikšćioniškòs del waykialu mažu“).
- KN – Knyga nobažnystės („KNIGA Nonazniłtes Krikšćioniškòs/ Ant gárbos Diewuy TRAYCEY Szwentoy Wienatijam: Ant wartoimá Bážnicioms dides Kunigiltes Lietuwos išduotá. KIEDAYNISE, DRVKAWOIA, IOCHIMAS IVRGIS RHETAS, Meatu Poná, 1653“).
- LKŽ – Lietuvių kalbos žodynas (<http://www.lkz.lt/>)
- M – malda (M1 – pirmoji MKr malda).
- MKr – Maldos krikščioniškos („MALDOS KRIKSCIONISZKOS, Wifokiam meatuy ir reikalams bendriems prigulinčios: Ant garbos Diewa Traycey Szwentoy wiena Tewá, Sunaus, ir Dwašios S. O del naudos Bážnicios io, ant fwieta išłayftos <...> KIEDAYNISE, SPAUDE, JOCHIMAS JURGIS RHETAS, Meatu Poná, 1653.“). Trečioji KN dalis, 58 maldos ir katekizmas (žr. K).
- P – pamokslas (P1 – pirmasis SE pamokslas).
- SE I – 1–21 ir 56–60 SE pamokslai.
- SE II – 22–55 SE pamokslai.
- Pas – Pasija, paskutinis SE skyrius („PASSYA ABA HISTORYA Apie kánčia šmerti, ir pákafimá Poná mužu IEZVSA Chryftuá, iš wifu kiáturiu Ewánieliftu pátogiav furinkta“).
- SE – Suma Evangelijų („SUMMA Abá Trumpas išguldimas EWANIELIV SZWENTU Per wifus meatus/ dienomis Nedelos/ Bážniofo Krikšćioniškòfe ikaytomu/ O ánt gárbos Wienam DIEWUY, šu wala Wiriañniuju del pázitka Wierniems, didey Kunigiltey Lietuwos, ir del naminiku pabažnu ánt užiwimá

namifzkie ifzduotá. KIEDAYNISE, DRVKAWOIA, IOCHIMAS IVRGIS RHETAS, Meatu Poná, 1653“). Antroji KN dalis, 60 evangelijų ir pamokslų bei Pasija (žr. *Pas*).

sk. – skolinys.

VL – Baltramiejaus Vilento „Evangelijos bei epistolos“, 1579.

XML – *Extensible Markup Language*, universali dokumentų ženklinimo kalba, skirta dokumentų struktūrai aprašyti.

## ĮVADAS

**Darbo objektas** – dviejų *Knygos nobažnystės* (KN) dalių – *Sumos evangelijų* su *Pasija* (SE ir Pas) ir *Maldų krikščioniškų* su *Katekizmu* (MKr ir K) – vardažodžio morfologija, t. y. daiktavardžių ir būdvardžių kaitybos ypatumai<sup>1</sup>.

### **Darbo aktualumas**

XVI–XVII a. lietuviškų raštų kalba – vienas svarbiausių lietuvių kalbos istorijos šaltinių. Senųjų raštų tyrimas atveria galimybę sugrįžti į tam tikrą kalbos raidos tarpsnį, chronologizuoti atskirus pokyčius ir iš jų kaip mozaiką bandyti „surinkti“ ar papildyti bendrą kalbos vystymosi vaizdą. Raštų paminklo kalba gali būti nagrinėjama įvairiais lygmenimis – fonetikos, morfologijos, leksikos ir sintaksės. Kiekvieno jų tyrimo galimybės vis kitokios, kitoks tarmės ir kitų kalbų įtakos atspindys. Antai fonetikos tyrimus riboja rašybos nenuoseklumas, leksika ir sintaksė – „jautriausios“ kitų kalbų įtakai.

Daugiausia tyrėjų dėmesio sulaukia senųjų raštų leksika: leidžiami atskirų raštų ar autorių žodynai bei leksikos registrai (Jakulis, 1995; Palionis, 2004; Urbas, 1996 etc.), kuriamas kompiuterinis istorinis lietuvių kalbos žodynas (Ambrazas, Aleknavičienė, Zinkevičius, 1998; Aleknavičienė, 2008; etc.). Tokie registrai ir žodynai yra labai parankūs ir morfologijos tyrimams, tačiau dėl vis dar gana sudėtingo medžiagos atrankos mechanizmo šie tyrinėjimai nėra labai spartūs.

XVI–XVII a. „vidurietišku“ (vakarų aukštaičių šiauliškių tarmės pagrindu parengtų) raštų vardažodžio morfologijos tyrimai dar labai fragmentiški. Daugiau dėmesio skiriama Daukšos tekstams: ištirta ir aprašyta įvardžių semantinė ir morfologinė struktūra (Rosinas, 2001), postpozicinių vietininkų vartoseną (Žilinskaitė, 2004; Žilinskaitė, 2007), tiriama daiktavardžių linksniavimo tipų hierarchija (Zavadzkaitė-Ivanauskienė, 2000). Kitų to meto leidinių morfologijos (postpozicinių vietininkų) tyrimų tėra keletas – Morkūno *Postilės* (Maskuliūnas, 2006), Chylinskio *Biblijos* (Kavaliūnaitė, 2001; 2002; 2003). Nėra ir išsamių KN vardažodžio morfologijos tyrimų.

### **Darbo naujumas ir temos tyrimo būklė**

Nors kalbos kokybe KN neatsilieka nuo Daukšos raštų, ji dar nesulaukė reikiamo tyrėjų dėmesio. SE ir MKr fonetiką, morfologiją ir leksiką buvo pradėjęs tirti

---

<sup>1</sup> Skaitvardžių ir įvardžių kaitybos apžvalgos atsakyta dėl tų kalbos dalių kaitybos įvairovės. Daiktavardiškai kaitomi skaitvardžiai (pvz., *šimtas*, *dešimtis*) aptariami prie daiktavardžių.

Antanas Jakulis. Jis parengė ir publikavo straipsnius, skirtus *Knygos nobažnystės* santykiui su kitais lietuviškais raštais (Jakulis, 1971; 1984), išskėlė skirtingos atskirų KN dalių autorystės hipotezę (Jakulis, 1982), pradėjo fonetikos tyrimus: bandė išvelgti ryšį tarp kai kurių galūnių trumpinimo ir kirčiavimo. Bene didžiausias jo darbas – parengtas KN leksikos registras (rankraštis). A. Jakulio vadovaujama giesmyno leksikos registrą ėmė rengti Halina Siaurukienė, bet dėl ankstyvos vadovo mirties pakeitė darbo kryptį, ėmė rengti žodyną ir tyrinėti leksiką, publikavo tik vieną straipsnį, skirtą giesmyno skoliniam (Siaurukienė, 1987).

A. Jakulio pradėtus darbus toliau tęsė šio darbo autorė. Pirmiausia surinko kompiuteriu, parengė spaudai ir publikavo SE leksikos registrą (Jakulis, 1995), remdamasi šiuo ir kitais A. Jakulio ir H. Siaurukienės parengtais registrais tyrė KN kalbą: aptarė kai kurias daiktavardžių, būdvardžių kaitybos bruožus, ieškojo atskirų autorių kalbos (fonetikos ir morfologijos) skirtumų (Jakulytė, 1996; 1997; 2005). Greta buvo rengiama ir elektroninė šių registrų versija, kuriai pasirinkta reliacinės duomenų bazės forma (Jakulytė, 2001; 2004). Publikavus faksimilinį KN leidimą (Knyga, 2004) ir transliteruotus KN tekstus bei konkordancijas (Lietuvių kalbos institutas, 2008), senųjų raštų tyrėjai jau ima tirti ir šio šaltinio kalbą, plg. atoninių įvardžių *Knygoje nobažnystės* analizė Broniaus Maskuliūno straipsnyje (Maskuliūnas, 2007) ir Auksės Razanovaitės disertacijos skyriuje (Razanovaitė, 2014). Tačiau, be pavienių straipsnių vienu ar kitu klausimu, A. Jakulio, B. Maskuliūno ar kt. mokslininkų vadovautų studentų diplominių darbų, jokių rimtesnių KN kalbos studijų kol kas nėra.

Šiame darbe sukurta skaitmeninė KN teksto kopija ir reliacinio modelio kartoteka, kurioje duomenys (kartotekos kortelių įrašai) pateikiami tarpusavyje susietose duomenų lentelėse; sukurtas ir taikomas įrankis kalbos ypatyboms (ypač morfologijai) grupuoti, atrinkti ir analizuoti; naudojantis šiuo įrankiu, patikrinti ankstesnį KN kalbos tyrimo rezultatai, ištirta ir aprašyta KN vardažodžio kaityba ir pagal to tyrimo rezultatus modifikuoti, patikslinti KN morfologijos duomenys bazėje. Tad darbo naujumas yra dvejopas:

- pirmą kartą pateikiami nuoseklūs KN vardažodžio kaitybos tyrimai;
- sukurtas naujas informacinių technologijų naudojimo būdas ir įrankis senųjų raštų morfologijos analizei, sudaryta jo kūrimo ir taikymo metodika; analogiško įrankio nei lietuvių, nei latvių senųjų raštų kalboms tirti sukurta nebuvo.

## Darbo medžiaga

Šiame darbe tiriama 1653 m. Kėdainių leidinių, vadinamų „Knyga nobažnystės“ (žr. 2 skyrių *B. Knyga nobažnystės*), dviejų dalių morfologija:

- antrosios dalies, kurią sudaro *Suma evangelijų ir Pasija*,
- trečiosios dalies, kurią sudaro *Maldos krikščioniškos ir Katekizmas*.

Giesmyno (pirmosios KN dalies) analizės kol kas atsisakyta dėl keleto priežasčių: jis parengtas kitų autorių; tekstas eiliuotas, tad kai kurios morfologijos ypatybės, pavyzdžiui, galūnių trumpinimas, gali būti eilėdaros rezultatas; giesmės yra naujai išverstos iš keleto lenkiškų giesmynų ar perimtos iš kitų giesmynų (31 iš Petkevičiaus giesmyno, dar keletas iš Mažosios Lietuvos giesmynų), jos gerokai parengtos – tiek pateiktos jau gyvavusios lietuviškoje liturgijos tradicijoje, tiek sukurtos specialiai šiam leidimui (Pociūtė, 2001). Prieš analizuojant morfologiją, reikėtų nustatyti kiekvienos giesmės genezę.

Duomenys rinkti iš pirmojo leidimo egzemplioriaus fotokopijų ir faksimilinio 2004 m. leidinio, remtasi A. Jakulio sudaryta kartoteka ir leksikos registrais.

## Tyrimo metodika

Šiuo metu lingvistikoje įsivyravę dedukciniai tyrimo metodai yra tinkamesni, kai duomenų mažai arba jie yra fragmentiški. Skaitmeninant senosios lietuvių kalbos tekstus, duomenų kiekis smarkiai išauga, ir jiems apdoroti turi būti taikomi modernūs duomenų analizės metodai. Šiame darbe tikslingai taikomi indukciniai metodai: gramatinė konkretaus rašytinio šaltinio sistema analizuojama ir aprašoma tik apžvelgus ir susistemintus turimus faktus. Indukcinė paradigma grindžiama moderniomis informacinėmis technologijomis ir skaičiuojamojo mokslo (duomenų tyrybos<sup>2</sup>) metodais.

### Lingvistiniai metodai

KN morfologijai tirti naudojama sisteminės analizės metodika – visų KN žodžių formos ir morfemos tiriamos aprašomuoju ir vidinės rekonstrukcijos metodu; tarminėms ypatybėms tirti taikomi lyginamasis ir geolingvistinės analizės metodai – lyginamos skirtingose KN dalyse vartojamos formos, esant tyrimų, gretinama su kitų kalbos paminklų duomenimis, atskirų reiškinių paplitimas lyginamas su dabartinių lietuvių kalbos tarmių medžiaga, pateikta Zigmo Zinkevičiaus *Lietuvių dialektologijos* (Zinkevičius, 1966)

---

<sup>2</sup> Duomenų tyryba (angl. *data mining*) – tai duomenų analizės procesas, kurio metu bandoma nustatyti ir atrasti duomenų struktūras ir ryšius, sprendžiami įvairūs klasifikavimo, klasterizavimo, susietumo taisyklių sudarymo uždaviniai.

žemėlapiuose bei *Lietuvių kalbos atlase* (II: Fonetika, 1982; III: Morfologija, 1991). Vardažodžių kaitybos klasėms nustatyti taikomas klasterine analize grindžiamas duomenų grupavimo metodas, remiantis Alekso Girdenio ir Alberto Rosino 1966 m. aprašyta metodika (Girdenis, Rosinas, 1966).

#### Informacinių technologijų metodai

Visoms žodžių formoms surinkti ir aprašyti kuriama elektroninė duomenų bazė. Tai daroma dviem etapais – projektavimo (konceptualaus ir dalykinio) ir realizacijos. Konceptualaus projektavimo metu sprendžiama, kokio pobūdžio duomenys reikalingi senųjų raštų morfologijos tyrėjui, numatoma, į kokius klausimus turi gebėti atsakyti kuriama duomenų bazė; dalykinio projektavimo metu apibrėžiama duomenų specifika, požymiai, tarpusavio ryšiai. Šio etapo rezultatas – loginė duomenų struktūra. Sukurtą ir realizuotą senųjų raštų morfologijos duomenų bazę jau galima naudoti tyrimams, t. y. įkėlus duomenis ir sužymėjus reikiamus jų požymius, tuos duomenis atrinkti, rikiuoti ir rūšiuoti norima tvarka, atlikti tikslus statistinius tyrimus.

#### **Darbo tikslas ir uždaviniai**

Darbo tikslas – nustatyti *Knygos nobažnystės* autorystę bei ištirti ir aprašyti KN vardažodžio kaitybos sistemą.

Tikslui pasiekti keliami ir sprendžiami tokie uždaviniai:

1. Sukurti senųjų raštų morfologijos tyrimo metodiką:
  - a) konceptualaus projektavimo metu išanalizuoti senųjų raštų morfologijos analizės poreikius (medžiagos specifiką ir atrankos parametrus);
  - b) dalykinio projektavimo metu sukurti loginę duomenų bazės struktūrą (apibrėžti duomenis, nustatyti morfologinius požymius ir jų tarpusavio ryšius, sudaryti morfologinių požymių sąrašus);
  - c) realizacijos ir aktualizacijos etape sukurti senųjų raštų morfologijos duomenų bazę ir suvesti KN duomenis (visus žodžius ir pagrindinius jų atributus);
  - d) diegimo ir instrumentinio tyrimo aprūpinimo etape sukurti supaprastintą medžiagos atrankos mechanizmą.
2. Pritaikyti KN duomenų bazę autorinių kalbos skirtumų analizei ir patikrinti A. Jakulio iškeltą skirtingos KN dalių autorystės hipotezę.
3. Naudojantis sukurtu medžiagos atrankos mechanizmu, ištirti KN vardažodžių – daiktavardžių ir būdvardžių – kaitybos ypatumus.

## **Teorinė ir praktinė darbo vertė ir pritaikymas**

Sukurta KN morfologijos duomenų bazė (toliau – KNDB) yra pritaikyta kaitybai tirti: joje sužymėti visų žodžių teksto struktūros ir gramatiniai požymiai (kalbos dalis, linksnis, skaičius, laikas, asmuo ir t. t.), sužymėti tyrimo metu atrinktų vardažodžių kaitybos tipai. Taip pat numatyta galimybė kitiems šio šaltinio kalbos aspektams – žodžių darybai, semantikai, valentingumui ar pan. – tirti: numatytos skiltys žodžių kilmei, struktūrai, reikšmei ir kitiems požymiams žymėti. Toks išskaidytas atskirų gramatinių kategorijų žymėjimas leidžia išrinkti, rūšiuoti ir statistiškai apdoroti duomenis ir pagal žodį ar jo dalį (pavyzdžiui, išrinkti visus žodžius, prasidedančius *žmo\**), ir pagal gramatines kategorijas (pavyzdžiui, išrinkti visus daiktavardžius, išrinkti visas asmenuojamąsias formas ir t. t.), ir pagal kelis požymius, sudarant sudėtinę užklausą (pavyzdžiui, išrinkti visas linksniuojamųjų kalbos dalių vyriškosios giminės priebalsinio kamieno formas; išrinkti esamojo laiko neveikiamosios rūšies dalyvių formas ir pateikti jų vartojimo visuose skyriuose statistiką ir pan.).

Sukurtoji duomenų bazė gali būti pritaikyta ir kitiems senųjų raštų tekstams tirti.

Be to, duomenų bazė gali būti tarpinis etapas tarp elektroninio teksto ir žodžių indekso: sužymėjus gramatinius požymius, atrinktą medžiagą galima būtų naudoti ir istoriniam lietuvių kalbos žodynui papildyti.

Tikimasi, kad KN vardažodžių kaitybos tyrimai papildys šiuo metu intensyvėjančius XVI–XVII a. raštų kalbos tyrimus, suteiks daugiau medžiagos kalbos istorijos ir morfologijos disciplinoms.

## **Darbo struktūra**

Darbas susideda iš įvado, pagrindinės darbo dalies, išvadų, literatūros sąrašo, santrumpų sąrašo, iliustracijų ir lentelių sąrašų. Įvade apžvelgiama XVI–XVII a. raštų tyrimo problematika bei KN tyrimų istorija. Pagrindinę darbo dalį sudaro trys skyriai. Pirmajame aprašomas senųjų raštų morfologijos duomenų bazės kūrimas ir struktūra bei sukurtos duomenų bazės taikymas *Knygos nobažnystės* duomenims (*Knygos nobažnystės* morfologijos duomenų bazės specifika). Antrajame, remiantis sukurtą duomenų baze, patvirtinama ir patikslinama A. Jakulio iškelta skirtingos atskirų KN dalių autorystės hipotezė bei aptariamos bendrosios KN kalbos ypatybės, į kurias būtina atsižvelgti analizuojant morfologiją (rašyba ir fonetika) ir apžvelgiami ryškiausi morfologijos ir leksikos bruožai. Trečiajame skyriuje tiriama vardažodžio morfologija naudojant sukurtą duomenų įvedimo ir atrankos įrankį (KNDB). Pirmiausia aptariami bendrieji vardažodžių kaitybos bruožai, tada apžvelgiama daiktavardžių ir būdvardžių kaityba.

## Aprobavimas

Disertacijos tema paskelbtos šios publikacijos:

1. A. Jakulis. „Knygos nobažnystės“ leksika. 1 dalis. (Sudarė, redagavo Dalia Jakulytė). Klaipėda, 1995.
2. D. Jakulytė. Daiktavardžių kamienų mišimas „Knygoje nobažnystės“. *Lietuvių kalbotyros klausimai XXXVI*, 1996, p. 120–126.
3. D. Jakulytė. „Knygos nobažnystės“ kalba. *Knyga nobažnystės krikščioniškos (1653) – XVII a. Lietuvos kultūros paminklas*. Kėdainiai, 2001, p. 70–91.
4. D. Jakulytė. Informacinių technologijų panaudojimo galimybės senųjų raštų kalbos tyrimams („Knygos nobažnystės“ morfologijos duomenų bazė). *Vārds un tā pētīšanas aspekti: Rakstu krājums 5*. Liepāja, 2001, p. 152–168.
5. D. Jakulytė. *Knygos nobažnystės (1653) morfologijos tyrimo galimybės naudojant reliacinę duomenų bazę*. *Acta linguistica lithuanica LI*, 2004, p. 1–14.
6. D. Jakulytė. Kai kurie „Sumos evangelijų“ ir „Maldų krikščioniškų“ tarminiai skirtumai. *Tiltai*, 2005, p. 111–121.
7. D. Jakulytė. „Knygos nobažnystės“ daiktavardžių kaityba. *Res humanitariae XII*, 2012, p. 20–45.
8. Dalia Jakulytė. „Knygos nobažnystės“ būdvardžių kaityba. *Res Humanitariae XVII*, 2015, p. 7–27.

Disertacijos tema skaityti pranešimai konferencijose:

1. Daiktavardžių kamienų mišimas „Knygoje nobažnystės“ – Lietuvių kalbos instituto konferencijoje „Lietuvių kalba: tyrėjai ir tyrimai“ 1993 m. spalio 20–22 d.
2. „Knygos nobažnystės“ būdvardžiai – VII tarptautiniame baltistų kongrese „Baltų kalbos XVI ir XVII amžiuje“ 1997 m. spalio 7–9 d.
3. Informacinių technologijų panaudojimo galimybės senųjų raštų kalbos tyrimams („Knygos nobažnystės“ morfologijos duomenų bazė) – Liepojos pedagoginės akademijos tarptautinėje konferencijoje „Vārds un tā pētīšanas aspekti“ 2000 m. gruodžio 1 d.
4. „Knygos nobažnystės“ autorystės klausimas – Klaipėdos universiteto tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Baltai ir jų giminaičiai“ 2004 m. gegužės 14–15 d.
5. *Knygos nobažnystės (1653) morfologijos tyrimo galimybės naudojant reliacinę duomenų bazę* – Lietuvių kalbos instituto tarptautinėje konferencijoje „Kalbos istorija ir dialektologija: praeitis ir perspektyvos“ 2004 m. rugsėjo 20–22 d.



6. „Knygos nobažnystės“ daiktavardžių kaityba – Klaipėdos universiteto tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Baltų kalbos ir kultūros“ 2012 m. birželio 7–9 d.
7. „Knygos nobažnystės“ būdvardžių kaityba – Klaipėdos universiteto tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Baltų kalbos ir kultūros“ 2014 m. gegužės 8–9 d.
8. Programų inžinerijos metodų taikymas projektuojant senųjų raštų duomenų bazes – Vilniaus universiteto tarptautinėje mokslinėje konferencijoje, skirtoje Prano Skardžiaus 115-osioms gimimo metinėms. „Aktualieji senosios raštijos ir dabartinės lietuvių kalbos tyrimai“ 2014 m. rugsėjo 20–21 d. Druskininkuose.
9. Senųjų raštų morfologijos informacinės sistemos taikymas: „Knygos nobažnystės“ veiksmas – XII Tarptautiniame baltistų kongrese Vilniaus universitete 2015 m. spalio 28–31 d. Bendraautorai: Natalija Juščenko, Dalia Pakalniškienė.

### **Ginamieji teiginiai:**

1. Senųjų raštų morfologijos tyrimams tinkamiausias reliacinis duomenų bazės modelis, gramatinę formą ir kitus požymius išskaidant į smulkiausias vienetus. Toks modelis turi daug privalumų, kurių svarbiausias – didelės duomenų atrankos, rūšiavimo ir analizės galimybės.

2. *Knygos nobažnystės* DB duomenimis galima pagrįsti A. Jakulio hipotezę apie skirtingą atskirų SE dalių autorystę. Žodžių formų vartojimo statistika rodo, kad pirmieji 21 ir paskutiniai 5 *Sumos evangelijų* pamokslai parengti vieno autoriaus, o viduriniai 35 pamokslai – kito.

3. Daiktavardžių linksniavimo paradigmos ryškesnė diferenciacija pagal gimines, o ne pagal kamienus: kaitybos tipai pirmiausia skyla į dvi klases – vyriškąją /mišriąją (I) ir moteriškąją (II). Antrojoje ryški  $(i)\bar{a}$  ir  $\bar{e}$  kamienų opozicija, o pirmoji skyla į kelis poklasius – vyriškąjį  $\check{o}$ , vyriškąjį  $u$  ir mišrųjį. Mišriajame linksniavimo tipe irgi ryškesnė diferenciacija pagal gimines–  $C_m$  kamienas artimesnis  $i_m$  kamienui, nei  $C_f$  kamienui.

4. Būdvardžių kaitybos tipai pirmiausia skyla į  $u$  ir  $o$  grupes pagal vyriškosios giminės formų kamieną.  $U$  grupėje yra  $u-i\bar{a}$  kaitybos tipas.  $O$  grupės kaitybos tipai viduriniųjų SE pamokslų autoriaus yra labai artimi  $((i)\check{o}-(i)\bar{a}, i\check{o}-i\bar{a})$ , o pirmųjų ir paskutiniųjų pamokslų autoriaus gali būti skaidoma į  $\bar{a}$  ir  $\bar{e}$  pogrupius pagal moteriškosios giminės formų kamieną  $((i)\check{o}-(i)\bar{a}$  ir  $i\check{o}-\bar{e})$ .

## A. SENŪJŲ RAŠTŲ TYRIMO PROBLEMATIKA

§ 1. Viena didžiausių problemų, su kuria susiduria kalbininkai, tyrinėjantys senuosius raštus, – medžiagos atranka. Pagrindiniai medžiagos šaltiniai yra patys tekstai (ppr. knygų fotokopijos), žodynai, žodžių registrai, indeksai. Ilgą laiką aktuali senųjų raštų tyrimo problema buvo ir pačių šaltinių prieinamumas. Kai kurių lietuviškų XVI–XVII a. leidinių išlikę tik po keletą egzempliorių, dažnai saugomų ne Lietuvoje. Prieigai prie šaltinių palengvinti pradėti rengti ir leisti faksimiliniai, dokumentiniai ir kritiniai leidimai. Šiuo metu gana sparčiai vykdomi keli XVI–XVII a. šaltinių skaitmeninimo projektai. Skaitmeninės šaltinių **fotokopijos, faksimilės** publikuojamos Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos virtualioje elektroninio paveldo sistemoje (<http://www.epaveldas.lt>, čia galima rasti Daukšos *Postilę*, Morkūno *Postilę*, Sirvydo *Punktus sakymų*, kontrafakcinį *Knygos nobažnystės* leidimą), Vilniaus universiteto bibliotekos skaitmeninių kolekcijų svetainėje (<http://atmintis.mb.vu.lt/fedora/repository>, skyriuje *Senieji lietuvių raštijos paminklai* pateikiami Mažvydo *Katekizmas*, Bretkūno *Postilė*, Daukšos *Katekizmas*, Sirvydo *Dictionarum trium lingvarum*, Jaknavičiaus *Ewangelie polskie y litewskie* ir kt.), Wolfenbiutelio bibliotekos tinklalapyje (<http://diglib.hab.de/mss/11-2-aug-2f/start.htm>, *Wolfenbüttelio postilė*).

§ 2. Medžiagos atrankai, gramatinei analizei parankesni elektroniniai tekstai. Tačiau jų parengimas gana sudėtingas, reikalaujantis lingvistinių tyrimų. Keletas pavienių elektroninių tekstų skelbiama Lietuvos ir užsienio interneto svetainėse, pavyzdžiui, Frankfurto prie Maino Goethe's universiteto indoeuropeistikos projekto *TITUS* bazėje (<http://titus.uni-frankfurt.de/indexe.htm?/index.htm>, Mažvydo *Giesmė šv. Ambrozijaus*, Vilento *Enchiridionas*, Daukšos *Katekizmas* ir kt.). Didžiausias ir kryptingiausias senųjų raštų kompiuterizavimo projektas pradėtas Lietuvių kalbos institute 1996 m. (Ambrazas, Aleknavičienė, Zinkevičius, 1998), Kalbos istorijos ir dialektologijos skyriuje į kompiuterines laikmenas buvo perkelta daugiau nei 70 knygų ir rankraščių tekstų (Aleknavičienė, Senoji lietuvių raštija internete, 2008), sukurtoje svetainėje *Senieji raštai* (<http://www.lki.lt/seniejirastai/db.php>) šiuo metu publikuojami 53 šaltinių tekstai. Remiantis elektroniniais Senųjų raštų duomenų bazės produktais, 2005 m. publikuoti du šaltiniai su kompaktinėmis plokštelėmis – Jaknavičiaus 1647 m. *Ewangelie Polskie y Litewskie* (Lučinskienė, 2005) ir Jono Bretkūno *Postilė* (Aleknavičienė, 2005). Nuo 2012 m. Lietuvių kalbos institutas kartu su Frankfurto prie Maino Goethe's universitetu ir kitomis akademinėmis institucijomis pradėjo bendrą projektą – sudaro giliosios anotacijos referencinį „Senosios lietuvių kalbos tekstyną (SLIEKKAS)“, kurio bandomojoje versijoje

pateikiama 10 anotuotų tekstų (<http://titus.uni-frankfurt.de/sliekkas/>). Numatoma šio tekstyno pagrindu sudaryti istorinį lietuvių kalbos žodyną ir gramatiką.

§ 3. Gramatiniams tyrimams rengiami ir leksikos indeksai, žodynai. Tradicinėmis priemonėmis jų rengimas – labai ilgas ir komplikuotas darbas, pirmiausia sudarant visų žodžių kartoteką, ją rūšiuojant, skaičiuojant ir perrašinėjant. Tad tokių indeksų parengta labai nedaug: Chilinskio *Biblijos* (Kudzinowski, 1964), Daukšos *Postilės* (Kudzinowski, 1977), vienos *Knygos nobažnystės* dalies (Jakulis, 1995) ir dar vienas kitas prie kritinių šaltinių leidimų. Pavieniai yra ir žodynai, pavyzdžiui, Mažvydo raštų (Urbas, 1996), atrankinis XVI–XVII a. žodynas (Palionis, 2004), 2015 m. Berlyno Humboldtų universitete parengtas tritomis etimologinis senosios lietuvių kalbos žodynas „Altlitauisches etymologisches Wörterbuch“ (ALEW, projekto svetainė <http://www2.hu-berlin.de/indogermanistik/alew.php>).

§ 4. Kol nebuvo kompiuterinių technologijų, senųjų raštų tyrėjai duomenis iš šaltinių ar indeksų perrašinėdavo ranka, sudarinėdavo savo kartotekas, jas rūšiuodavo ir rikiuodavo reikiama tvarka. Norint surinkti duomenis tyrimui, tekdavo peržiūrėti visą kartoteką, atsirinkti reikiamus lapelius, surikiuoti ir t. t.; pabaigus darbą kartotekos lapelius grąžinti į vietas bendroje kartotekoje, priešingu atveju ji nebebus tinkama naudoti.

§ 5. Kompiuteris gerokai palengvino šį darbo etapą – turint skaitmeninį teksto nuorašą perrašinėjimo ir kartotekos sudarymo etapą galima praleisti. Ypač tam pasitarnavo tekstynų lingvistikos metodų taikymas.

Vienas svarbiausių kompiuterinių tekstų privalumų – galimybė atlikti automatinę teksto analizę, pavyzdžiui, automatiškai konkordansuoti tekstus, t. y. pateikti ieškomą žodį minimaliame kontekste. Automatinei kalbos analizei tekstai turi būti sužymėti, tada konkordansų programa ieško kalbos vienetų ne tik pagal formaliuosius, bet ir pagal gramatinius požymius (Marcinkevičienė, 1997).

Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Kompiuterinės lingvistikos centre parengtą 140 milijonų žodžių apimties lietuvių kalbos tekstyną (Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas, 1998) sudaro įvairūs leidiniai, parinkti taip, kad kuo geriau atspindėtų dabartinę rašytinę lietuvių kalbą. Tekstyno paieškos sistema leidžia surasti pasirinktą žodį, sužinoti statistinę informaciją, ieškoti konkrečios žodžio formos (pvz., *nepriklausomybės*, paieškos kriterijuose nurodžius „sutampa“) arba įvairių žodžių formų pagal nurodytą žodžio atkarpą (naudojant kriterijus „prasideda“, „baigiasi“, „žodžio

vidurys“ ir „frazė“)<sup>3</sup>. Šiuo metu Kompiuterinės lingvistikos centre yra parengti ir du morfologiškai anotuoti tekstynai – pusiau automatiškai anotuotas 1 mln. žodžių tekstynas ir automatiškai anotuotas 140 mln. žodžių tekstynas. Automatiškai anotuotasis tekstynas yra parengtas naudojant vienareikšminimo įrankį, sukurtą pritaikius statistinius modelius ir panaudojus 1 mln. žodžių morfologiškai anotuotą tekstyną. Šiuo metu morfologiškai anotuotas tekstynas yra sužymėtas dviem formatais: specialiu KLC sukurtu formatu ir TEI P5 formatu. Dėl techniškai sudėtingos paieškos morfologiškai anotuotas lietuvių kalbos tekstynas kol kas internete neprieinamas<sup>4</sup>.

Latvijos universiteto Matematikos ir informatikos institutas internete pateikė XVI–XVIII a. raštų paminklų tekstus su panašiomis paieškos galimybėmis (galima ieškoti konkretaus žodžio ar jo dalies su simboliu „%“) bei archyvuotus žodžių formų dažnumų žodyno ir indekso failus (Latviešu valodas seno tekstu korpus, 2002).

§ 6. Kompiuterinė teksto analizė seniesiems raštams tirti pradėta taikyti Greifswaldo Ernsto Moritzo Arndto universiteto Baltistikos institute; šiam tikslui dr. Wolfas Dieteris Syringas sukūrė programų sistemą *Quest 2* (Syring, 1998). Tai įrankis, skirtas elektroniniams tekstams kurti ir koduoti (žymėti) XML (angl. *Extensible Markup Language*, išplėstinė žymėjimo kalba). Gramatiniai požymiai čia yra koduojami specializuotomis XML žymėmis; *Quest 2* pateikia vartotojui sąsają teksto struktūrai koduoti (*Quest2Edition*), gramatiniams požymiams koduoti (*Quest2Grammar*) ir teksto bei kalbos analizei (*Quest2Research*).

Ši programa buvo taikoma ir seniesiems lietuvių raštams – Bretkūno *Biblijai*, Chylinskio *Biblijai*, vad. Richterio žodynui *Deutsch–Litauisches Lexicon* (1728) (Aleknavičienė, 2008; Range, 2002).

Lietuvių kalbos institute 1996 m. pradėtas sudarinėti elektroninis senųjų raštų duomenų bankas – kompiuteriu renkami ar nuskaitomi senųjų raštų tekstai, pagal Vytauto Zinkevičiaus parengtą programinių modulių sistemą padaromos žodžių formų konkordancijos. Tolesniame etape specialioje konkordancijoje įrašomos gramatinės formų konkordancijos – pagal šiuos įrašus vėliau sudaromi žodžių formų indeksai (Ambrasas, Aleknavičienė, Zinkevičius, 1998; Aleknavičienė, 2008; Aleknavičienė, Zinkevičius, 2002).

---

<sup>3</sup><http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/menu?page=advanced>

<sup>4</sup> <http://tekstynas.vdu.lt/page.xhtml;jsessionid=1E87182BDA165A245FC245439217FD1B?id=annotated-corporus>

Senosios lietuvių raštijos tekstų korpuso (SLIEKKAS) gramatiniam tekstų anotavimui pagal „Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno“ anotavimo principus rengiama pusiau automatinė lemapimo, morfologinės anotacijos ir morfosintaksinio išdviprasminimo programa: iš Lietuvių kalbos institute sudaryto žodžių formų indekso kiekvieno žodžio formai parenkamas atitikmuo ar keli galimi atitikmenys; ši pusiau automatinė anotavimo procedūra atliekama programos „Toolbox“<sup>5</sup> aplinkoje. Pažymos rankiniu būdu toliau pildomos programoje „Toolbox“ ir konvertavus – programoje ELAN<sup>6</sup> (Gelumbeckaitė, Šinkūnas, Zinkevičius, 2012).

Senųjų raštų tekstynas, t. y. anotuotų XML struktūros dokumentų duomenų bazė, yra daugelio ankstesnių tyrimų rezultatas. Tikėtina, kad ji bus išsamus lingvistinių tyrimų duomenų šaltinis.

Jei tyrimai dar nėra atlikti, anuotuojant tekstą nesunku suklysti. Senosios lietuvių raštijos tekstų korpuso SLIEKKAS tekstyno struktūros apraše<sup>7</sup> yra pateikiamas pavyzdys, kaip „lema ir konkrečios žodžio formos aprašo skyrimas leidžia fiksuoti kaitybos klasės ir giminės įvairavimą, pvz.: lema – *amžius* (ju5\_Masc) ir tekste vartojamos įvairių kamienų formos *amžias* (ja\_Masc), *amžas* (a\_Masc), *amžis* (i\_Masc,ja\_Masc)“: konkrečios žodžio formos *amže* lema, kaitybos klasė ir giminė nurodoma „amžius ju5\_Masc“, konkrečios žodžio formos kaitybos klasė ir giminė – „a\_Masc“, fleksinės morfologijos požymiai – Sg\_Loc. Peržiūrėjus šį pavyzdį, kyla keletas klausimų:

- kodėl lema apibrėžiama kaip *amžius* (ju5\_Masc) – ar toks pasirinkimas grindžiamas rašytinių šaltinių duomenimis, ar dabartinės lietuvių kalbos ir tarmių duomenimis (pavyzdžiui, KN nevirtojamos *iu*-kamienės šios leksemos formos);
- kodėl neminima šio žodžio kaitybos klasė *amžis* (i\_Fem), plg. „...*Wećiaros ánt kurios kožnu ćiefu ánt kožnos ámžies kwiećia Pons Jezus*“ (SE 147<sub>8</sub>);
- kuo remiantis nustatytas kamienas *amžas* (a\_Masc); jei tik iš Sg\_Loc formos *amže*, tai toks atstatymas nėra patikimas, mat tokia šio linksnio forma gali būti ir *ja* kamieno (plg. KN vartojamas formas *kiala* [kele]).

Norint tinkamai pasirinkti, o esant būtinybei ir nesunkiai ištaisyti, parankesnis būtų įrankis, kuris leistų išrinkti ir peržvelgti visas užfiksuotas vieno ar kito tipo formas ir požymius keisti ne tik kiekviename įrašė, bet ir atrinktų duomenų korpuse. Tad šiuo metu

---

<sup>5</sup> Įrankis lingvistinei teksto analizei: <http://www-01.sil.org/computing/toolbox/>

<sup>6</sup> Anotacijų kūrimo įrankis: <https://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/>

<sup>7</sup> [http://titus.uni-frankfurt.de/sliekkas/data/sliekkas\\_tagset.pdf](http://titus.uni-frankfurt.de/sliekkas/data/sliekkas_tagset.pdf)

korpuso SLIEKKAS tekstyne galima tik žodžio paieška (žodžių indekse), paieškos pagal gramatines kategorijas nėra.

## **B. KNYGA NOBAŽNYSTĖS – LEIDINIO SANDARA IR ISTORIJA**

Reformatų spaustuvė Kėdainiuose 1653 m. išspausdino kelias kalvinų tikiybines knygas su vienu bendru antraštiniu lapu „Kniga Nobaznistes Krikščioniškos/ Ant garbos Diewuy TRAYCEY Szwentoj Wienatijam: Ant wartoima Bažnicioms dides Kunigistes Lietuwos iβduota. KIEDAYNISE, DRVKAWOIA IOCHIMAS IVRGIS RHETAS, Meatu Pona, 1653“. Tai didžiausi XVII a. lietuviški leidiniai (apie 700 psl.), jungiantys tris atskiras knygas, kurių dvi turi savo antraštinius lapus ir atskirą numeraciją:

I. Dvi dedikacijos LDK lauko etmonui ir Vilniaus vaivada Jonušui Radvilai (eiliuota lietuviška dedikacija, parašyta S. Jaugelio-Telegos), lenkų kalba parašyta pratarmė „Krikščioniškajam ir maloningam skaitytojui“ ir **giesmynas** „Psolmai Dovydo“ (280 psl.).

II. Evangelijų ir pamokslų rinkinys **Suma evangelijų** ir pasakojimai apie Jėzaus kančią ir mirtį – **Pasija** (antraštinis lapas – „SUMMA Aba TRUMPAS ISGULDIMAS EWANGIELIV SZWENTU PER Wisus meatus/ dienomis nedelos/ Bažniciose Krikščioniškose skaytomu...“, 290 psl.).

III. Maldynas **Maldos krikščioniškos** ir **katekizmas** (antraštinis lapas – „Maldos KRIKSCIONISZKOS, wisokiam meatuy ir reykalamis bendriems prigulinčios...“, 86 psl.).

Dėl tokios sandaros ir turinio labai įvairuoja šios knygos apibūdinimai skirtinguose šaltiniuose: ji vadinama sudėtine knyga (knygomis), veikalu ar leidiniu (leidiniais), apimančiu:

- 3 skirtingas knygas (1. Giesmynas, 2. Suma evangelijų, 3. Maldos krikščioniškos);
- 4 skirtingas knygas (kaip atskira knyga įvardijamas Katekizmas);
- 5 skirtingas knygas (išskiriama Pasija, kuri dažnai laikoma Postilės priedu).

Todėl *Knyga nobažnystės* (kitur – „Knyga nobažnystės krikščioniškos“) dar vadinama 1653 m. Kėdainių leidiniu (leidiniais) ar kalvinų tikiybėmis knygomis (plačiau žr. Pociūtė, 2004, p. xxxix–xl).

KN skirtina į dvi dalis pagal rengėjus ir teksto pobūdį:

- 1) Giesmynas, t. y. eiliuotas tekstas, kurį parengė (išvertė, pritaikė melodijoms), kaip nurodyta prakalboje, Steponas Jaugelis-Telega ir Samuelis Tomaševskis;
- 2) Evangelijos su pamokslais, pasija, maldos ir katekizmas, t. y. prozos tekstai, kuriuos parengė Samuelis Minvydas ir Jonas Božimovskis.

Neretai „Knyga nobažnystės“ vadinamas tik giesmynas, kadangi jis neturi savo antraštinio lapo, kitas dalis atitinkamai vadinant „Suma evangelijų“ ir „Maldomis krikščioniškoms“; taip vartojami sutrumpinimai KN, SE ir MKr Lietuvių kalbos žodyne<sup>8</sup>. Kitur giesmynas vadinamas „Psolmai Dovydo“. Antra vertus, „Knyga nobažnystės“ vadinama ir bet kuri šios knygos kita dalis, todėl kalbant apie KN visada reikia patikslinti, kurios knygos dalys yra aptariamoms.

Painiavos prideda ir skirtingi šios knygos leidimai.

**Antrasis, kontrafakcinis, leidimas.** 1684 m. ši knyga buvo pakartota Karaliaučiuje kaip kontrafakcinis leidinys su tam tikrais pakeitimais, tekstų priedais (žr. Jakulis, 1971). Jo yra išlikę keletas egzempliorių, saugomų Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, Vilniaus universiteto bibliotekoje ir Franckės įstaigų bibliotekoje Halėje.

Suskaitmeninti šie egzemplioriai pateikiami e. paveldo svetainėje kaip keturi atskiri leidiniai:

- *Psolmay Dowida szwenta*  
(<http://www.epaveldas.lt/vbspi/biDetails.do?biRecordId=44844>)
- *Summa, abá Trumpas iszguldimas ewangeliv szwentu per wisus meatus dienomis nedelos bázničiose krikščioniszkos skaytomu ...*  
(<http://www.epaveldas.lt/vbspi/biDetails.do?biRecordId=44996>)
- *Maldos krikcioniszkos, wisokiam meatuy ir reykalams bendriems prigulinčios ... /*  
(<http://www.epaveldas.lt/vbspi/biDetails.do?biRecordId=44998>)
- *Katechismas, aba Trumpas pamokslas wieras krikščioniszkos del waykialu mažu*  
(<http://www.epaveldas.lt/vbspi/biDetails.do?biRecordId=44999>)

Ilgą laiką buvo žinomas (ir laikomas pirmuoju) tik antrasis KN leidimas. Mat antraštiniame lape nebuvo pakeisti leidimo metai, tik įterptas prierašas „O dabar antrą kartą perdrukavota/ su priedu nekurių giesmių, Evangelijų...“

1967 metais Upsalos universiteto bibliotekoje buvo rastas pilnas tikrai **pirmojo leidimo egzempliorius** (Tumelis, 1968). Ligi šiol jis yra vienintelis žinomas šio raštijos paminklo egzempliorius. 2004 metais, minint *Knygos nobažnystės* 350 metų jubiliejų, parengtas ir išleistas faksimilinis KN leidimas (Knyga, 2004), jį parengė Dainora Pociūtė-Abukevičienė. Lietuvių kalbos instituto senųjų raštų duomenų bazėje (<http://www.lki.lt/seniejirastai/db.php>, <http://www.lki.lt/seniejirastai/v4/db.php>) yra

---

<sup>8</sup> „KN = (S. Jaugelis Telega) Psolmay Dowida szwenta (išleista kartu su SE ir MKr bendra antrašte: Kniga Nobaznistes Krikščioniszkos ... antra karta perdrukawota ... Kiedaynise ... 1653).“.

pateiktas transliteruotas KN tekstas su konkordancijomis tokiomis dalimis (tekstą rengė Mindaugas Šinkūnas; konkordancijas rengė Mindaugas Šinkūnas ir Vytautas Zinkevičius):

- Samuelis Minvydas, Jonas Božymovskis, Katekizmas, 1653
- Samuelis Minvydas, Jonas Božymovskis, Maldos krikščioniškos, 1653
- Steponas Jaugelis Telega, Psolmai Dovydo, 1653
- Steponas Jaugelis Telega, Samuelis Minvydas, Jonas Božymovskis, Suma evangelijų, 1653

Toje pačioje bazėje pateiktas ir visas leidinys –

- Steponas Jaugelis Telega, Samuelis Minvydas, Jonas Božymovskis, Knyga *nobažnystės*, 1653.

Iki 2004 metų, kai pasirodė faksimilinis KN leidimas (Knyga, 2004), Lietuvos kalbininkams buvo prieinamas tik 1968 metais darytas KN mikrofilmas (saugomas Mokslų akademijos Centrinėje bibliotekoje). Klaipėdos universiteto Baltistikos centras turėjo tais pat metais A. Jakulio darytas KN („Sumos evangelijų“ ir „Maldų Krikščioniškų“) fotokopijas, Menų fakulteto biblioteka – giesmyno kserokopijas. Iš jų A. Jakulis sudarė KN leksikos registrą, kurio publikuota tik viena dalis – SE leksika (Jakulis, 1995). Iš tų pačių fotokopijų rinktas tekstas ir čia pateikiamiems KN morfologijos tyrimams bei duomenų bazei.



# 1. SENŪJŲ RAŠTŲ MORFOLOGIJOS DUOMENŲ BAZĖ

§ 7. Senųjų raštų morfologijai tirti tradiciškai naudojamos tokios pat kartotekos kaip ir žodynams, bet skirtingas jų naudojimo mechanizmas, pavyzdžiui, rūšiuojama ne tik pagal leksemas, bet ir pagal kitus požymius (kalbos dalis, morfemas, darybą, formą ir t. t.). Tad atitinkamai turi būti pritaikytos ir kompiuterinės duomenų bazės struktūra bei medžiagos atrankos galimybės.

Senųjų raštų morfologijos duomenų bazės kūrimo idėja kilo tęsiant A. Jakulio pradėtus *Knygos nobažnystės* (1653) tyrimus. KN leksikos registrui jo buvo sudaryta popierinė visos leksikos kartoteka, t. y. į atskirus lapelius surašyti žodžiai, pažymint jų pagrindines formas, reikšmę, gramatinę formą (1 pav.), tie lapeliai sugrupuoti pagal antraštinę formą ir sudėti abėcėlės tvarka. Tačiau A. Jakulis, toliau tirdamas KN kalbą, pats naudojo kartoteką ir lapelius perrūšiuojo jam vienam žinoma tvarka. Iš esmės ją reikėjo sudaryti iš naujo, bet norėjosi padaryti tinkamą daug kartų naudoti. Tad buvo nutarta kurti elektroninę kartoteką – duomenų bazę, kurioje būtų kaupiami, rūšiuojami ar filtruojami įvairūs morfologiniai, leksiniai, semantiniai ar kt. duomenys. Tokia bazė tarnautų kaip senųjų raštų morfologijos tyrėjo įrankis.

§ 8. Duomenų bazės kūrimą sudaro du pagrindiniai etapai – projektavimas ir realizacija. Projektavimo etape sprendžiama, kokio pobūdžio duomenys reikalingi senųjų raštų morfologijos tyrėjui, apibrėžiama tų duomenų specifika, požymiai, tarpusavio ryšiai, numatoma, į kokius klausimus turi sugebėti atsakyti kuriama duomenų bazė. Šio etapo rezultatas – loginė duomenų struktūra. Ji aprašyta 1.2.1 poskyryje. Antrasis etapas – sudarytos duomenų struktūros realizacija vienoje iš duomenų bazių valdymo sistemų – aprašytas 2.2 poskyryje.

Sukurtą ir realizotą senųjų raštų morfologijos duomenų bazę jau galima naudoti tyrimams, t. y. įkėlus duomenis ir sužymėjus reikiamus jų požymius, tuos duomenis atrinkti, rikiuoti ir rūšiuoti norima tvarka. Sukurtos senųjų raštų morfologijos duomenų bazės taikymas konkretaus šaltinio – *Knygos nobažnystės* – morfologijos tyrimams aprašomas 1.3 poskyryje.

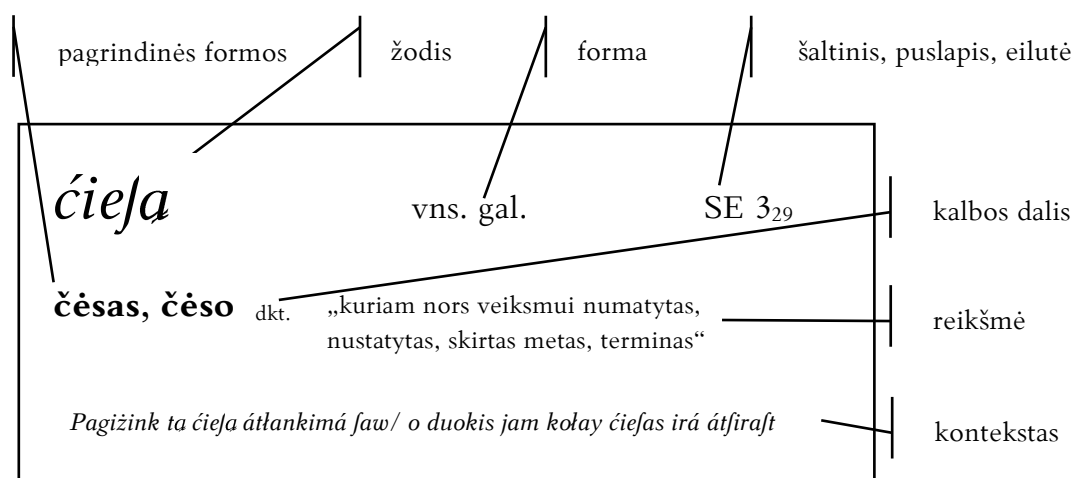
## 1.1. LOGINĖ DUOMENŲ STRUKTŪRA

§ 9. Kaip ir bet kokios kartotekos morfologijos duomenų bazės tinkamiausias yra reliacinis modelis, kuriame duomenys yra pateikiami lentelių (arba reliacijų) pavidalu, kur kiekviena eilutė yra duomenų bazės elemento įrašas, o kiekvienas stulpelis – atributas. Tokia duomenų bazė yra realizuojama kaip susietų lentelių aibė. Kiekviena lentelė turi

turėti unikalų identifikatorių – sąajos pavadinimą, o kiekvienas įrašas turi turėti atributą (arba jų grupę), kuris yra pirminis raktas (*primary key*), vienareikšmiškai nusakantis įrašą. Reliacinėje bazėje galima susieti įrašus ar lenteles iš anksto griežtai neapibrėžtu būdu. Toks duomenų modelis gali būti naudojamas daugelio taikomųjų programų. Dėl jo lankstumo ir taikymo paprastumo tai dažniausiai šiuo metu naudojamas modelis.

§ 10. Pagrindiniai leksikos registro kartotekos elementai yra žodžių, pavartotų tekste, formos (čia ir toliau kiekviena žodžio forma, t. y. kiekvienas bet kokios leksemos pavartojimo atvejis, vadinamas *žodžiu*). Viena kortelė – tai vienas duomenų bazės įrašas, t. y. vienas žodis ir jo požymiai (atributai) (žr. 1 pav.).

1 pav. KN leksikos kartotekos kortelė



Kiekvienas žodis yra unikalus. Net jei tas pats žodis tokia pat forma ir reikšme pavartotas kelis kartus, kiekvieną kartą jis bus kitoje vietoje, kitame kontekste; jei kortelės būtų sunumeruotos, tokios pačios žodžių formos turėtų skirtingus numerius.

Tad pagrindinis duomenų bazės elementas turi būti **žodis** (tekste pavartota forma), turintis unikalų numerį. Jo atributai – tai kalbos dalis, gramatinė forma, pagrindinės formos, reikšmė, šaltinis etc.

§ 11. Sudėtingiausia apibrėžti gramatinę **formą**. Paprastai kaitomų žodžių forma apibrėžiama kelių kategorijų junginiu (pvz., N. pl. m – vyriškosios giminės daugiskaitos vardininkas). Tačiau jei tokius junginius vartotume kaip vieną atributą, sunku būtų nesuklysti nurodant, pavyzdžiui, dalyvių formas (plg. *kalbančiosios*<sub>part. praes. act. G. sg. f. em.</sub> – įvardžiuotinė esamojo laiko veikiamosios rūšies dalyvio moteriškosios giminės vienaskaitos kilmininko forma; *kalbėjusios*<sub>part. praet. act. G. sg. f.</sub> – būtojo kartinio laiko veikiamosios rūšies dalyvio moteriškosios giminės vienaskaitos kilmininko forma), mat formų apibūdinimai, norint daryti atranką, turi būti identiški. Žinoma, duomenų bazėje galima būtų sudaryti

pagalbinį visų įmanomų formų sąrašą, bet praktiškai formos pasirinkimas iš tokio didelio sąrašo užimtų daug laiko, o reikiamų formų atranka būtų labai nepatogi. Dėl to gramatinė kiekvieno žodžio forma turi būti skaidoma į atskirus atributus pagal kaitybos kategorijas. Iš viso kiekvieno žodžio formai apibūdinti skiriama 11 atributų (žr. 1 lentelę). Kadangi kiekvienas atributas turi turėti kokią nors reikšmę, o gramatinei formai apibūdinti paprastai reikalingos tik kai kurios kategorijos (nėra nė vienos formos, kuriai apibūdinti reikėtų visų išvardytų kategorijų), kiekvienas atributas turi turėti ir nulinę reikšmę, plg.1 lentelę.

1 lentelė. Gramatinės formos apibūdinimo pavyzdžiai

<b>Atributai</b>	<i>páfiuftas</i>	<i>efmi</i>	<i>áwiump</i>	<i>prážuwufiump</i>
Giminė	vyr.	-	mot.	mot.
Skaičius	vns.	vns.	dgs.	dgs.
Linksnis	vard.	-	aliat.	aliat.
Laipsnis	-	-	-	-
Apibrėžtumas (neįvardžiuotinis, įvardžiuotinis)	-	-	-	-
Veiksmožodžio forma	dal.	asm. f.	-	dal.
Refleksyvumas (nesangražinis, sangražinis, atoninis)	-	-	-	-
Rūšis	neveik.	veik.	-	veik.
Nuosaka	-	ties.	-	-
Laikas	būt.	es.	-	būt.
Asmuo	-	1	-	-

§ 12. Kadangi atributų skaičius neribojamas, galima įvesti ir daugiau tyrimui bei duomenų atrankai reikalingų charakteristikų. Analizuojant kaitybą aktualu atrinkti žodžių formas ir pagal **kamieną** – tam numatytas atributas „kamienas“, pavyzdžiui, *o (õ), ā, ē, i, u*. Iš to paties sąrašo gali būti nurodomi ir vardažodžių, ir veiksmožodžių asmenuojamųjų esamojo ir būtojo laiko formų kamienai (pavyzdžiui, *õ* kamieno yra ir daiktavardis *dievas*, ir veiksmožodis *eina*, *ā* kamieno – *diena* ir *girdo*). Kartais kalbininkas sumano tirti visas linksniuojamas kalbos dalis, jų yra daug, tad patogu įsivesti **kaitymo** atributą (nekaitomoji, asmenuojamoji, linksniuojamoji) etc.

§ 13. Kai kurie atributai (pavyzdžiui, pagrindinės formos, kalbos dalis, paradigma) yra bendri visai **leksemai**. Tad patogiau palikti vieną atributą (pagrindinės formos), o jo reikšmėms sukurti atskirą **elementą** „Leksema“, susietą su elementu „Žodis“ santykiu „vienas-su-daugeliu“, t. y. vieną „Leksemos“ įrašą gali atitikti keli „Žodžio“ įrašai (plg. 2 paveikslą).

2 pav. „Žodžio“ ir „Leksemos“ santykis

<b>Žodis</b>				
	<i>Forma</i>	<i>Kamienas</i>	<i>Kaitymas</i>	<i>Pagr. formos</i>
<i>nutirpęs</i>	dal. veik. būt. vyr...	prieb.	links.	<i>nutirpti</i>
<i>nutirpsta</i>	es. vns. 3	sta	asm.	<i>nutirpti</i>

<b>Leksema</b>				
	<i>Pagr. formos</i>	<i>Kalbos dalis</i>	<i>Paradigma</i>	<i>Struktūra</i>
<i>nutirpti</i>	nutirpti, -tirpsta, -tirpo	vksm.	sta-kam.	šakninis

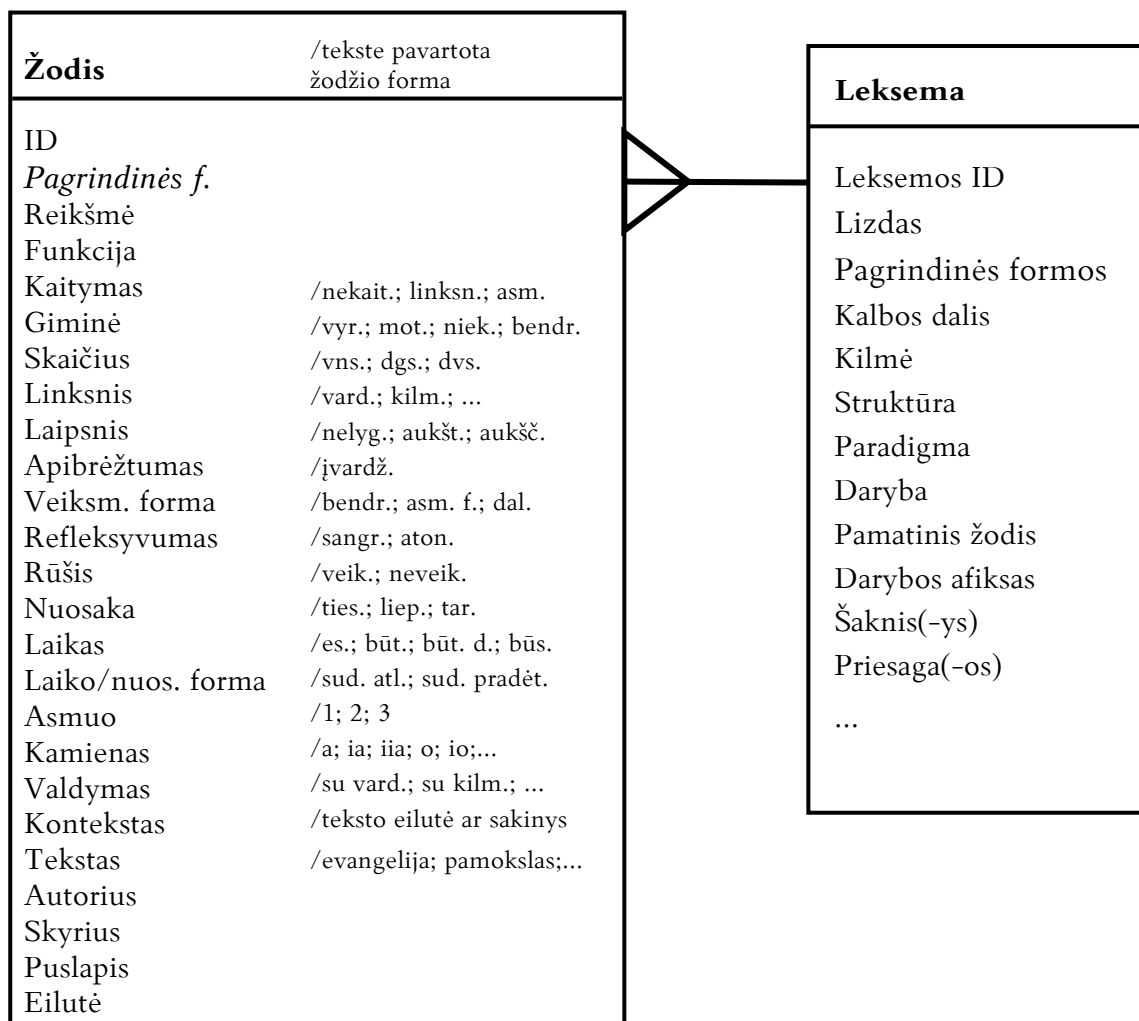
Leksemos atributai galėtų būti:

- lizdas<sup>9</sup> (pvz., *tirpti*);
- pagrindinės formos (pvz., *nutirpti*, *nutirpsta*, *nutirpo*);
- kalbos dalis;
- struktūra (pvz., *s* – šaknis (ir galūnė), *s-prs* – šaknis ir priesaga);
- kaitybos tipas / paradigma (vardažodžių – linksniuotė ar kaitybos kamienas, veiksmažodžių – esamojo ir būtojo laiko struktūra ir kamienai);
- kilmė (lietuviškas, skolinys, hibridas);
- daryba (neišvestinis, galūnės vedinys, priesagos vedinys etc.);
- pamatinis žodis (pamatinio žodžio kalbos dalis);
- darybos afiksas (galūnė, priesaga, priešdėlis);
- atskiros morfemos:
  - šaknis (pvz., *tirp*, *tarp*, *terp*)
  - pamatinė šaknis (pvz., *terp*)
  - priesaga (-os)
  - priešdėlis etc.

Apibendrinta loginė senųjų raštų morfologijos duomenų struktūra pavaizduota 3 paveiksle.

<sup>9</sup> Lizdas – grupė žodžių, pateikiamų viename žodyno ar leksikono straipsnyje. Pavyzdžiui, į vieną straipsnį galėtų patekti priešdėliniai ir nepriešdėliniai veiksmažodžiai, skirtingų kaitybos kamienų vardažodžiai ir pan. (pvz., lizdas „tirpti“: *tirpti*, *ištirpti*, *nutirpti*, *aptirpti*; *tirpimas*; lizdas „amžius“: *amžius*, *amžiaus*; *amžis*, *amžies*).

3 pav. Loginė duomenų struktūra<sup>10</sup>



## 1.2. MORFOLOGIJOS DUOMENŲ BAZĖS REALIZACIJA

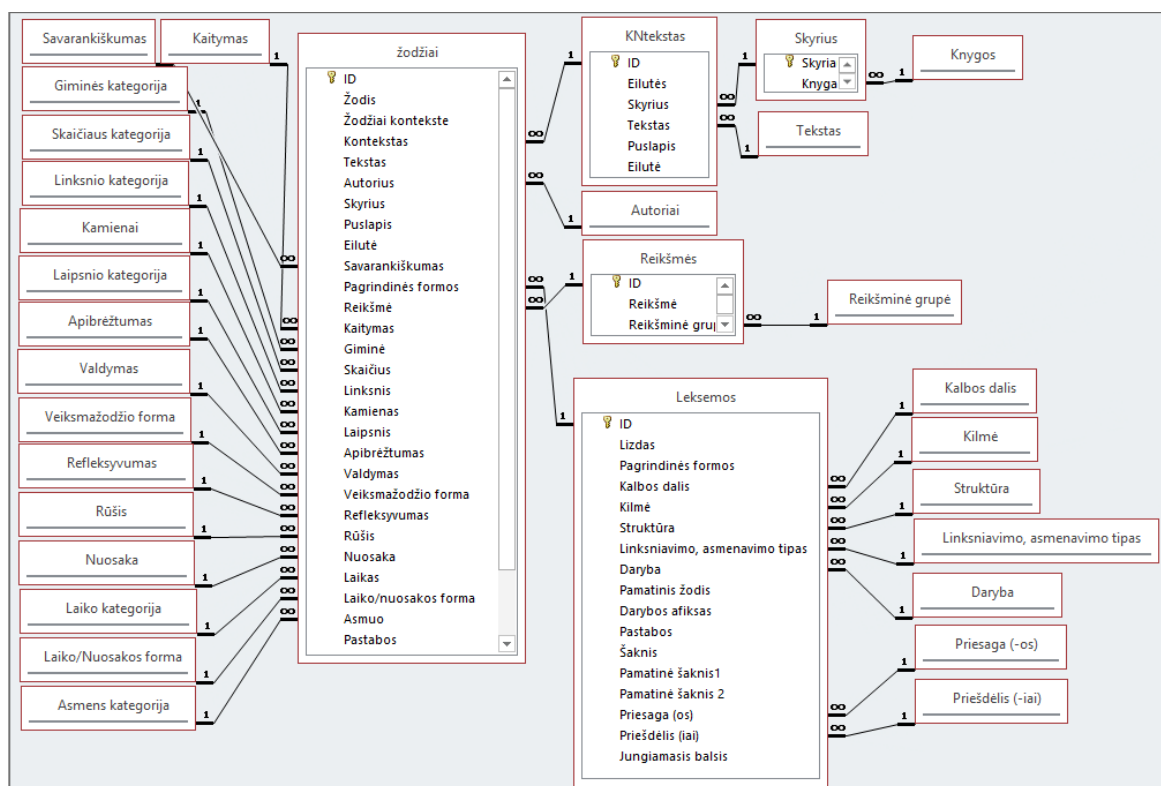
§ 14. Kaupiamiems duomenims apdoroti, peržiūrėti, atrinkti, spausdinti ir naujiems duomenims įvesti naudojama specializuota programinė įranga – duomenų bazių valdymo sistemos (DBVS). Dabartiniu metu plačiausiai taikomos reliacinės duomenų bazių valdymo sistemos (pvz., *VisualFoxPro*, *dBase*, *Paradox* ir kt). Į *Microsoft Office* programų paketą įtraukta DBVS *MS Access* pasižymi visomis reliacinio tipo DBVS būdingomis savybėmis ir gera integracija su kitomis šio paketo programomis. Joje duomenys saugomi lentelėse. Kiekviena pagrindinės lentelės eilutė – atskiras įrašas (pagrindinis elementas ir jo atributai). Pasikartojančių elementų (atributų) sąrašai saugomi pagalbinėse lentelėse. Į

<sup>10</sup>Duomenų bazėje saugomos informacijos elementas – esybė – loginėje duomenų struktūroje žymimas stačiakampiu. Viršuje nurodomas esybės pavadinimas, apatinėje dalyje išvardijamos esybės savybės (atributai). Ryšys „vienas-su-daugeliu“ vaizduojamas išsišakojančia tiese.

pagrindinę lentelę elementai įrašomi, o atributai parenkami iš pagalbinių lentelių. Susiejus lenteles, galima daryti įvairias užklausas, leidžiančias atrinkti informaciją iš vienos ar kelių lentelių (t. y. atsirinkti reikiamas korteles iš kartotekos ir jas susidėti norima tvarka).

§ 15. Remiantis sudaryta logine duomenų struktūra, senųjų raštų morfologijos duomenų bazė buvo realizuota naudojant *Microsoft Access 2007* DBVS. Čia sukurtos dvi pagrindinės lentelės: „Žodžiai“ (žodžių formoms) ir „Leksemos“. Pagalbinėse lentelėse – atributų sąrašai. Visos pagalbinės lentelės su pagrindinėmis susietos ryšiu „vienas-su-daugeliu“. Senųjų raštų morfologijos duomenų bazės lentelės ir ryšiai tarp jų pavaizduoti 4 paveiksle.

4 pav. Duomenų bazės lentelių ir ryšių tarp jų DBVS MS Access schema



§ 16. Vienos pagalbinės lentelės jau užpildytos (galimi atributai įrašyti), kitos – pritaikomos kiekvienam rašto paminklui. Užpildytos yra tos pagalbinės lentelės, kuriose išvardyti gramatinių kategorijų atributai. Kiekvieną jų sudaro kelios grafos: identifikatorius, atributo pavadinimas (-ai) ir pastabos.

2 lentelė. Gramatinių kategorijų atributų sąrašai

Kaitymas	
ID	Kaitymas
0	Nekaitoma
1	Linksniuojama
2	Asmenuojama

2 lentelė (tęsinys)

<b>Giminės kategorija</b>			
ID	giminė	Lot.	Pastabos
1			vyr. g. (dkt. ir sktv.)
2	vyr.	m	vyr. g.
3			mot.g. (dkt. ir sktv.)
4	mot.	f	mot.g.
5		com	dvigiminiai („bendroji“)
6	negim.	n	negimininė forma („bevardė“)
7			negimininis įvardis
<b>Skaičiaus kategorija</b>			
ID	Skaičius	Lot.	
1	vns.		sg.
2	dvs.		du.
3	dgs.		pl.
4	vienaskaitinis		sg.tantum
5	daugiskaitinis		pl. tantum
<b>Linksnio kategorija</b>			
ID	Linksnis	Lot.	Pastabos
1	vard.	N.	Vardininkas
2	kilm.	G.	Kilmininkas
3	naud.	D.	Naudininkas
4	gal.	A.	Galininkas
5	įnag.	I.	Įnagininkas
6	ines.	In.	Inesyvas
7	iliat.	Il.	Iliatyvas
8	ades.	Ad.	Adesyvas
9	aliat.	Al.	Aliatyvas
10	šauks.	V.	Šauksmininkas
21	sav.kilm.	G.posses.	Savybinis kilmininkas
<b>Laipsnio kategorija</b>			
ID	Laipsnis	Lot.	Pastabos
1			nelyginamasis
2	aukšt.	comp.	
3	aukšč.	sup.	
<b>Apibrėžtumas</b>			
ID	Apibrėžtumas	Lot.	Pastabos
1			nejvardžiuotinis
2	įvardž.	em.	įvardžiuotinis

<b>Veiksmazodžio forma</b>			
ID	Veiksmazodžio forma	Lot.	Pastabos
1	bendr.	inf.	Bendratis
2			Asmenuojamoji forma
3	dal.	part.	Dalyvis
4	pusd.	part.	Pusdalyvis
5	pad.	part.	Padalyvis
6	reik.dal.	neces.	reikiamybės dalyvis
7	būd.		būdinys
8	siek.	supn.	siekiny
<b>Refleksyvumas</b>			
ID	Sangražiškumas	Lot.	Pastabos
1			Nesangražinis
2	sangr.	refl.	Sangražinis
3	aton.		Atoninis
<b>Rūšis</b>			
ID	Rūšis	Lot.	Pastabos
1	veik.	act.	tik dalyviams
2	neveik.	pass.	
<b>Nuosaka</b>			
ID	Nuosaka	Lot.	
1	ties.	ind.	
2	tar.	conj.	
3	liep.	imp.	
4	neties.		
<b>Laiko kategorija</b>			
ID	Laikas	Lot.	Visas pavadinimas
1	es.	praes.	esamasis
2	būt.	praet.	būtasis (kartinis)
3	būs.	fut.	būsimasis
4	būt.d.	praet.iter.	būtasis dažninis
<b>Laiko /Nuosakos forma</b>			
ID	Laiko/nuosakos forma		Pavyzdys
1	sud.atlikt.	esu/būčiau/būk /esąs atnešęs	
2	sud.pradėt.	buvau/būčiau/būk /buves beatnešęs	
3	sud.neveik.r.	esu/būčiau/būk /esąs atnešamas	
<b>Asmens kategorija</b>			
ID	Asmuo		Pastabos
1	1		pirmas asmuo
2	2		antras asmuo
3	3		trečias asmuo

Į pagrindinę lentelę iš pagalbinės įrašomas tik identifikatorius, bet duomenų atrankose galima naudoti bet kurios grafos duomenis, todėl vartotojų patogumui kai kurie atributai apibrėžiami tiek lietuviškais, tiek tarptautiniais terminais.

Tarkime, įvedus žodį *negáletumim*, nurodomos tokios jo gramatinės kategorijos:

ID	Žodis	Kaitymas	Giminė	Skaičius	Linksnis	Laipsnis
1	<i>negáletumim</i>	2	0	3	0	0
	Veiksmažodžio forma	Refleksyvumas	Rūšis	Nuosaka	Laikas	Asmuo
	2	1	1	2	1	1

Duomenims pateikti kita forma galima sukurti užklausą (angl. *Query*), kurioje atributų reikšmės būtų pateikiamos iš atskirų lentelių, pvz.:

Žodis	Kaitymas	Nuosaka	Laikas	Skaičius	Asmuo	Giminė	Linksnis	Laipsnis
<i>negáletumim</i>	Asmenuojama	tar.	es.	dgs.	1			

Iš „Leksemų“ lentelėje nurodomų atributų užpildoma tik lentelė „Kalbos dalis“. Kitos pagalbinės lentelės paliekamos neužpildytos ar užpildytos iš dalies. Jose nurodyti atributai, kuriems sužymėti reikia atlikti išsamesnius tyrimus (pvz., kaitybos kamienas), arba jie reikalingi tik tam tikriems tyrimams (pvz., kilmė, daryba, struktūra etc.). Tad reikiamus atributų sąrašus palikta sudaryti pačiam tyrėjui.

3 lentelė. Pirminis „Leksemų“ lentelės variantas

ID	Lizdas	Pagrindinės formos	Kalbos dalis											
			Kilmė	Struktūra	Linksniaivimo, asmenavimo tipas	Daryba	Pamatinis žodis	Darybos formantas	Pastabos	Šaknis	Priesaga (os)	Priešdėlis (iai)	Jungiamasis balsis	
abejas	abejas	abejas, abeja	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
abejetas	abejetas	abejetas, abejeto	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
abejojimas	abejoti	abejojimas, abejojimo	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	
abejoti	abejoti	abejoti, abejoja, -	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
abejotinai	abejotinas	abejotinai	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
abejotingai	abejotingas	abejotingai	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
abejotingas	abejotingas	abejotingas, abejotinga	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
abelnai	abelnas	abelnai	6	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
abelnas	abelnas	abelnas, abelna	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	

„Konteksto“, „Skyriaus“, „Teksto“ ir „Autorių“ lentelės pritaikomos kiekvienam rašto paminklui. „Leksemų“ ir „Reikšmių“ lentelės pradžioje yra tuščios, bet duomenys gali būti įkelti iš kitam rašto paminklui sukurtos duomenų bazės.



### 1.3. SENŪJŲ RAŠTŲ MORFOLOGIJOS DUOMENŲ BAZĖS PRITAIKYMAS KN DUOMENIMS

§ 17. Analizuojant kalbą būtina atsižvelgti į teksto specifiką. „Knyga nobažnystės“ – struktūriniu ir žanriniu požiūriu labai nevienalytis tekstas. Joje yra 5-ių skirtingų žanrų tekstai: evangelijos, pamokslai, katekizmas, maldos ir giesmės. Vieni šių tekstų yra versti, kiti sukurti ar surinkti tuo metu vartoti (plačiau žr. skyrių „Autorystė ir jos atspindžiai kalboje“). Analizuojant skirtingų formų vartoseną, pravartu matyti, kokiam tekste kokios formos vartojamos, tad požymiams „**Knygos**“ ir „**Tekstas**“ sukuriamos dvi pagalbinės lentelės:

4 lentelė. Pagalbinė lentelė „Knygos“

ID	Knyga
1	Suma evangelijų
2	Pasija
3	Maldos krikščioniškos
4	Katekizmas
5	Giesmynas

5 lentelė. Pagalbinė lentelė „Tekstas“

ID	Teksto pobūdis
1	Evangelija
2	Pamokslas
3	Pasija
4	Malda
5	Katekizmas
6	Giesmė
7	Antraštinis lapas
8	Antraštė

Skirtingos knygos dalys parengtos ar verstos skirtingų autorių (Jakulis, 1982), tad sukuriama dar viena pagalbinė lentelė – „**Autoriai**“ (plačiau žr. skyrių „Autorystė ir jos atspindžiai kalboje“).

Užpildoma ir lentelė „**Skyrius**“ – surašomi visi KN skyriai. *Sumos evangelijų* skyriams suteikiami identifikatoriai, prasidedantys „S“ (S01, S02, S03..., ST – antraštinis puslapis, SKIT – klaidų taisymas), *Maldų krikščioniškų* – „M“ (M01, M02, M03... MT – antraštinis, MKIT – klaidų taisymas), *Pasijos* ir *katekizmo* identifikatoriai – „P“ ir „K“. Šioje lentelėje nurodomas skyriaus pavadinimas, knygos dalis (žr. 4 lentelę), pradžios ir pabaigos puslapiai bei eilutė ir kt. informacija (5 pav.).

5 pav. Lentelės „Skyrius“ fragmentas

Skyniaus I	Knyga	Skyniaus pavadinimas	Evangelija	Pradžios puslap	Pradžios eilu	Pabaigos puslap	Pabaigos eilu
S55	1	Ant antros desimtos nedelos po S. Trayces	Mato 22, 1:	240	1	244	6
S56	1	Ant antros desimtos ir pirmos nedelos po S. Trayces	Jono 4, 46:54	244	7	247	8
S57	1	Ant dwidesimtos ir antros nedelos po S. Trayces	Mato 18, 23:35	247	9	251	16
S58	1	Ant dwidesimtos ir trecios nedelos po S. Trayces	Mato 22	251	17	254	22
S59	1	Ant dwidesimtos ir kietwirtos nedelos po S. Trayces	Mato 9	254	23	257	26
S60	1	Ant dwidesimtos ir penktos nedelos po S. Trayces	Mato 24, 15:28	257	27	260	20
SK1 T	1	Klaidų taisymas		286	0	289	0
ST	1	Titulinis					

Parengiama pagalbinė konteksto lentelė „**KN tekstas**“. KN duomenų bazės pirminėje versijoje kontekstas pateikiamas pagalbinėje lentelėje, kurios įrašas – originali

teksto eilutė ir jos identifikacijos numeris<sup>11</sup>. Kiekvienai eilutei suteikiamas šešiaženklis identifikatorius, susidedantis iš knygos dalies (pirmas skaitmuo), puslapio (3 skaitmenys) ir eilutės (2 skaitmenys). Pavyzdžiui, *Sumos evangelijų* 23 puslapio 5 eilutės ID – 202305. Puslapių eilės numeriai gali nesutapti su originalia *Knygos nobažnystės* numeracija, nes ten kai kurie puslapių numeriai kartojasi, todėl šioje lentelėje nurodomas ir originalus puslapio numeris (6 pav.).

6 pav. Lentelės „KN tekstas“ fragmentas

ID	Eilutės	Skyni	Teks	Puslapi	Eilutė	Add New Field
200110	galības dauguieios pafikrūtis O tada išwis	S01		1 1	10	
200111	funu Zmogaus ateynanti debefife fu galibe ir	S01		1 1	11	
200112	blowe didelė. O kad tay prāsides/ weyzdekite	S01		1 1	12	
200113	o pākialkite gatwas jufu: del to/ jog artinali	S01		1 1	13	
200114	ātpirkimās jufu. Ir pafakie ghiemus priliginimā	S01		1 1	14	
200115	pāwizdekit ānt meadzia figos/ ir ānt wifu mea-	S01		1 1	15	
200116	dziu kada jau fproktā/ regiedami tay/ patis iſ-	S01		1 1	16	
200117	pāziſtat/ jog arti jau irā wāfara. Teypag ir jus	S01		1 1	17	
200118	kad regefit taj deaftāntis/ zinokit jog ārti irā Kā-	S01		1 1	18	
200119	galības Dīwne. Hētiſfa foku jūmis/ jog pāpā-	S01		1 1	19	

### 1.3.1. Duomenų įvedimas

§ 18. Duomenų įvedimas prasideda nuo teksto rinkimo teksto redaktoriui. Surinktas tekstas eilutėmis įkeliamas į lentelę, eilutėms priskiriami identifikacijos numeriai – ši lentelė kopijuojama į KNDB pagalbinę lentelę „KN tekstas“. Tada tekstas išskaidomas žodžiais, jiems priskiriami identifikacijos numeriai, sužymimi eilučių ID, teksto ID, skyriaus ID ir originalūs puslapio bei eilučių numeriai. Visi šie veiksmai atliekami automatiškai autorės sukurtomis teksto redaktoriaus *Microsoft Word* makrokomandomis. Kadangi šiame tekste dažnai žodžių ribos nesutampa su tarpais tarp žodžių, sudarytoji lentelė peržiūrima ir pataisoma. Sutvarkyta lentelė įkeliamą į morfologijos duomenų bazės lentelę „Žodžiai“.

Kiti požymių (giminės, skaičiaus, linksnio, laiko etc.) ID įrašomi rankiniu būdu (neautomatiškai) duomenų bazės lentelėje „Žodžiai“. Įvedimo patogumui ID yra skaičiai, atitinkamos kategorijos eilės numeriai, tad, pavyzdžiui, žodžio *Kryštaus* formai (vyr. vns. kilm.) nurodyti į atitinkamas skiltis tereikia įrašyti „1“, „1“, „2“ (plg. 7 pav.).

<sup>11</sup>Tokia konteksto pateikimo forma nėra patogi, kadangi dažniausiai eilutėje yra tik dalis sakinio ar žodžių junginio, ir ateityje bus keičiama.

## 7 pav. Lentelės „Žodžiai“ fragmentas. Formos nurodymas

zodziai : Table																
ID	Žodis	Kontekstas	Tekst	Autor	Skyrius	Puslapis	Eilutė	Savar	Pagrindinės fo	Reikšmė	Kaitų	Gimūn	Skaič	Link	Karūien	Lai
20030701	áteyfiánčia	200307	2	1	S01	3	7	0	eiti (af)	ateiti 2	1	2	1	2	3	0
20030702	Poná	200307	2	1	S01	3	7	0	ponas	ponas 1a	1	1	1	2	1	0
20030703	Kryftaus	200307	2	1	S01	3	7	0	Kristus	102/1	1	1	1	2	10	0
20030704	ánt	200307	2	1	S01	3	7	0	ant	804/1	0	0	0	0	0	0
20030705	fuda	200307	2	1	S01	3	7	0	sūdas 1	sūdas	1	1	1	2	1	0

Prieš nurodant pagrindines formas, atitinkamas įrašas sukuriama lentelėje „Leksemos“, o lentelės „Žodžiai“ skiltyje „Pagrindinės formos“ jis įrašomas arba parenkamas išskleidus sąrašą (8 pav.).

## 8 pav. Lentelės „Žodžiai“ fragmentas. Pagrindinių formų nurodymas

zodziai : Table																
ID	Žodis	Kontekstas	Tekst	Autor	Skyrius	Puslapis	Eilutė	Savar	Pagrindinės fo	Reikšmė	Kaitų	Gimūn	Skaič	Link	Karūien	Lai
20030701	áteyfiánčia	200307	2	1	S01	3	7	0	eiti (af)	ateiti 2	1	2	1	2	3	0
20030702	Poná	200307	2	1	S01	3	7	0	ponas	ponas 1a	1	1	1	2	1	0
20030703	Kryftaus	200307	2	1	S01	3	7	0	Kristus	102/1	1	1	1	2	10	0
20030704	ánt	200307	2	1	S01	3	7	0	Kristus	Kristu Kristus, Kristaus				1	0	0
20030705	fuda	200307	2	1	S01	3	7	0	Kristusas	Kristu Kristusas, Kristuso				1	1	0
20030706	ráftás	200307	2	1	S01	3	7	0	krivida	krivide; krivida, krividos				1	1	0
20030707	šventás	200307	2	1	S01	3	7-8	0	krividijimas	krividy; krividijimas, krividijimo				1	1	0
20030801	prímeana	200308	2	1	S01	3	8	0	kryžiavoti (nu	kryžia; nukryžiavoti, --, --ojo				5	1	0
20030802	Káyp	200308	2	1	S01	3	8	0	kryžius	kryžiu kryžius, kryžiaus				1	0	0
20030803	tatay	200308	2	1	S01	3	8	0	krosyti	krosyt krosyti*				5	0	0
20030804	ira	200308	2	1	S01	3	8	0	krūpauti	krūpai krūpauti				5	1	0

§ 19. Šiuo metu į duomenų bazę įvesti SE, Pas, MKr ir K žodžiai, sužymėti tie jų požymiai, kuriems nereikia papildomų tyrimų arba tyrimai jau atlikti. Todėl, pavyzdžiui, sužymėta SE dalių autorystė, o lentelėje „Leksemos“ įvestas tik identifikatorius, lizdas, numanomos pagrindinės formos ir kalbos dalies ID. Pagrindinės formos gali būti koreguojamos ir kiti požymiai nurodomi vėliau, peržvelgus visas žodžio formas.

### 1.3.2. Medžiagos peržiūra, rūšiavimas ir koregavimas

§ 20. Medžiagą peržiūrėti galima tiesiogiai su pagrindine lentele („Žodžiai“) susietose pagalbinėse lentelėse.

Lentelėje „Skyriai“ galima peržvelgti visą kiekvieno skyriaus tekstą (9 pav.). Peržvelgiant tekstą, galima matyti ir redaguoti visus kiekvienos eilutės žodžius bei jų požymius (10 pav.), o peržvelgiant pagrindines formas – visus kiekvieno žodžio pavartojimo atvejus (11 pav.).

9 pav. Lentelės „Skyrius“ fragmentas. 13 skyriaus turinio peržiūra

Skyrius : Table					
	Skyriaus ID	Knyga	Skyriaus pavadinimas	Evangelija	Pradžios pu...
+	S12	1	Ant penktos nedelos po trims ka	Mato 13, 24:30	37
-	S13	1	Ant nedelos senu uzugaveniu	Mato 20, 1:16	40
	ID	Eilutės			Tekstas
+	204005	ANT NEDELÓS			8
+	204006	SENU UZUGAVENIU.			8
+	204007	EWANGELIA Matt. 20.			8
+	204008	Priliginta ir karalife dangaus žmoguj kurfay			1
+	204009	išeio tábay ankŕti/ famdít dárbinikus ing			1
+	204010	winnicią fawą o kad fudereia dárbinikus iz gra-			1
+	204011	fia ánt dienos/ nufunte iuos winnición fawa.			1
+	204012	Te išeio éne edina trefia iñwida litus Bawin			1

10 pav. Duomenų peržiūra lentelėje „KN tekstas“

ID	Eilutės										Tekstas	Puslapis	Eilutė				
+	207005	uzulaykis/ ne rágaus fmiertes ánt ánužių/ kál-										1					
-	207006	beia tada iam židay. Dabar pážinō iuog welnia										1					
	ID	Žodis	Tekst	Autor	Skyrius	Puslap	Eilutė	Savar	Pagrindinės fo	Reikšmė	Kaitų	Gimin	Skaič	Links	Kamien	Laips	Ap
	20700601	tada	1	1	S20	70	6	0	tada	0	0	0	0	0	0	0	0
	20700602	iam	1	1	S20	70	6	0	ijs	0	1	2	1	3	0	0	
	20700603	židay	1	1	S20	70	6	0	žydas	0	1	1	3	1	1	0	
	20700604	Dabar	1	1	S20	70	6	0	dabar	dabar 1/	0	0	0	0	0	0	
	20700605	pážinō	1	1	S20	70	6	0	žinti (pá)	0	2	0	3	0	0	0	
	20700606	iuog	1	1	S20	70	6	0	iog	0	0	0	0	0	0	0	
	20700607	welnia	1	1	S20	70	6	0	welnias	0	1	1	1	4	2	0	
*	0		0	0				0	0	0	0	0	0	0	0	0	
+	207007	turi. Abrahamás numire ir pránašay/ o tu										1					
+	207008	kalbi iey kas zodi mano uzulaykis/ ne ragaus										1					

11 pav. Duomenų peržiūra lentelėje „Leksemos“

ID	Lizdas	Pagrindinės formos	Kalbos dalis	Kilmė	Struktūra	Linksniavimo, asmenavimo t	Darybi	Pa									
meilauti (pa)	meilauti	pameilauti, -, -		5	0	0	520	0									
meilė	meilė	meilė, meilės // meila, meilos		1	0	1	3021	0									
ID	Žodis	Konteks	Te	Au	Skyr	Pu	E	Sa	Ka	Gi	Sl	L	Kamie	La	Api	Valc	Ve
20360909	meyle	203609	2	1	S11	36	9-10	0	1	3	1	4	8	0	0	0	0
20361008	meyle	203610	2	1	S11	36	10	0	1	3	1	1	8	0	0	0	0
20392006	meayles	203920	2	1	S12	39	20	0	1	3	1	2	8	0	0	0	0
20412511	meyles	204125	2	1	S13	41	25-2	0	1	3	1	2	8	0	0	0	0
20420406	meyle	204204	2	1	S13	42	4	0	1	3	1	5	8	0	0	0	0
20420409	meilei	204204	2	1	S13	42	4	0	1	3	1	3	8	0	0	0	0
20422704	meyles	204227	2	1	S13	42	27	0	1	3	1	2	8	0	0	0	0
20430309	meyles	204303	2	1	S13	43	3	0	1	3	1	2	8	0	0	0	0
20432603	meyles	204326	2	1	S13	43	26	0	1	3	1	2	8	0	0	0	0

Pagrindines formas koreguoti ir kitus leksemos požymius įvesti patogiausia šiame režime, nes čia matomos visos kiekvieno žodžio formos, tekstas ir skyriai, kur jos pavartotos etc. Tad tik čia galima bandyti nustatyti, pavyzdžiui, kiekvienos leksemos kaitybės tipą.

Be to, visus duomenis galima rūšiuoti pagal bet kurį požymį didėjančia ar mažėjančia tvarka, galimà jų paieška ir filtravimas.

### 1.3.3. Duomenų atranka

§ 21. Medžiagos atrankai *Microsoft Access* DVBS numatytos specialios užklauso (Query). Čia medžiaga (pvz., žodžiai) atrenkama pagal bet kurių požymį ar požymių grupę. Vartotojo patogumui kuriamos formos, kuriose įrašomi pageidaujami atrankos kriterijai.

#### Kaitybės formų atranka

§ 22. Morfologijos duomenų (kaitybės) atrankos parametrus įvesti sukurta kaitybės duomenų užklauso forma, atveriamą pagrindiniame meniu, spustelėjus mygtuką „Kaityba“.

12 pav. Kaitybės duomenų atrankos užklauso forma

kaityba

Pageidaujamas reikšmes pasirinkite iš sąrašų ir įrašykite į teksto laukelius.  
Nurodydami žodį, pagrindines formas ar reikšmę galite naudoti simbolius \* ir ?, pvz.:  
Žodis: k\*la - žodžiai prasidedantys k ir besibaigiantys la.  
Žodis: k?la - žodžiai "kala", "kyla" etc.  
Kiekvienas stulpelis atitinka vieną atrankos kriterijų. Tušti langeliai - bet kokia reikšmė.

	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Žodis:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Pagrindinės formos:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Kalbos dalis:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Kaitymas:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Kaitybės tipas:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Kamienas:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Giminė:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Skaičius:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Linksnis:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Laipsnis:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Apibrėžtumas:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Veiksmažodžio forma:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Rūšis:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Nuosaka:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Laikas:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Laiko/nuosakos forma:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Asmuo:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Refleksyvumas:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Savarankiškumas:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Valdymas:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Reikšmė:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Tekstas:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Autorius:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Skyrius:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Puslapis:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Eilutė:	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

§ 23. Ši forma skirta dviem užklausoms iškviešti:

- 1) mygtuku „**Išrinkti ir keisti**“ iškviečiama užklausa su kombinuotais lentelių „Žodžiai“ ir „Lekšemos“ duomenimis, t. y. pateikiami visi lentelės „Žodžiai“ įrašai ir prie jų kartojami visi lentelės „Lekšemos“ įrašai; pasirinkus reikiamus parametrus, bus pateikiama lentelė tik su atrankos kriterijus atitinkančiais duomenimis; visus duomenis šioje užklausoje galima taisyti ir keisti, per šią užklausą taisomi abiejų lentelių („Žodžiai“ ir „Lekšemos“) duomenys; tai **duomenims įvesti ir koreguoti skirta užklausa** (žr. 14 pav.);
- 2) mygtuku „**Išrinkti**“ iškviečiama lentelė su pagalbinių lentelių reikšmėmis, t. y. pateikiami ne atributų identifikatoriai, o jų (lietuviškos) reikšmės; gramatinė forma pateikiama visa, sutraukta viename langelyje; šioje užklausoje taisymai negalimi, tai **medžiagos atrankai ir analizei skirta užklausa** (žr. 13 pav.).

§ 24. Norint tik išrinkti ir peržiūrėti tam tikras formas, į kaitybos atrankos formą įrašomi reikiami parametrai ir spaudžiama „Išrinkti“. Pavyzdžiui, dvigiminių (vad. „bendrosios“ giminės) daiktavardžių atrankai į lauką „Kalbos dalis“ įrašome „1“ (daiktavardis), į „Giminė“ – „5“ (vyr./mot., plg. 2 lentelę). Spustelėjus mygtuką „Išrinkti“, bus pateiktas toks rezultatas:

13 pav. Kaitybos atrankos ir peržiūros užklauso fragmentas

Lizdas	Pagrindinės formos	Forma	Žodis	Autorius	Pastabos	Pu	Eil	Skyri	Te	Kontekst	ID	
elgeta	elgeta, elgetos	vns.vard.	elgiata	SE II		141	3	S36	2	214103	21410306	wa. Ne nuřimink tada jay
elgeta	elgeta, elgetos	vns.vard.	Elgiata	E II		139	1	S36	1	213901	21390108	kás diena gauřiy. O buw
neklaužada	neklaužada, neklaužados	dgs.naud.	neklaužadoms	SE II		173	1	S38	2	215301	21530107	baudžia: teyp iř ántros f
neklaužada	neklaužada, neklaužados	dgs.naud.	neklaužadoms	MKr		41	20	M33	4	304120	30412001	řijay neklaužadoms žmo
neklaužada	neklaužada, neklaužados	dgs.gal.	Neklaužadás	SE II		168	9	S37	2	214809	21480908	Jr tay řirdin dek juog Pe
neklaužada	neklaužada, neklaužados	dgs.gal.	Neklaužadás	MKr		40	13-1	M32	4	304013	30401306	řtarauti negali. Tau prig
nenauda	nenauda, nenaudos	vns.řnag.	ne naudá	SE II		234	19	S53	2	221419	22141910	Gáľwiju buti: řos ne pild
nežadžia	nežadžia, nežadžios	vns.vard.	ne zadžia	E I		62	6	S18	1	206206	20620601	ne zadžia/ ir řtebeios řur
nežadžia	nežadžia, nežadžios	vns.vard.	ne zadžia	E I		62	5	S18	1	206205	20620501	ne zadžia/ o kad iřwaria
nežadžia	nežadžia, nežadžios	dgs.vard.	Nežadžios	SE II		207	2	S47	2	218702	21870201	Nežadžios ir Kurtinia wa
nežadžia	nežadžia, nežadžios	dgs.vard.	nežá džios	E II		206	22-2	S47	1	218622	21862208	padaria nes dara/ iuog ki
padauža	padauža, padaužos	dgs.vard.	padauzos	SE II		167	3	S37	2	214703	21470305	ir bágoti ir ubagay/ pada

Duomenis (visus ar dalį) iš šios lentelės galima kopijuoti ir perkelti į teksto redaktorių:

6 lentelė. Dvigiminių daiktavardžių formos

Lizdas	Pagrindinės formos	Žodis	Forma	Psl.	Eil.	Skyrius	Autorius
elgeta	elgeta, elgetos	elgiata	vns.vard.	141	3	S36	SE II
elgeta	elgeta, elgetos	Elgiata	vns.vard.	139	1	S36	E II
neklaužada	neklaužada, neklaužados	neklaužadoms	dgs.naud.	173	1	S38	SE II
neklaužada	neklaužada, neklaužados	neklaužadoms	dgs.naud.	41	20	M33	MKr
neklaužada	neklaužada, neklaužados	Neklaužadás	dgs.gal.	168	9	S37	SE II
neklaužada	neklaužada, neklaužados	Neklaužadás	dgs.gal.	40	13	M32	MKr
nenauda	nenauda, nenaudos	ne naudá	vns.řnag.	234	19	S53	SE II
nežadžia	nežadžia, nežadžios	ne zadžia	vns.vard.	62	6	S18	E I

Lizdas	Pagrindinės formos	Žodis	Forma	Psl.	Eil.	Skyrius	Autorius
nežadžia	nežadžia, nežadžios	ne zadžia	vns.vard.	62	5	S18	E I
nežadžia	nežadžia, nežadžios	Nežadžios	dgs.vard.	207	2	S47	SE II
nežadžia	nežadžia, nežadžios	nežá džios	dgs.vard.	206	22	S47	E II
padauža	padauža, padaužos	padauzos	dgs.vard.	167	3	S37	SE II
sirata	sirata, siratos	śiratos	vns.kilm.	245	18	S56	SE I
sirata	sirata, siratos	ńiratu	dgs.kilm.	252	26	S58	SE I
sirata	sirata, siratos	ńiratu	dgs.kilm.	56	29	M45	MKr
sirata	sirata, siratos	ńiratu	dgs.kilm.	59	17	M46	MKr
sirata	sirata, siratos	ńiratu	dgs.kilm.	66	4	M50	MKr
sirata	sirata, siratos	śiratu	dgs.kilm.	69	16	M55	MKr
sirata	sirata, siratos	ńiratás	dgs.gal.	63	13	M48	MKr
sirata	sirata, siratos	śiratás	dgs.gal.	67	6	M51	MKr

Iš tokių lentelių konkrečios žodžių formos toliau jau teksto redaktoriumi gali būti grupuojamos, skaičiuojamos ir aprašomos.

§ 25. Užklauso formoje (12 pav.) galima nurodyti ne tik konkrečius parametrus, bet ir jų fragmentus. Pavyzdžiui, kol nesužymėti linksniavimo tipai, tam tikras formas galime išrinkti naudodamiesi laukeliu „Žodis“ – čia galima įrašyti ne tik žodį, bet ir jo dalį. Pavyzdžiui, norėdami išrinkti *i* kamieno vienaskaitos kilmininko formas, į laukelį „Žodis“ įrašome „\*ies“ (kur \* – bet kokie simboliai, o *ies* – konkretūs simboliai, po kurių daugiau nėra jokių simbolių, t. y. žodžio galas), į laukelį „Kalbos dalis“ įrašome „1“ (daiktavardis), į „Skaičius“ – „1“ (vienaskaita), „Linksnis“ – „2“ (kilmininkas). Spustelėję „Išrinkti“, gausime tokį rezultatą:

7 lentelė. Daiktavardžių, vienaskaitos kilmininke turinčių galūnę *-ies*, atrankos fragmentas

Lizdas	Pagrindinės formos	Žodis	Forma	Puslapis	Eilutė	Skyrius	Autorius
...							
akis	akis, akies	ákies	vns.kilm.	50	13	S15	SE I
akis	akis, akies	ákies	vns.kilm.	3	20	M03	MKr
akis	akis, akies	ákies	vns.kilm.	174	9	S39	E II
amžis	amžis, amžies / amžio	ámžies	vns.kilm.	167	8	S37	SE II
amžis	amžis, amžies / amžio	ámžies	vns.kilm.	9	23	M07	MKr
amžis	amžis, amžies / amžio	ámžies	vns.kilm.	14	19	M12	MKr
amžis	amžis, amžies / amžio	ámžies	vns.kilm.	17	13	M14	MKr
amžis	amžis, amžies / amžio	ámžies	vns.kilm.	21	10	M18	MKr
amžis	amžis, amžies / amžio	ámžies	vns.kilm.	30	20	M24	MKr
amžis	amžis, amžies / amžio	ámžies	vns.kilm.	52	6	M42	MKr
atilsis	atilsis, atilsies / atilsio	átilfies	vns.kilm.	186	26	S42	SE II
atilsis	atilsis, atilsies / atilsio	átilfies	vns.kilm.	231	18	S52	SE II
atilsis	atilsis, atilsies / atilsio	átilfies	vns.kilm.	6	6–7	M04	MKr
atilsis	atilsis, atilsies / atilsio	átilfies	vns.kilm.	44	12	M34	MKr
...							

Jei norime nurodyti šių daiktavardžių kamieną (redaguoti duomenis), užklausoje formoje (12 pav.) spaudžiame „Išrinkti ir keisti“, tada duomenys pateikiami taip:

14 pav. Kaitybos duomenų įvedimo užklausoje fragmentas

Žodis	Pagrindinės formos.F	zodziai.Pa	Au	Kontekst	Link	R	Gi	Sl	Li	Kamiena	Lz	Aj	Vj	R	Nu	Lai	La	As	R	Sa	Pas	
ámzies	amžis, amžies / amžio	amžis (ies/io)	4	301419	5113	1	3	1	2		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ámzies	amžis, amžies / amžio	amžis (ies/io)	4	300923	5113	1	3	1	2		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ámzies	amžis, amžies / amžio	amžis (ies/io)	4	301713	5113	1	3	1	2		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ámzies	amžis, amžies / amžio	amžis (ies/io)	4	305206	5113	1	3	1	2		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ámzies	amžis, amžies / amžio	amžis (ies/io)	4	302110	5113	1	3	1	2		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ámzies	amžis, amžies / amžio	amžis (ies/io)	4	303020	5113	1	3	1	2		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
átílfiés	atilsis, atilsies / atilsio	atilsis	2	221118	5113	1	3	1	2		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
átílfiés	atilsis, atilsies / atilsio	atilsis	2	216626	5113	1	3	1	2		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
átílfiés	atilsis, atilsies / atilsio	atilsis	4	300606	5113	1	3	1	2		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
átílfiés	atilsis, atilsies / atilsio	atilsis	4	304412	5113	1	3	1	2		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
átmínties	atmintis, atminties	atmintis	1	206022	51	1	3	1	2		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
átmínties	atmintis, atminties	atmintis	1	222721	51	1	3	1	2		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
átmínties	atmintis, atminties	atmintis	1	206828	51	1	3	1	2		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
átmínties	atmintis, atminties	atmintis	1	200406	51	1	3	1	2		9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Čia ties bet kuria vieno žodžio forma, skiltyje „Kamienas“ įrašius „9“ (i kamienas), automatiškai tas pats įsirašys ir prie kitų to paties žodžio formų, kadangi šios skilties duomenys yra lentelėje „Leksemos“, ir tas pats įrašas kartojamas prie kiekvienos formos.

Tokia duomenų atrankos ir įvedimo galimybė taikyta sužymint vardažodžių formų kamienus ir kaitybos tipus, plg. § 84

15 pav. Kaitybos atrankos konteksto peržiūros forma

Kaityba\_atranka
[-] [x]

Lizdas	Pagrindinės formos	Reikšmė
gimdyti	gimdyti, gimda, gimdė	
Žodis	Forma	Pastabos
negimda	ties. es. 3	
Puslapis	Eilutė	Tekstas
46	15	
Autorius	Skyrius	2
SE I	S14	ID 20461502
Konteksta		
Tęp ir žodis Diewá naudos ne dara Bázničios Diewá ne budawoy wieros negimda ákiu žmoniu nopfwiečia žmogaus notgimdžia net fakitás ir per wierna		
Rodyti kontekstą		Žodžių skaičius: 10

Įrašas: 1 iš 3
Filtro nėra
leškoti

§ 26. Formų analizei labai svarbus konkrečios formos kontekstas (konkordancija). Kaitybos atrankos lentelėje ties kiekviena forma pateikiama tik originalaus teksto eilutė, kurioje ta forma yra. Dažniausiai toks konteksto kiekis yra nepakankamas. Šiai problemai spręsti pradėtas papildomas konteksto peržiūros įrankis. Kaitybos atrankos užklausoje formoje (12 pav.) spustelėjus „Išrinkti“, greta užklausoje lentelės iškviečiamas dar vienas



rezultatų langas (forma), kuriame galima peržvelgti kiekvieno lentelėje esančio žodžio pasirinkto ilgio kontekstą (15 pav.).

## Žodžių formų vartojimo statistika

§ 27. Pagrindiniame meniu spustelėjus mygtuką, atveriamą trijų kryžminių užklausių atrankos kriterijų įvedimo forma.

16 pav. Žodžių formų statistikos atrankos kriterijų įvedimo forma

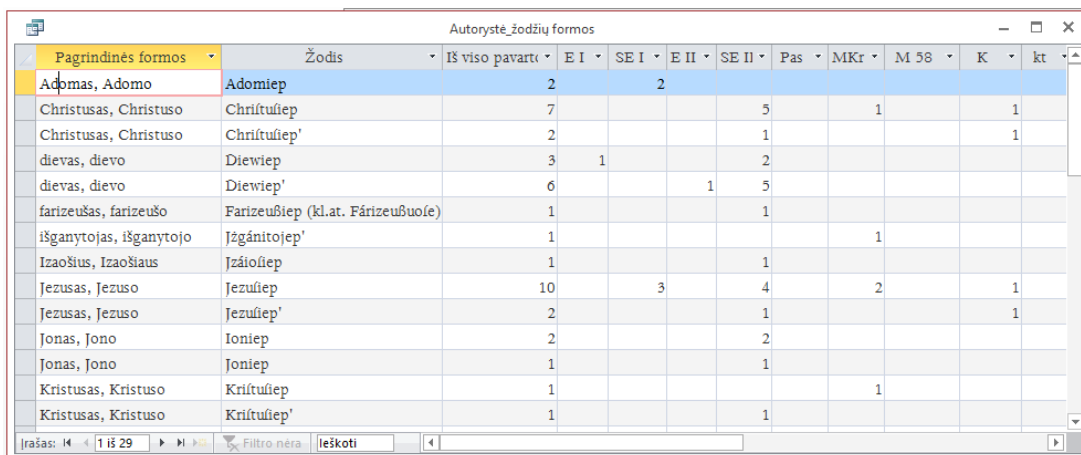
Pirmojoje užklausoje („Statistika pagal autorius (leksemas)“) pateikiama statistika, kiek atrankos kriterijus atitinkančių kiekvienos leksemos formų pavartota skirtingose KN dalyse ir skirtingų autorių parengtose SE dalyse (plg. § 17, § 31, § 38). Pavyzdžiui, vyriškosios giminės (daiktavardžių ir skaitvardžių) vienaskaitos adesyvo formų turi 16 daiktavardžių, ir dauguma formų pavartotos II autoriaus parengtuose SE pamokslų tekstuose:

17 pav. Leksemų formų vartojimo statistika pagal autorius

Pagrindinės formos	Iš viso pavarto	E I	SE	E II	SE II	Pas	Mk	M!	K	kt
Adomas, Adomo	2		2							
Christusas, Christuso	9				6		1		2	
dievas, dievo	9	1		1	7					
farizeušas, farizeušo	1				1					
išganytojas, išganytojo	1						1			
Izaošius, Izaošiaus	1				1					
Jezusas, Jezuso	12		3		5		2		2	
Jonas, Jono	3				3					
Kristusas, Kristuso	8		5		2		1			
Lukošius, Lukošiaus	1				1					
Nikodimas, Nikodimo	1				1					
ponas, pono	14		3		6		3		2	
sūnus, sūnaus	7				4		3			
tarpinykas, tarpinyko	1				1					
tėvas, tėvo	3		1		1		1			
žmogus, žmogaus	1						1			

Norint pamatyti konkrečias formas, reikia pasirinkti antrąją užklausą – „Statistika pagal autorius (žodžių formos)“. Pagal tuos pačius atrankos kriterijus pateikiama tokia statistikos lentelė:

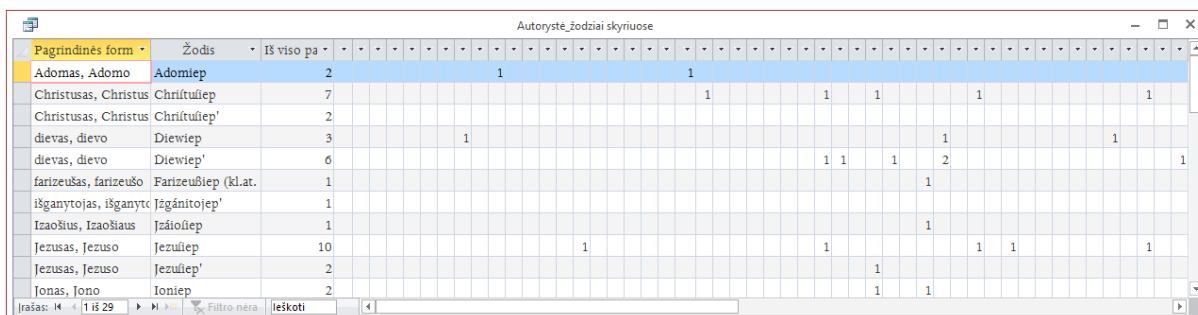
18 pav. Žodžių formų vartojimo statistika pagal autorius (fragmentas)



Pagrindinės formos	Žodis	Iš viso pavart.	E I	SE I	E II	SE II	Pas	MKr	M 58	K	kt
Adomas, Adomo	Adomiep	2		2							
Christusas, Christuso	Chriřtuřiep	7				5		1		1	
Christusas, Christuso	Chriřtuřiep'	2				1				1	
dievas, dievo	Diewiep	3	1			2					
dievas, dievo	Diewiep'	6			1	5					
farizeuřas, farizeuřo	Farizeuřiep (kl.at. Fąřizeuřuoře)	1				1					
iřganytojas, iřganytojo	Iřgąńitojep'	1						1			
Izaořius, Izaořiaus	Iząiořiep	1				1					
Jezus, Jezuso	Jezufiep	10		3		4		2		1	
Jezus, Jezuso	Jezufiep'	2				1				1	
Jonas, Jono	Ioniep	2					2				
Jonas, Jono	Ioniep	1				1					
Kristusas, Kristuso	Kriřtuřiep	1							1		
Kristusas, Kristuso	Kriřtuřiep'	1				1					

A. Jakulio autorystės hipotezei patikrinti sukurta ir žodžių formų statistikos pagal skyrius užklausa. Ji atveria pasirinkus „Statistika pagal skyrius“:

19 pav. Žodžių formų vartojimo statistika pagal skyrius (fragmentas)



Pagrindinės formos	Žodis	Iš viso pa																					
Adomas, Adomo	Adomiep	2																					
Christusas, Christus	Chriřtuřiep	7						1		1		1										1	
Christusas, Christus	Chriřtuřiep'	2																					
dievas, dievo	Diewiep	3			1								1									1	
dievas, dievo	Diewiep'	6								1	1	1	1	2									1
farizeuřas, farizeuřo	Farizeuřiep (kl.at.	1													1								
iřganytojas, iřganytojo	Iřgąńitojep'	1																					
Izaořius, Izaořiaus	Iząiořiep	1													1								
Jezus, Jezuso	Jezufiep	10						1						1	1								1
Jezus, Jezuso	Jezufiep'	2																		1			
Jonas, Jono	Ioniep	2																			1	1	

### 1.3.4. KNDB vystymo ir taikymo perspektyvos

§ 28. KNDB gali būti pritaikoma skirtingiems tyrimams, pavyzdžiui, leksikos ir žodžių darybos, semantikos, gal net ir sintaksės (žodžių junglumo) ar pan. Tam gali būti sukurtos reikiamos atrankos formos, įtraukiami nauji atributai. Tačiau DBVS *Access* gerokai riboja tolesnį vystymą ir taikymo plėtotę pirmiausia dėl to, kad tai yra vienam tyrėjui skirtas produktas. Jei su ta pačia DB dirbtų keli tyrėjai, jie arba turėtų nuolatos derinti savo darbus, arba kurti kelias tos pačios DB versijas. Be to, DBVS *Access* galimybės nėra begalinės, pavyzdžiui, su ja sudėtinga sukurti patogią konteksto peržiūros formą. Na ir, žinoma, norint naudotis naujausia KNDB versija, reikia turėti tinkamą programinę įrangą – kompiuterį su *Windows* operacine sistema ir naujausia *MS Office* versija.

Šias problemas išspręstų kitos, nuo platformos nepriklausomos DBVS pasirinkimas. Klaipėdos universitete pradėtas senųjų raštų informacinės sistemos KNDB pagrindu kūrimas. Duomenų struktūrai pasirinkta SQL<sup>12</sup>, į ją perkeliama KNDB duomenys. Vartotojo sąsaja kuriama su PHP<sup>13</sup>. Tokia sistema būtų prieinama su bet kokia interneto naršykle, galėtų būti pritaikoma skirtingiems tyrėjų poreikiams, sukūrus skirtingų lygių vartotojų teisių sistemą, tyrimų rezultatai būtų prieinami viešai. Tokią sistemą kartu su šio darbo autore kuria Klaipėdos universiteto dėstytoja Informatikos mokslų daktarė Natalija Juščenko. Kol kas sistema kuriama lokaliame serveryje, tikimasi, kad iš šio darbo išaugs platesnis projektas, bus įtraukti ir kitų senųjų rašytinių šaltinių duomenys.

MS Access sukurta KNDB yra ne tik kuriamos sistemos prototipas, bet ir toliau bus naudojama kaip įrankis pirminiams duomenims, duomenų masyvams – tekstui, žodžiams su pagrindiniais atributais – įvesti, o iš jos jau sukurtos lentelės būtų migruojamos į SQL ir toliau pildomos jau sistemoje.

#### 1.4. APIBENDRINIMAS

§ 29. „Knygos nobažnystės“ morfologijos duomenų bazė sukurta kaip įrankis senųjų raštų kalbai tirti. Duomenys šioje bazėje yra žodžiai, t. y. visi žodžių pavartojimo tekste atvejai. Duomenų atributai yra tekstologiniai, leksiniai ir gramatiniai požymiai. Nuo kitų panašaus pobūdžio duomenų talpyklų, pavyzdžiui, anotuotų XML struktūros tekstų, ši skiriasi tuo, kad visi požymiai yra išskaidyti į smulkausius vienetus: atskiri tekstologiniai požymiai yra puslapis, eilutė, knygos skyrius, teksto pobūdis ir kt., gramatiniai požymiai yra giminė, skaičius, linksnis, laipsnis, laikas, asmuo ir pan., leksiniai – kalbos dalis, struktūra, kaitybos tipas, šaknis, daryba, kilmė ir kt. Toks išskaidymas teikia nemažai privalumų ir įvedant duomenis, ir juos analizuojant:

- Įvedant duomenis nebūtina sužymėti visų požymių iš karto, galima suvesti tik aiškius (pvz., tekstologinius), nereikalaujančius papildomo tyrimo. Gramatiniai požymiai gali būti sužymėti po vieną ar kelis bet kuriuo metu ir bet kokiais atrinktais žodžių imčiais. Pavyzdžiui, išrinkus visas daiktavardžių formas su baigmeniu *-ies* ar *-aus*, sužymimi jų linksnis (kilmininkas) ir skaičius (vienaskaita).

---

<sup>12</sup>SQL (angl. *Structured Query Language* „struktūrizuota užklausa kalba“) – populiariausia iš šiuo metu naudojamų kalbų, skirtų aprašyti duomenis ir manipuluoti jais reliacinių duomenų bazių valdymo sistemose.

<sup>13</sup>PHP – plačiai paplitusi dinaminė interpretuojama programavimo kalba (en: *Hypertext Preprocessor*), sukurta 1995 m. ir specialiai pritaikyta interneto svetainių kūrimui.

- Atsirinkti formas analizei galima pagal bet kokią požymį ar jų kompleksą. Pavyzdžiui, galima išrinkti visų linksniuojamų formų vyriškosios giminės vienaskaitos kilmininko formas, visas veiksmažodžių esamojo laiko formas – ir asmenuojamąsias, ir neasmenuojamąsias (dalyvius, padalyvius, pusdalyvius).
- Jei reikia tyrimui, galima įvesti naujų atributų, pavyzdžiui, semantinę grupę, junglumas ar šriftas, kuriuo žodis užrašytas tekste.

Žodžių ir jų formų kartotekai tinkamiausias reliacinis duomenų bazės modelis, kur duomenys saugomi susietose lentelėse. Loginė struktūra realizuojama ir testuojama duomenų bazių valdymo sistema *MS Access*. Čia sukurtos dvi pagrindinės lentelės: „Žodžiai“ (žodžių formoms) ir „Lekšemos“. Pagalbinėse lentelėse – atributų sąrašai. Išskaidyti į žodžius ir į duomenų bazę įkelti SE, Pas, MKr ir K tekstai, sužymėti tie žodžių požymiai, kuriems nereikia papildomų tyrimų arba tyrimai jau atlikti. Tolesniems tyrimams parengtos kaitybos formų atrankos bei žodžių formų vartojimo statistikos užklausos ir atrankos kriterijų įvedimo formos (pav. 12, 16).

## 2. AUTORYSTĖ IR JOS ATSPINDŽIAI KALBOJE

### 2.1. SE IR MKR AUTORYSTĖ: ANTANO JAKULIO HIPOTEZĖS VERIFIKACIJA

§ 30. Jau seniausieji lietuvių kalbos rašto paminklai nebuvo parašyti viena kuria konkrečia tarme. Autoriai, stengdamiesi, kad tekstas būtų suprantamas, priimtinas ir toliau gyvenantiems, vartodavo įvairių tarmių elementus ir tokiu būdu kūrė tam tikro regiono raštų kalbą. XVI–XVII a. Lietuvoje susidarė trys rašomosios kalbos židiniai – vienas Rytų Prūsijoje ir du Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (LDK). *Knyga nobažnystės*, kaip ir M. Daukšos, M. Petkevičiaus raštai, Morkūno *Postilė*, parašyta vakarų aukštaičių šiauliškių (Kėdainių apylinkių) tarmės pagrindu, tačiau autorių gimtoji tarmė galėjo būti ir kita.

Autoriai (vertėjai) dažnai naudojami ankstesniais raštais (vertimais), todėl jų raštuose randama ir kitų, tolimesnių, tarmių elementų, bet ne visada aišku, ar toks elementas tikrai svetimas autoriaus tarmei.

Beveik visi senųjų raštų tekstai yra verstiniai, juose ryški kitų kalbų įtaka. Tai ypač apsunkina sintaksės tyrinėjimus – dažnai sunku pasakyti, ar pavartota konstrukcija yra pažodinis vertimas, ar ji jau įsigalėjusi gyvojoje kalboje.

§ 31. Tiriant KN kalbą, į visa tai atsižvelgiama. Pavyzdžiui, *Suma Evangelijų*, kaip nurodoma prakalboje, versta iš Gžegožo iš Žarnoveco *Postilės*; verčiant evangelijų tekstus, naudotasi J. Jaknavičiaus *Ewangelię polskie y litewskie*, gal net ir K. Sirvydo *Punktais sakymų* ar M. Daukšos *Postile* (plačiau žr. Jakulis, 1984), o pamokslus, ko gero, reikėtų laikyti originaliu darbu (laisvas, gerokai nutolęs nuo originalo vertimas). Greičiausiai savarankiškai verstos ir *Maldos Krikščioniškos* bei katekizmas – nepastebėta ryškesnės ankstesniųjų raštų įtakos.

Be to, atskiros KN dalys nėra vieno autoriaus darbas. Pratarmėje minimi keturi knygos rengėjai: giesmyno – Steponas Jaugelis Telega, jam talkino S. Tamošauskis (Tamošauskas), o SE ir MKr – S. Minvydas ir J. Božimovskis<sup>14</sup> (Lukšaitė, 2001; Pociūtė, 2004). V. Biržiškos nuomone, S. Tamošauskas galėjo būti prisidėjęs ir prie pastarųjų KN dalių rengimo (Biržiška, 1990, p. 300). A. Jakulis, remdamasis daugiausia skolinių ir nekaitomų žodžių rašyba, nustatė, kad SE ir MKr parengė mažiausiai du žmonės, matyt, pratarmėje minimi S. Minvydas ir J. Božimovskis. Pavyzdžiui, peržvelgęs žodžio *Kristus*

---

<sup>14</sup> Užnerio superintendentas ir Žemaitijos distrikto administratorius Biržų kunigas Samuelis Minvydas ir Žemaičių konsenjas Naujamiesčio kunigas Jonas Božimovskis.



Toks paplitimo vaizdavimo būdas nėra labai patogus, ir kad nereikėtų visada tikrinti, iš kurio skyriaus yra viena ar kita forma, įvedamas atributas „Autorius“, t. y. lentelėje „Žodis“ prie kiekvieno žodžio nurodomas ne tik teksto pobūdis ir skyrius, bet ir autorius – „SE I“, jei žodis pavartotas pirmuose ar paskutiniuose SE skyriuose, ir „SE II“, jei žodis pavartotas viduriniuose SE skyriuose. Kadangi nėra žinoma, kokie konkrečiai autoriai kuriuos skyrius rengė, tai jie toliau šiame darbe patogumo dėlei vadinami „pirmuoju“ (SE I) ir „antruoju“ (SE II).

§ 33. A. Jakulio teigimu, *Pasiją, Maldas krikščioniškas* ir *katekizmą* parengė tas pats vidurinių pamokslų (antrasis) autorius. Iš tiesų, daugeliu atvejų skolinių rašyba yra tokia pati, tačiau galima rasti vieną kitą skirtumą, pvz.: *afiera* (*afieravoti, afieravojimas*) „Sumoje...“ (tiek evangelijose, tiek pamoksluose) ir katekizme rašoma su viena *f*, „Maldose“ – su dviem; katekizme *Kristus* rašomas *Chryst-* (kitur *Christ-*). Tokie atvejai labai reti ir atsiradę galbūt tik dėl to, kad „Maldos...“ buvo rengiamos vėliau ar anksčiau nei kiti tekstai.

Tikslumo dėlei prie žodžių, pavartotų šiuose skyriuose, autorius nurodomas atskirai – „P“, „MKr“ ir „K“. Kaip kito autoriaus parengta, išskiriama ir paskutinė malda (M58), nes ji gerokai skiriasi nuo kitų ir kalba, ir stiliumi, ir šriftu.

§ 34. A. Jakulis manė, kad **evangelijos tekstas** ir **pamokslas** parengti to paties autoriaus, tačiau skolinių rašybos statistika to nepatvirtina (plg. 9 lentelę), pvz.: pirmuose – paskutiniuose pamoksluose (SE I) *Kristus* rašytas su *K* 181 kartą, su *Ch* – 2 kartus, *aniolas* (8 x), *anielas* (1 x), *Jeruzalė* rašoma tik su *H* (16 x), o evangelijose (E I) *Kristus* užrašytas su *K* tik 1 kartą, su *Ch* – 3 kartus, *aniolas* – tik 1 kartą, *anielas* – 5 ir *angelas* – 1 kartą, *Jeruzalė* rašoma tik su *J* (7 x). Tad kalbant apie autorystę, pamokslų ir evangelijų tekstus reikėtų analizuoti atskirai.

§ 35. Kad pamokslų tekstai parengti skirtingų autorių, liudija ir stilius. Kiekvienas pamokslas pradedamas sakiniu, nusakančiu, iš kelių dalių susideda evangelija, toliau išskaičiuojami pamokymai. Pirmuose ir paskutiniuose pamoksluose pamokymai išskaičiuojami, viduriniuose – tik numeruojamos evangelijos dalys, plg.:

P 2: *DWi dali tur ta βwenta Ewángelia. Pirma... Antra... Mes trumpay mokikimes tu dayktu. Pirmiaus... Prieg tám... Potrećiay... Pokieatwirtay... Ant gálá...*

P 3: *Du dayktu turi fawimp ta Ewangelia βwenta. Pirmas... Antras... Mes trumpus pámokflus vžláykikim. Pirmiaus... Potam... Potreacia... Ant gála...*

P 5: *TRis dayktus vž rakiná sawimp ta βwenta Ewángelia. Pirmás... Antras... Treacias... Mumus iβ to wifo gáná bus tu pámokštu. Pirmiaus... Potám... Trečiu kartu... Kietwirtu kártu... Ant gála*

P 7: *DU dajktu vžrakiná sawimp tá Ewángelia βwenta. Pirmiaus... Antrás... Mes trumpaj mokikimes tu dayktu. Pirmiaus... Prieg tam... Potreacia... Pokieatwirta...*

P 56: *ANT dwieju daliu tá S. Ewánjelia škiriafi. Pirmá... Antra... Mes iβ to ábejatá/ trumpus ir sawi reykálingus pamokštus vžlaykikim. Pirmiaus... Potám... Potreacia:... Ant gálá:...*

P 58: *Dwi dali irá tos Ewánjelios βwentos. Pirmá... Antrá... Mes trumpaj dabokimes. Pirmiaus... Potám... Ant gálá...*

---

P 23: *DWi dali tos Ewángelios. Wienoy... Toi irá summá Ewángelios. O mes mokikimes... Atminkim dabár... Atmink juog... Zinok juog...*

P 31: *DWi dali toy Ewánieliy turime. Pirmoy... Antroiá... Pirmiaufey Mokikis... Atmink juog... Atmink juog...*

P 55: *Dwi irá dali tos Ewánielios. 1. ápiráβa Karalu.... . 2. fweácius... . Jβ to Zinok... Jr tat átmink/ kad... Prifiweyzdek prietám... Dabokis/ kayp... Ant gálá atmink...*

Šie ir kiti skirtumai aiškiai rodo, kad pamokslų tekstai rašyti skirtingų asmenų.

§ 36. **Evangelijų** tekstuose tokio ryškaus kalbinių ar kitų ypatybių pasiskirstymo nėra. Vienų ar kitų skirtumų evangelijų tekstuose galėjo atsirasti dėl ankstesnių vertimų įtakos. Palyginus KN evangelijų tekstus su išlikusiais ankstesniais vertimais galima pastebėti, kad pirmų ir paskutinių evangelijų tekstai labai artimi M. Daukšos *Postilės* (DP) ir J. Jaknavičiaus *Ewangelię polskie i litewskie* (EPL) bei K. Sirvydo *Punktų sakymų* (SP) evangelijų tekstams. Bet gerokai skiriasi nuo, pavyzdžiui, B. Vilento *Evangelijų bei epistolų* (VL), J. Bretkūno *Postilės* (BR) ir J. Morkūno *Postilės* (MP). Plg. pirmosios evangelijos (Lk 21,25–28) tekstą:

KN *Błoiá P. Jezus mokitiniemus sawo.*

DP *ANuo metu: Biłoio Wießpats Jezus mókitíniump sawúmp.*

SP *ANuo metu: Biłoio wießpats Jezus mokitiniump sawo:*

EPL *ANuo metu: Biłoio wießpats Jezus mokitiniump sawo:*

VL -

KN *Bus žiánklay ánt Saules Menefio ir ánt zwayzdžiu: o ant žiames fuspaudimás giminiu*

DP *Bus žekłai ant fáulés/ ir mēnėšío/ ír žwaiždiú/ ir ant žēmis priēspaudimás tautú/*

SP *Bus žinkłay vnt faules/ ir menefio/ ir žwayzdžiu/ ir vnt žiames prišpaudimas giminiu/*

EPL *Bus žinkłay vnt faules/ ir menefio/ ir žwayzdžiu/ ir vnt žiames prišpaudimas giminiu/*

VL *IR bus βenkłai Sauleie jr Menefeie jr βwaišdefa/ jr ant βemes būs fuspaudimas βmoniu/*

BR *IR bus βenkłai Sauleie ir Menefeie jr βwaišdefa/ Ir ant βemes bus fuspaudimas βmoniu/*



- MP *IR bus ženklay Saulei ir Menešie ir Zwáyzdefa/ ir ant žiámes bus fuspaudimas žmoniu/*
- KN *fu nufiminimu kada vžet prádes marios ir wołay:*  
 DP *del ņumišimo vžima máriu/ ir wílniu iu:*  
 SP *del fumišimo vžieimo mariu ir wilniu:*  
 EPL *del fumifimo vžieimo máriu ir wilniu:*  
 VL *diel nūfiminima. Vŷchŷent mariams jr wilnims wandenu.*  
 BR *del nuffiminimo. Ir Marias bei wilnis uŷes.*  
 MP *ruodos ņawimp neturedami/ del nufiminima vžent marioms ir wilnims wandenu/*
- KN *teyp iog žmones džius del baymes ir ľaukima ta dauktu/ kurie ateys ant wifo ņwieta:*  
 DP *Teiř iog žmônes džius nūg báimes/ ir ľaukimo ( tu dâiktu ) kurie turi vžeiť ant wíŷfo paľáulo.*  
 SP *džiustunt žmonemus nuog baymes / ir ľaukimo ( tu dayktu ) kurie atays ont wifo ņwieta.*  
 EPL *džiustunt žmonemg nuog baymes / ir ľaukimo ( tu dayktu ) kurie atais ont wifo ņwieta.*  
 VL *Ir ņmones tures dziuti diel laukima tū daiktu/ kurie atais ant ņwieta.*  
 BR *Ir ņmones džius delei baimes ir laukimo tu daiktu/ kurie ateis ant ņemes.*  
 MP *ir žmones tures džiuti del pabaydima/ ľaukdama kas tuolous dešis ant wifa ņwieta:*
- KN *Nefang galibes daugueios paľikrutis*  
 DP *Neš galibėš daľáus paľiwíľkis:*  
 SP *Nes galibes dungaus paľiwíľkins:*  
 EPL *Nes galibes dungaus paľiwíľkins:*  
 VL *Nefa ņylas dangaus paľiľkrutins.*  
 BR *Nefa ir dangaus ņilas paľiľkrutins.*  
 MP *nefa ņiľos dangaus paľiľkrutis.*
- KN *O tada iľwis ņunu Zmogaus ateynanti debefije ņu galibe ir ņłowe didelá.*  
 DP *It tađ iľwis ľunu žmôgaus/ atenti dēbefiē<sup>á</sup>/ ņu galibė<sup>á</sup> didė<sup>á</sup> ir Maieľtotu.*  
 SP *ir tádu iľwis ņunu žmogaus ataiunti debefiy/ ņu galiby didziu ir Maieľtoti..*  
 EPL *ir tádu iľwis ņunu žmogaus átaiunti debefiy/ ņu galiby didziu ir Maieľtotu.*  
 VL *Ir tada iľchwíľs Sunu ņmogaus atenti debefeie ņu dide ņtipribe jr ņchlowe.*  
 BR *Ir tada iľchwíľs Sunu ņmogaus atenti debefije ņu dide ņtipribe jr ņchlowe.*  
 MP *O tada iľwis wiši ņunu žmogaus atenti debefiie ņu dide ņtipribe ir garbá.*
- KN *O kad tay prásideľ/ weyzdekite o pákialkite galwas juľu:*  
 DP *O tiemus dâiktamus/ pradēdantiľ/ weizdēkit/ ir pakēľkitē<sup>á</sup> galwas iuľu:*  
 EPL *O tiemus dayktamus pradeduntis/ weyzdekite ir pakialkite galwas iuľu:*  
 VL *O kada tatai prades buti/ weifdeket/ jr pakelket galwas yuľľu/*  
 BR *O kada tatai prades buti/ tada dabokites/ ir pakelket galwas yuľľu/*  
 MP *O kada tatay prádeľ buti/ weyzdekit ir pakialkit galwas iuľu/*
- KN *del to/ jog artinaľi átpirkimás juľu.*  
 DP *Neš iau ártinas atpirkimas iuľu*  
 EPL *neľ iau ártinas atpirkimas iuľu.*  
 VL *todeley/ iog priľiartin atpikimas yuľľu.*  
 BR *todeley/ iog priľiartin atpikimas iuľu.*  
 MP *neľ iau priľiartino atpirkimas iuľu.*

Vidurinės evangelijos nepanašios ne tik į B. Vilento ar J. Morkūno tekstus, bet smarkiai skiriasi ir nuo M. Daukšos bei J. Jaknavičiaus evangelijų, plg. 28-osios evangelijos (Jn 16,5–7) tekstą:

KN *BEtay/ nu eyimi topi kurs mane fiunte:*  
VL *NV efch eimi top/ kursai mane atfiunte/:*  
BR *BIloia Jefus apafschtalump/  
Aſch nu eimi top/ kursai fiunte mane*  
MP *NV áß eimi top/ kursay mane atfiunte*  
EPL *Anuo metu: Biſoio Jezus mokitiniam sáwo:  
eyimi top kursáy mani atfiunte/*  
DP *Eimi topſ kursái mané atfiunte /*

KN *o niekás iß iufu nefiklaufia manes: Kur eyfi?*  
VL *Ir niewienas ifch yūfu neklaufia mane/ kur eifi?*  
BR *ir niewienas ifch iufu neklaus mane/ kur eifi?*  
MP *ir niewienás iz iufu neklaufiá mane kur eifi?*  
EPL *ir ne wienas izg iufu ne klaufia manis kur eyfi?*  
DP *ir né wienas izǵ iūfu ne kláufia manés / kur eifi?*

KN *Bet iuog tay iums páfakiau/ smutkás pripilde ßirdis iufu*  
VL *Bet iog tatai kalbeies efmi yumus/ smutku papildyta eft ſchirdis yūfu*  
BR *Bet iog tatai kalbeiau iumus/ smutku papildita eft ſchirdis iufu.*  
MP *Bát iog tátái kálbeies efmi iumus smutku papilditá eft ßirdis iufu.*  
EPL *Bet iog tay biſoiau iums nuludimas papilde sirdi iufu.*  
DP *Beť iogſ tai biſoiéu iumus / nuludímas papilde ßírdi iufu.*

KN *Aß wel jums tieſa ſakau: Jums tay priwaſu/ idánt áß nueyćio*  
VL *Bet efch tieſa yumus ſakau. Priewalu jra yumus idant efch eiczo.*  
BR *Bet tieſa iumus ſakau/ Ger ira iumus iog the eimi.*  
MP *Bat áß tieſá ſákau iumus/ priwaſu ira iumus idant áß eiczio/*  
EPL *Bet aß tieſu ſakau iumus/ reykia iumus/ idunt aß eyćiá/*  
DP *Beť tieſa biſáu iúmus: priwaſú iúmus / idantſ aß eiczió /*

KN *Bo iaygu ne nueyſiu Nurámintoiás ánaſay noteys juſump’*  
VL *Nefa iey efch ne eifu/ Palinkſmintoghi ana neateis yuſump.*  
BR *Nefa iei ne eimi/ Palinkſmintoghi neateit iump.*  
MP *neſá áß ghiay neyſiu pálinkſmintoghi aná ne átays iuſump/*  
EPL *Nes iey aß neyſiu/ Palinkſmintoias neateys iuſump.*  
DP *nes’ iêi aß neiczió / palinkſmintoies notéis iuſump’.*

Tad 1–21 ir 56–60 evangelijų tekstai greičiausiai parengti sekant M. Daukšos *Postile*, J. Jaknavičiaus *Ewangelie polskie & litewskie* ar K. Sirvydo *Punktais sakymų*, o 22–55 (gal ir *Pasija*) – versti iš Gžegožo iš Žarnoveco *Postilės*. Labiausiai tikėtina, kad SE rengėjai naudojami kiekvienas savo turimais ir naudotais evangelijų vertimais, kurie galėjo būti parengti ir jų pačių, ir nurašyti iš kitų teologų.

§ 37. Visų KN dalių autorystė sužymima taip: spėjamai pirmojo autoriaus parengti tekstai žymimi E I (evangelijos) ir SE I (pamokslai), spėjamai antrojo autoriaus parengti tekstai žymimi E II, SE II, P, MKr, M 58, K:

8 lentelė. Pagalbinė lentelė „Autoriai“

ID	Autorius	Pastabos
0		Neaišku
1	SE I	Pirmų 1–21 ir paskutinių 56–60 pamokslų
2	SE II	Vidurinių 22–55 pamokslų
3	P	Pasijos
4	MKr	Maldų (1–57)
5	M 58	58 maldos
6	K	Katekizmo
7	G	Giesmyno
11	E I	Pirmų 1–21 ir paskutinių 56–60 evangelijų (perikopių)
22	E II	Vidurinių 22–55 evangelijų (perikopių)

§ 38. Taip sužymėjus tekstą (priskyrus žodžiams „autoriaus“ požymį), galima patikslinti A. Jakulio pateiktus duomenis apie skolinių rašybos skirtumus (Jakulis, 1982). Pavyzdžiui, žodžio *Kristus* rašybos variantai pasiskirstę taip (čia pateikiama „suspausta“ kryžminės užklauso žodžių formų pavartojimo statistikos pagal autorius lentelė, plg. pasiskirstymą SE skyriuose – 20 pav.):

9 lentelė. *Krist-* // *Christ-* rašybos pasiskirstymas pagal autorius

Žodis	Iš viso pavartota	E I	SE I	E II	SE II	Pas	MKr	M 58	K	kt
Chriřt-	192	5	2	4	99	2	50		30	
Chryřt-	11				3	6	2			
Kriřt-	20		8		11		1			
Kryřt-	175	1	173		1					

Atrankos kriterijų įvedimo formoje (16 pav.) laukeliuose „Pagrindinės formos“ įrašius *Kristus* (*evangelija*, *angelas*, *apařtalas* etc.), kryžminėse leksemų statistikos pagal autorius užklauso bus pateikiami tokie rezultatai:

10 lentelė. Skolinių variantų pasiskirstymas

Pagrindinės formos	Iš viso pavartota	E I	SE I	E II	SE II	P	MKr	M 58	K
Christas, Christo	21				1		20		
Christus, Christaus	46	3	1	3	22	3	1		13
Christusas, Christuso	136	2	1	1	79	5	31		17
Kristas, Kristo	15		15						
Kristus, Kristaus	115	1	113		1				
Kristusas, Kristuso	65		53		11		1		
evangelija, evangelijos	90	1	66		20		3		
evanjelija, evanjelijos	18		9		6	1	2		

Pagrindinės formos	Iš viso pavartota	E I	SE I	E II	SE II	P	MKr	M 58	K
evanielija, evanielijos	101	1	4	2	<b>88</b>		4		1
angelas, angelo	1	1							
anielas, anielo	46	5	1	3	<b>21</b>	1	15		
aniolas, aniolo	11	1	<b>8</b>		1		1		
anjelas, anjelo	4				1	1	2		
adyna, adynos	15	8	<b>5</b>				1	1	
hadyna, hadynos	24			5	<b>3</b>	<b>14</b>	2		
apastalas, apastalo	13				<b>13</b>				
apaštalas, apaštalo	31		<b>17</b>		<b>10</b>	1			3
apoštalas, apoštalo	1		1						
Hieruzalė, -ės	14		<b>14</b>						
Hieruzalem	2		<b>2</b>						
Jeruzolimas, -o	1				1				
Jeruzalė, -ės	13			6	3	3	1		
Jeruzalem	5	5							
Jeruzalima, -os	2					1	1		
Jeruzolima, -os	2	2							
pagonas, pagono	12		1	1	6		4		
pagonis, pagonies	1	1							
pahonas, pahono	1		1						
pahončius, pahončiaus	2		2						
pahonis, pahonies	3		3						
Simanas, Simano	4			4					
Simeonas, Simeono	3	<b>1</b>	<b>2</b>						
Simonas, Simono	18	1		3		13	1		
zakanas, zakano	1				1				
zokanas, zokano	43		8	4	28	1	1		1
zokonas, zokono	17	1			6	2	7		1

Autorių kalbos skirtumai matyti visuose kalbinės sistemos lygmenyse, todėl aptariant rašybos ir fonetikos, morfologijos ir leksikos ypatybes, atsižvelgiama į autorystę ir ieškoma kalbinių skirtumų.

## 2.2. RAŠYBA

§ 39. Kaip ir dauguma senųjų lietuviškų raštų, KN išspausdinta gotikinio stiliaus rašmenimis, nors kai kur (antraštiniame lape, lotyniškoje pratarmėje, antraštėse) vartojama ir vad. lotyniškoji antikva. Pats gotikinis šriftas irgi dvejopas – ištraukoms iš evangelijų (*Sumoje Evangelijų*) naudojama fraktūra, o visam likusiam tekstui – švabachas (Aleknavičienė, 2005a). Pirmasis yra keliais punktais didesnis, raidės aukštesnės, skirtinga y bei daugumos didžiųjų raidžių grafinė raiška.

	Evangelijose (fraktūra)	Pamoksluose (švabachas)		Evangelijose (fraktūra)	Pamoksluose (švabachas)
o			y		
ž			ž		
B			D		
K			N		
O			S		

XVI–XVII a. raštų autoriai stengėsi kūrybiškai plėtoti jau turimas rašybos tradicijas, savos kalbos garsų įvairovei išreikšti taikydami kaimyninių tautų alfabeto pavyzdžius. Siekdami kuo geriau atskleisti kalbos (ir tarmės) tartį, kai kurie autoriai net kūrė naujas grafemas, pavyzdžiui, nosiniams balsiams, plačiam *e* ar *o*, dvibalsiams *ie*, *uo* žymėti. KN autoriai tokių grafemų nekūrė, ko gero, juos ribojo spaustuvės galimybės, tad naudojo tik čia turėtą lenkišką raidyną. Be lotyniškų raidžių, vartojama ir keletas kitų grafemų: *a* (nosinis *a*), *e* (nosinis *e*), *ā*, *ē*, *ū* (nosiniai *a*, *e*, *u* ar dvigarsiai *an*, *en*, *un* / *am*, *em*, *um*)<sup>15</sup>, *f* (negalintis žodžio *s*), *β* (*š*), *ś* (minkštas *s* arba *š*), *ć* (*č*, minkštas *c*), *ź* (minkšti *ž*, *z*), *ż* (kieti *ž*, *z*), *ł* (kietas *l*)<sup>16</sup>. Visas šias grafemas spaustuvė jau turėjo, jos tik buvo pritaikytos lietuvių kalbos garsams žymėti – sunku pasakyti, ar jas parinko teksto rengėjai, ar spaustuvininkai<sup>17</sup>. Nepaisant ryškių raidyno norminimo tendencijų, įvairių fonemų žymėjimas nėra nuoseklus. Vienais atvejais tam pačiam garsui vartojama keletas ženklų, o kitais – ta pačia grafema žymima keletas garsų.

Kai kurių ženklų paskirtis nėra aiški, pavyzdžiui, greta *a* KN įvairiose pozicijose vartojama ir grafema *á*, lenkų kalboje žymėjusi ilgą ar siaurą balsį. Ne visais atvejais

<sup>15</sup>Pvz.: *āt* „ant“, dgs. naud. *Mokitiniās*, dgs. kilm. *βwētu*, dgs. kilm. *Páfiūtiniu*, dgs. naud. *mūs*. Kitur, pavyzdžiui, Lietuvių kalbos instituto parengtame KN tekste transliteruojamos kaip *ā*, *ē*, *ū*. Brūkšneliu (lankeliu) virš raidės žymimas nosinis balsis ar po balsio einantis nosinis priebalsis ir kituose raštuose, pavyzdžiui, Daukšos *Postilėje* (Rosinas, 1994b). KN tokių atvejų yra apie 40.

<sup>16</sup> Beveik toks raidynas nusistovi XVIII a. ir vartojamas vėlesniuose LDK raštuose (Subačius, 1998, p. 39–43; Palionis, 1996).

<sup>17</sup> Kad spaustuvininkai turėjo daug įtakos rengiant spaudinius, įrodė Giedrius Subačius (Subačius, 2001).

diakritinis ženklelis atrodo vienodai, kartais jis panašesnis į tašką – galbūt čia vartojamos dvi grafemos – *á* ir *â*. Lietuvių kalbos instituto parengtame KN tekste šios grafemos yra skiriamos. O. Aleknavičienė nurodo, kad Bitnerio *Naujajame Testamente* (1701) „jos diferencijuotos pagal taško poziciją virš raidės (taškas šiek tiek kairiau išilginės ašies) ir pačios raidės <a> grafiką“, bet kokiu pagrindu jos diferencijuojamos KN, – nenurodoma (Aleknavičienė, 2008, p. 326). Plg. transliteruotą ištrauką:

lelemis Bázničias musu ápstaitit ir numárgint ; bátayg to  
 Ponás Diewás ne nor / riktay giewdžia idant Dwašioy ti-  
 kroy / ir širdija ne wilánčioia ghi gárbintumbim ir mel-  
 stumbim. Págitrás tádá ir lábay łaymus / kurfay ne šipi-  
 ktiná Kryštusu Ponu / nuog šwieta padearktu ir ne ši baydá  
 jo Bázničia leta ir pawargušia.

KN SE 8,1lelemis Bázničias musu ápstaitit ir numárgint; bátayg to  
 KN SE 8,2Ponás Diewás ne nor / riktav giewdžia idant Dwašioy ti=  
 KN SE 8,3kroy / ir širdija ne wilánčioia ghi gárbintumbim ir mel=  
 KN SE 8,4stumbim. Págitrás tádá ir lábay łaymus / kurfay ne šipi=  
 KN SE 8,5ktiná Kryštufu Ponu / nuog šwieta padearktu ir ne ši baydá  
 KN SE 8,6io Bázničia leta ir pawargušia.

Šioje ištraukoje <á> sužymėtos raidės *áááááááááá*, o <â> *ââââ*.

Kadangi sunku įžiūrėti ryškius grafemų skirtumus, KNDB visais atvejais žymima *á* (su akūtu).

§ 40. Vienas svarbiausių lietuvių kalbos fonologinių požymių yra **kietųjų ir minkštųjų priebalsių opozicija**. Ši opozicija KN žymima dvejopai: a) paprastai priebalsių minkštumas prieš užpakalinės eilės balsius žymimas *i*, pvz.: *iškálbio*, *kwepiánti*<sup>18</sup>, *kiemionis*, *pásiklonioiá*, *pátogiaus*, *teykiáysi*, *áštriaus*, *atilšio* etc.; tokiu pat būdu žymimas kai kurių priebalsių minkštumas ir prieš *e* tipo vokalizmą, pvz.: *ciešas* „čėsas“, *šietonas* „šėtonas“; b) kai kurių priebalsių (*l*, *ž*, *š*, *č*, *dž*) kietiesiems ir minkštiesiems alofonams žymėti vartojamos ir skirtingos grafemos.

§ 41. Priebalsių **k**, **g** minkštumas nežymimas tik prieš *i*, *ie*, pavyzdžiui, *girdeti*, *giešmes*, o prieš *e*, *é*, kaip ir prieš užpakalinės eilės balsius, rašomas *i*: *giedina* „gėdina“, *kielimas* „kėlimas“. Po *k*, *g* prieš *é* minkštumas nepažymėtas tik 10 kartų, 9 iš jų evangelijose, plg. E I – 7 kartus: *regeiey* (~ *regėjai*), *regefit* (~ *regėsit*), *iztekeimo* (~ *ištekėjimo*), *tekejma* (~ *tekėjimo*), *tiketu* (~ *tikėtų*), *moteriške*, *motoriške* (~ *moteriškė*); E II

<sup>18</sup> Apie išlaikyto *j* žymėjimą žr. § 45.

2 kartus: *regeia* (~ *regeję*), *ingejas* (~ *ingėjęs*); ir vieną kartą SE II: *páwárgelis* (~ *pavargėlis*); *kė*, *gė* užrašyta *kie*, *gie* daugiau nei 400 kartų. Prieš *e* minkštumas nežymimas tik nelietuviškuose žodžiuose *angelas*, *evangelija*, *evangelista*, *Getsemanas* ir vieną kartą žodyje *penketas* E I (greta *penkietas* 2 x E I ir SE I). Kitais atvejais minkštumas žymimas visada, skiriasi tik balsio žymėjimas (žr. § 47).

Beveik visada prieš *e* žymimas priebalsių *š*, *ž* ir *č* minkštumas (žr. § 44, § 47), kitų priebalsių – tik sporadiškai (*fmirties* E I, *niejokios* SE II, *niecizftatos* MKr užrašyta po vieną kartą greta vyraujančių *fmert-*, *ne-*).

§ 42. Jau Daukšos raštuose kietajam **l** žymėti lenkų kalbos pavyzdžiu vartotas specialus ženklas *ł*. Tokiu pat būdu kietasis ir minkštasis *l* skiriami ir KN, plg. *kialas* ~ *kelias* ir *labiaus* (nors rašoma ir *kialias*, *labiaus*, bet, pavyzdžiui, kietajam *l* žymėti grafema *ł* pavartota ~2 500 kartų, *l* – ~100). Po minkštojo *l* prieš užpakalinės eilės balsius minkštumo ženklas kartais žymimas tik pirmojo autoriaus pamoksluose (SE I) ir pasijoje, bet ir čia paprastai rašoma *la*, *lo*, *lu* – 138 kartus (*lia*, *lio*, *liu* – 59 kartus, žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Minkštumo ženklo žymėjimas po *l* prieš užpakalinės eilės balsius

	<b>li</b>	<b>l</b>
SE I	<i>broliuy</i> , <i>broliai</i>	<i>Brolamus</i>
	<i>dalia</i> , <i>daliy</i> , <i>daliu</i> (6 k.)	
	<i>gieyduliay</i>	<i>gieydulu</i> , <i>gieyduláys</i>
	<i>giliay</i>	
	<i>kárálius</i> , <i>Karalius</i> , <i>kárálius</i>	<i>Karalus</i> (3 k.), <i>Kárálaus</i> , <i>Káralu</i> , <i>KARALAMS</i> (3 k.)
	<i>kialias</i> , <i>kialiás</i> (2 k.), <i>kialia</i> , <i>kiália</i> (6 k.)	<i>kialo</i> (2 k.), <i>kiala</i> (2 k.), <i>kialays</i>
	<i>kukaliay</i> , <i>kukaliu</i> (6 k.)	<i>kukalus</i> , <i>kukaláys</i>
	<i>nuopoliu</i> (4 k.)	
	<i>priepuolia</i> , <i>priepuoliu</i> (2 k.)	
	<i>βaliu</i> (2 k.)	
	<i>uzupákaliu</i>	
	<i>Waykialiay</i> , <i>wajkialiu</i> , <i>waykialiu</i> , <i>waykialius</i>	<i>waykialáms</i> , <i>waykialus</i> (2 k.),
	<i>walia</i> (5 k.), <i>wálios</i> , <i>walios</i> (2 k.), <i>waliai</i> , <i>walia</i>	<i>walos</i> (6 k.), <i>wala</i> , <i>wala</i> (3 k.)
	<i>wiltawiliay</i>	<i>Wiltawilus</i>
<i>wiliaus</i> (2 k.)	<i>wilus</i> (2 k.)	
E I	<i>karaliu</i>	<i>karalus</i> , <i>Karalaq</i> , <i>karaluy</i> , <i>karalium</i>
Pas	<i>Bliužnija</i>	
	<i>Káraliu</i>	<i>Kárálus</i> (6 k.), <i>Kárálaus</i> (2 k.), <i>Kárálu</i> , <i>Kárálum</i> (2 k.), <i>Kárálumi</i> (2 k.), <i>Kárálau</i> (2 k.)

Pavyzdžių, kai vietoje minkštojo *l* aiškiai klaidingai parašytas *ł*, tėra vienas kitas (pavyzdžiui, greta vyraujančių formų su *l* ar *li* parašyti žodžiai *mevtinga* SE I, *fkolidinus* E I, *giley* SE II, *káraliftes* SE II, *luoſa* SE II, *Jzraełuja* E II, *walos* MKr ir kt.). Abejonių kelia

žodžiai, pavartoti tik su kietu *l*: *blude*<sup>19</sup> P, *gáľunás* 2 x SE I, *kłautes* SE I (greta *klaute* MKr), *paľaubos* SE I, *ugłaufp* E II (greta *uglu* MKr). Žodžio *valia* rašymas su kietu *l* (3 kartus MKr ir katekizme, greta *li* 10 x ir *l* 76 x) bei *kelias* (su *l* 8 x greta *li* 12 x ir *l* 55 x), ko gero, laikytinas klaida, bet *i(i)o* kamieno daiktavardžių rašymas su *l* (vns. kilm. *gooduľá*, dgs. kilm. *priepuolá*, dgs. ines. *priepuolofe*, dgs. vard. *fopuľay*, dgs. gal. *fupuľus*) leidžia kalbėti apie kamienų įvairavimą (žr. § 105).

§ 43. Minkštumo ženklas prieš užpakalinės eilės balsius keletą kartų nepažymėtas ir po *r*, daugiausia pirmojo autoriaus pamoksluose ir evangelijose: *Cieforuy* SE58 (greta *Cieforiuy* E58), *liekoruy* SE59 (greta *liekorius* SE10), *primieraus* SE7, *giráfi* SE1 (greta *giriáfi* SE2), *Págrukite* SE1 (greta *pagrius* E18), *pateroiufiu* SE5, *ábfraube* SE15 (greta *ábfräubti* SE60). Antrojo autoriaus pamoksluose visada žymimas minkštumas, o MKr rašyba įvairuoja: *Senatoru* (greta *Senatorius*), *kantroy* (greta *kantriu*). Tokie pavyzdžiai, nors ir reti, leidžia spėti, kad ir, pavyzdžiui, *βimtáropa* SE I, *βymtáropá* MKr yra tik rašybos variantai (plg. *βimtaripay* SE II, *fimterioka* E I). Daugiau problemų kyla nustatant būdvardžio *bjaurus* / *bjauras* kamieną, plg. vyr. dgs. įnag. *biaurieys* SE I greta *biaurais* SE I.

Beje, kad *r* rašyba pirmojo autoriaus pamoksluose ir maldose nėra nusistovėjusi, rodo ir keletas minkštumo žymėjimo prieš *e* tipo vokalizmą atvejų: *Wiriefnibes*, *aprieyβkima*, *karieywius*.

§ 44. Priebalsiams *š*, *ž*, *č* žymėti vartojamos grafemos *β* (*sz*), *s*, *f*, *ś*; *z*, *ž*, *z*; *ć*, *c*, *cź*.

Priebalsis *š* žymimas *β* (*sz*), *ś* ir *s*. Kietasis visada žymimas *β* (*sz*). Minkštojo *š* žymėjimas įvairuoja: jotinis minkštumas pirmojo autoriaus pamoksluose paprastai žymimas *fi*, rečiau *śi*, kitose dalyse – dažniausiai *βi*, rečiau *fi* ar *śi*; asimiliacinio minkštumo prieš *i* pirmojo autoriaus pamoksluose vyrauja *f*, rečiau *β* ar *ś*, kitose dalyse – tik *β*; [še] paprastai rašomas *βia*, [še] (ne galūnėje) – *βie* (61 x), rečiau *fie* (2 x), *βe* (6 x), *βia* (3 x).

Kietasis *ž* lietuviškuose žodžiuose paprastai žymimas *ž* ar *z*, kartais *ž*, *β* (*sz*), minkštasis – *ž* ar *z*, retai *ž*. Skoliniuose (*bažnyčia*, *žyvas* etc.) – tiek *ž*, tiek *ž*, *z*. Prieš *e* tipo vokalizmą paprastai žymimas ir minkštumo ženklas: *že* rašomas *zia* (kelis kartus *ziea*, *zie*), *žė* – *zie*, *zie* (rečiau *že*); tiek *že*, tiek *žė* žymimi *že* skoliniuose ar vediniuose iš skolinių (pavyzdžiui, *malženystė*, *žėdnas*), priešdėlio *už* ir šaknies sandūroje (*užėiti*, *užėjūnas*), žodžiuose *atsigrįžėti* (*átfigrižeti* SE II ir *átfigrižėjas* P), *ženklas* (*ženklus* ir *ženklu* E I, greta *zia* – 32 x). Ypač įvairuoja žodžių *žengti*, *žengimas* rašyba (žr. 12 lentelę).

<sup>19</sup>Wiens *iβ dwilikos/ kurs fu manim mirkia ránká blude* SE 267,7.



12 lentelė. Žodžių žengti, žengimas rašyba

Žodis	Iš viso pavartota	E I	SE I	E II	SE II	P	MKr	M 58	K
zeng-	2			1					1
ženg-	2			1					1
ženg-	9				3	1	4		1
žiáng-	14			1	5	1	6		1
žieáng-	2	1	1						
žieng-	1		1						

§ 45. Priebalsis *j* KN žymimas trejopai (*j* žymėjimas nebuvo nusistovėjęs ir kitų kalbų alfabetuose) – *i*, *j* (*ij*) ir *gh* (pastarasis tik įvardžio *jis*, *ji* ir įvardžiuotinėse būdvardžių ir kt. formose prieš priešakinės eilės balsius), pvz.: *fawoia* „savojo“, *intikieia* „įtikėjo“, *juog* „jog“, *ijs* / *is*, *jo* / *io*, *jam* / *iam*, *ij* / *ii* „jį“; *ghis* „jis“, *ghi* „jį; ji“. Ypač įvairuoja įvardžiuotinės dalies rašyba tokiose formose kaip vyr. vns. vard. *piktajj*, *pirmajj*, vyr. dgs. vard. *piktieji*, *pirmieji* ir mot. vns. vard. *pirmoji*, *toji* rašyba (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. *-ji* rašyba įvardžiuotinėse ir įvardžio *jis* formose

	pavyzdžiai	Iš viso pavartota	E I	SE I	E II	SE II	Pas	MKr	M 58	K	kt
-y	<i>Artimav; piktiey; Toy</i>	17	1	1	1	8	1	1			
-i	<i>giwai; Akliei; anoi</i>	55	1	1	1	15	19	2		2	1
-ii	<i>páfkuciaufieii; toii</i>	2	1			1					
-ij	<i>mieláij, iβrinktieij, toij</i>	25	2	9		11	1	2			
-j	<i>Wiriaufiej, Anoj</i>	13		1	2	4	2	2		2	
-ghi	<i>mielaghi, liktaghi, piktieghi</i>	15		14				1			
ghi-	<i>ghis, ghifai; ghie, ghiems; ghi</i>	166	23	36	29	71		7			
ij-	<i>ijs, ijfai; ije, ijemus; ij</i>	237	18	18	25	42	117	9		7	

Įvardžio *jis*, *ji* formose *gh* nevartojamas tik „Pasijoje“, kitur formos su *ghi-* dažnesnės nei su *ij-*; o įvardžiuotinės formos su *-ghi* rašomos tik pirmojo autoriaus pamoksluose.

Skirtingai žymimas *j* po priebalsių *p*, *b*: pirmojo autoriaus pamoksluose *i* (*biauribes*, *piaut*, *fufpιαuditás*), antrojo autoriaus pamoksluose, pasijoje ir kt. – *ij* (*bijauribes*, *pijautumim*, *spijauditi*):

14 lentelė. Junginių *pj*, *bj* rašyba

	Pavyzdys	Iš viso pavartota	E I	SE I	E II	SE II	Pas	MKr
pi	<i>piaut, pioweiáms; piuties; fufpιαuditás</i>	10	6	3				1
bi	<i>biauri, biauretis, biauribes</i>	14	1	11				2
pij	<i>pijauia, Pijowimá, Pijuweiu; spijauditi</i>	18			2	1	2	13
bij	<i>bijaurius, bijauribe, iβbijaurina</i>	27	1	1		17		8
bii	<i>biiauru</i>	1						1

§ 46. Vienas iš svarbiausių lietuvių kalbos vokalizmo fonologinių požymių yra **ilgųjų ir trumpųjų balsių opozicija**. Kaimyninėse kalbose tokios opozicijos nėra, tad nereikia ir simbolių ilgiesiems balsiams žymėti. KN ilgieji ir trumpieji *i* ir *u* žymimi vienodai, nors trumpieji dar žymimi *y*, *j* ir *v*. Ilgieji *é*, *o* ir *ū* kai kada užrašomi dviem raidėmis (*ee*, *oo*, *uu*), bet tik antrojo autoriaus pamoksluose bei evangelijose, Pasijoje ir (vieną kartą) MKr, pvz.: *awealees* (~ *avelės*), *brookti* (~ *brokti*), *truuka* (~ *trūko*); *ee* užrašyta 43 kartus (15 E II, 25 SE II, 2 P, 1 MKr), *oo* užrašyta 13 kartų (4 E II, 9 SE II), *uu* užrašyta 3 kartus (1 E II, 2 SE II).

§ 47. Balsiai *e* ir *é* skiriasi ne tik ilgumu, bet ir **platumu** – abu žymimi *e*, tik trumpasis ar dėl kirčio pailgėjęs *e* dažnai žymimas (*i*)*ea* ar (*i*)*a*, pvz.: *weias* (~ *vėjas*) // *peanas*, *kialias*, *žiáme*. Skirtinga *e* rašyba labiausiai priklauso nuo balsio pozicijos (po kokio priebalsio), plg.:

15 lentelė. *e* rašyba

	<i>c_</i>	<i>ch_</i>	<i>z_</i>	<i>#_</i> <sup>20</sup>	<i>p_</i>	<i>b_</i>	<i>t_</i>	<i>d_</i>	<i>m_</i>	<i>n_</i>	<i>r_</i>	<i>s_</i>	<i>v_</i>	<i>ž_</i>	<i>š_</i>	<i>k_</i>	<i>g_</i>	<i>č_</i>
<i>ea</i>			2	32	81	7	57	77	96	33	79	33	161					
<i>iea</i>													1	2 (I)		8 (I)	8 (I)	
<i>ia</i>										1	31	3	1	250	18	280	~440	57
<i>ie</i>									1 (I)	2	3		8	7	1 (I)	35	50	1 (I)
<i>e</i>	10	3	44	~400	~300	77	~700	~200	~630	~250	188	114	~1 460	25	1 (I)	1	9	

Čia matyti, kad dažniausiai *e* žymimas *e*, tačiau tai lemia ir kitos priežastys: a) su *e* visada rašomi skoliniai (išskyrus *zearkolas* 2 x), b) sunku pasakyti, kiek lemia kirtis ar priegaidė (tiek kirčiuotas, tiek nekirčiuotas *e* gali būti rašomas *ea*, pvz.: vns. vard. *jeanás* ir dgs. kilm. *jeanu*; *iβmeasdámás* ir *iβmeate*; *meayle* ir *meaylingay*), bet pažymėtina, kad nekirčiuotas ar tvirtagalio dvigarsio *ea* aptinkamas labai retai, pavyzdžiui, *mealdenciam* (~ *meldžiančiam*) greta *meld-/mels-* (67 x). Šiek tiek skiriasi ir autorių rašyba: *iea* po *k*, *g*, *ž* rašoma tik pirmojo autoriaus tekstuose (lentelėje pažymėta (I)), ten pat daugiausia rašoma ir *ie* po *k*, *g*.

<sup>20</sup> # – pauzė, čia nurodyta pozicija po pauzės, t. y. žodžio pradžioje.

§ 48. Balsis *ė* ne galūnėje visada rašomas *e*; po *k, g, š, ž* ir *č* – dažniausiai *ie*, t. y. su minkštumo ženklų (tik vieną kartą užrašyta *ia* – *βiátona* SE I). Tad daugeliu atvejų po lūpinių, dantinių, sonorinių priebalsių *ė* ir *e* rašomi vienodai, pvz.: *mefos* (~ *mėsos*), *meja* (~ *mėsq*) ir *meftu* (~ *mestų*), *meafkim* (~ *meskim*), o po *k, g, š, ž* ir *č* dažniausiai (antrojo autoriaus pamoksluose, pasijoje, maldose – beveik visada) skiriasi: *ė* žymimas *ie*, o *e* – *ia*, pvz.: *kielefi* (~ *kėlėsi*), *kialasfi* (~ *keliasi*), *βiaβela* (~ *šešėlio*), *βietonás* (~ *šėtonas*).

Bet po *k, g, š, ž* ir *č* *e* nesiskiria nuo (*i*)*a*, o *ė* nuo *ie*, pvz.: *giárás* ir *džiaugiafi*, *čia* ir *čiaftis*; *gieda* (~ *gėda*) ir *giedofim* (~ *giedosim*), *ćiefas* (~ *čėsas*) ir *ćielum* (~ *čėlium*).

§ 49. Dvibalsis *ie* žymimas *ie, je, ije* (*diena, ápjeβkoti, DJewe, Pijemuo*). *ė* ir *ie* painiojimo (ne po *k, g, š, ž* ir *č*) atvejų beveik nėra, tik vieną kartą užrašyta *iftefiek* „ištesėk“ greta *iftefek* (MKr) bei įvairuoja skolinių rašyba (*Koznádeiás* greta *Koznádie-* (7 x) ir *Zebedejaus, Zededeiaus* greta *Zebedejaus*).

§ 50. Balsis *o* žymimas *o* (galūnėse – tik jei netrumpinamas, apie *o* trumpinimą žr. § 58), dvibalsis *uo* – *uo*, nors kartais (dažniausiai pirmojo autoriaus) jie painiojami:

*o* vietoj *uo* (greta vyraujančių formų su *o*) užfiksuota:

E I *raupfoćiei* „raupsuočiai“;

SE I *ápiokia* „apjuokia“, *krauíofe* „kraujuose“, *nog* (3) „nuog“, *padota* „paduotą“, *pádotiemus* „paduotiems“, *priepuoliu* „priepuolių“, *priepolin* „priepuolin“, *wiftiklofná* „vystykluosna“, *to budu* „tuo būdu“;

SE II *krauíofe* „kraujuose“, *raupoćiay* „raupsuočiai“;

MKr *dotumey* „duotumei“, *widuriofe, widuruiofe* „viduriuose“;

Pas *ápiokia* „apjuokia“.

*uo* vietoj *o* (greta vyraujančių formų su *uo*) užfiksuota:

E I *dienuofe* (2) „dienose“;

SE I *dabuokimefgi* „dabokimės gi“, *duowanu* (2) „dovanų“, *duowánás* (3) „dovanas“, *kluodámás* „klodamas“, *kluoia* „klojo“, *maľduofe* (3) „maldose“, *nuopikántos* „nopykantos“, *ránkuofe* (2) „rankose“, *priepuolofe* „priepuoliuose“, *fuoti* „sotį“, *tuobulá* (mot. vns. įnag.) „tobula“, *tuobuľa* „tobulą“, *tuolaus* „toliaus“;

MKr *kiľuojay*.

Antrojo autoriaus kartais painiojami *o* ir *uo* priesagų *-oti* ir *-uoti* vediniuose (arba painiojamos pačios priesagos), plg.: SE II *fieľok, nefifieľokit, Nefifieľokit, užfišieľoia: Nefifieľuok, Nefifieľuofime, fieľuofites, Tegi nefišieľuoiá, Negi fieľuokites*.

§ 51. Ne visai nusistovėjusi ir **mišriųjų dvigarsių *an, en, un* bei nosinių balsių *q, ę, ų* rašyba**. Ten, kur šiandien tariami dvigarsiai, ir KN dažniausiai rašomi dvigarsiai,

bet žodžio viduryje pasitaiko ir *a*, *e*, ir *ā*, *ē*, *ū* (šie kartais „atstoja“ ir dvigarsius *am*, *um*, daugiau žr. § 39, 15 išnašą), pvz.: *iβwēgt* (~ *išvengt*), *nekiāčia* (~ *nekenčia*), *brāgia* (~ *brangio* „brangaus“), *Páfiūtiniu* (~ *pasiuntinių*), *nufiūtes* (~ *nusiuntęs*) // *Mokitiniās* (~ *mokytiniam*), *taridās* (~ *tarydams*); beje, tokios grafemos pirmojo autoriaus beveik nevartojamos. Ten, kur šiandien tariami nosiniais žymimi ilgieji balsiai, KN kartais užrašomi ir dvigarsiai, pavyzdžiui, *fiunfdamas* (~ *siųsdamas*).

### 2.3. FONETIKA

§ 52. Rašybos analizė leidžia atskleisti kai kuriuos KN fonetikos archaizmus ir tarmines inovacijas.

Beveik nuoseklus **nosinių balsių *q* ir *ę* žymėjimas** žodžio gale ir jau minėtas jų painiojimas su dvigarsiais *an* ir *en* žodžio viduryje (§ 51) rodo, kad nosiniai balsiai dar buvo tariami su nosiniu atspalviu.

Trumpojo ar pailgėjusio dėl kirčio *e* žymėjimas *ea* / (*i*)*a* (žr. § 47) rodo jį buvus **platų**.

#### ***l* kietinimas**

§ 53. Pakraštinėse vakarų aukštaičių tarmėse, kaip ir didelėje Rytų Lietuvos dalyje, ***l*** yra **kietas** ne tik prieš užpakalinės eilės balsius, bet ir prieš *\*e*, *\*ē*. Po kietojo *l* einantis balsis gali būti virtęs *a* ar *ε*. Tradiciškai šis reiškinys vadinamas *l* kietinimu, toks terminas vartojamas ir šiame darbe, nors diachroniniai fonetikos tyrimai rodo, kad pirminis reiškinys čia buvo fonemos *\*e* neutralizacija, kuri vyko priebalsiui *l* dar nesuminkštėjus, tad priebalsis čia ne kietinamas, o išlaikomas prigimtinis *l* kietumas (Zinkevičius, 1987; Kardelis, 1998; 2000).

Kaip ir kituose šio krašto raštuose, KN toks *l* beveik visada žymimas *l*<sup>21</sup>, balsis *\*e* po jo beveik visada verčiamas *a*, o *\*ē* – tiek *a*, tiek *ε* (žymimas *e*), ir tas virtimas skirtingose pozicijose labai įvairuoja dėl fonetinių priežasčių (kirčiuota ar nekirčiuota pozicija, žodžio vidurys ar žodžio galas ir pan.) ir sisteminių priežasčių (paradigmos išlyginimas) arba dėl skirtingo autorių tarminio pagrindo.

---

<sup>21</sup> Nekietinamas *l* skoliniuose, pvz., *Bethlhtleem*, *Gálileos*, *Hieruzalem*, *leančiugais*, *Levitais*, *Magdalenos*, *leda* / *lada* [*leda*], *talentu*, *káledoms* etc.; *a* kamieno daiktavardžių formose *pámokfle*, *paweykfle*. Ko gero, nekietinamas *l* ir žodyje *keleivis* (6 kartus užrašyta *kialayw-* ir 1 *kialayw-*, plg. žodžio *kelias* rašymą su *l* § 42). Atvejų, kai kietinamo *l* kietumas nežymimas, nėra daug, pvz.: *áplayde*, *afilayti*, *átlayfti*, *áweales*, *Gáleiqs buwo*, *galetu*, *galetumbime*, *iβpleβt*, *meyley* etc. greta gausesnių tų pačių žodžių formų su *l*.

§ 54. **Negalūninis \*e** tiek atvirame skiemenyje, tiek einantis dvibalsio pirmuoju dėmeniu verčiamas *a*, pvz.: *lakia ~ lekia, lapint ~ lepint, lapáuianciu ~ lepaujančiu, priáfiá ~ prilesę, fulafe ~ sulesė, flápia ~ slepia, átlaydá ~ atleido, átlaydimas ~ atleidimas, nelámtás ~ nelemtas*.

§ 55. **Negalūninis \*ē** paprastai verčiamas *ε*, pvz.: *átplešt (~ atplėšt), gáletu (~ galėtu), létás (~ lėtas), nulėmea (~ nulėmė), pupėletoms (~ pūpėlėtoms* dgs. įn. „pumpuruotomis, su pūpėlėm, pumpurais“) etc. Užfiksuota tik viena forma su *a*: *negaláfime (~ negalėsime)* SE II.

Mišrusis dvigarsis **\*en** verčiamas tiek *an*, tiek *en* (žymimas *en*), žr. 16 lentelę:

16 lentelė. Negalūninis *en* po *l*

SE I	SE II	M	Pas	E
<i>lángwás</i>  <i>paláinkt</i>	<i>lángwibes, langwinti, lángwibe, langwina, lángwa, lángrás</i>  <i>iš filánkdami, nufilánkia</i>	<i>pálángwinav, lángrwa, lángrwa, pálangwinimu, palángwintoju</i>		
	<i>átfilénkia, nufilénkias</i>	<i>nulénkdámi, Palénk, pralénk</i>	<i>prálenkšiu, palénkias, áplénkti</i>	<i>pralénks, ápilénkia</i>

Šiandieninėse tarmėse *l* kietinantys pietų ir vakarų aukštaičiai šiauliškiai **\*en** po *l* taria *an*, rytų aukštaičiai panevėžiškiai įvairiai – *on, in / ɨn* ar *un / vn* (Zinkevičius, 1966, p. 161–161, 514; Lietuvių kalbos atlasas II, p. 33–34), tad sunku pasakyti, kokios kokybės balsis KN žymimas *en*.

§ 56. **Galūniniai \*ē, \*e** verčiami tiek *a*, tiek *ε*:

17 lentelė. Galūninis **\*ē** po *l*

SE I	SE II	Pas	M	E
<i>prástokiėla</i> <i>fekla (4)</i> <sup>22</sup>	<i>draugiála (2), kibirkštelá, kirmėla, layweála, meyla (5), meaylá, náblá, nemeyla, Saula (2), biayminėla, didelá (4)</i>			<i>mejla, žola, náblá, kráfiatá</i>

<sup>22</sup> Atkreiptinas dėmesys į vienaskaitos kilmininką: čia greta formos *fekles* (2 x) vartojama *feklos* (2 x), tad forma *fekla* gali būti o kamieno (žr. 17 lentelę). Ir vieno, ir kito kamieno formos vartojamos ta pačia reikšme, plg.: „Pirmiaus/ ápe žodi sawo brángu/ kuri ligina feklep/ árbá grudop fekles. O tay todrin/ iog fu prigimimu feklos lábay futinka. Pirmiaus nefang. Káypo fekle/ kás ios nepáziftá/ koki irá/ ir kokią naudą daro/ niekáys po ákim žmoniū irá werčiama. Teyp ir zodis Diėwá žmonefe to fwieta“.

SE I	SE II	Pas	M	E
	<i>iwela</i>	<i>pakiela, prikiela</i>		
<i>kale, meyle, meayle, fekle (2), vuotea</i>	<i>faule, walgikte</i> (kl. at. <i>walgimas</i> )	<i>faule</i>	<i>faule</i>	<i>našle</i>
<i>prapuotea, pákieale</i>		<i>Siule, pákiele, impile</i>		<i>pripile</i>

Lietuvių kalbos atlaso duomenimis, kirčiuotas atviros galūnės *é* po *l* Kėdainiuose tariamas **ε**, į šiaurę nuo Kėdainių – *a*; nekirčiuotas tariamas *a* didesniame plote, **ε** fiksuojamas tik į pietus nuo Kėdainių (Lietuvių kalbos atlasas II, p. 48, 50, žem. 31, 32). Pagal šį požymį pirmojo autoriaus tarmė yra piečiau, antrojo – šiauriau.

Galūninis *\*ēs* po sukietėjusio *l* visada verčiamas **-εs**, žymimas **-es**, pvz.: *meayles, faules, našles, zoles*, užfiksuota forma *meylás* (SE II) gali būti ir *o*-kamenė – plg. § 112. Dabartinėse tarmėse ties Kėdainiais, Panevėžiu, Biržais praeina riba – į vakarus tariama *lεs*, į rytus *las* (plg. Lietuvių kalbos atlasas II, žem. 34).

18 lentelė. Galūninis *\*ei* po *l*

SE I	SE II	Pas	K	E
<i>βieyminelay</i>	<i>awelay, walgikłaj Prápuolay, Prápuolay</i>	<i>perkielay, kielayfi</i>		
<i>meilei, meyley, volei</i>	<i>draugialej, meylej nupuolej</i>		<i>meyley</i>	<i>fauley</i>

19 lentelė. Galūninis *\*e* po *l*

SE I	SE II	M	Pas	E
<i>prastokiela, βiaiminela</i>	<i>dayla, draugiála, meyla (10), mefiála, náβla, pułkiala, Saula, wałandela, wilnela, didela (6) kielafi, kielafi (2) iβfikiela, pákiela, kiela ifiwelas</i>	<i>datála, meyla (5), fekla (2), žola  pripuola</i>	<i>máβnela   kielafi</i>	<i>fekla (2), žola   kielas. Pákielás. kielafi, pákielas, iβkiela, Kielafi. kielafi, párupolas, Parpuolas, kielas</i>
<i>meaile (3), meayle (3), meale, meile, meyle, mevle (4), meile (2) fekle prikielės, impuolės</i>		<i>mevle   nupuolės</i>	<i>mevle   átfigulės (2 x)</i>	<i>fekle   impilės, fufimilės</i>

20 lentelė. Galūninis \*es po l

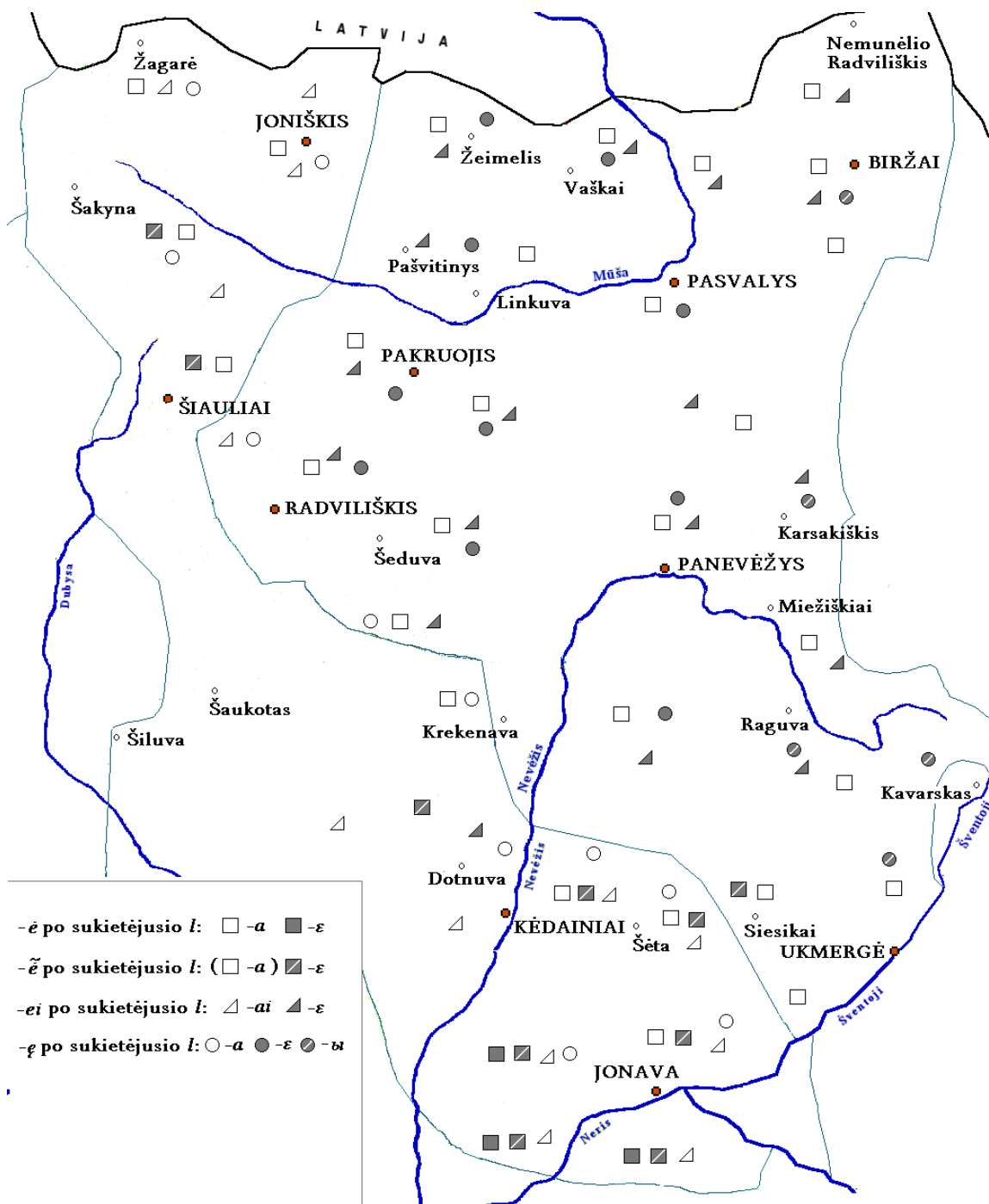
SE I	SE II	M	Pas	E
<i>βaknealás,</i> <i>strelás</i>	<i>awelás (7),</i> <i>Awealás</i> <i>budealás, zolaś,</i> <i>žwakialás</i>	<i>kirmelás, náβlas (2), náβlás, βakielas,</i> <i>seklás, fielás, strelás (3)</i>		
<i>žolaleás</i>				

Pirmojo autoriaus pamoksluose galūniniai \*e ir \*ē po l beveik visada verčiami ε, užfiksuota tik keletas formų su a, kur susipina fonetikos ir morfologijos problemos: 1) priesagos -ėlė vedinių keturios formos su a (vns. vard. *práftokiela*, vns. naud. *βieymineley*, vns. gal. *práftokiela*, *βiaiminele*), viena su e (dgs. vard. *atzoletes*), žodžio šaknelė dgs. gal. *βaknealás* (kitų priesagos -ėlė vedinių visos formos su e) – galima spėti esant tam tikrą fonetikos ryšį su žodžio struktūra; 2) žodžio *strelė* vienintelė forma dgs. gal. *strelás* ir žodžio *sékla* šešios formos su a (greta 7 su e bei 2 aiškiai o kamieno formų) gali būti kamienų kaitos ar mišimo rezultatas (daugiau apie tai žr. § 104, § 112). Antrojo autoriaus pamoksluose galūniniai \*e ir \*ē po l dažniausiai verčiami a. Maldyne ir Katekizme vartojamas formas apibendrinti sunkiau: galūninis \*ē po l dažniau verčiamas ε, o galūninis \*e – dažniau a.

§ 57. Skirtingų \*e, \*ē refleksų po sukietėjusio l ribos šiandieninėse Lietuvos tarmėse yra labai skirtingos (žr. 21 pav.), o ir amžiams bėgant jos kito. Tiksliau apibrėžti KN autorių tarmių geografiją sunku ir dėl rašybos netobulumo. Pagal galūninio \*ē refleksus galime spėti, kad pirmųjų ir paskutinių pamokslų (pirmojo) autoriaus tarmė yra piečiau, vidurinių (antrojo autoriaus) – šiauriau. Kitos galūnės šiandieninėse tarmėse daug kur redukuojamos, gal buvo redukuojamos ir XVII a., bet nebuvo grafemų tokios kokybės balsiams žymėti.

Duomenų apie \*e refleksus po l kituose ta tarme parašytuose raštuose labai maža. Z. Zinkevičiaus teigimu, „po veliarizuoto l greičiausiai anuomet Vidurio Lietuvoje tebebuvo tariamas e tipo balsis (dabar išvirtęs a), nors ir šiek tiek atitrauktas į užpakalį: Daukša skiemenį *le* žymi *le*, *lė* ir net *la*, skiemenį *lę* – *lę*, retai *lq*, skiemenį *lei* – *lei* ir *lai*, skiemenį *lė* – *le*, labai retai *la*“ (Zinkevičius, 1988, p. 186). Šiuo požiūriu Daukšos tarmei artimesnė pirmojo autoriaus tarmė.

21 pav. \*e, \*ē refleksai po sukietėjusio / šiandieninėse Lietuvos tarmėse (pagal Zinkevičius, Lietuvių dialektologija, 1966)<sup>23</sup>



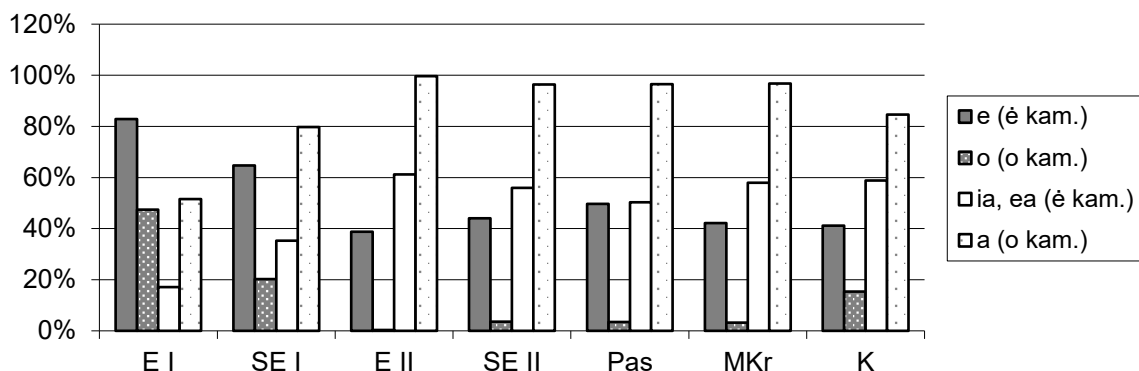
<sup>23</sup> Panašūs duomenys fiksuojami ir Lietuvių kalbos atlaso II tome, 15, 16, 18, 28, 30, 31, 32, 34 ir 49 žemėlapiuose.



## Galūnių trumpinimas

§ 58. Ilgieji ir trumpieji, nosiniai balsiai galūnėse išlieka sveiki. Galima kalbėti tik apie vieną **fonetinio** trumpinimo atvejį – nekirčiuotose atvirose galūnėse *é* kartais žymimas ir *ae / (i)a*, pavyzdžiui, *iβredea* (~ *išrédė*), *vuotea* (~ (*v*)*uolė*), *didefnea* (~ *didesnė*), *parafia* (~ *parašė*), vietoje *o* dažnai randame *a*, pavyzdžiui, *akmenia* (~ *akmenio*), *amžina* (~ *amžino*), *apfaka* (~ *apsako*), *giwena* (~ *gyveno*). Toks žymėjimas rodo juos buvus trumpinamus ir platinamus (taip pat žymimi ir *e*, *a*, plg. § 47). Beveik ištiesai šitaip trumpina antrasis autorius, pirmasis dažniau žymi *o* ir *e*, plg. veiksmažodžių būtojo laiko trečiojo asmens formų galūnių rašybą 22 paveiksle: pirmojo autoriaus *o* kamieno būtojo laiko formos žymimos tiek *o* (90 x evangelijose, 28 x pamoksluose), tiek *a* ar *á* (98 x evangelijose, 110 x pamoksluose), antrojo autoriaus evangelijose ir pamoksluose bei pasijoje, maldyne ir katekizme formų su galūne *o* užfiksuota tik 29 (greta 974 formų su galūne *a* ar *á*). Kiek dažniau *é* kamieno formos rašomos su galūne *e* (po *k*, *g* – *ie*), bet taip žymima tiek *e*, tiek *é*, tačiau ir šiose formose galima išvelgti didesnę antrojo autoriaus tendenciją trumpinti galūnes (daugiau formų su *ia* ar *ea*, kuriuo žymimas tik *e*).

22 pav. Būtojo laiko trečiojo asmens formų galūnių rašyba



§ 59. Kirčiuotose galūnėse (pavyzdžiui, įvardžių kilmininkuose *jo*, *ko*, *šio*, *to*, *ano*, prielinksniuose *po*, *pro*, prieveiksniuose *kaipo*, *taipo* ir kt.) balsis *o* reguliariai (ar beveik reguliariai) žymimas *o*. Tokia rašyba leidžia spręsti ir apie kai kurių formų **kirčiavimą**<sup>24</sup>: reguliariai su *-o* antrojo autoriaus rašomas įvardžio šitas kilmininkas verčia manyti, kad jis galėjo būti kirčiuojamas gale, įvardžio *visas* kilmininko, įvardžio *kieno* rašyba rodo juos

<sup>24</sup> Galinių *-o* ir *-é* rašybos analizei skirtas paskutinis A. Jakulio parengtas spaudai, bet dar nepublikuotas straipsnis (Jakulis, Galiniai *-o*, *-é* ir įvardžiai *mano*, *tavo*, *savo* „Sumoje evangelijų“ ir „Maldose krikščioniškose“, rankraštis). Čia trumpai pateikiamos pagrindinės šiame straipsnyje išdėstytos mintys.

buvus kirčiuojamus dvejopai (ir šaknyje, ir galūnėje); matyt, dvejopai buvo kirčiuojamos ir tariamosios nuosakos pirmojo asmens formos, plg.: *nueycio* „nueičiau“, *ne bućio* „nebūčiau“, *jeβkoćio* „ieškočiau“ ir t. t. greta *iβmeginćia* „išmėginčiau“, *jeβkoćia* „ieškočiau“, *iβduoćia* „išduočiau“ ir t. t; antrojo autoriaus tekste skiriasi įvardžių *manas*, *tavas*, *savas* kilmininko ir apibendrinto genityvo *mano*, *tavo*, *savo* formų rašyba (pirmieji dažniau rašomi su *-a*, antrieji – su *-o*), rodanti, kad turėjo realiai egzistuoti skirtingai tariamos formos, t. y. apibendrintas genityvas turėjo būti kirčiuojamas gale, o *manas*, *tavas*, *savas* kilmininkai – pirmame skiemenyje.

§ 60. Jonas Palionis su žemaičių tarmėmis sieja formas su **uo** vietoj **o** (Palionis, 1967, p. 75–76; Palionis, 1995, p. 40). Jis pastebėjo, kad daugiausia „žemaitiškomis įtariamų lyčių“, t. y. *uo* vietoj *o* ir veiksmažodžių trečiojo asmens būtojo laiko formų su sutrumpėjusia galūne, yra *Sumoje evangelijų*. Peržiūrėjus tokių pavyzdžių distribuciją atskirose SE dalyse, pastebėta, kad galūnes labiau linkęs trumpinti antrasis autorius (žr. § 58), o *uo* vietoj *o* pasitaiko beveik vien pirmojo autoriaus tekste (žr. § 50):

šaknyje 12 kartų: liep. vns. 2 *neadbuok*, sangr. liep. dgs. 1 *dabuokimefgi*, ties. būt. 3 *kluoia*, pusd. vyr. vns. *kluodámás*; dgs. kilm. *duowanu* (2 x), dgs. gal. *duowánás* (3 x), vns. gal. *fuoti*, vyr. vns. gal. *tuobuła*, mot. vns. įnag. *tuobulá*;

galūnėje aštuonis kartus: mot. vns. kilm. *tuos* (2 x), dgs. ines. *ránkuofe* (2 x), *dienuofe*, *małduofe* (3 x).

Kitose SE dalyse *uo* vietoj *o* pasitaiko tik priesaginiuose veiksmažodžiuose, todėl galima būtų manyti, kad čia ne žemaičiavimas, o priesaga *-uoti*:

*liepsnuoti* (2 MKr): ties. es. 3 *liepsnuojá*, dal. veik. es. mot. vns. naud. *liepsnuoiánćiaiy*;

*sieluoti(s)* (5: 2 SE II, 3 E II) // *sieloti(s)* (3: 2 E II, 1 SE I): sangr. ties. būs. dgs. 1

*Nefijieluofime* (SE II), dgs. 2 *fieluofites* (E II), sangr. liep. vns. 2 *Nefijieluok*

(SE II), dgs. 2 *Negi fieluokites* (E II), sangr. liep. 3 *Tegi nefisieluoia*(E II) //

sangr. liep. dgs. 2 *nefijielokit* (2 E II), liep. vns. 2 *fielok* SE I;

*kiloti* (7) // *kiluoti* (? 1 MKr): bendr. *kilot* (SE I), bendr. *kiloti* (SE II), ties. es. vns. 2

*kiloij* (MKr), es. 3 *kiloia* (SE I), būt. vns. 2 *kilojáy* (MKr), liep. vns. 2 *kilook*

(SE II), dal. veik. es. vyr. dgs. gal. *kiloiańćius* (SE I) // ties. būt. vns. 2 *kiluojay*

(MKr).

Priešingo reiškinio – balsio *o* vietoje laukiamo dvibalsio *uo* – daugiausia yra pirmojo autoriaus tekste – 13 atvejų, o kituose tekstuose iš viso 3:

SE I: vns. gal. *nuopoli*, vns. įnag. *nuopoliu* (4 x), vns. iliat. *priepolin*, dgs. kilm. *priepoliu*; dal. neveik. būt. vyr. vns. gal. *padota*, dal. neveik. būt. vyr. dgs. naud. *pádotiemus*; ties. es. 3 *ápiokia*; *nog* (3);

SE II: vns. kilm. *nuopola*;

P: ties. būt. 3 *ápiokia*;

MKr: vns. ines. *nuopolij*.

Galimą pirmojo autoriaus „žemaičiavimą“ paremtų ir viena jo pavartota beafrikatė forma – dal. veik. es. vyr. vns. naud. *mealdenciám*, jei tai ne atsitiktinė korektūros klaida.

## 2.4. MORFOLOGIJA IR ŽODŽIŲ DARYBA

§ 61. KN galima rasti labai senų **formų ir žodžių darybos** atvejų.

Tai pirmiausia pasakytina apie samplaikines kelintinių skaitvardžių formas, pavyzdžiui, *ANTROY LIEKOY NEDELOY* „dvyliktoj savaitėj“, *ANT ANTROS DESZIMTOS NEDELOS* „dvidešimtą savaitę“.

XVI–XVIII a. raštuose gana dažnai vartojami specifinės archajiškos darybos įvardžiuotiniai būdvardžiai, padaryti iš daiktavardžių kilmininko ar vietininko. Vietininkinių būdvardžių gausu Daukšos raštuose, priskaičiuojama 16 skirtingų būdvardžių, pvz.: *vidurięiis* „vidurinis, esantis viduryje“, *dienioięio* „dieniškojo“ ir pan. (Maskuliūnas, 2000; Palionis, 1995, p. 55; Zinkevičius, 1988, p. 187). KN vartojamas tik vienas toks būdvardis: *dangujėjis* // *dangujis*, t. y. toks darybos tipas autorių tarmėje jau nebefunkcionavo, pats būdvardis vartojamas kaip savarankiška leksema (šio būdvardžio formos aptariamos § 125). Pirmasis autorius vartoja tik *dangujėjis*, antrasis – beveik tik *dangujis*.

Minėtinas antrojo autoriaus pavartotas (SE II) veiksmožodinis būdvardis *palikinas*. Tokio tipo būdvardžiai būdingesni žemaičiams bei randama vakarinėmis tarmėmis pagrįstuose XVI–XVII a. raštuose (Skardžius, 1996, p. 239; Ambrazas, 2011, p. 19).

Iš ano meto įvardžių sistemos archaizmų minėtinos **enklitinės įvardžių formos** *m(i)* „man, mane“, *t(i)* „tau, tave“, pvz.: *Pamidaray* SE I „padaryk man“, *Pamikientek* E I „pakentėk man“, *kati átpetuos vžu ias* MKr „ką tau atlygins už jas“, *Dekawoiamet* MKr „dėkojame tau“, *Neți dawe* SE II „nedavė tau“. Pirmojo asmens įvardis *-mi-*, *-m* pavartotas 12 kartų, antrojo, *-ti-*, *-t* – 29 kartus. Formos vartojamos abiejų autorių, tačiau antrojo asmens klitinių formų neužfiksuota pirmojo autoriaus tekstuose, – tai tikriausiai lėmė

teksto pobūdis: daugiausia jos vartojamos maldose. A. Razanovaitė KN iš viso aptiko 180 klitinių įvardžių formų, 137 pirmojo ir 43 antrojo asmens (Razanovaitė, 2014, p. 77), nors dauguma jų, matyt, yra pavartotos giesmyne.

Beje, antroje pozicijoje, t. y. po priešdėliu virtusio preverbo, eina ne tik įvardžiai, bet ir kiti enklitikai, pavyzdžiui, *Atgīeyk* „ateik gi“, *pergīneβk* „pernešk gi“.

§ 62. **Veiksmazodžio kaityboje** pirmiausia į akis krinta dažnos esamojo laiko **atematinės formos**. Veiksmazodžio *būti* atematinė yra visa esamojo laiko paradigma: *esmi, esi / essi, esme, este, esti*. Tik keletą kartų pavartota trečiojo asmens forma *yr(a), nėra*. Kitų veiksmazodžių atematinės formas (*desti, duosti, esti, gialbti, giesti, liekti, miegti, sergti*) autoriai vartoja skirtingai, pirmasis gerokai rečiau. Pavyzdžiui, veiksmazodžio *duoti* antrasis autorius vartoja beveik vien atematinės esamojo laiko formas (*duomi* „duodu“ pavartota tris kartus, *duost(i)* – 55 kartus, *duoda* – tik keturis), pirmojo autoriaus – vyrauja tematinės formos (*duoda* – 15, *duost(i)* – 2).

Pasitaiko viena kita atematinų veiksmazodžių esamojo laiko veikiamosios rūšies dalyvių forma su nykstamuoju šaknies balsių kaitos laipsniu: *fanti* SE I „esanti“, *fančius* SE II „esančius“, *fančiump* SE II „esančiump, pas esančias“, *fančios* MKr „esančios“ etc.; *atencja* SE II „ateinančio“, *átenciam* SE I „ateinančiam“, *atenti* SE I, E I, E II, Pas, MKr „ateinanti“, *ejánti* SE II „einanti“, *práeiončia* SE I „praeinančią“.

Archajiška ir **tariamiosios nuosakos** paradigma. Čia akivaizdūs abiejų autorių kalbos skirtumai: antrasis autorius dažniausiai vartoja vienaskaitos antrojo asmens formas su *-tumei* (*ataduotumei, ateytumei*), daugiskaitos pirmojo ir antrojo asmens – su *-tumim // tume, tumit* (*neabejotumim, galetume, atmintumit*), pirmojo vyrauja formos su *-b-*: vns. 2 *apturetumbei, butumbey*, dgs. 1 *apturetumbime, butumbime*.

Vns. 1 asmens vartojamos formos su *-čio* ir *-čia*, pvz.: *jeβkočia* (1), *iβmegincia* (1), *nueycio* (1). Galbūt *a* čia žymi galinį sutrumpėjusį *o*, t. y. KN vartojamos tik *ieškočio* tipo formos (šiandieninėse Lietuvos tarmėse labiau paplitusios formos su *-čia*) (plg. dar Fonetikos skyriuje § 58 minėtą A. Jakulio hipotezę apie dvejopą tariamiosios nuosakos formų kirčiavimą).

Randama ir senoviškesnių **liepiamosios nuosakos** formų: greta vyraujančių su priesaga *-k-* kartais pavartojamos formos ir be šio formanto, pavyzdžiui, *Pamidaray* „padaryk man“.

Paminėtina ir beveik visų šio krašto raštų kalbai būdinga ypatybė – greta **mišriojo tipo priežastinių veiksmazodžių** (*gimdyti, gimdo, gimdė*) *o*-kamienių **esamojo laiko formų** kartais vartojamos ir *ia*-kamienės, pvz.: *moka* [moko] // *mokia, roda* // *rodžia*,

*gimda* // *-gimdžia*. Pirmojo autoriaus beveik ištiesai vartojamos *ia*-kamienės formos, kituose tekstuose vyrauja *o*-kamienės.

## 2.5. LEKSIKA

§ 63. KN leksiką tyrinėjo A. Jakulis ir H. Siaurukienė. A. Jakulio yra sudaryti SE (ir Pasijos) bei MKr (ir katekizmo) leksikos registrai, H. Siaurukienė sudarė giesmyno žodyną, tačiau publikuotas kol kas tik SE registras (Jakulis, 1995). Sudarant šiuos registrus darbavosi ir A. Jakulio studentai, jie yra parašę nemaža KN leksikai skirtų mokslinių darbų. Tačiau platesnių, išsamesnių KN leksikos analizės darbų nėra.

§ 64. KN, kaip ir visų to meto raštų, kalbos branduolį sudaro lietuviška liaudinė leksika. Čia randama gana daug šiandien jau nebevertojamų žodžių (*apstas* „gausumas“, *apstingas* „gausus“, *nuopenos* „nuodai“, *ašmas* „aštuntas“, *sekmas* „septintas“, *algoti* „vadinti“, *apsriaubti* „apimti, aprėpti“, *atpėtuoti* „atlyginti“ etc.). Skoliniai ir jų vediniai KN (visose dalyse, išskyrus giesmyną) sudaro apie 11 % visų žodžių formų; plg. Mažvydo 1547 m. katekizme skolinių yra apie 19,5 %, Daukšos 1595 m. katekizme – apie 13 %, Petkevičiaus 1598 m. katekizme – apie 20 % (Palionis, 1995, p. 84). Gausi sinonimika rodo autorių pastangas gryninti kalbą bei daryti ją ne tik suprantamesnę, bet ir vaizdingesnę (pvz.: *lėtas* – *prastas*, *tūlas* – *dažnas*, *žviluoti* – *siūbuoti*, *uolė* – *akmuo*, *rudis* – *varguolis*, *užvaizdas* – *prievaizdas*, *garbus* – *garbingas*, *laimus* – *laimingas*, *pataisa* – *pataisymas* ir kt.). Didelė dalis skolinių (apie 20–25 %) greta turi lietuviškus sinonimus, pvz.: *abelnas* – *bendras* / *galitinis* / *visuotinis*, *adyna* – *valanda*, *apčystyti* – *apkuopti*, *aprėdyti* – *apvilkti*, *balkia* – *rąstas* / *sieniojas*, *bestija* – *žvėris* / *galvijėlis*.

§ 65. Daugelis sinonimų vartojami visose KN dalyse, kiti yra reti ir kalbos skirtumų nerodo. Bet dažnai vartojamų žodžių, ypač nekaitomų (jungtukų,rieveiksmių) vartosena pagrindžia A. Jakulio hipotezę dėl pamokslų autorystės, pavyzdžiui, formų vartojimo statistikos atrankos formoje įrašius *arba*, *bet* ir *idant* (16 pav.) galima pastebėti, kad pirmojo autoriaus vartojami jungtukai *arba*, *alba*, *bataig*, o antrojo autoriaus – *bet*, *betaig*, *id*.

21 lentelė. Jungtukų vartojimas

Pagrindinės formos	Iš viso pavartota	E I	SE I	E II	SE II	Pas	MKr	K
Aba	111	5	5	11	71	2	8	8
Abo	1				1			
Alba	10	1	9					
Arba	54		52	1				1
Bat	33	12	5	5	9	1	1	
Bataig	85	1	82				2	
bet*	415	8		51	265	58	28	5

Pagrindinės formos	Iš viso pavartota	E I	SE I	E II	SE II	Pas	MKr	K
betaig*	25			10	9	1	5	
id*	43			2	36		5	
Idant	569	29	87	47	200	62	138	6

## 2.6. APIBENDRINIMAS

§ 66. A. Jakulis, remdamasis daugiausia skolinių ir nekaitomų žodžių rašyba, nustatė, kad SE ir MKr parengė mažiausiai du žmonės, matyt, pratarėje minimi S. Minvydas ir J. Božimovskis: vieno yra parengti pirmieji 21 ir paskutiniai 5 SE pamokslai, kito – viduriniai SE pamokslai, Pasija ir MKr su katekizmu. KNDB sukurta kryžminė žodžių formų vartojimo skyriuose statistikos užklausa (žr. 19 pav.) leidžia nesunkiai patikrinti ir patikslinti šią hipotezę.

Lentelėje „Žodžiai“ įvestas atributas „Autorius“, kur nurodoma „SE I“, jei žodis pavartotas pirmuose ar paskutiniuose SE skyriuose, ir „SE II“, jei žodis pavartotas viduriniuose SE skyriuose. Kai kurie vidurinių SE pamokslų (SE II) ir MKr skirtumai rodo, kad šie tekstai parengti arba ne to paties autoriaus, arba skirtingu metu, arba buvo redaguoti abiejų autorių. Tikslumo dėlei prie žodžių, pavartotų Pasijoje, Maldose krikščioniškose ir katekizme, autorius nurodomas atskirai – „Pas“, „MKr“ ir „K“. Kaip kito autoriaus parengta, išskiriama ir paskutinė malda (M 58), nes ji gerokai skiriasi nuo kitų ir kalba, ir stiliumi, ir šriftu. Taip pat atkirai reikia aptarti pamokslų ir evangelijų tekstų autorystę – pamokslai yra parengti savarankiškai, o evangelijų tekstai, matyt, remiantis turimais vertimais.

Visų KN dalių autorystė sužymima taip: spėjamai pirmojo autoriaus parengti tekstai žymimi E I (evangelijos) ir SE I (pamokslai), spėjamai antrojo autoriaus parengti tekstai žymimi E II, SE II, Pas, MKr, M 58, K.

§ 67. Peržvelgus daugelį kalbinių skirtumų pastebėta, kad skirtingų autorių kalba skiriasi ne tiek ir ne tik kalbinėmis ypatybėmis, o labiau tų ypatybių įvairavimu: pirmojo autoriaus kalba labai įvairi, daug gretutinių formų, gyvesnė ir natūralesnė, o antrojo – labiau „sunorminta“, tarsi labai gerai „išmokta“.

Ryškiausi yra skolinių rašybos skirtumai, pvz.: SE I vyrauja formos *Kristus, Kristusas, Kristas* : SE II *Christusas, Christus, Christas*; SE I *evangelija* : SE II *evanielija*. Iš kitų rašybos skirtumų galima paminėti tokias pirmojo autoriaus (kartais ir MKr) rašybos ypatybes:

- dažniau nepažymėtas *k, g* minkštumas prieš *é*, pvz.: *regeiey, iztekeimo*;

- kartais žymimas minkštumo ženklas po minkštojo *l* prieš užpakalinės eilės balsius, pvz.: *broliuy, broliai*;
- ne visada žymimas *r* minkštumas prieš užpakalinės eilės balsius, pvz.: *Cieforuy, liekoruy*;
- įvardžiutinės formos rašomos su *-ghi*, pvz.: *mietaghi, liktaghi, piktieghi*;
- *j* po *p, b* žymimas *i*, pvz.: *piaut, biauretis* (kitur – *ij, pijauia, bijaurius*);
- painiojami *o* ir *uo*, pvz.: *krauiofe* ir *dienuofe*.

Antrojo autoriaus rašyba labiau nusistovėjusi, pavyzdžiui, veik visada žymimas *k, g* minkštumas prieš *ė*, aiškiai skiriamos grafemos *l* ir *ł* (po *l* minkštumo ženklas nerašomas), visada žymimas *r* minkštumas prieš užpakalinės eilės balsius ir t. t.

§ 68. Keletas kalbos skirtybių rodo ir skirtingą autorių tarminį pagrindą:

- Pirmojo autoriaus pamoksluose galūniniai *\*e* ir *\*ē* po *ł* beveik visada verčiami *ε*, antrojo dažniau verčiami *a*. Iš to galima spėti pirmojo autoriaus tarmę buvus piečiau, antrojo autoriaus – šiauriau.
- Ilguosius balsius *o, é* galūnėse beveik ištisai trumpina antrasis autorius – žymi atitinkamai *a* ir *ea, ia*, o pirmasis dažniau išlaiko nesutrumpintas, žymi *o* ir *e*.
- Skirtingos tariamosios nuosakos formos: antrasis autorius dažniausiai vartoja formas su *-tumei, -tumim // tume, tumit* (*ataduotumei, neabejotumim, galetume, atmintumit*), pirmojo vyrauja formos su *-b-* (*apturetumbei, butumbey, apturetumbime, butumbime*).
- Pirmojo autoriaus beveik ištisai vartojamos *ia*-kamienės mišriojo tipo priežastinių veiksmažodžių esamojo laiko formos, pvz.: *mokia, rodžia, gimdžia*.

Pagal šias ypatybes pirmojo autoriaus kalba artimesnė Daukšos kalbai.

§ 69. Labiausiai tikėtini pamokslų rengėjai yra S. Minvydas ir J. Božimovskis. Kuris iš jų galėtų būti kalbos normintojas ir dar „šaurietis“?

J. Božimovskis pradžios mokyklą lankė Kėdainiuose, vėliau mokėsi Šiluvoje, užsienio universitetuose, kunigavo Naujamiestyje, Kėdainiuose (Pociūtė, 2004, p. xxxvii).

Kur gimė ir mokėsi S. Minvydas, nežinoma (tėvas – Užnerio superintendentas, senelis – Naujamiesčio kunigas), gyveno Kėdainiuose, Šiluvoje, Seirijuose, o nuo 1637 m. – Biržuose (Pociūtė, 2004, p. xxxviii).

Taigi knygos rengimo metu S. Minvydas gyveno Biržuose. Beje, jis laikytas geriausiu lietuvių kalbos mokovu, o dėl aukštų bažnytinių superintendento pareigų jam teko KN tekstų derintojo ir prižiūrėtojo vaidmuo: pas jį į Biržus Žemaičių ir Užnerio

vyresnieji siuntė grupę kunigų „sutvarkyti lietuviškas giesmes ir maldas“ (Pociūtė, 2004, p. xxxviii). Remdamasis šiuo faktu, A. Jakulis nusprendė, kad S. Minvydas maldų nerašė, tad nerašė ir vidurinių pamokslų.

Tačiau geografiniu požiūriu Biržai, o ir Naujamiestis yra šiauriau nei Kėdainiai, tad pagal kalbos ypatybes S. Minvydas turėtų būti „antrasis autorius“ (SE II).

*Maldų krikščioniškų* ir *Pasijos* kalbinės ypatybės yra labai panašios į vidurinių pamokslų, bet ne tapačios. Jose pasitaikančios kalbos skirtybės galėtų būti atsiradusios, jei pradinis tekstas buvo parengtas kito autoriaus, o vėliau suredaguotas S. Minvydo.

Taigi, manytina, kad S. Minvydas parengė vidurinius SE pamokslus, J. Božimovskis – pirmuosius ir paskutinius pamokslus, o *Pasija*, maldos ir katekizmas galėjo būti parengti J. Božimovskio (ar kito autoriaus / kitų autorių), bet suredaguoti S. Minvydo.



### 3. VARDAŽODŽIO MORFOLOGIJOS TYRIMAI

§ 70. KNDB suvedus tekstą (SE, Pas, MKr ir K) ir sužymėjus visų žodžių kaitybos požymius jau galima nesunkiai apžvelgti įvairių kaitybos kategorijų ypatumus, atlikti statistinę, atskirų formų distribucijos ir pan. analizę. KN morfologijos tyrimai pradedami nuo bendrųjų vardažodžio ypatybių – linksnio ir skaičiaus kategorijų – aptarimo. Šiame skyriuje siekiama aprašyti kalbos ypatumus – archaizmus, tarmybes ir pan., o ne vardažodžio sistemą, tad išsami kaitybos kategorijų analizė čia nepateikiama. Daugiau dėmesio skiriama atskirų autorių kalbos skirtumams, jų bandoma išvelgti sutrumpintų / nesutrumpintų formų vartosenos statistikoje.

Tolesniuose skyriuose atskirai apžvelgiamos daiktavardžio ir būdvardžio kaitybos paradigmos.

#### 3.1. BENDRIEJI DALYKAI

##### 3.1.1. Linksnio kategorija: postpoziciniai vietininkai

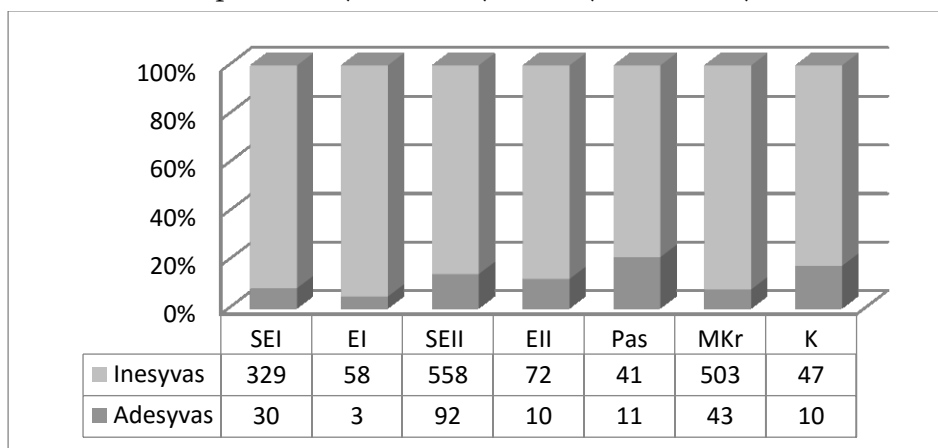
§ 71. Daugelyje senųjų raštų vartojama keturnarė postpozicinių vietininkų sistema – inesyvas (vidaus esamasis), iliatyvas (vidaus einamasis), adesyvas (pašalio esamasis) ir aliatyvas (pašalio einamasis) (Zinkevičius, 1982; Rosinas, 1995; etc.). Geriausiai ši sistema išlaikyta (linksniai vartojami pirminėmis vietos reikšmėmis, rečiau keičiami prielinksninėmis konstrukcijomis) Daukšos *Postilėje* (Rosinas, 2001, p. 136–152; Žilinskaitė, 2004; etc.). Kituose raštuose postpoziciniai vietininkai vartojami rečiau, kinta ir pati sistema. G. Kavaliūnaitė, ištyrusi Chylinskio Naujojo Testamento vertimą, nustatė, kad čia išnykusi vidaus ir pašalio priešprieša: vietos reikšme vartojamų adesyvo ir inesyvo priešprieša remiasi tik vardažodžio pozicija gyvumo hierarchijoje, o krypties reikšme vartojamų aliatyvo ir iliatyvo – vardažodžio gyvumu bei iliatyvo turima „įsiveržimo į objekto vidų“ reikšme, aliatyvas nebeturi lokalizacijos prie objekto reikšmės (Kavaliūnaitė, 2003). Greičiausiai nyksta adesyvas – jo vietoje dažniausiai vartojamos konstrukcijos *pas + Gal.* ir *prie + Naud.*, o pastarajai konstrukcijai persiformuojant į aliatyvinę *prie + Kilm.* vietoje adesyvo imamas vartoti ir aliatyvas (Rosinas, 2001, p. 138).

§ 72. KN mažiausiai užfiksuota adesyvo – 203 formos (31 leksema), daugiau iliatyvo – 271 formos (98 leksemos) ir aliatyvo – 469 formos (164 leksemos), daugiausia inesyvo – 1 618 formų (447 leksemos). Toks šių linksnių formų santykis įprastas ir kitiems Vidurio Lietuvos raštams, plg. Chylinskio Naujojo Testamento vertime adesyvas pavartotas 507 kartus, aliatyvas – 1 818 kartų, iliatyvas – 891 kartą, inesyvas – 2 312 kartų (Kavaliūnaitė,

2003), Morkūno *Postilėje* adesyvas dar retesnis – užfiksuota 100 adesyvo ir 500 aliatyvo formų (Maskuliūnas, 2006).

§ 73. Adesyvo KN vartojamos tik gyvumo požymį turinčių daiktavardžių (tikrinių vardų ir asmenų pavadinimų), jų įvardinių pakaitalų ir pažyminiais einančių būdvardžių formos (žr. 22 lentelę). Kitais atvejais vietai reikšti vartojamas inesyvas ir prielinksninės konstrukcijos. Adesyvo ir inesyvo formų vartojimo santykis pirmojo ir antrojo KN autorių tekstuose rodo, kad šiek tiek dažniau adesyvą vartoja antrasis autorius (23 pav.). Pažymėtina, kad pirmasis autorius visai nevartoja būdvardžių ir beveik nevartoja įvardžių adesyvo, išskyrus *savimp(i)* (12 kartų), bet vartoja dvi naujas formas *mufpe* ir *2 jampe* greta *1 jampi*; tačiau tik pirmojo autoriaus tekste užfiksuota moteriškosios giminės forma (*jaip*, žr. 22 lentelę). Toks įvardžių adesyvo retumas vargu ar gali būti aiškinamas jo koreliacija su inesyvu (pavyzdžiui, pirmojo ir antrojo asmens įvardžių inesyvas KN išvis nevartojamas), ar keitimu aliatyvu (pavyzdžiui, kur aliatyvas vartojamas vietoj adesyvo – vos vienas kitas, pavyzdžiui, *kálbeja sawefpi: Kas mums nuris ákmeni* EII).

23 pav. Adesyvo ir inesyvo santykis KN dalyse



22 lentelė. Adesyvo formos

Žodis	Iš viso pavartota	E I	SE I	E II	SE II	P	MKr	K
<b>Tikriniai vardai ir asmenų pavadinimai</b>								
<i>Adomiep</i>	2		2					
<i>Chriftufiep, Chriftufiep'</i>	9				6		1	2
<i>Diewiep, Diewiep'</i>	9	1		1	7			
<i>Jzáiofiep</i>	1				1			
<i>Jezufiep, Jezufiep'</i>	12		3		5		2	2
<i>Joniep</i>	3				3			
<i>Kriftufiep, Kriftufiep', Krystušiep, Krystušiep</i>	8		5		2		1	
<i>Nikodimiep</i>	1				1			
<i>Lukofziup</i>	1				1			
<i>Farizeuβiep</i> (kl.at. <i>Fáriseuβuofe</i> )	1				1			

Žodis	Iš viso pavartota	E I	SE I	E II	SE II	P	MKr	K
<i>Jžgánitojep'</i>	1						1	
<i>poniep, Poniep'</i>	14		3		6		3	2
<i>Tárpinkiep</i>	1				1			
<i>Tewiep, Tewiep'</i>	2		1		1			
<i>Tewop</i> <sup>25</sup>	1						1	
<i>Suniep</i>	1				1			
<i>Sunup', funup</i>	5				2		3	
<i>Zmogup'</i>	1					1		
<b>Daugiskaita</b>								
<i>Sunump</i>	1				1			
<i>padonupi (kl.at. padonuiu)</i>	1						1	
Iš viso	75	1	14	1	39	1	13	6
<b>Įvardžiai</b>								
<i>manimp'</i>	1			1				
<i>tawimp, táwimp, tawimp'; táwimpi</i>	13			2	2	1	8	
<i>mufimp, mufimpi</i>	6			1	3		2	
<i>jufimp, jufimp', iufimpi</i>	3			1	1	1		
<i>mufp, mufpi</i>	19				7		12	
<i>iufpi</i>	1					1		
<i>mufpe</i>	2		2					
<i>fawimp, fawimp', fawimpi</i>	38	2	10	3	20		2	1
<i>fawip, fawip'</i>	2				1		1	
<i>iámp, iámp', iámpi, iámpi / jamp, jámp, jámp', jãp', jampi</i>	24		1	1	13	6		3
<i>jampe</i>	2		2					
<i>páciámpi</i>	1						2	
<i>fawampi</i>	2				2			
<i>kámp</i>	1				1			
<i>tamp', Támpi</i>	2				1	1		
<i>kuriámp / kuriampi</i>	1				2			
<b>Moteriškoji giminė</b>								
<i>jayp</i>	1		1					
<b>Daugiskaita</b>								
<i>kuriuofamp'</i>	1						1	
Iš viso	120	2	16	9	53	10	28	4
<b>Būdvardžiai, dalyviai</b>								
<i>mielamp'</i>	1						1	
<i>mielaufiámp</i>	1						1	
<i>numiĕtámp</i>	1						1	
<i>fzwentamp</i>	1				1			
Iš viso	4				1	19	3	

§ 74. Greta adesyvo XVI–XVIII a. raštuose ta pačia reikšme vartojamos ir prielinksninės konstrukcijos, dažniausiai *prieg* + Naud., kartais keičiama „aliatyvine“ konstrukcija *prieg* + Kilm. ir *pas* + Gal. Skirtinguose KN skyriuose vietai reikšti vartojamos skirtingos prielinksninės konstrukcijos:

SE I – *pas* + Gal.;

SE II – *prieg* + Naud. ir *prieg* + Kilm.

<sup>25</sup> „...mus teyktus už kałbeti táwimpi Tewop fawo...“

MKr – vyrauja *prieg* + Kilm.

Be to, adesyvo reikšme vartojamų prielinksninių konstrukcijų irgi nėra daug, tad adesyvo „retumas“ greičiausiai aiškintinas ne tiek kitų linksnių ar prielinksnių konstrukcijų įtaka, kiek situacijų, kur reikalingas adesyvas, retumu.

Pirmojo autoriaus 6 kartus vietai reikšti pavartota konstrukcija **pas** + **Gal.** (vieną kartą su asmens pavadinimu, 2 – su įvardžiais, 2 – su negyvų daiktų pavadinimais: *pas Pona Krištu budamás* SE I, *passawe tur* SE I, *Anielás wießpáties stojos pas juos* E I; *O kurie pas kiala fitie ira kurie klaufa* E I, *fedeio pás kiela elgdamásis* E I. Vieną kartą ši konstrukcija pavartota kryptčiai reikšti – *fekle puolá pás kiala* E I.

Kitose teksto dalyse konstrukcijų **pas** + **Gal.** užfiksuota mažiau – tik 5 kartus: *ánkfti buwa pás grábá, stoweia pás eziara, Pagilik ten dowána táwa pas altoriu* E II; *kurie pas ij buwá, stoweia pas križu* Pas.

Konstrukcija **prie(g)** + **Naud.** pirmojo autoriaus vartojama daugiausia laiko aplinkybei reikšti: *prieg Wećiarie Poná Krytfufa, Prieg ßwentam krikßtimumy, prieg sakramentamus ßwentiemus, prieg vžgimimuy sawa, prieg tay ceremonijaj, prieg ápfakimuy wargu* SE I. Tik vieną kartą pavartota vietos reikšme – *koláy prieg ponuy Jezuy Krystuy ... stipray stowes* SEI.

Kituose skyriuose greta konstrukcijos **prie(g)** + **Naud.** neretai vartojama ir konstrukcija **prie(g)** + **Kilm.** (pirmojo autoriaus tokia konstrukcija aptikta tik vieną kartą – *idánt niekad nepázeyftumey prieg ákmeniu koios sawo* EI), plg.

#### **prie(g)** + **Naud.**

SEII *prieg Sunuy tawam ir ßwentám žodžiuy táwam iki galij pateakti galetumim prieg Ponuy sawam stowi*  
*prieg jám stoweti ir pátekti átmintumey fu juo ir prieg jam žiwatá ámžina ingitumim prieg iám ir jo žodžiuy stowekim Nefilav/kim ir mes to Poná Prieg jam ßwiefibe jaygu prieg jám iki galij patekšime*  
*Prieg tay draugialey glaufkifi*  
*Prieg tay walgiklaj duoft dabár škánestus žiwata noreia daridint stebuklus/ prieg ápfakimuy Ewánielios*  
*Wifi iß Ewánielios ... giriafi/prieg iay ápfakia idánt ... prie smertij Kunißkay dwáfißkos ánt sawes ne wilktumey*  
*prie Newdiecznistey dewiniu Sámáritonies dekáwoijmás*

P

MKr *prie tiefav izóánitingay teykifi stiprint idánt ir mes prieg tiefav táway jki smerties ißbutumim*

K

*Kokfay peanás ir girklás duodafi prieg Wećiaray*

#### **prie(g)** + **Kilm.**

*o prieg ano tikra Piemenies ir jo tikru Tárnu ámžinay patektume priemus/ prie sawes tureius jau tris dienás kiánčia prie manes*  
*Atliks prieg muŕu Bažničioá žimes buwimá jo prieg muŕu turi prieg sawes/ ir sawimpi giwenanti ißwida dwi eldii stowinti prieg eziára kurie prieg jo tiefay stowi*  
*Drutay stowek prieg to moklá*  
*duok ir mums prie žodžia táwo stipriay ißkiafti*  
*Wienás buwa pirma diena ... be Tamofiaus: Antrás áßma diená prie Támofiaus*

*Peatrás stoweia prie duru orie*

*Bukig tu Pone piumenies prie Pijuwewu dárbuofe iu*  
*Prie táwes Diewá sawo drutay iki smerties patektumim*  
*Prie táwes iki galij drutay ißkiaftumim*  
*prieg táwes wifad stipriay patektume*  
*Anielas tawo ßwentas tefi prieg muŕu*  
*buk priek ju/ procoy ju/ toška ir páßláwinimu táwu*  
*buk prieg muŕu*

*Turek mus patfay prie žodžia táwo ßwenta*  
*Láykik/ mus/ práßom táwe prieg toškos táwo*  
*Tewißkos*  
*prieg žodžia táwo S. láykik mus*

*prieg smerties muŕu teykis patfay buti*  
*prieg žiwata/ ir smerties/ ju Jergti*  
PRIEG LIGONIV  
PRIEG MIRSZTANCIA

§ 75. Iliatyvo formų kiek daugiau – 271 forma (245 pavartojimo atvejai, daiktavardžių pavartojimą su būdvardžiu ar įvardžiu laikant vienu pavartojimo atveju). Iliatyvo formos paprastai vartojamos vietai (krypčiai), laikui, tikslui ar būsenai reikšti su judėjimą reiškiančiais veiksmažodžiais, pvz.: žodis *Diewá/ irá káypo giwás/ kursay per ápifakima βirdin ifodintás...; id jo walay páfiduotumey/ o niekám lijβ jo newalon nefiduotumey; Diewa bijas priepolin kokián impuotes; Tádá fufieja rodon/ Wiriaufiej Biskupay ir Phárizeiy ir pan.*

Kartais pavartojamas kitokia reikšme, pvz.: *káyp fionan dienon/ girdeiom/*.

Didžiąją dalį visų formų sudaro aštuonių daiktavardžių formos: *wardan(a)* (16 formų), *širdin(a)* (17), *širdysna* (3), *dangun(a)* (13), *danguosna* (9), *bažnyčion* (11), *šalin* (11), *žemėn* (10), *peklon* (9), *namuosna* (8), – iš viso 107 formos, 44 % visų daiktavardžių iliatyvo formų. Kita vertus, net 45-ių daiktavardžių pavartota tik po vieną iliatyvo formą. Būdvardžių ir įvardžių vartojamos veik vien moteriškosios giminės formos, tik viena vyriškosios giminės (*Diewa bijas priepolin kokián impuotes*), žr. 23 lentelę.

23 lentelė. Iliatyvo formos

Žodis	Iš viso pavartota	E I	SE I	E II	SE II	Pas	MKr	K	kt
<b>Daiktavardžiai</b>									
<b>Vienaskaita</b>									
<i>wardan, wardan', wardán, wardán', Wárdan, wárdañ, wárdañ</i>	16	1		8	3		2	1	
<i>wardaná</i>								1	
<i>βirdin, βirdiñ, βirdžiu (kl.at. βirdin), firdin</i>	17		3		9	1	1		
<i>βirdina</i>					1		2		
<i>dáangun, Dáangun-, dangun, DANGVN-</i>	13			1	8		3		
<i>dáanguná</i>								1	
<i>Bažničion, bážničion</i>	11		1	1	9				
<i>βalin, βálin, Szalin</i>	11	2	1	1	2	2	3		
<i>ziamen</i>	10		5		2		3		
<i>peklon, peáklon, peáklon'</i>	9				6			3	
<i>Hieruzalen</i>	6		6						
<i>newalon, ne walon</i>	6		4		2				
<i>graban, grában, grábañ, grábán</i>	6			1	3		2		
<i>awiničion, áwiničion, áwiničion'</i>	4				4				
<i>mieftan, mieftan'</i>	4			1	1	2			
<i>karaliften, káráliften, káráliften'</i>	3		1			1		1	
<i>winničion, winnicion</i>	3	3							
<i>gárbon', gárboñ</i>	3			1	1				
<i>garbona</i>					1				
<i>draugien</i>	3			1	2				
<i>dwaran</i>	3					3			
<i>kalinen, kálinen</i>	3			1		2			
<i>lořkon, lořkoñ</i>	3				2		1		
<i>orañ</i>	3					3			
<i>puykien</i>	3				3				
<i>rodon, rodoñ</i>	3					3			
<i>fudan</i>	3				2		1		
<i>waldžion, waldzion</i>	3				3				

<b>Žodis</b>	<b>Iš viso pavartota</b>	<b>E I</b>	<b>SE I</b>	<b>E II</b>	<b>SE II</b>	<b>Pas</b>	<b>MKr</b>	<b>K</b>	<b>kt</b>
<i>eldijon, eldion</i>	2	1		1					
<i>kluonan</i>	2	1					1		
<i>dienon</i>	2		2						
<i>ránkon, rankoń</i>	2		1			1			
<i>wirβun</i>	2		2						
<i>duoben, duoben'</i>	2			1	1				
<i>gáspadon, gáspádon</i>	2			1	1				
<i>Jeruzalen, Jeruzalen'</i>	2			1		1			
<i>ugnin</i>	2			1	1				
<i>pomietin</i>	2				2				
<i>wietoń</i>	2					1		1	
Po vieną kartą pavartotos formos:									
<i>girion, kalinin, paklidiman</i>	3	3							
<i>priepolin, weargjften</i>	2		2						
<i>Gálileon, gilin, peaciun, prieglabstin, βonan</i>	5			5					
<i>čišciun, gardan, giarklen, gilen, kaymenen, kunan, láywen, láywelen, prápultin, reystran, škrinion, βwiefiben, támšiben, turmon, žinion</i>	15				15				
<i>Betánion, burnon, gałwon, láchonen, priáštirion, priefienin, Rotuβiun, škarban</i>	8					8			
<i>kilpinin, laukán, prákártáń, priewayždon, Sárgiboń, šmertin, žiwatan'</i>	7						7		
<i>draugibeń</i>	1							1	
<b>Daugiskaita</b>									
<i>dánguofná, danguofna</i>	9			2	6			1	
<i>namuofna, namuofná, namuofna</i>	8	2		1	5				
<i>βirdifna, βirdifná, širdifna</i>	3		1		1		1		
<i>krutifna, krutifná</i>	2			1		1			
<i>rankofna, ránkofná</i>	2						2		
<i>erfkiečiuofn</i>	1	1							
<i>βalisna</i>	1	1							
<i>támšibefna</i>	1	1							
<i>wiftikłofná</i>	1		1						
<i>dwáruofná</i>	1				1				
<i>ganikłofna</i>	1				1				
<i>náfruofna</i>	1						1		
Iš viso	243	16	30	30	98	29	30		
<b>Būdvardžiai</b>									
<b>Moteriškoji giminė</b>									
<i>ámžinon</i>	1		1						
<i>čiftoń</i>	1					1			
<i>dánguiaion</i>	1		1						
<i>deβineń</i>	1					1			
<i>Diewiβkon</i>	2						2		
<i>Duchawnon</i>	1		1						
<i>funkion</i>	1		1						
Iš viso	8		4			2	2		
<b>Įvardžiai</b>									
<b>Moteriškoji giminė</b>									
<i>kurion</i>	3		1		2				
<i>šawon, šawon', šawoń</i>	8			1	3	2	1	1	
<i>šion-</i>	1		1						
<i>šionan<sup>26</sup></i>	1		1						

<sup>26</sup>káyp šionan dienon/ girdeiom/

Žodis	Iš viso pavartota	E I	SE I	E II	SE II	Pas	MKr	K	kt
<i>ton</i>	2				2				
<i>tawon, tawoń</i>	3				1	1			1
<b>Daugiskaita</b>									
<i>kuriofna</i>	1	1							
<i>fawofń</i>	1						1		
<b>Vyriškoji giminė</b>									
<i>kokián<sup>27</sup></i>	1		1						
Iš viso	21	1	4	1	8	3	2	1	1

Greta iliatyvo ta pačia reikšme neretai vartojama prielinksninė konstrukcija *ing* + Gal., plg.:

*O duris anga/ netá irá kuria sau žmones <...> Kás neyti durimis ing awiničia  
ftáta/ ir ton awiničion eyti*  
*tafay nuteyfintás ateja namuofná fawo eja/ ing namus nekurio wiriaufiojá  
Fárisejaus*  
*Págundime birdin mufu ta pátiecha deedamá Tafay nes giley ing birdi mufu βakni  
reemeás*  
*K. P. áteyt širdifna wiernuiu áteykig mufump jeyk ing birdis mufu  
ránka tawa/ o indek ia βonan mano Jay <...> ne indefiu ránku mano ing βona  
io/ ne intikiefiu*  
*iwede ij dwaran/ tat efi ing Rotuβiu*

Ne visos iliatyvo formos gali būti keičiamos prielinksninėmis konstrukcijomis dėl įvairių priežasčių. Dažnai tai nulemia semantika ir funkcija, pavyzdžiui,

- prieveiksmėjančios ar prielinksnėjančios formos *vardan(a)*, pavartotos 16 kartų (*Wárdan jo nefang ápkrikβtitás/ ir krauju jo ápcziťtitás irá*), *šalin*, pavartotos 11 kartų (*Tremk βalin βietona*), *vieton* (*waykay Zmoniu Krikšćioniβku/ wietoń áprezimá/ tur buti krikβtiti*), *viršun* (*grieku atłaydima ápfakidamás o ant to wirβun/ tikinčius ir gaylinčius/ wandenimi krikβtidámás; nuog sawes negárbiev ir papevktinai patremea/ o wirβun to/ nemeyley ir giedžiey ánt kriziaus prikáldiná ir vžmuβdiná*) neturi prielinksninės konstrukcijos atitikmenų;
- *žemėn* pavartotas 10 kartų reikšme „į dirvą“ (*Káypo fekla žiamen ifeta/ tur maci*), o konstrukcija *ing žemę* pavartota vieną kartą reikšme „į šalį, į kraštą“ (*Ejo ir Jozephás nuog Gálileos miesta Názareth/ ingi žiamę Judos*).

Kai kuriais atvejais iliatyvas ar prielinksninė konstrukcija gali būti pasirenkama pagal patogumą – kurią formą lengviau ištart, plg.:

*bus iβkirftas/ o ugnin imeštás kurie paners ii ing ámžina ugni K1T*  
*Kožnás medis kurs notneβa wayfiaus giára ing ámžina ugni práwodija SE I*  
*iβfikiarta ir ugnin ifimeta*

<sup>27</sup>žmogus Dieva bijas priepolin kokián impuotes <...> βaukia

Iš viso konstrukcija *ing* + Gal. iliatyvo (krypties) reikšme<sup>28</sup> pavartota 177 kartus – kiek mažiau, nei iliatyvo formų.

§ 76. Kiti postpoziciniai vietininkai vartojami dažniau ir nekeičiami prielinksninėmis konstrukcijomis.

Inesyvas įsigalėjo, nes greta jo neatsirado jį galinčios pakeisti prielinksninės konstrukcijos (nors kartais pavartojama konstrukcija *ant* + Kilm., pvz.: *kurie drafei be pákutos giwená/ bus smárkiay ánt fuda Diewo koroti*).

Aliatyvo formų KN pavartota 469 kartus, daiktavardžių – 273 formos (131 leksema), įvardžių – 150 formų (15 leksemų), būdvardžių – 41 forma (14 leksemų), po kelias skaitvardžių ir dalyvių formas. Dažniausiai aliatyvas vartojamas vietos (krypties) reikšme<sup>29</sup>, pvz., *Ponop Jezufop prifiártiná* SE II, paskirties ar tikslo reikšmėmis, pvz., *páfidrutink/ žiwatop' ámžinop'*, ir adresato reikšme, pvz., *tare iump*. Dabartinėje kalboje vietos aliatyvas pakeistas konstrukcijomis *pas* + Gal., *prie(g)* + Kilm., bet KN tokių konstrukcijų neužfiksuota<sup>30</sup>. Adresato reikšme vartojamą aliatyvą šiandien pakeitė – naudininkas arba konstrukcija *i* + Gal.; KN su kalbėjimo veiksmažodžiais vartojami ir aliatyvas, ir naudininkas, plg. *Jr tária Pilotás Zidamus Pas, O atfakidamás Jezus tare ghiemus* E I, *Tare tadá iamuy* E I; *O kad áteja ánt anos wietos/ tária Mokitiniump'* Pas, *Jr tare iop motiná jo* E I, *Jr tare iump* E I.

Išsamesnė postpozicinių vietininkų vartosenos analizė galėtų būti tolesnių tyrimų objektas.

### 3.1.2. Skaičiaus kategorija: dviskaita

§ 77. Greta vienaskaitos ir daugiskaitos KN, kaip ir kituose XVI–XVIII a. raštuose, kartais vartojama ir dviskaita, pvz.: dvs. vard. *dali*, *Zmogu*, dvs. gal. *dali*, *žuwi*, *funu*, dvs. įn. *akim*.

KN dviskaitos formos (vardininko, galininko ir naudininko) vartojamos tik keletu leksemų. Daugiausia dviskaitos formų pavartota daiktavardžių *daiktas* (14 x) ir *dalis* (25 x) (dauguma pamokslų pradedami paaiškinant, kad „*DWi dali irá tos Ewángelios βwentos*“ ar „*Du dayktu turi sawimp ta Ewangelia βwenta*“). Kitų leksemų pavartota tik po 1–2 dviskaitos

---

<sup>28</sup> Atmetus konstrukcijas *tikėti ing kq* ir *viera ing kq*.

<sup>29</sup> Išsamiai aliatyvo vartoseną ir reikšmes Daukšos Postilėje yra ištyrusi Eglė Žilinskaitė (Žilinskaitė, 2010).

<sup>30</sup> Konstrukcija *pas* + Gal. aliatyvo reikšme pavartota tik vieną kartą: *sekle puolá pás kiala* E I. Plg. lygiai tokia pati konstrukcija ir tik vieną kartą pavartota Daukšos Postilėje: *Ir kad fēio / wie=lná pūte pas kēla* DP 97,19.



formas – tai daiktavardžiai *asaba* (1 x), *davėjas* (1 x), *eldija* (2 x), *grašis* (1 x), *istorija* (1 x), *kalavijas* (1 x), *kartas* (3 x), *kelias* (1 x), *mokytinis* (2 x), *piktadėjas* (2 x), *ponas* (1 x), *sviedkas* (1 x), *vieta* (2 x), *žmogus* (1 x) ir *žuvis* (1 x), būdvardis *didžiausias* (mot. dvs. vard. *Dwi didžiaufi*) ir skaitvardis *šimtas* (*už duβimtu grašiu*).

Dviskaita vartojama ir su išvardytais daiktavardžiais derinamų būdvardžio *fašyvas* (*du fašiwu fwiedku*), įvardžių *kitas* (dvs. vard. *kitu du Piktádeiu*, dvs. gal. *kitu du piktádeju*), *tas* (*abu tuo dayktu*), dalyvių *stovintis* (*dwi eldii stowinti*), *parašytas* (dvs. vard. *DU dayktu toy Ewánieliy irá paraβitu*), *pateriotas* (*kitu du Piktádeiu/ idánt fu juo draugia pateriotu butu*).

Šios formos visada vartojamos tik dvižodėse<sup>31</sup> konstrukcijose su skaitvardžiu *du* (58 x), ar įvardžiais *abu* (2 x), *tuodu* (2 x). Visuose skyriuose, išskyrus maldyną, pavartota po kelias dviskaitos formas (žr. 24 lentelę), nė karto greta *du*, *abu*, *tuodu* nepavartota daugiskaita<sup>32</sup>.

24 lentelė. Dvižodės dviskaitos formos KN skyriuose

Vardininkas	Galininkas	E I	SE I	E II	SE II	P	MKr	K
<i>tuodu ... dayktu</i>			1					
<i>Du dayktu</i>			1		1			
<i>DU dayktu [...] irá paraβitu</i>					1			
	<i>abu tuo dayktu</i>		1					
	<i>du dayktu, du daiktu, du dajktu</i>		6		3			
<i>dwi dali</i>			5		18			
	<i>dwi dali</i>		1		2			
	<i>dwi affabi</i>				1			
<i>dwi wieti</i>					1			
	<i>Tie dwi wieti</i>				1			
<i>du tiktay kialu</i>					1			
	<i>dwi Hiftorij</i>				1			
	<i>duβimtu</i>	1						

<sup>31</sup> A. Rosino teigimu, XVI–XVIII a. vienažodės vardažodžių dviskaitos formos jau buvo išnykusios, jas pakeitė dvižodės (pvz.: *dwi dali, abi dali*), bet tik pirmojo paminėjimo atveju (+Pp) – senuosiuose raštuose dviskaita vartojama tik tada, kai ji atsiduria fokuse, kai norima išryškinti vartojamų žodžių leksinę reikšmę ir kai tie žodžiai anaforinėje struktūroje turi požymį +Pp, o kai tie žodžiai išeina iš fokuso ir turi požymį –Pp (minimi ne pirmą kartą), dviskaitos formos paprastai keičiamos daugiskaitos formomis (Rosinas, 1994a).

<sup>32</sup> Plg. *Minekig ir tay uuog potám žiwatuy/ dū tiktay kīālu efi/ kuriays Zmones eyti: dūi wīeti/ ing kuriās pořmertes tenka ir ten átfiliekti. Wiena irá Prágárás/(...) kita irá dāngus (...). Tie dūi wīeti mini ta Ewánielia ir Rábtás S. ápe trečia tili Wifame žodija SE 142<sub>29</sub>–143<sub>9</sub>. Klaufimás. Kurios irá naudos βwentos Wečíaros Poná? Atfakimás. Dūi didžiaufi: Pirmá... K 83<sub>26–30</sub>.*

Vardininkas	Galininkas	E I	SE I	E II	SE II	P	MKr	K
	<i>du mokitiniu</i>	1						
	<i>dwi žuwi</i>	1						
<i>Du Zmogu</i>				1				
	<i>du graβiu</i>			1				
	<i>dwi eldii stowinti</i>			1				
	<i>abi eldii</i>			1				
<i>du kártu</i>				1		2		
<i>du fałβiwu fwiedku</i>						1		
<i>du kaławiju</i>						1		
<i>kitu du Piktádeiu...</i> <i>pateriotu butu</i>						1		
	<i>[kitu du] piktádeju</i>					1		
<i>Du irá Daweiu</i>								1
<i>Dwi didžiaufi</i>								1
	<b>Naudininkas</b>							
	<i>dwiem mokitiniám</i>					1		
	<i>dwiem Ponám</i>			1				
	Iš viso	129	645	258	1333	258	0	86

§ 78. Kad pirmojo autoriaus dviskaita „silpnesnė“ galima įžvelgti palyginus kitus dviskaitos formų vartojimo atvejus:

- daiktavardžio *akis* dviskaitos naudininko forma vartojama konstrukcijoje *po akim*, bet pirmasis autorius čia vartoja ir dviskaitos, ir daugiskaitos (bet tik sutrumpėjusias, plg. 3.1.3 poskyrį) formas (žr. 25 lentelę);
- vietoj tikėtinos dviskaitos EI užfiksuota įvardžio *abejas* daugiskaitos naudininko forma *abeims*.

25 lentelė. Dviskaitos ir daugiskaitos formų vartojimas konstrukcijoje *po akim(s)*

	E I	SE I	E II	SE II	P	MKr	K
<b>Dviskaita</b>							
<i>po ákim</i>		6	1	2			
<i>poakim, poákim</i>		4	4	26	4	16	1
<b>Daugiskaita</b>							
<i>po akims</i>		2					
<i>poákims</i>		6					
<i>pokims</i>	1						
<i>poakmis</i>						1	

### 3.1.3. Sisteminiis galūnių trumpinimas

§ 79. KN gana daug sisteminio galūnių trumpinimo atvejų, kai trumpinami „ilgieji“ linksniai, lygia greta vartojant ir ilgesnes, ir trumpesnes formas, pvz.: vns. ines. *danguje* (rašoma *dánguia*, *dánguja* ir pan.) pavartota 19 kartų, *danguj* – 14. Kiek dažniau trumpinamos moteriškosios giminės vardažodžių galūnės, pavyzdžiui, nesutrumpėjusios moteriškosios giminės daiktavardžių vienaskaitos inesyvo formos pavartotos 100 kartų, sutrumpėjusios – 406, kitų vardažodžių nesutrumpėjusių ir sutrumpėjusių formų santykis

18 : 82 proc. Vyriškosios giminės vardažodžių (ne daiktavardžių) vienaskaitos inesyvo formos trumpinamos labai retai.

26 lentelė. Sisteminis vyriškosios ir moteriškosios giminės vardažodžių galūnių trumpinimas: vienaskaitos inesyvo ir įnagininko formų statistika

	Vienaskaitos inesyvas			
	Vyriškoji giminė		Moteriškoji giminė	
	Netrumpinama	Trumpinama	Netrumpinama	Trumpinama
	<i>-uje, -yje</i>	<i>-uj, -yj</i>	<i>-oje, -ėje, -yje</i>	<i>-oj, -ėj, -yj</i>
Daiktavardžiai	62	43	100	406
	<i>-ame</i>	<i>-am</i>	<i>-oje, -ėje</i>	<i>-oj, -ėj</i>
Būdvardžiai	31	1	7	44
Dalyviai	4	1	2	11
Skaitvardžiai	9	-	3	8
Įvardžiai	17	3	8	26
	Vienaskaitos įnagininkas			
	Vyriškoji giminė		Moteriškoji giminė	
	<i>imi, (i)umi</i>	<i>-im, -(i)um</i>	<i>-imi</i>	<i>-im</i>
Daiktavardžiai	48	47	-	16
	<i>manimi, tavimi</i>	<i>manim, tavim</i>		
Įvardžiai	2	3		

Daugiskaitos inesyvas ir įnagininkas netrumpinami, pvz. *dáykтуofe, dánguofe, bázničiofe, dulkiefe, ákife; giáruofe, anuofe, anofe, neiþkálbámofe* (iš viso 338 formos); *dienomis, awelemis, aufimis, didemis, mumis, jomis* (iš viso 196 formos). Vieną kartą daugiskaitos įnagininkas užrašytas su *-mus* laikytinas klaida: *pakajum/ aba ráþkáþimus pámegias* SE II.

§ 80. Dvejopos vartojamos ir įvardinės vienaskaitos naudininko formos – išlaikytos su galūne *-amui* ir sutrumpintos su *-am*. Sutrumpintosios vartojamos gerokai dažniau (85 %), bet nesutrumpintosios išlaikytos kiek geriau (15 %) nei Daukšos raštuose, kur jos tesudaro 1 proc. visų pavyzdžių (Zinkevičius, 1988, p. 187).

27 lentelė. Sisteminis galūnių trumpinimas: vienaskaitos naudininkas

	E I	SE I	E II	SE II	P	MKr	K	Iš viso	E I	SE I	E II	SE II	P	MKr	K	Iš viso
	<i>-amui</i>								<i>-am</i>							
<b>būdvardžiai</b>		4		15	2	5	1	27	1	8	1	15	1	4		30
<b>dalyviai</b>			2	1		1		4		11		3				14
<b>skaitvardžiai</b>			1			1		2	1	2						3
<b>įvardžiai</b>	3	7	9	9	3	2		33	40	57	41	101	59	36		334
	<b>66</b>								<b>381</b>							

§ 81. Daugiskaitos naudininko dažnos nesutrumpintos formos su baigmeniu *-mus* (pavyzdžiui, *Anielámus*). Tokios formos vyrauja kituose XVI–XVII a. raštuose: antai Daukšos raštuose formos su *-ms* tesudaro 2 % visų pavyzdžių, bet kartais painiojamos daugiskaitos naudininko ir įnagininko galūnės – Daukšos gana retai, Petkevičiaus

*Katekizme* ir Morkūno *Postilėje* kiek dažniau, o vėlesniuose raštuose šis mišinys vis didėjo (Zinkevičius, 1988, p. 187, 203; Zinkevičius, 1980, p. 195–196). KN vyriškosios giminės vardažodžių formų su *-mus* ir *-ms* santykis yra 35 % : 65 %, o moteriškosios giminės vartojamos tik trumposios formos; 24 kartus pavartotos daugiskaitos naudininko formos su galūne *-mis*, pvz. *mums žmonems táwo grießnomis* MKr 11<sub>19</sub>, *kuriems Ubagamis pripázínftá dąngaus karalifte* SE 140<sub>21</sub>; jos sudaro 2 % visų daugiskaitos naudininko formų, 28 lentelėje pažymėtos pilkesniu šriftu:

28 lentelė. Sisteminis galūnų trumpinimas: daugiskaitos naudininkas

	E I	SE I	E II	SE II	P	MKr	K		E I	SE I	E II	SE II	P	MKr	K
<b>Vyriškosios giminės daiktavardžiai</b>															
<i>-(i)amus</i>	3	19	2	10	2	8		<i>-(i)ams</i>	7	14	4	41	9	22	2
<i>-imus</i>		3													
<i>-ėmus</i>	1	1	1	2		1		<i>-ėms</i>		1	1	9	2	3	0
								<i>-(i)ums</i>				2			
<i>-(i)amis</i>	2			4											
<i>-ėmis</i>	2				1										
<b>Vyriškosios giminės įvardinės galūnės</b>															
	<i>-iemus</i>								<i>-iems</i>						
būdvardžiai	1	18		4		3	1	būdvardžiai		2	1	27	1	5	2
dalyviai		8	2	4				dalyviai	1	1	1	15		2	
skaitvardžiai				1				skaitvardžia i		1					
įvardžiai	2 9	32	9	10	7	3	1	įvardžiai	8	6	31	73	3 4	22	5
<b>Moteriškosios giminės daiktavardžiai</b>															
								<i>-(i)oms</i>	2	6	2	2		7	
								<i>-ėms</i>		2		4	1	3	
								<i>-ims</i>	1	7		7			
<i>-imis</i>						1									
<b>Moteriškosios giminės įvardinės galūnės</b>															
	<i>-omus</i>								<i>-oms</i>						
būdvardžiai										2				2	
dalyviai												1		2	
skaitvardžia i										1					
įvardžiai										2	1	2		2	0
	<i>-omis</i>														
būdvardžiai	1	1				2									
<b>Negimininiai įvardžiai</b>															
<i>jumus, mumus</i>	1 4	60	39	12	9	16	1	<i>jums, mums</i>	7	0	18	92	2 2	115	7
<i>jumis, mumis</i>	2					4									

Skirtingų autorių ryškiausiai skiriasi vyriškosios giminės būdvardžių sutrumpintų / nesutrumpintų galūnių vartoseną – pirmojo autoriaus vyrauja nesutrumpintos (santykis 2 : 19), antrojo vartojamos daugiausia sutrumpintos formos (santykis 36 : 8).

## 3.2. DAIKTAVARDIS

### 3.2.1. Kaityba. Linksnių galūnės ir kaitybos tipai

§ 82. Suvedus pradinius duomenis KNDB galima daiktavardžių atranka tik pagal giminę, skaičių ir linksnį. Kaitybai aptarti turi būti galimybė atrinkti ir pagal linksniavimo tipą. Atributas „Linksniavimo, asmenavimo tipas“ yra lentelėje „Leksemos“. Norint sužymėti daiktavardžių linksniavimo tipus, pirmiausia reikia numatyti, kokie jie gali būti, t. y. užpildyti atitinkamą pagalbinę lentelę<sup>33</sup>.

Tradiciškai nuo pirmųjų lietuvių kalbos gramatikų daiktavardžiai buvo skirstomi į penkias linksniuotes, neatsižvelgiant į pačios lietuvių kalbos daiktavardžių kaitybos paradigmu tarpusavio santykius, formų panašumą (I linksniuotė (*a*, *ia* kamienai), II linksniuotė (*o*, *io* ir *ė* kamienai), III linksniuotė (*i* kamienas), IV linksniuotė (*u* ir *iu* kamienai) ir V linksniuotė (C kamienai)). A. Girdenis ir A. Rosinas atkreipė dėmesį, kad egzistuoja ne tik sąlyginė, bet ir natūrali linksniavimo tipų tvarka – linksniavimo tipų hierarchija, kurios pagrindinis kriterijus – sutampančių galūnių dažnumas (Girdenis, Rosinas, 1966). Ši tvarka nėra pastovi, laikui bėgant ji kito ir yra skirtinga skirtingose tarmėse. Dabartinėje lietuvių kalboje ir tarmėse išvelgiama linksniavimo tipų poliarizacijos pagal gimines tendencija; skiriami trys pagrindiniai linksniavimo tipai: I – vyriškasis (*u*, *iu*, *a*, *ia* kamienai), II – moteriškasis (*ā*, *iā* ir *ē* kamienai) ir III – mišrusis (*i* ir C kamienai) (Girdenis, Rosinas, 1966; Rosinas, 1994c; Markevičius, 2006; 2009; Kaikarytė, 2010)<sup>34</sup>. Iš XVI–XVII a. raštų šiuo aspektu aprašyta tik M. Daukšos *Postilė*. Čia taip pat nustatyta, kad daiktavardžiai yra trijų pagrindinių linksniavimo tipų – vyriškojo, mišriojo ir moteriškojo, tačiau jie griežčiau diferencijuoti pagal kamienus, o ne pagal gimines (Zavadzkaitė-Ivanauskienė, 2000). Tris linksniavimo tipus – 1) (*ia* kamieno, 2) (*io* ir *ė* kamienų bei 3) *i*, (*iu* ir priebalsinių kamienų ((*e*)*n*, *er*, *es*) – pagal galūnių panašumą siūloma skirti A. Valeckienės „Funkcinėje lietuvių kalbos gramatikoje“ (Valeckienė, 1998, p. 319–321). *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* pagal svarbiausius linksniavimo skirtumus skiriamos 5 daiktavardžių linksniuotės – (*ia*), (*iu*), (*io*), *ė* ir *i*. Jos iš esmės atitinka tradicines, tik

---

<sup>33</sup> Toje pačioje lentelėje, tik su skirtingais ID numeriais, surašyti ir būdvardžių linksniavimo tipai, ir veiksmazodžių asmenavimo tipai.

<sup>34</sup> Bendrinės lietuvių kalbos ir atskirų tarmių daiktavardžių sistemas pagal kaitybos tipų hierarchiją aprašė A. Girdenis, A. Rosinas (bendrinės kalbos, šiaurės žemaičių tirkšliškių ir pietų žemaičių Šaukėnų šnektos; A. Rosinas – dar ir Simono Stanevičiaus tekstų), A. Markevičius (šiaurės širvintiškių), A. Kaikarytė (šiaurės vakarų aukštaičių šiauliškių Joniškio šnektos).

žymimos ne numeriais, o kamienų pavadinimais ir išdėstomos atsižvelgiant į tarpusavio ryšius bei pasiskirstymą giminėmis. Kiekvienoje linksniuotėje skiriamos linksniavimo paradigmos, iš viso skiriama 12 daiktavardžio linksniavimo paradigimų (DLKG, p. 68–81).

Visus šiuos linksniavimo tipus vienija tai, kad į juos įvairiai grupuojami daiktavardžiai pagal kaitybos kamieną. Tad KNDB grafoje „Linksniavimo, asmenavimo tipas“ geriausia nurodyti ne linksniuotę, o kamieną. Kamienams žymėti pasirinktas tradiciškai diachroniniuose tyrimuose naudojamas žymėjimo būdas (žr. 29 lentelę). Nuo naujausių sinchroninių daiktavardžio kaitybos sistemų aprašų toks žymėjimas skiriasi iš esmės tik  $\check{o}$  kamieno žymėjimu. Tiesa, kaitybos kamienų KN išskirta kiek daugiau, mat tiriant senųjų raštų kalbą reikia ieškoti ne tik bendrybių, kurios rodytų kalbos sistemos raidos tendencijas, bet ir kuo daugiau skirtybių, kuriose atsiskleistų kalbos istorija; tad išskiriamos trys priebalsinių kamienų (ar turinčios priebalsinių formų) paradigmos –  $C(n)$ ,  $C(r)$  ir  $i(C)$ ; bet neiškirti moteriškieji ir vyriškieji  $i$  ir  $C$  kamienai – mat giminė KNDB jau nurodyta kaip atskiras požymis; pastebėta, kad šiek skiriasi  $i\check{o}$  kamieno daiktavardžių, kurių galūnė eina po  $j$ , linksniavimas, tad išskirtas ir  $j\check{o}$  kamienas. Kiekvienam kamienui suteikiamas dviženklis identifikacinis numeris (ID); pirmas skaitmuo – linksniuotė<sup>35</sup>, antras – paradigmos eilės numeris (žr. 29 lentelę).

29 lentelė. Daiktavardžių linksniavimo tipai

Tradicinės linksniuotės	DLKG	Sinchroniniai sistemos aprašai	Funkcinė LKG	SLIEKKAS	KNDB			
					Pavyzdys	ID	Kamienas	
I	$(i)a$	Vyriškasis	I	a1	<i>daiktas</i>	11	$\check{o}$	
				ja2	<i>kelias</i>	12	$i\check{o}$	
				ja3	<i>brolis, gaidys</i>	13	$ii\check{o}$	
				ja2	<i>vėjas, išganytojas / -is</i>	14	$j\check{o}$	
IV	$(i)u$	Mišrusis	III	u4	<i>dangus</i>	41	$u$	
	$i\check{u}$			ju5	<i>vaisius, pakajus</i>	42	$iu$	
III	$i$			i9	<i>akis</i>	51	$i$	
V				$i_m i_f$	i10	<i>Viešpats, debesis, dantis</i>	52	$i(C)$
				$C_m C_f$	Cn (=i11)	<i>akmuo</i>	53	$C(n)$
III					Cr (=i12)	<i>duktė</i>	54	$C(r)$

<sup>35</sup> Linksniuotės žymimos pagal DLKG skirstymą, tik sunumeruotos ne ta eilės tvarka (labiau laikantis tradicinės linksniuotės sistemų): 1 –  $(i)a$ , 4 –  $(i)u$ , 2 –  $(i)o$ , 3 –  $\acute{e}$  ir 5 –  $i$ . Ši numeracija sąlyginė, kamienai surikiuoti daugiau pagal „stiprumą“ ir produktyvumą.

Tradicinės linksniuotės	DLKG	Sinchroniniai sistemos aprašai	Funkcinė LKG	SLIEKKAS		KNDB		
II	(i)o	Moteriš- kasis	$\bar{a}$	II	o6	galva	21	$\bar{a}$
			$\bar{i}\bar{a}$		jo7	dvasia	22	$i\bar{a}$
	sauja					23	$i\bar{i}\bar{a}$	
	$\bar{e}$		$\bar{e}$		è8		garbė	30

§ 83. Kiekvienos lekšemos linksniavimo tipui KNDB sužymėti reikia peržiūrėti visas kiekvieno žodžio formas. Kaip ir daugeliui XVI–XVIII a. raštų, KN būdingas vardažodžių fleksijos įvairavimas, susijęs su įvairių linksniavimo tipų mišimu. Tas mišinys yra dvejopas: a) vieni linksniavimo tipai „skolinasi“ galūnes iš kitų, ir b) daiktavardžiai pereina iš vieno linksniavimo tipo į kitą. Vieno lekšemos paradigmoje gali būti kelių kamienų linksnių formų, todėl ne visada aišku, kuriam linksniavimo tipui priskirti konkretų žodį.

Peržiūrint visas žodžio formas, patogiu matyti ir kiekvienos formos kamieną. Tam KNDB įvestas dar vienas „žodžio“ požymis – kamienas. Kadangi dažnai iš anksto nežinomas linksniavimo tipas, tai kamienai žymimi formaliai, pagal galūnes. Jei kelių kamienų galūnės sutampa, žymimas vienas (ppr. o, io,  $\bar{a}$  ar  $i\bar{a}$ ) kamienas (žr. 30 lentelę).

30 lentelė. Daiktavardžių linksnių galūnės

Kamienai		1	2	22	3	33	10	11	5	6	66	7	8	9	12
		Vyriškoji giminė							Moteriškoji / vyriškoji giminė						
Linksniai		ō	iō	(j)ō	iīō	(j)iō	u	iu	$\bar{a}$	$i\bar{a}$	(j) $\bar{a}$	iī $\bar{a}$	e	i	C
Vienaskaita	Vard.	as	(i)as	(j)a	is ys	(j)is	us	(i)us	a	(i)a	(j)a	i	ė	is <sup>36</sup>	s -
	Kilm.	o <sup>37</sup>	(i)o	(j)o			aus	(i)aus	os	(i)os	(j)os		ės	ies	es
	Naud.	ui	(i)ui	(j)ui					ai	(i)ai	(j)ai		ei	i(j)	
	Gal.	q	(i)q	(j)q	i	(j)i	ų	(i)ų	q	(i)q	(j)q		ę	i	
	Įnag.	u	(i)u	(j)u			umi	(i)umi	a	(i)a	(j)a		e	imi	mi
	Ines.	e			yje	(j)yje	uje	(i)uje	oje	(i)oje	(j)oje		ėje	yje	je
	Iliat.	an(a)	(i)an	(j)an	in	(j)in	un	(i)un	on	(i)on	(j)on		ėn	in	

<sup>36</sup> Vienaskaitos vardininko, galininko, inesyvo ir iliatyvo galūnės, kaip i kamieno, žymimos tik moteriškosios giminės daiktavardžių. Tokios vyriškosios giminės daiktavardžių galūnės žymimos kaip iīō kamieno.

<sup>37</sup> Čia nurodomos atstatytos galūnės, KN o atviroje nekirčiuotoje galūnėje paprastai trumpinamas ir žymimas a.

Kamienai	1	2	22	3	33	10	11	5	6	66	7	8	9	12	
	Vyriškoji giminė							Moteriškoji / vyriškoji giminė							
	Linksniai	ō	iō	(j)ō	iō	(j)iō	u	iu	ā	iā	(j)ā	iā	e	i	C
Linksniai	Ades.	<i>iep</i> <sup>38</sup>					<i>up</i>	<i>(i)up</i>							
	Aliat.	<i>op(i)</i>	<i>(i)opi</i>	<i>(j)opi</i>			<i>ausp</i>	<i>(i)ausp</i>	<i>osp</i>	<i>(i)osp</i>	<i>(j)osp</i>		<i>ěsp</i>	<i>iesp</i>	
	Šauksm.	<i>e</i>			<i>i</i> <i>y</i>	<i>(j)i</i>	<i>au</i>	<i>(i)au</i>	<i>a</i>	<i>(i)a</i>	<i>(j)a</i>		<i>e</i>	<i>ie</i>	-
Dviskaita	Vard. / Gal.	<i>u</i>	<i>(i)u</i>	<i>(j)u</i>					<i>i</i>		<i>(j)i</i>			<i>i</i>	
	Naud.	<i>am</i>	<i>(i)am</i>	<i>(j)am</i>			<i>um</i>		<i>om</i>					<i>im</i>	
	Įnag.													<i>im</i>	
Daugiskaita	Vard.	<i>ai</i>	<i>(i)ai</i>	<i>(j)ai</i>			<i>ūs</i>	<i>(i)ūs</i>	<i>os</i>	<i>(i)os</i>	<i>(j)os</i>		<i>ěs</i>	<i>ys</i>	<i>es</i>
	Kilm.	<i>ų</i>	<i>(i)ų</i>	<i>(j)ų</i>					<i>ų</i>	<i>(i)ų</i>	<i>(j)ų</i>				<i>ų</i> <sup>39</sup>
	Naud.	<i>am(u)s</i>	<i>(i)ams</i>	<i>(j)ams</i>			<i>ums</i>	<i>(i)ums</i>	<i>oms</i>	<i>(i)oms</i>	<i>(j)oms</i>		<i>ěms</i>	<i>ims</i>	
	Gal.	<i>us</i>	<i>(i)us</i>	<i>(j)us</i>					<i>as</i>	<i>(i)as</i>	<i>(j)as</i>		<i>es</i>	<i>is</i>	
	Įnag.	<i>ais</i>	<i>(i)ais</i>	<i>(j)ais</i>			<i>umis</i>	<i>(i)umis</i>	<i>omis</i>	<i>(i)omis</i>	<i>(j)omis</i>		<i>ěmis</i>	<i>imis</i>	<i>mis</i>
	Ines.	<i>uose</i>	<i>(i)uose</i>	<i>(j)uose</i>					<i>ose</i>	<i>(i)ose</i>	<i>(j)ose</i>		<i>ěse</i>	<i>yse</i>	
	Iliat.	<i>uosna</i>	<i>(i)uosna</i>	<i>(j)uosna</i>					<i>osna</i>	<i>(i)osna</i>	<i>(j)osna</i>		<i>ěsna</i>	<i>ysna</i>	
	Ades.														
Aliat.	<i>ump(i)</i>	<i>(i)ump</i>						<i>ump</i>	<i>(i)ump</i>	<i>(j)ump</i>				<i>ump</i>	

§ 84. Linksnių formų kamienus patogiausia apibrėžti ne tiesiogiai lentelėje „Žodžiai“, o kaitybos atrankos lentelėje (žr. § 21, § 25). Pirmiausia sužymimi „aiškūs“ kamienai (tik vienam linksniavimo tipui būdingos linksnių formų galūnės 30 lentelėje paryškintos), pavyzdžiui, atrinktos visos vienaskaitos kilmininko formos, besibaigiančios -*iaus*, -*iáus*, -*jaus*, -*jáus*, -*laus*, -*láus* (t. y. galūne -*aus* po minkštojo priebalsio) ir prie visų formų įrašytas *iu* kamieno ID. Tam kaitybos atrankos formoje nurodomi tokie atrankos kriterijai: žodis: \**iaus* (bet koks žodis, besibaigiantis *iaus*); kalbos dalis: 1 (daiktavardis); giminė: 1 (vyriškoji); skaičius: 1 (vienaskaita); linksnis: 2 (kilmininkas); kaip parodyta 24 pav.

<sup>38</sup> Nors adesyvo galūnė -*iep* gali būti laikoma *i* ar priebalsinio kamieno, o *ō* kamienas ją „pasiskolinęs“, čia laikomasi V. Mažiulio, A. Rosino nuomonės, kad tai dėsninga *ō* kamieno adesyvo forma, fonetiškai sutapusi su *i* ir priebalsinio kamieno formomis (plg. § 87).

<sup>39</sup> Galūnė *ų* žymima kaip *C* kamieno, tik tų daiktavardžių, kurių kitos formos yra *i*, *iō* ar *iā* kamienų (*ō* ar *ā* kamienų formų neturi).



24 pav. Kaitybos atrankos forma: *iu* kamieno formų atrankos kriterijai

Spustelėjus „Išrinkti ir keisti“ atveriamą kaitybos atrankos lentelę su atrinktomis vienaskaitos kilmininko formomis su galūne *-aus* (25 pav.).

25 pav. Kaitybos atranka: vns. kilm. su galūne *-aus*

Žodis	Pagrindinės formos	zodziai	Kontekst	Link	K	Gi	Sl	Li	Kamiena	L2	A1
altoriaus	altorius, altoriaus	altorius	216214	42	1	1	1	2	11	0	
Anošiaus	Anošius, Anošiaus	Anošius	201313	42	1	1	1	2	11	0	
Aukštieiaus	aukštiejus, aukštiejaus	aukštiejus	201908	42	1	1	1	2	11	0	
bágočiaus	bagočius, bagočiaus	bagočius	213904	42	1	1	1	2	11	0	
Bágočiaus	bagočius, bagočiaus	bagočius	214010	42	1	1	1	2	11	0	
Cieľoriaus	ciesorius, ciesoriaus	ciesorius	201309	42	1	1	1	2	11	0	
Cieľoriaus	ciesorius, ciesoriaus	ciesorius	201503	42	1	1	1	2	11	0	
Cieľoriaus	ciesorius, ciesoriaus	ciesorius	201606	42	1	1	1	2	11	0	
Cieľoriaus	ciesorius, ciesoriaus	ciesorius	226007	42	1	1	1	2	11	0	
Cieľoriaus	ciesorius, ciesoriaus	ciesorius	223520	42	1	1	1	2	11	0	
Cieľoriaus	ciesorius, ciesoriaus	ciesorius	223310	42	1	1	1	2	11	0	
Cieľoriaus	ciesorius, ciesoriaus	ciesorius	223308	42	1	1	1	2	11	0	
cžinšiaus	činšius, činšiaus	činšius	223306	42	1	1	1	2	11	0	
Ciščiaus	čysčius, čysčiaus	čysčius	214622	42	1	1	1	2	11	0	
czisčiaus	čysčius, čysčiaus	čysčius	221929	42	1	1	1	2	11	0	
Cziščiaus	čysčius, čysčiaus	čysčius	219613	42	1	1	1	2	11	0	

Šioje lentelėje grafoje „Kamienas“ visur įrašoma „11“. Peržiūrėjus, ar nepasitaikė klaidų, lentelė užveriamą ir atranka tęsiama toliau, atrenkant reikiamas formas ir pažymint jų kamieną. Galiausiai atrenkamos visos likusios formos, t. y. daiktavardžių formos, kurių kamienas nenurodytas (atrankos kriterijai – kalbos dalis: 1; kamienas: 0).

§ 85. Toje pat kaitybos atrankos lentelėje patogų sužymėti ir linksniavimo tipus. Tai daroma dviem etapais:

1. Pirmiausia išrenkamos „silpnųjų“ kamienų formų turinčios leksemos, paskutinės sužymimos tik „stipriųjų“ kamienų formų turinčios leksemos. Pradedama nuo priebalsinių kamienų. Kaitybos atrankos formoje nurodome atrinkti visas priebalsinio kamieno formas (kriterijai – kalbos dalis: 1; kamienas: 12) ir atveriamė kaitybos atrankos lentelę (26 pav.). Čia grafoje „Linksniaavimo, asmenavimo tipas“ sužymime linksniaavimo tipą. Priebalsinio kamieno formų gali turėti kelių kaitybos kamienų leksemos –  $C(r)$ ,  $C(n)$ ,  $i(C)$ , tad jie sužymimi atskirai. Kadangi grafos „Linksniaavimo, asmenavimo tipas“ ir „Pagrindinės formos“ kaitybos atrankoje (25 pav.) yra iš leksemų lentelės (žr. § 15), tai tas pats įrašas kartojamas prie kiekvienos formos; pakeitus įrašą prie vienos formos, keitimai vyksta ir leksemų lentelėje, todėl pakinta įrašai ir prie kitų to žodžio formų (pavyzdžiui, ties forma *Cieforiaus* nurodžius linksniaavimo tipą „42“, toks pat atsiras ir ties kitomis to žodžio formomis).

26 pav. Kaitybos atranka: priebalsinio kamieno formos

Žodis	Pagrindinės formos	zodziai.Pa	Kontekst	Link	K	Gi	Sl	Li	I
moteru	moteris, moteries	moteris	226113	53	1	3	3	2	
moteris	moteris, moteries	moteris	223502	53	1	3	3	1	
Moteru	moteris, moteries	moteris	203120	53	1	3	3	2	
moteris	moteris, moteries	moteris	223503	53	1	3	3	1	
naktu	naktis, nakties	naktis	205409	54	1	3	3	2	
naktu	naktis, nakties	naktis	205225	54	1	3	3	2	
naktu	naktis, nakties	naktis	205402	54	1	3	3	2	
naktu	naktis, nakties	naktis	301005	54	1	3	3	2	
Piemenu	piemuo, piemenies	piemuo	213220	52	1	1	3	2	
Piemuo	piemuo, piemenies	piemuo	209723	52	1	1	1	1	
Piemenu	piemuo, piemenies	piemuo	217303	52	1	1	3	2	
Pijemuo	piemuo, piemenies	piemuo	215211	52	1	1	1	1	
Piemeñimis	piemuo, piemenies	piemuo	217125	52	1	1	3	5	
Pijemenu	piemuo, piemenies	piemuo	210023	52	1	1	3	2	

Tada atrenkamos tik  $i$ ,  $u$ ,  $iu$  kamienų formos (kaitybos atrankos formoje nurodomas kaitybos tipas: 0), sužymimi atitinkami linksniaavimo tipai. Po to atrenkami ir sužymimi  $(i)\check{o}$ ,  $(i)\check{a}$  ir  $\check{e}$  kamienai.

2. Daiktavardžių formos peržiūrimos lentelėje „Leksemos“<sup>40</sup> išskleidus kiekvieno žodžio formų sąrašą (27 pav.), linksniaavimo tipas nurodomas (patikslinamas) grafoje „Linksniaavimo, asmenavimo tipas“ (28 pav.).

<sup>40</sup> Vien daiktavardžiai atrinkti pritaikius DB *Microsoft Access* filtravimo priemonę.

27 pav. Formų peržiūra lentelėje „Pagrindinės formos“

ID	Lizdas	Pagrindinės formos	Kalbc	Ki	Str	Linksnivimo, asmenavimo tip	Dar	Pan	Dary	Pastabos				
cherubinas	cherubinas	cherubinas, cherubino	1	1	0		11	0	0	0				
čielius	čielius	čielius, čielisus	1	1	0		42	0	0	0				
ciesorius	ciesorius	ciesorius, ciosoriaus	1	1	0		42	0	0	0				
činšius	činšius	činšius, činšiaus	1	1	0		42	0	0	0				
Cirena	Cirena	Cirena, Cirenos	1	11	0		21	0	0	0				
Cirineušas	Cirinijas	Cirineušas, Cirineušo	1	11	0		11	0	0	0				
čysčius	čysčius	čysčius, čysčiaus	1	1	0		42	0	0	0				
21430909	Ciščiumi	Ciščiumi	11	214309	2	2 S36	143	9	0	0	1	1	1	5
21431105	čiščiu	čiščiu	11	214311	2	2 S36	143	11	0	0	1	1	1	7
21431804	Ciščiu	Ciščiu	2	214318	2	2 S36	143	18	0	0	1	1	1	3
21462206	Ciščiaus	Ciščiaus	11	214622	2	2 S37	166	22	0	0	1	1	1	2
21510904	Ciščiaus	Ciščiaus	11	215109	2	2 S38	171	9	0	0	1	1	1	2
21720408	čiščiu	čiščiu	11	217204	2	2 S43	192	4	0	0	1	1	1	4
21961306	Cziščiaus	Cziščiaus	11	219613	2	2 S49	216	13	0	0	1	1	1	2
22192906	cziščiaus	cziščiaus	11	221929	2	2 S54	238	29	0	0	1	1	1	2
0			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
čystata	čystata	čystata, čystatos	1	1	0				21	0	0	0	0	0
apčystijimas	čystyti (ap)	apčystijimas, apčystijimo	1	2	7				11	2	5	-im-		
cnata	cnata	cnata, cnatos	1	1	0				21	0	0	0	lnk. cnata	
dabojimas	daboti	dabojimas, dabojimo	1	2	0				11	0	0	0		

28 pav. Kaitybos tipo įrašymas lentelėje „Pagrindinės formos“

ID	Lizdas	Pagrindinės formos	Kalbc	Ki	Str	Linksnivimo, asmenavimo tip	Dar	Pan	Dary	Pastabos				
cherubinas	cherubinas	cherubinas, cherubino	1	1	0		11	0	0	0				
čielius	čielius	čielius, čielisus	1	1	0		42	0	0	0				
ciesorius	ciesorius	ciesorius, ciosoriaus	1	1	0		42	0	0	0				
činšius	činšius	činšius, činšiaus	1	1	0		42	0	0	0				
Cirena	Cirena	Cirena, Cirenos	1	11	0		21	0	0	0				
Cirineušas	Cirinijas	Cirineušas, Cirineušo	1	11	0		11	0	0	0				
čysčius	čysčius	čysčius, čysčiaus	1	1	0		42	0	0	0				
21430909	Ciščiumi	Ciščiumi	11	214309	2	41 u	143	9	0	0	1	1	1	5
21431105	čiščiu	čiščiu	11	214311	2	42 ju	143	11	0	0	1	1	1	7
21431804	Ciščiu	Ciščiu	2	214318	2	51 i	143	18	0	0	1	1	1	3
21462206	Ciščiaus	Ciščiaus	11	214622	2	52 C(n)	166	22	0	0	1	1	1	2
21510904	Ciščiaus	Ciščiaus	11	215109	2	53 C(r)	171	9	0	0	1	1	1	2
21720408	čiščiu	čiščiu	11	217204	2	54 i(C)	192	4	0	0	1	1	1	4
21961306	Cziščiaus	Cziščiaus	11	219613	2	400 heter.	216	13	0	0	1	1	1	2
22192906	cziščiaus	cziščiaus	11	221929	2		238	29	0	0	1	1	1	2
0			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
čystata	čystata	čystata, čystatos	1	1	0				21	0	0	0	0	
apčystijimas	čystyti (ap)	apčystijimas, apčystijimo	1	2	7				11	2	5	-im-		
cnata	cnata	cnata, cnatos	1	1	0				21	0	0	0	lnk. cnata	
dabojimas	daboti	dabojimas, dabojimo	1	2	0				11	0	0	0		

### 3.2.2. Kaitybos paradigmos

#### (i)š kamienai

§ 86. (i)š kamienų paradigmos KN beveik nesiskiria nuo bendrinės lietuvių kalbos.

KN užfiksuota daugiau nei 800 ō kamieno, 5 iō kamieno (*jaučias, kelias, svečias, varias, vel(i)nicas*), daugiau nei 180 iūō kamieno ir 63 jō kamieno ((i)š kamieno daiktavardžiai, kurių kamienas baigiasi j) daiktavardžiai.

31 lentelė. (i)õ linksniuotės paradigma

	õ	iõ	iĩõ	jõ	
Vienaskaita	Vard.	<i>bal̄fas, gálás</i>	<i>kialias, jaućias, wáriás</i>	<i>brolis, Zodis, gáydis</i>	<i>Jžgánitoiás, kraujás</i>
	Kilm.	<i>bal̄fa, gala</i>	<i>kialia, kiala, kialo</i>	<i>broła, žodźia, páwizdźia</i>	<i>Jžgánitoia, krauja</i>
	Naud.	<i>bal̄fuy, (Diewu, galij)</i>	<i>Wealniuy</i>	<i>broliuy, žodźiuy, žalćiui</i>	<i>Ižgánitoiuy, futwerejuy</i>
	Gal.	<i>bal̄ja, gala</i>	<i>kialia, wária, welnia</i>	<i>Broli, žodi, žalći</i>	<i>Ižgánitoja, krauia / Jžgánitoij, Jžgánitoghi</i>
	Inag.	<i>bal̄fu</i>	<i>kialu</i>	<i>Brolu, žodźiu</i>	<i>Jžgánitoiu</i>
	Ines.	<i>bade</i>	<b><i>kiala, Kiale</i></b>	<i>žodija, nuopolij, widurii</i>	
	Iliat.	<i>wardaná, žiwatan', fudan</i>		<i>priegłabstin, priefienin</i>	
	Ades.	<i>Diewiep', Tewiep</i>			<i>Jžgánitojep'</i>
	Aliat.	<i>Diewopi, galop'</i>		<i>žodźiop, medźiop'</i>	<i>Jžgánitojop</i>
	Šauksm.	<i>Diewe, vkinikie, Waykia</i>		<i>Brołau, žodi, Awinel, fwetie</i>	<i>ižgánitoiau</i>
Dvs.	Vard.	<i>du dayktu</i>	<i>du kialu</i>		<i>du Daweiu</i>
	Naud.	<i>dwiem Ponám</i>		<i>dwiem mokitiniám</i>	
	Gal.	<i>du dayktu</i>		<i>du mokytniu</i>	<i>piktádeju</i>
Daugiskaita	Vard.	<i>dayktay</i>	<i>jaućiay</i>	<i>brołiai, žodźiay</i>	<i>gimditoiay, wejay</i>
	Kilm.	<i>dayktu</i>	<i>kiálu, jaućiu</i>	<i>Brolu, žodźiu</i>	<i>Gimditou</i>
	Naud.	<i>dayktamus, dayktáms</i>	<i>fweaćiamus, Swećiams</i>	<i>brołamus, Mokitiniams, Mokitiniás</i>	<i>Gimditoiáms, Gárbintojamus</i>
	Gal.	<i>dayktus</i>	<i>kialus</i>	<i>Brolus, žodźius</i>	<i>gimditoius</i>
	Inag.	<i>dayktays</i>	<i>kialays, kiálays</i>	<i>Broláys, žodźiáys</i>	<i>Gárbintoiáys</i>
	Ines.	<i>dayktuose</i>	<i>kialuose</i>	<i>žodźiuose, widuriuose</i>	<i>Gimditouose</i>
	Iliat.	<i>namuofna, dwáruofná</i>		<i>erfkiećiuofn</i>	
	Ades.				
	Aliat.	<i>darbum, wartump', griekūp</i>		<i>Mokitiniump, Mokitiniump'</i>	

§ 87. Dauguma linksnių formų – dėsningos (iĩ)õ kamieno formos. Labiausiai įvairuoja šauksmininko galūnės – iĩõ daiktavardžiai turi tiek iõ kamieno (žodi), tiek i kamieno (fwetie), tiek u kamieno (Brołau), tiek ir gryno kamieno (be galūnės) formas (Awinel). Dėl to kartais kyla ir linksniavimo tipo nustatymo problemų (plg. *veidamainis* § 110).

Atkreiptinas dėmesys į keletą išsiskiriančių formų (jos lentelėje pažymėtos paryškintu šriftu).

õ kamieno vienaskaitos naudininko formos su galūne -ui pavartotos 59 daiktavardžių 270 kartų (-uy 257 ×, -uj 8 ×, -ui 5 ×), todėl antrojo autoriaus du kartus pavartota forma *dievu*, ko gero, laikytina korektūros klaida (*Tie Diewu pasfidaboia; kitám negál buti pirfkáytitá/ liš Diewu*). XVI-XVII a. raštuose kartais pasitaiko galūnė -u, dėl kurios kilmės yra keletas hipotezių (*u < ui prieš j ar u < -uo < \*-ō*, plg. Zinkevičius, 1980, p. 209), galbūt tokią galūnę liudija pirmojo autoriaus evangelijų tekstuose (E I) prielinksninėse

konstrukcijose pavartotos formos: *iki cíefu tiki/ o metu pagundima atstoia, žeyftumey prieg ákmeniū koios fawo*. Daiktavardžiai *galas* ir *žyvas* vartojami su galūne *-i(j)* bet tik su prielinksniais *iki, po*: *iki galiū 10 ×, iki galiū, ik galiū, iki gali*; *potám žiwatij 2 ×, po tám žiwatij*, greta *potám žiwatuy, ik žiwatuy*. Naudininko galūnės *-ie < \*-ei* ir *-i* kai kurių tyrinėtojų laikomos skolintomis iš *i* ar priebalsinio linksniavimo tipo; Mažiulio teigimu, *\*-ei* buvusi dėsninga *õ/ě* kamieno lokatyvinio datyvo fleksija, fonetiškai sutapusi su priebalsinio ir *i* kamieno fleksija, o pastarųjų pavyzdžiu greta *-ie* atsiradusi *-i* (Mažiulis, 1970, p. 135,145–146). Su šiuo datyvu suformuoti inesyvas *-e < \*ie+en* ir adesyvas *-iep* (žr. Zinkevičius, 1980, p. 209–210; Rosinas, 2001, p. 145–146).

Inesyvą su galūne *-e* turi ne tik *õ*, bet ir *iõ* kamieno daiktavardžiai – 5 kartus pavartotas daiktavardžio *kelias* vns. ines. *kiala* (3), *kialá*, *Kiale* (kitų *iõ* kamieno daiktavardžių inesyvas nevartojamas); *iio* kamieno daiktavardžių inesyvas turi galūnę *-yje*.

§ 88. *iõ* ir *iio* paradigmų skiriasi tik vienaskaitos vardininko ir galininko formos; *iio* kamienas yra gerokai produktyvesnis, todėl neretai į jį pereina ir *iõ* kamieno daiktavardžiai (t. y. galūnę *-ias* ima keisti *-is, -ys*); be to, *iio* kamieno vienaskaitos galininko galūnė *-j* ima brautis ir į *iõ* kamieno paradigmą (t. y. pavartojama greta vardininko *-ias*) (Zinkevičius, 1980, p. 217–219). KN *iio* kamieno vienaskaitos galininko formų turi priesagos *-tojas* vediniai, jos vartojamos tik pirmojo autoriaus pamoksluose (SE I) ir katekizme:

Vns. vard. *Jβgánitoias / Jβgánitoiás / Jβgánitojás* (5), *linkfmintoiás* (1)

Vns. gal. *Iβgánitoja* (1), *Mokitoia* (1), *Walditoia* (1)

*Daritoy* (1, K), *Jβgánitoy / Jβgánitoij / Jβgánitoghi* (3), *Krikβtitoy* (2)

### **(i)ā kamienai**

§ 89. KN užfiksuota daugiau nei 200 *ā* kamieno moteriškosios giminės daiktavardžių, 5 dvigiminiai<sup>41</sup> (*elgeta, neklaužada, nenauda, padauža, sirata*) ir 4 vyriškosios

<sup>41</sup> Dvigiminiai daiktavardžiai – tai daiktavardžiai, galintys būti ir vyriškosios, ir moteriškosios giminės. Tradiciškai jie vadinami bendrosios giminės daiktavardžiais, tačiau dažniausiai „apsidraudžiant“ pridedama „sąlygiškai vadinami bendrosios giminės“ ar „vadinamosios bendrosios giminės“. Kalbant apie tokių daiktavardžių klasę, vartojamas terminas *substantiva communia* (Stundžia, 1980; Gudzinevičiūtė, 2009). J. Otrębskis šiuos daiktavardžius apibūdina kaip „dvigiminius“ – *dwurodzajowe rzeczowniki* (Otrębski, 1956). A. Markevičius vadinamosios bendrosios giminės daiktavardžius siūlo vadinti (ir vadina) dvigiminais daiktavardžiais (Markevičius, 2009, p. 24–27). Toks terminas atrodo tinkamesnis ir šio darbo autorei.

giminės daiktavardžiai (*Jehova, Juda, storasta, Tetrarcha*); apie 70 *iā/jā* kamieno moteriškosios giminės daiktavardžių, 1 dvigiminis (*nežadžia*), 2 vyriškosios giminės (*koznadieja, sūdžia*). Daiktavardis *marti* galėtų būti laikomas *iā* kamieno, bet KN pavartota tik viena jo forma – vns. gal. *márčia*.

32 lentelė. (*iā*) linksniuotės paradigma

		<i>ā</i>		<i>iā</i>	
		mot. g.	vyr. g.	mot. g.	vyr. g.
Vienaskaita	Vard.	<i>diená, diena, dien'</i>	<i>Storastá</i>	<i>dwáfia, dwáfea, wala, eldia</i>	<i>fudžia</i>
	Kilm.	<i>dienos</i>	<i>Storastos</i>	<i>Dwáfios, walos, eldijos, Gálileos</i>	<i>fudžios</i>
	Naud.	<i>dienay, duonai, Motinaj</i>	<i>Storastay</i>	<i>Dwáfiaj, newalay, ceremoniaj</i>	<i>fudžiaj</i>
	Gal.	<i>diena, diená, dien</i>		<i>Dwáfia, wala, ceremonia, eldiia</i>	<i>Sudžia</i>
	Įnag.	<i>diena, diená</i>	<i>ne naudá</i>	<i>Dwáfia, wala, fauja</i>	<i>Sudžia</i>
	Ines.	<i>dienoy, dienoiá</i>		<i>dwáfioy, eldijoy, walžiojá</i>	
	Iliat.	<i>dienon, rankoń</i>		<i>ne walon, eldijon, waldžion</i>	
	Ades.				
	Aliat.	<i>kowofpi, łofkofp', łofkofp</i>		<i>žiniofp, Máriosfp</i>	
Šauksm.	<i>duona</i>		<i>Dwáfia</i>	<i>fudžia</i>	
Dvs.	Vard.	<i>dwi wieti</i>			
	Naud.				
	Gal.	<i>dwi wieti</i>		<i>dwi eldii</i>	
Daugiskaita	Vard.	<i>dienos</i>	<i>padauzos</i>	<i>Dwáfios, Trádicios</i>	
	Kilm.	<i>dienu</i>	<i>firatu</i>	<i>Dwáfiau, eldiuu</i>	
	Naud.	<i>dienoms</i>	<i>neklauzádoms</i>	<i>duþioms, lilioms</i>	
	Gal.	<i>dienás, dienas</i>	<i>Neklauzadás</i>	<i>Dwáfias, Ceremoniás</i>	
	Įnag.	<i>dienomis, dienoms</i>		<i>Ceremoniomis, kánćioms</i>	<i>fudžiomis</i>
	Ines.	<i>dienofe, dienuofe</i>		<i>kánćiofe</i>	
	Iliat.	<i>rankofna, ránkofná</i>			
	Ades.				
	Aliat.	<i>małdump, małdump'</i>		<i>kojump</i>	

Vienaskaitos vardininko ir galininko formos be galūnės paradigminėmis nelaikytinos, nes vartojamos tik trumpėjančiose prieveiksminėse konstrukcijose, pvz.: *þia dien* (3), *þiadien* (4), *þiadien'* (2), greta *þia diena* (10), *þia diena* (4), *þiadiena* (1), *þia diena* (1); *kás dien'* (1), greta *kás diena* (4), *kás diená* (3), *kas diena* (MKr).

### **ē kamienas**

§ 90. KN užfiksuotos 289 lekšemos, turinčios *ē* kamieno formų; tik *ē* kamieno formas turi 256 daiktavardžiai, iš jų 2 vyriškosios giminės (*dėdė, Nojė*); daiktavardis *žmonės* vartojamas ir vyriškąja, ir moteriškąja gimine (iš 317 formų 22 pavartotos tikrai moteriškąja gimine, taip vartoja abu autoriai).

Dėl *l* kietinimo (žr. § 53) yra susidaręs savitas *ē* kamieno daiktavardžių, kurių kamienas baigiasi *l*, linksniavimo tipas. Jo pavyzdžių pateikiama 33 lentelės paskutinėje grafoje (*-lē*). Kadangi kai kurie tokio tipo daiktavardžiai turi neabejotiną *ā* kamieno formų, išsamiau šis tipas analizuojamas 0 poskyryje (§ 112).

33 lentelė. *ē* linksniuotės paradigma

		<b>mot.</b>	<b>vyr. -mot.</b>	<b>-lē</b>
Vienaskaita	Vard.	<i>ziame, moteriβkie, Moteriβkia, bendriβte, teyβibe</i>	<i>dedea</i>	<i>draugialā, faule</i>
	Kilm.	<i>ziames, moteriβkies, bendriβtes, draugies, teyβibes</i>	<i>Nohes</i>	<i>āweales, faules</i>
	Naud.	<i>ziamey, teyβibey</i>		<i>awelay, fauley</i>
	Gal.	<i>ziame, teyβibe</i>		<i>draugiāla, Saula</i>
	Įnag.	<i>ziame, ziamea, teyβibe, teyβibea</i>		<i>faula, ūkila</i>
	Ines.	<i>ziamey, bendriβtey, draugiey, draugieja, teyβibey</i>		<i>bukleia, karobley</i>
	Iliat.	<i>ziamen, draugien, duoben'</i>		<i>giarklen, lāywelen</i>
	Ades.			
	Aliat.	<i>bendriβteβp, draugieβp</i>		
	Šauksm.	<i>Moteriβkia, βwieβibe</i>		<i>dukteał</i>
Daugiskaita	Vard.	<i>ziimes, βwentiβtes</i>	<i>žmones, Zmoneas</i>	<i>aweles</i>
	Kilm.	<i>neteyβibiu, žimiu</i>	<i>žmoniu</i>	<i>awelu</i>
	Naud.	<i>neteyβibems</i>	<i>Zmonems, žmonemus, žmonemis</i>	<i>awelems</i>
	Gal.	<i>neteyβibes, pawārdeās</i>	<i>Zmones</i>	<i>awelās, žolaleās</i>
	Įnag.	<i>ziamemis, neteyβibemis</i>	<i>žmonemis</i>	<i>awelēmis</i>
	Ines.	<i>ziamefe, tāmfiβefe</i>	<i>zmonefe</i>	
	Iliat.	<i>tāmfiβefna</i>		
	Ades.			
	Aliat.			<i>awelump'</i>

### **(i)u kamienai**

§ 91. Iš „silpnescniųjū“ kamienų *u* kamienas yra atspariausias kitų kamienų įtakai – nė vienas *u* kamieno daiktavardis neturi *o* kamieno formų, išskyrus kelias postpozicinių vietininkų formas. KN užfiksuota 15 *u* kamieno daiktavardžių: 10 senųjų veldinių ir skolinių (*dangus, lietus, medus, žmogus, pelūs, pietūs*<sup>42</sup>, *sūnus, vidus, viršus; turgus*) ir 5 tikriniai vardai (*Didimus, Jezus, Kristus / Christus, Morkus, Malchus*).

<sup>42</sup> Daiktavardis *pietūs* priskirtas *u* kamieniui ne visai „teisėtai“ – KN užfiksuota tik viena jo forma – dgs. gal. *pietus*, kuri gali būti ir *a*, ir *u* kamieno.

§ 92. Gerokai produktyvesnis yra *iu* kamienas – užfiksuoti 76 šio kamieno daiktavardžiai: 57 skoliniai (38 bendriniai, 19 tikrinių), 3 hibridai ir 15 lietuviškos kilmės žodžių (*auglius, gyrius, išminčius, lykius, medvoišius, puodžius, saulius, skaičius, skyrius, sodžius, ūglius, vaisius, valsčius, vylius, vyzdžius*). Gana neblogai išlikusios *iu* kamieno vienaskaitos formos, o daugiskaita beveik ištiesai perėjusi į *io* kamieną.

34 lentelė. (*i*)*u* linksniuotės paradigma

		<b>u</b>	<b>iu</b>	<b>ju</b>
Vienaskaita	Vard.	<i>Dangus</i>	<i>wáyfius</i>	<i>pakaius</i>
	Kilm.	<i>dangaus</i>	<i>wáyfiaus</i>	<i>pakajaus</i>
	Naud.	<i>dánguy</i>	<i>wáyfiuy</i>	<i>pakaiuy</i>
	Gal.	<i>dangu</i>	<i>wayfiu</i>	<i>pakaju</i>
	Įnag.	<i>funum, funumi</i>	<i>križium, križiumi, mefiobiu</i>	<i>pakajum</i>
	Ines.	<i>danguia, danguy, danguiu</i> <sup>43</sup>	<i>wayfuijá, križiuy, giriuo</i>	<i>pakaiuy</i>
	Iliat.	<i>Dáangun, dáanguná</i>	<i>číšciun</i>	
	Ades.	<i>funup, Suniep, Sunump</i> <sup>44</sup>	<i>Lukofziup, Jzáiofiep</i>	
	Aliat.	<i>funaufp, Jezaufp</i>	<i>ugłaufp, Annošiausp, Kayfošiausp</i>	<i>pákajaufpi, pákajaufp</i>
	Šauksm.	<i>Jezau</i>	<i>Durniau, Saulau</i>	
Dvs.	Vard.	<i>Du Zmogu</i>		
Daugiskaita	Vard.	<i>peatus</i>	<i>neprietelai, Załnieriay</i>	
	Kilm.	<i>Sunu</i>	<i>neprietelu, Załnieriu</i>	
	Naud.	<i>Sunums</i>	<i>Neprietelams, križiums</i>	<i>žládiėiams</i>
	Gal.	<i>funus</i>	<i>wayfius</i>	<i>goius</i>
	Įnag.	<i>funumis</i>	<i>Prietelays, Załnieriays</i>	
	Ines.	<i>danguofe</i>		
	Iliat.	<i>danguofná</i>		
	Ades.			
	Aliat.		<i>Fáriseump'</i>	

§ 93. Iš paryškintųjų formų pirmiausia norisi atkreipti dėmesį į išlaikytą *iu*-kaimenę daugiskaitos naudininko formą **križiums**; kitos vienuolika (penkių daiktavardžių) formų – *iō*-kaimienės.

Vns. aliat. **ugłaufp** (su kietu *ł*, greta vns. gal. *uglu*), ko gero, laikytinas klaida (plg. § 42, § 100). Taip pat ir vns. ines. **giriuo** vargu ar liudija galūnės *-uo* vartojimą (tokią galūnę turi žemaičiai); labiau tikėtina čia esant klaidą – o parašyta vietoj *y* (t. y. *giriuo* vietoj *giriuy*).

<sup>43</sup> Linksniis nustatytas iš konteksto: „...átpetuodamás to budu/ nuopuoli nełaymu/ wifu mufu/ dánguiu del grieka/ wietą pateroiufiu...“

<sup>44</sup> Skaičius (vienaskaita) nustatyta iš konteksto: „...Diewás eft Tewu mufu/ Sunump fawo...“



Iš (*i*)*o* kamieno skolintos vienaskaitos adesyvo formos su *-iep* pavartotos tik 2 kartus (***Suniep, Jzáiolfiep***), o *u* kamieno su *-up* – 7 (*Sunup', funup* (4), *Zmogup, Lukofziup*).

Dviejų daiktavardžių vartojamos *io* kamieno vienaskaitos įnagininko formos kelia abejonių dėl jų kaitybos tipo. Daiktavardžio *mesijošius* („mesijas“) greta *iu* kamieno formų<sup>45</sup> 4 kartus pavartotos *iō* kamieno vienaskaitos įnagininko formos. Iš vienos formos atstatyti visą *iō* ar *iō* kamieno paradigmą vargu ar galima. Galbūt čia yra kamienų mišinys, t. y. pats daiktavardis laikytinas *iu*-kamieniu, tik į *iō* kamieną pereina vienaskaitos įnagininko formos. Daiktavardžio *farizėjas* ar *farizėjus* (LKŽ pateikiamas tik *farizejus*, su *ie*, tačiau KN rašyba dvibalsio nerodo)<sup>46</sup> dauguma formų yra *jo*-kamienės; daugiskaitos formos tokios pat yra ir *ju*, ir *jō* kamienų. Vienaskaitos formos pavartotos tik dvi – *jō*-kamienė vienaskaitos įnagininko (*Phárizėju*) ir *ju*-kamienė vienaskaitos kilmininko (*Fárizėjaus*). Tad remiantis tik viena kilmininko forma šis daiktavardis laikomas *ju*-kamieniu, į kurio paradigmą skverbiasi ir vienaskaitos įnagininko *iō* kamieno formos. Kita vertus, gana sunku nubrėžti ribą, tarp kamienų formų mišimo ir jo sukkelto perėjimo į kitą kamieną, plg. 0 poskyrį, § 107.

### ***i* ir *C* kamienai**

§ 94. Gana gausus ir neblogai išlaikytas yra *i* kamienas – vien *i*-kamienės formas turi 42 lietuviški žodžiai ir 19 skolinių. Šio kamieno stiprumą, įsigalėjimą rodo ne tik iš priebalsinio kamieno perėję žodžiai, bet ir *i*-kamieniai skoliniai bei naujadarai, pvz.: *čestis, macis, mislis, raskašis; aklatis, vakartis, keikestis* ir pan.

§ 95. KN užfiksuota 13 daiktavardžių, turinčių priebalsinių kamienų formų<sup>47</sup>: 10 *C(n)* kamieno (*akmuo, augmuo, geluo, liemuo, piemuo, pjūmuo, ruduo, sėmuo, vanduo, šuo*) ir 3 *C(r)* kamieno (*duktė, motė*<sup>48</sup>, *sesuo*). Tačiau specifinės priebalsinio kamieno formos sudaro tik apie 40 proc. visų linksnių formų. Daiktavardžių, kurių visos užfiksuotos formos – priebalsinio kamieno, yra trys: *augmuo* (vns. gal. *augmeni*<sup>49</sup>), *geluo* (tik vns. vard.) ir *ruduo* (tik vns. vard. ir gal.). Kitų daiktavardžių priebalsinių kamienų formos vartojamos

---

<sup>45</sup> Vns. vard. *Mefioβius* (SE I), vns. kilm. *Mefioβiaus* (SE I), vns. gal. *Mesfioβiu* (SE II), vns. įnag. *Mefioβium* (SE I, SE II).

<sup>46</sup> Taip adaptuotą šį skolinį vartoja tik antrasis autorius greta dažnesnio *farizeušas*.

<sup>47</sup> Priebalsinio kamieno galėtų būti ir daiktavardis *mėnuo*, bet KN pavartotos tik dvi *ia* kamieno vienaskaitos kilmininko formos (*menefio*).

<sup>48</sup> Daiktavardis *motė*, regis, jau išsišakojęs į dvi leksemas: *motė, motės* ir *moteris, moteries*. Tačiau pirmojo tipo pavartotos tik kelios formos: G. sg. *motės* (1) ir Acc.sg. *motę* (2). Kitos formos laikytinos priebalsinėmis.

<sup>49</sup> Tiesa, vienaskaitos galininko priebalsinio ir *i* kamieno formos sutampa.

greta *i*, *iō* ar *iā* kamienų formų. Kita vertus, gerokai daugiau daiktavardžių yra išlaikę priebalsinio kamieno formas nei šiandieninėje kalboje.

Be minėtų daiktavardžių, KN rasti 7 *i* kamieno daiktavardžiai, daugiskaitos kilmininke turintys galūnę *-y* po kietojo priebalsio (*dantis*, *debesis*, *dešimtis*, *durys*, *krūtis*, *naktis*, *priežastis*). Priebalsinio kamieno vienaskaitos vardininko formas turi daiktavardis *viešpats*. Daiktavardžio *žmogus* vyraujanti vienaskaitos vardininko forma – *u*-kamenė, bet giesmyne 4 kartus pavartota ir priebalsine laikytina forma *žmuo*.

35-oje lentelėje pateikiamos skirtingų kamienų formos pažymėtos taip: priebalsinio kamieno formos pabrauktos, *iō* ar *iā*– paryškintos:

35 lentelė. *i* linksniuotės paradigma

		<i>vyr. g.</i>		<i>mot. g.</i>	
Vienaskaita	Vard.	<i>Dwáronis</i> , <i>Krikščionis</i> , <i>Samaritonis</i> , <i>wagis</i> ; <u><i>wiešpats</i></u>	<u><i>wánduo</i></u> , <u><i>ákmuo</i></u> , <u><i>gieuo</i></u>	<i>akis</i>	<u><i>dukte</i></u> , <u><i>sefu</i></u>
	Kilm.	<i>Sámáritonies</i>	<b><i>ákmenia</i></b> , <b><i>wandenia</i></b> , <i>liemenies</i>	<i>ákies</i> , <i>aufies</i>	<u><i>dukteres</i></u> , <i>Moteris</i>
	Naud.	<b><i>Dwarioniuy</i></b> , <b><i>wiešpáciuy</i></b> , <i>Wiešpaty</i> (Pas)	<b><i>wandeniuy</i></b> , <b><i>ákmeniui</i></b> , <b><i>ákmeni</i></b>	<i>išminti</i> , <i>piuti</i> <i>širdij</i> , <i>šmerti</i> , <i>ugnij</i>	<u><i>dukteri</i></u>
	Gal.	<i>doni</i> , <i>Dwarioni</i> , <i>kiaykiáfti</i> , <i>Sámáritoni</i> , <i>wiešpati</i>	<i>wándeni</i>	<i>aufi</i>	<u><i>dukteri</i></u> , <u><i>Moteri</i></u>
	Įnag.	<i>Dwáronimi</i> , <i>krikščionimi</i> , <i>wagim'</i> , <i>wiešpátim</i> <b><i>wiešpáciu</i></b> , <b><i>Krikščioniu</i></b> (SEI)	<i>wandenimi</i> , <i>wandenim</i> , <b><i>wandeni</i></b>	<b><i>akia</i></b> , <b><i>priezácja</i></b> <i>priezástim</i> , <i>ákim</i>	<i>moterim</i>
	Ines.		<i>wandeniia</i>	<i>akijá</i> , <i>ákij</i> , <i>ákii</i> , <i>širdy</i> , <i>šmerti</i> ; <i>debefija</i>	
	Iliat.			<i>pometin</i> , <i>šalin</i> , <i>širdin</i> , <i>širdina</i> (3)	
	Ades.				
	Aliat.	<i>wiešpátiešp</i>	<i>šemeniešp</i> , <i>Piemeniešp'</i>	<i>pázintiešpi</i> , <i>širdiešp</i>	
	Šauksm.	<i>Krikščionie</i> (4), <i>Krikščione</i> (1), <i>Wiešpátie</i>	<i>Piemenie</i>	<i>šmerti</i>	<u><i>dukte</i></u>
Dvs.	Naud.			<i>[po] akim</i>	
	Gal.			<i>[dwi] žuwi</i>	
Daugiskaita	Vard.	<i>Krikščionis</i> , <i>Pahonis</i> , <i>Wiešpátis</i>	<u><i>šunes</i></u> , <u><i>piemenes</i></u> , <i>ákmenis</i> , <i>piemenis</i>	<i>akis</i> , <i>aufis</i>	<u><i>moteres</i></u> , <u><i>šeferes</i></u> , <i>Moteris</i>
	Kilm.	<i>Krikščioni</i> , <i>Wagiu</i> , <u><i>dantu</i></u>	<u><i>Piemenu</i></u> , <i>Piemeniu</i> , <i>wandeni</i>	<i>Ákiu</i> , <i>debefu</i> , <i>náktu</i> , <u><i>priežastu</i></u>	<u><i>moteru</i></u> , <u><i>šeferu</i></u>

		<i>vyr. g.</i>		<i>mot. g.</i>	
Naud.	<i>Krikščionimus, wagimus</i>	<i>piemenimus</i>	<i>[po] ákims, aufims, giántims</i>	<i>Moterims</i>	
Gal.	<i>kiemionis, Wagis, wieβpácius</i>	<i>ákmenis, βunis, ákmenius</i>	<i>ákis, aufis, debefis</i>	<i>dukteris</i>	
Įnag.	<i>kozonimis, págonimis, Wagimis</i>	<i>Piemeńimis, Piemenimis</i>	<i>ákimis, aufimis, debefimis, rářkáβimus<sup>50</sup></i>	<i>duktermis, fefermis</i>	
Ines.	<i>KIEDAYNISE, Krikščionife</i>		<i>ákife, aufife, deabefife</i>		
Iliat.			<i>βalisna, βirdifná, krutifna</i>		
Ades.					
Aliat.	<i>Páchoniump</i>	<i>piemenump</i>	<i>áwiump, rařkaβiump</i>		
Šauksm.					<i>Dukteris</i>

§ 96. Moteriškosios giminės *i* ir priebalsinio kamienų daiktavardžiai **vienaskaitos naudininke** turi galūnę *-i*, pavyzdžiui, *dukteri* „dukteriai“, *iβminti* „išminčiai“, vyriškosios giminės – dažniausiai *iō* kamieno galūnę *-(i)ui*, pavyzdžiui, *Dwarioniuy<sup>51</sup>*. Senosios *i*-kamienės formos buvusios dviejų rūšių: su galūne *-ie* ir galūne *-i* (Zinkevičius, 1980, p. 223). Pirmoji KN nevartojama. Šalia *-i* dar būta ir galūnės *-iī*, greičiausiai pasidarytos iš *-i* pagal *-ui, -ai, -ei* (*žmogui, dvasiai, laimei*) modelį (Zinkevičius, 1980, p. 224). Galbūt tokią galūnę liudija KN vartojamos formos *βirdij* „širdžiai“, *fmertij* „mirčiai“ ir pan.

§ 97. **Vienaskaitos įnagininke** abiejų autorių vyrauja *iā* kamieno<sup>52</sup> moteriškosios giminės daiktavardžių formos (59 formos), rečiau vartojamos *i* kamieno (14 formų). Be to, tik keturių daiktavardžių vartojamos abiejų kamienų formos (*ákia* (5) // *ákim* (2), *mácia* (1), *mace* (3) // *maćim* (1), *ugnia* (4) // *vgnim* (1), *priezáfca* (2), *priezásčia* (1) – *priezáfchim* (3)), o kitų – tik *iā*, arba, jei tokios formos būtų sunkiai ištariamoms, – tik *i* kamieno (*Giántim* (1), *moftim* (1), *peaczietim* (4)).

Vyriškosios giminės daiktavardžių lygia greta vartojamos ir *io* kamieno (11), ir *i* kamieno (12) vienaskaitos įnagininko formos (*Dwárionimi, kirkščionimi, Piemenim* (3), *wagim', wandenim(i)* (5), *wieβpátim: ákmeniu, Krikščioniu, pijumeniu, wándeniu* (6), *wieβpáciu* (2)).

<sup>50</sup> Galūnė *-imus* laikytina klaida, plg. § 79.

<sup>51</sup> Forma *ákmeniu* aptariama § 87.

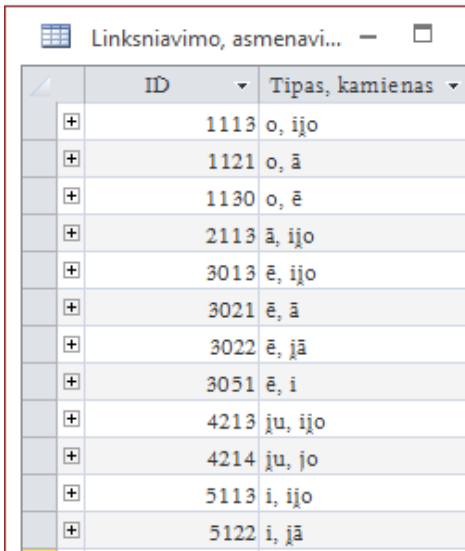
<sup>52</sup> J. Kazlauskas pastebi, kad *iā*-kamienės moteriškosios giminės vienaskaitos įnagininko formos senuosiuose raštuose vartojamos anksčiau ir dažniau, nei *io*-kamienės vyriškosios giminės vienaskaitos įnagininko formos ar *iā*-kamienės moteriškosios giminės vienaskaitos naudininko formos, ir negalėtų būti laikomos naujadarais pagal *iā* kamieno vienaskaitos įnagininką. Tokios formos, jo nuomone, gali būti kildinamos iš *\*ijan*, pvz. *\*naktijan* = s. sl. *noštjǫ* (Kazlauskas, 1968, p. 196–198).

§ 98. Vyrliškosios ir moteriškosios giminės *i* kamieno daiktavardžių paradigmos gerokai skiriasi – moteriškosios giminės paradigmoje vyrauja tik *i* ir priebalsinio kamieno formos, *iā* kamieno yra tik vienaskaitos įnagininko formų; vyrliškosios giminės paradigma labai smarkiai „atmiešta“ *io* kamieno formų, jau beveik galima ją vadinti mišria *i / io* kamieno paradigma.

### 3.2.3. Kaitybos kamienų įvairavimas

§ 99. KN užfiksuota gana daug daiktavardžių, turinčių skirtingų kamienų formas. KN duomenų bazėje prie tokių daiktavardžių kaip kaitybos tipas (žr. 29 pav.) nurodomi abu kamienai – kaitybos tipų sąrašas papildytas tokiais „dvigubais“ kaitybos tipais:

29 pav. „Dvigubi“ linksniavimo tipai



ID	Tipas, kamienas
1113	o, ijo
1121	o, ā
1130	o, ē
2113	ā, ijo
3013	ē, ijo
3021	ē, ā
3022	ē, jā
3051	ē, i
4213	ju, ijo
4214	ju, jo
5113	i, ijo
5122	i, jā

Žodžiai kelių kamienų formas gali turėti dėl skirtingų priežasčių: nevienoda skolinių adaptacija, rašybos nenuoseklumas ar perėjimas į kitą kamieną. Perėjimas taip pat gali būti skirtingas, ir jam apibūdinti lingvistinėje literatūroje vartojami skirtingi terminai. Palyginkime: J. Kazlauskas vartoja tik terminą „perėjimas“ – perėjimu į kitą kamieną vadina ir vieno kamieno formų skverbimąsi į kito kamieno paradigmą, pavyzdžiui, „*i*-kamieno daiktavardžių perėjimas į *io*-kamieną“, ir vieno kamieno daiktavardžių perėjimą į kitą kamieną dėl suvienodėjusių linksnių formų, pavyzdžiui, „*i*-kamieno daiktavardžių perėjimas į *ē*-kamieną“, „*(i)u*-kamieno perėjimas į *(i)o*-kamieną“ (Kazlauskas, 1958; 1968, p. 200–286). Z. Zinkevičius kalba apie „svyravimą“ tarp kamienų, kai tarmėje vartojamas kitas nei literatūrinėje kalboje kamienas (Zinkevičius, 1966, p. 208–268).

Vėlesniuose lingvistiniuose darbuose pradedamas vartoti terminas „kamienų mišinimas“. Jis apibrėžiamas dvejopai: a) atskirų linksnių galūnių perėjimas iš vieno kamieno

paradigmos į kitą (Grinaveckis, 1985, p. 69) ar b) homoniminių formų sukeltas vieno linksniavimo tipo (kamieno) perėjimas į kitą; homoformų atsiradimą sukelia fonetinės priežastys, todėl skirtingose tarmėse galimi skirtingi kamienų mišimo variantai<sup>53</sup>. Lygiai tokiomis pačiomis reikšmėmis natūraliosios morfologijos atstovų vartojamas terminas „fleksijų kaita“, plg.: „Daiktavardžio fleksijų kaita gali vykti dviem būdais: 1) vienos fleksinės klasės daiktavardžiai pereina į kitą fleksinę klasę<...>; 2) daiktavardis lieka toje pačioje fleksinėje klasėje, tačiau kai kurių linksnių fleksijos dažnai painiojamos su kitų klasių fleksijomis“ (Kamandulytė-Merfeldienė, 2010).

Kamienų mišimu ar svyravimu dar vadinamas ir labai senas, baltų prokalbėje ir anksčiau vykęs reiškinys, dėl kurio susidarė baltų kalbų leksinės gretybės, pavyzdžiui, (*i*)*õ* / (*i*)*ā* kamienų variantai *alkas* / *alka*, *bangas* / *bangā* ir pan. (Stundžia, 1978; 1994; Kregždys, 2010). Tokios gretybės arba vartojamos skirtingose tarmėse, arba išsiskaidžiusios į skirtingas leksemas (plg. *nagas* / *naga*, *pėdas* / *pėda*), vienoje tarmėje variantų nebūna.

Kai kuriuose darbuose kaip kamienų mišimas pateikiami visi kamienų varijavimo atvejai, kai, pavyzdžiui, tarmėje vartojamo daiktavardžio kamienas skiriasi nuo bendrinės kalbos (Rinkauskienė, 2004; 2011; Vaišnytė, 1994). Šie variantai gali būti ir leksinės gretybės, ir naujai atsiradę, ir susiformavę dėl skirtingos darybos, dėl perėjimo į produktyvesnius kamienus ar dėl homoformų sukulto kamienų mišimo.

Saulius Ambrazas skiria perėjimą į produktyvesnį kamieną, susijusį su žodžių daryba, ir kamienų mišimą. Pavyzdžiui, sąlygas pereiti iš *ia* į *ē* kamieną sudarė kamienų mišimas, t. y. tarmėse, kuriose trumpinamos galūnės, fonetiškai sutapo daugelis šių kamienų linksnių, o perėjimą į *ē* kamieną iš kitų kamienų skatino *ē* kamieno produktyvumas, kai *ē* kamieniu imta keisti ne tik priešdėlinius, bet ir kitus daiktavardžius (Ambrazas, 1993, p. 32–33).

Visi KN rasti kamienų varijavimo atvejai skiriami į tris grupes:

- 1) skirtingai adaptuoti skoliniai;
- 2) skirtingos darybos vediniai;
- 3) kamienų mišimo sukelti variantai, t. y. dėl homoniminių formų perėję į kitą kamieną; homoformos gali būti atsiradusios ir fonetiškai sutapus galūnėms, ir kito kamieno formoms įsigalėjus paradigmoje.

---

<sup>53</sup> Tokį kamienų mišimo apibrėžimą pateikdami autoriai kaip jo šaltinį nurodo A. Girdenio straipsnį (Girdenis, 2000), nors jame pats terminas nėra vartojamas; ten kalbama apie *i* kamieno irimą ir fonetikos raidos sukeltą perėjimą į *ē* kamieną tirkšliškių tarmėje.

## Skolinių adaptacija

§ 100. Skirtingai adaptuojami ar visai neadaptuojami skoliniai gali turėti gretutinių *ǫ* ir *ā*, *ō* ir *ē*, *ā* ir *iā(ē)*, *iū* ir *iu* kamienų formų.

*o* ir *ā* kamienų formų turi 2 tikriniai daiktavardžiai (*Baal / Baalas / Baala* ir *Betlēm / Betlėmas / Betlėma* („Betliejus“)) ir 3 bendriniai (*evanjelistas / evanjelista (evangelista)*, *levitas / levita* ir *patriorchas / patriorcha* („patriarchas, protėvis“)). Antrojo autoriaus tekstuose varijuoja *Baalas / Baala* ir *evanjelistas / evanjelista* formos, pirmojo – *Betlėmas / Betlėma*, *levitas / levita* ir *patriorchas / patriorcha*.

36 lentelė. Kamienų varijavimas: skolinių adaptacija

Neadaptuotos formos	ǫ kamieno formos	ā kamieno formos
<i>Baal</i>	vns. naud. <i>Baaluy</i> (SE II)	vns. naud. <i>Baalay</i> (SE II)
<i>Bethleem, Bethlehem</i> (SE I), <i>Betlehem</i> (E I)	vns. kilm. <i>Bethlemá</i> (SE I), vns. ines. <i>Bethleme</i> (SE I)	vns. kilm. <i>Bethleehemos</i> (SE I)
	dgs. vard. <i>Ewánjeliftay</i> (K)	vns. vard. <i>Ewángeliftá</i> (SE I), <i>Ewánieliftá</i> (SE II) vns. kilm. <i>Ewángeliftos</i> (SE I)
	dgs. kilm. <i>Ewánjeliftu</i> (Pas)	
	dgs. gal. <i>Lewitus</i> (SE I) dgs. įnag. <i>Lewitáis</i> (SE I)	vns. vard. <i>Lewitá</i> (E II) dgs. gal. <i>Lewitás</i> (E I)
	dgs. vard. <i>Pátriorcháy</i> (SE I), <i>Pátriorchaj</i> (SE I)	vns. vard. <i>Pátriorchá</i> (SE II), <i>Pátriorchá</i> (SE II) vns. kilm. <i>Pátriorchos</i> (SE I), <i>Pátriorchos</i> (SE I)

§ 101. *iū* ir *iu* kamienų formų turi tikrinis daiktavardis *Izraēl / Izraelas / Izraelius* – formos varijuoja tik pirmojo autoriaus tekstuose (apie gretutines *iū* ir *iu* kamienų lietuviškų žodžių formas žr. § 107).

36 lentelė (tęsinys)

Neadaptuotos formos	iū kamieno formos	iu kamieno formos
<i>Jzráel</i> (SE I)	vns. kilm. <i>Jzráelo</i> (E I)  vns. ines. <i>Jzráeli</i> (E I), <i>Jzráeliy</i> (E I)	vns. kilm. <i>Jzráelaus</i> (SE I, SE II, 2 Pas, E I) vns. gal. <i>Jzráelu</i> (E II) vns. ines. <i>Jzraēlujá</i> <sup>54</sup> (E II)

§ 102. Daiktavardis *balvonas* adaptuotas kaip *o*-kamienis, tik viena daugiskaitos kilmininko forma yra kito kamieno – galūnė *-y* po minkštojo priebalsio. Iš konteksto

<sup>54</sup> Kietasis *l* šioje formoje laikomas klaida, plg. § 42.

neaiški ir giminė, tad (jei tai ne klaida) ši forma gali būti bet kurio kamieno (plg.: LKŽ pateikta tik *a*-kamienė leksema).

36 lentelė (tęsinys)

<i>ō</i>	<i>ē (?)</i>
dgs. kilm. <i>bátwonu</i> (1 SE I, 3 SE II, 1 MKr), dgs. naud. <i>Bátwonamus</i> (SE II)	dgs. kilm. <i>bátwoniū</i> (SE I)

Sunku pasakyti, kokio kamieno formos yra vns. gal. *wećiária* ir vns. naud. *Wećiáriei* – taip užrašytos gali būti ir *iā* (*večiaría, večiaríos*) ir *ē* (*večerė, večerės*) kamieno, ir net priesaginės (*večiarija, večiarijos*) formos. Dvi tokios šio daiktavardžio formos pavartotos greta vyraujančių *ā* kamieno formų.

36 lentelė (tęsinys)

<i>ā</i>	<i>iā (ē)</i>
vns. vard. <i>Wećiara</i> (2 SE II), <i>Weaćiara</i> (K), <i>Wećiárá</i> (K), <i>Wećierá</i> (Pas) vns. kilm. <i>wećiáros</i> (12 SE II, Pas, 3 K, 2 E II), <i>Weaćiaros</i> (K), <i>Wiećiáros</i> (K), <i>Wećieros</i> (SE II) vns. naud. <i>wećiáray</i> (2 SE II, 2 K) vns. gal. <i>wećiára</i> (3 SE II, Pas, K, E II), <i>Weaćiara</i> (K) vns. įnag. <i>Wećiara</i> (SE II)	vns. gal. <i>wećiária</i> (SE II) vns. naud. <i>Wećiáriei</i> (SE I)

Autorių kalbos aiškių skirtybių nėra, bet kamienai labiau įvairuoja pirmojo (SE I) autoriaus tekstuose.

### Skirtingos darybos vediniai

§ 103. Tokius žodžius galima nesunkiai suskaidyti į dvi leksemas – *gylė, gylės // gylis, gylis* „giluma, gelmė“, *kalinė, kalinės // kalinys, kalinio* „kalėjimas“, *nuomonė, nuomonės // nuomonis, nuomonio* „supratimas, išmanymas“, *iškalba, iškalbos // iškalbis, iškalbio* „gražbylybė; atsikalbinėjimas, teisinimasis“:

37 lentelė. Kamienų variavimas: skirtingos darybos vediniai

<i>ē</i>	<i>iiō</i>
vns. iliat. <i>gilen</i> (SE II)	vns. iliat. <i>gilin</i> (E II)
vns. ines. <i>káliney</i> (Pas) vns. iliat. <i>kálinen</i> (2 Pas, E II)	vns. ines. <i>kaliniie</i> (E I) vns. iliat. <i>kalinin</i> (E I)
vns. kilm. <i>nuomones, numones</i> (SE II) vns. vard. <i>nenumone</i> (SE II) vns. kilm. <i>nenuomones</i> (SE II), <i>nenumones</i> (MKr) vns. įnag. <i>nenuomone</i> (SE II) dgs. ines. <i>ne nuomonefe</i> (kl.at. <i>nuomoneja</i> ) (SE II)	vns. kilm. <i>nuo monia</i> (SE I) vns. įnag. <i>nuomoniu</i> (2 SE I)
<i>ā</i>	<i>iiō</i>
vns. kilm. <i>iβkálbos</i> (SE II)	vns. kilm. <i>iβkálbio</i> (SE I) vns. gal. <i>iβkalbi</i> (SE II)

Matyt, taip pat reikėtų išskaidyti ir *pramonė, pramonės // pramonis, pramonies* „prasimanymas, išmonė“, nors *i* kamieną liudija tik viena forma<sup>55</sup>:

37 lentelė (tęsinys)

<i>ē</i>	<i>sutampančios formos</i>	<i>i</i>
vns. kilm. <i>prámones</i> (SE II) dgs. naud. <i>prámonems</i> (2 SE II) dgs. gal. <i>prámones</i> (SE I, 2 SE II) dgs. įnag. <i>prámonemis</i> (4 SE II)	dgs. kilm. <i>prámoniu</i> (SE I), <i>prámoniu</i> (3 SE I, 1 SE II)	dgs. įnag. <i>prámonimis</i> (SE I)

§ 104. Gausiausios ir seniausios yra gretimos **galūnių** *-a // -ė* ir **priesagų** *-ysta // -ystė, -kla // -klė* **vedinių** formos. Šiandien lietuvių kalboje vyrauja vediniai su galūne *-ė*, bet jie yra naujesni, jų plitimą skatino *ē* kamieno produktyvumas. Kai kuriuose XVI–XVII a. raštuose vediniai su galūne *-a* yra dar dažnesni nei su galūne *-ė* (Ambrazas, 1993, p. 15, 33, 78). Galūnių vediniai, turintys ir *ā*, ir *ē* kamienų formas, KN užfiksuoti du – *garba // garbė* ir *pagalba // pagalbė* (*pagelba // pagelbė*). Vyraujančios jų formos – *ā*-kamienės, *ē*-kamienės vartojamos tik pirmojo autoriaus:

37 lentelė (tęsinys)

<i>ē</i>	<i>ā</i>
vns. vard. <i>gárbe</i> (SE I)	vns. vard. <i>gárbá, gárba, garba</i> (7 SE I, 7 SE II, 13 MKr, K, 2 E I) vns. kilm. <i>gárbos</i> (15 SE I, 34 SE II, 26 MKr, E I) vns. naud. <i>garbay</i> (3 SE II)
vns. gal. <i>garbea</i> (SE I), <i>gárbe</i> (2 SE I)	vns. gal. <i>gárba</i> (6 SE I, 14 SE II, 6MKr, 4 E I, 3 E II) vns. įnag. <i>gárbá, gárba, garba</i> (2 SE II, 5 MKr) vns. ines. <i>gárboy</i> (2 SE I, 3SE II, MKr, E II) vns. iliat. <i>gárboń</i> (SE II), <i>gárbon'</i> (E II), <i>garbona</i> (SE II) vns. aliat. <i>gárboj</i> (SE I, 3 SE II, K) vns. šauksm. <i>gárbá</i> (MKr) dgs. kilm. <i>gárbu</i> (MKr)
vns. gal. <i>págálbe</i> (SE I)	vns. kilm. <i>págálbos</i> (2 SE I, SE II, MKr) vns. gal. <i>págálba</i> (SE I, SE II)
vns. gal. <i>págialbe</i> (SE I)	vns. kilm. <i>págialbos</i> (2 SE I) vns. gal. <i>págialba</i> (SE I)

<sup>55</sup> Ir Lietuvių kalbos žodyne prie lekšemos *pramonis* pateikiamas tik šis vienas pavyzdys:

**2 prāmonis** *sf.* (1)

**1. žr. 1 pramonis 1:** *Dabokis ... iš Jono švento, ... ne Jeruzalės bažnyčioj pramonimis tūlomis ..., betaig ... ties upe Jordano [tikrą evangeliją] sakančio SE10.*

Vargu ar ši forma liudija *i* ir *ē* kamienų mišimą, nors kai kuriose tarmėse jis yra galimas, plg. *i* kamieno fleksijos išsigalėjimą *ė* kamieno paradigmoje pietų žemaičių tarmėse dėl fonetinių priešasčių (kai nekirčiuotas žodžio galo *ē* virto *i*) sutapus šių kamienų galūnėms (Rosinas, 1994, p. 43); ar *i* kamieno daiktavardžių perėjimą į produktyvesnę *ė* kamieną, kaip, pavyzdžiui, šiaurės širvintiškių tarmėje (Markevičius, 2008)).



Priesagos *-ystė* // *-ysta* vedinių, turinčių ir *ā* ir *ē* kamienų formų, užfiksuota devyni. Vyrauja naujesnės – *ē* kamieno – formos. Pirmasis autorius *ā* kamieno formų nevartoja visai:

37 lentelė (tęsinys)

<i>ē</i>	<i>ā</i>
vns. kilm. <i>bágotiftes</i> (2 SE II) vns. įnag. <i>bagotifte</i> (SE I, SE II), <i>bagotiftea</i> (SE II) dgs. vard. <i>bagotiftes</i> (SE I)	vns. kilm. <i>bagotiftos</i> (SE II)
vns. vard. <i>bendrifte</i> (SE II, K) vns. kilm. <i>bendriftes</i> (K) vns. ines. <i>bendriftey</i> (SE II, MKr) vns. aliat. <i>bendriftefp</i> (SE II)	vns. gal. <i>bendrifta</i> (K)
vns. vard. <i>karaliftea</i> (SE I), <i>karalifte</i> (2 SE I, SE II, 4 Pas, 4 K, 7 E I, E II) vns. kilm. <i>kuraliftes</i> (3 SE I, 8 SE II, Pas, 4 MKr, 2 E I, 2 E II) vns. naud. <i>karaliftey</i> (SE II, MKr) vns. gal. <i>karalifte</i> (SE I, 14 SE II, 7 MKr, 3 E II) vns. įnag. <i>karalifte</i> (SE I, MKr) vns. ines. <i>karáliftēia</i> (MKr), <i>Karaliftej</i> (SE I), <i>Karaliftei</i> (SE I), <i>karaliftey</i> (4 SE I, 3 SE II, Pas, 3 MKr, E I) vns. iliat. <i>káráliftēn</i> (Pas, K) vns. aliat. <i>káráliftēfp</i> (SE I, SE II) dgs. gal. <i>káráliftes</i> (SE I, 2 SE II, MKr, E I) dgs. ines. <i>Káráliftēfe</i> (SE I)	dgs. kilm. <i>karaliftu</i> (2 MKr)
vns. kilm. <i>newdieczniftes</i> (4 SE II, 2 MKr) vns. naud. <i>Newdieczniftey</i> (SE II) vns. gal. <i>Newdiecznifte</i> (2 SE II)	vns. kilm. <i>newdieczniftos</i> (MKr)
vns. kilm. <i>newierniftes</i> (SE II) vns. gal. <i>Newiernifte</i> (SE II) vns. įnag. <i>newiernifte</i> (SE II)	vns. kilm. <i>newierniftos</i> (E II)
vns. kilm. <i>poniftes</i> (Pas, 3 MKr) vns. gal. <i>ponifte</i> (SE I) vns. ines. <i>poniftey</i> (MKr) dgs. gal. <i>poniftes</i> (SE II) dgs. ines. <i>Poniftēfe</i> (SE I)	dgs. kilm. <i>poniftu</i> (2 MKr)
vns. vard. <i>wagifte</i> (SE II)	vns. kilm. <i>wagiftos</i> (MKr)
vns. kilm. <i>wergiftes</i> (SE I) vns. iliat. <i>weargiften</i> (SE I)	vns. kilm. <i>wergiftos</i> (MKr)
vns. vard. <i>wiežliwifte</i> (SE II) vns. kilm. <i>wiežliwiftes</i> (MKr) vns. įnag. <i>wiežliwifte</i> (SE II) vns. ines. <i>wiežliwiftey</i> (MKr)	vns. kilm. <i>wiežliwiftos</i> (MKr)

Kiti 52 priesagos *-ystė* vediniai yra tik *ē* kamieno (pvz.: *aklystė, aklystės; apaštalytė, apaštalytės; bedievystė, bedievystės; dievystė, dievystės; draugystė, draugystės; durnystė, durnystės; gailystė, gailystės; galvažudystė, galvažudystės; gatavystė, gatavystės* etc.); priesagos *-ysta* vedinių, neturinčių gretutinių *ē* kamieno formų, KN neužfiksuota.

Priesagos *-kla* vedinys, turintis gretutinių *ē* kamieno formų, užfiksuotas vienas – *sėkla* // *sėklė*. Visos jo formos pavartotos pirmojo SE autoriaus (ir *ā*, ir *ē* kamieno) ir MKr (tik *ā* kamieno):

37 lentelė (tęsinys)

<i>ē</i>	<i>ā</i>
vns. vard. <i>fekle</i> (2 SE I) vns. kilm. <i>fekles</i> (2 SE I) vns. gal. <i>fekle</i> (SE I), <i>fekle</i> (E I) vns. aliat. <i>feklefp</i> (2 SE I)	vns. vard. <i>fekla</i> (4 SE I, E I) vns. kilm. <i>feklos</i> (2 SE I, 2 MKr) vns. gal. <i>fekla</i> (2 MKr, 2 E I) vns. įnag. <i>fekla</i> (2 SE I)

Regina Rinkauskienė, aptardama formas *sė·klė*. ~ *sėklė* ir *ma.ki.klė* ~ *mokyklė* uteniškių tarmėje, spėja, kad tai galėtų būti kamienų mišinys, sukeltas *l* kietinimo (Rinkauskienė, 2004, p. 61–62), tačiau taip galėtų būti tik tuo atveju, jei greta *ē* kamieno rastųsi *ā* kamieno formos (apie *ā* ir *ē* kamienų mišinį žr. § 112). Bet *sėkla* yra priesagos *-kla* vedinys (plg. Skardžius, 1996, p. 195).

Dar vienas priesagos *-ykla* vedinys – *ganykla*, *ganyklos* – aiškių *ē* kamieno formų neturi (vns. vard. *ganikla*, dgs. gal. *ganiklás*, dgs. iliat. *ganiklofna*).

§ 105. Gretutinių *i(i)õ* ir *õ* kamienų formų turi tik tie daiktavardžiai, kurių kamienas baigiasi *l* – tokiais atvejais sunku pasakyti, ar čia **skirtinga daryba**, ar korektūros klaidos, **neuosekli priebalsio l rašyba** (žr. § 42).

Gretutinių kamienų užfiksuoti 2 priesagos *-ul-* vediniai. Abu vartojami tik antrojo autoriaus. Priesagos *-ulas* vediniai dažniausiai reiškia konkretų veiksmo rezultatą ar kokį daiktą (*bumbulas*, *burbulas*), bet retkarčiais būna ir abstrakčios reikšmės, būdingos priesagos *-ulyš* vediniams, pvz. *geidulas* „geidulys, geismas, noras“ (Skardžius, 1996, p. 184–187). Priesaga *-ulas* greta *-ulis/-ulyš* vartojama Mažosios Lietuvos raštuose ir tarmėse, pvz.: *geidulas*, *peršulas*, *sopulas* (Ambrazas, 1993, p. 57). Viena iš trijų galimai *o* kamieno formų (*fupušus*) yra užrašyta su klaida, o klaidų taisyme taisoma į *iõ*-kamenę (*w. 9 fupušus cz. fopulus*), tad ir kitos formos gali būti tik korektūros klaidos:

37 lentelė (tęsinys)

<i>iõ</i>	<i>õ</i>
vns. kilm. <i>goodulá</i> (SE II) vns. gal. <i>goduli</i> (MKr)	vns. kilm. <i>goodulá</i> (SE II)
vns. kilm. <i>fopula</i> (E II) dgs. kilm. <i>fopulu</i> (1 SE II, 2 MKr) dgs. gal. <i>fopulus</i> (MKR) dgs. įnag. <i>fopulays</i> (MKR) dgs. ines. <i>fopuluofe</i> (MKR)	dgs. vard. <i>fopulay</i> (SE II)  dgs. gal. <i>fupušus</i> (kl. at. <i>fopulus</i> ) (MKR)

LKŽ užrašyta ir *sopulys*, ir *sopulas*, bet tik *godulys*, forma \**godulas* nepateikiama.

Pirmojo autoriaus pamoksluose ir maldose pavartotos žodžio *priepuolis* „nelaimė“ formos su kietu *l* kelia dar daugiau abejonių. MKr pavartota aiškiai klaidinga forma (dgs. kilm. *priepuolá*), taisoma į *iĩ*-kamienę, o forma *priepuolofe* gali būti laikoma ir *ā*-kamiene, nors greičiausiai *o* čia žymi [uo], taip pat kaip ir formose *priepolin*, *priepuoliu*.

37 lentelė (tęsinys)

<i>iĩ</i>	<i>ō ?</i>
vns. kilm. <i>priepuolia</i> (SE I), <i>priepuolá</i> (1 SE II, 1 MKr) vns. iliat. <i>priepolin</i> (SE I) dgs. kilm. <i>priepoliu</i> (SE I), <i>priepuoliu</i> (SE I), <i>priepuolu</i> (MKr)	dgs. kilm. <i>priepuolá</i> (kl. at. <i>priepuolu</i> ) (MKr) dgs. ines. <i>priepuolofe</i> (SE I)

§ 106. Visų aptartųjų vedinių kamienų variavimas iš dalies yra susijęs su autoryste:

- Dviejų leksemų skirtingų kamienų formos yra vartojamos skirtingų autorių – pirmojo autoriaus *kalinys*, *nuomonis*, antrojo autoriaus *kalinė*, *nuomonė*.
- Daugelio leksemų kamienai varijuoja tik vieno kurio nors autoriaus kalboje, pavyzdžiui, tik pirmojo autoriaus tekstuose varijuoja *pramonė* / *pramonis*, *-ies*, tik antrojo *gylė* / *gylis*, *iškalbis* / *iškalba*.
- Ryškiausiai skiriasi *ā* / *ē* kamieno variantai, pirmojo autoriaus vyrauja *ē* kamienas, antrojo geriau išlaikytas *ā* kamienas:
  - galūnių ir priesagos *-kl-* vediniai pirmojo autoriaus varijuoja, antrojo – tik *ā* kamieno;
  - priesagos *-yst-* vediniai pirmojo autoriaus visi perėję į *ē* kamieną, antrojo – varijuoja.

## Kamienų mišimas

### *iu* ir *iĩ* kamienai

§ 107. Kaip minėta § 92, *iu* kamieno vienaskaitos formos KN išlaikytos gana neblogai, o daugiskaita beveik ištiesai perėjusi į *iō* kamieną. Toks daugumos linksnių formų sutapimas galėtų sukelti ir didesnę šių kamienų mišimą. KN užfiksuoti keli *iu* kamieno daiktavardžiai, turintys *iō* kamieno vienaskaitos formų (įnagininko *meſioβiu*, *Pháriseju*, adesyvo *Jzáioſiep*), bet nepereinantys į *iō* ar *iĩ* kamienus.

Du daiktavardžiai (*raupuočius, raupuočiaus / raupuotis, raupuočio* ir *saulius, sauliaus / saulis, saulio*) turi *i(i)õ* kamieno formų ir vienaskaitos kilmininke (*Raupuočia*) bei galininke (*fauli*) – dėl to jau negali būti laikomi vien *iu*-kamieniais:

38 lentelė. Kamienų variavimas: kamienų mišimas

<b>iu</b>	( <i>homoformos</i> )	<b>iõ</b>
vns. kilm. <i>raupuočiaus</i> (SE II)	dgs. kilm. <i>raupuočiu</i> (3 SE II) dgs. gal. <i>ráupuočius</i> (4 SE II)	vns. kilm. <i>Raupuočia</i> (Pas) dgs. vard. <i>raupočiai</i> (SE II)  dgs. įnag. <i>raupuočiáys</i> (SE II)
vns. šauksm. <i>Saulau</i> (2 SE I)	vns. naud. <i>Saului</i> (SE I)	vns. gal. <i>fauli</i> (SE I)

S. Ambrazo teigimu, daugelis veiksmažodinių galūnės *-ius* vedinių gali būti palyginti nauji, atsiradę dėl *iu* ir *iõ* kamienų mišimo (Ambrazas, 1993, p. 37). Iš *iõ* kamieno galėtų būti perėję tokie žodžiai kaip *auglius, gyrius, lykius, saulius, skyrius, ūglius, vylius, vyzdžius*.

#### **ē ir iā kamienai**

§ 108. Šių kamienų mišimo priežastys fonetinės – fonetiškai sutampa daugelis šių kamienų linksnių galūnių (plg. § 114–

§ 116); dėl galūnių trumpinimo (žr. § 58) gali atsirasti ir daugiau sinkretinių formų, pavyzdžiui, vienaskaitos vardininko *ē* kamieno galūnė trumpinama iki *-e* ir užrašoma *-ea* (arba *-e*), neretai taip užrašoma ir *iā* kamieno galūnė *-ia*, plg.: vns. vard. *dwáfea* (E I), *minea* (2 E I), *mine* (3 E I). Tad iš tikrųjų, nesant, pavyzdžiui, vienaskaitos kilmininko formų, sunku nustatyti, kurio – *ē* ar *iā* – kamieno yra konkretus žodis.

Tarmėse, kuriose trumpinamos galūnės, *ē* ir *iā* kamienų mišimas yra senas reiškinys, jau Mažosios Lietuvos raštuose pasitaiko *iā* kamieno daiktavardžių perėjimo į *ē* kamieną (pvz.: *dvasė, girė*). Antra vertus, Didžiosios Lietuvos raštuose užfiksuota labai daug galūnės *-ia* vedinių, pavyzdžiui, veiksmy pavadinimai iš priešdėlinių veiksmažodžių su šaknimi *-man-*: *išmonia, nuomonía, pramonía* (Ambrazas, 1993, p. 30–32). Kaip *iā* kamieno linksniuojami Daukšos *Postilės* daiktavardžiai *išmonia, nuomonía, atakia*, bet yra ir *ē*-kamienų formų (Ivanauskienė, 1999).

KN tokios darybos daiktavardžiai yra arba *ē* kamieno (*nenuomonė, neprimonė, nuomonė, primonė, pramonė*) arba *i* ar *iõ* kamieno (*pramonis, nuomonis*, žr. § 103).

KN užfiksuotas tik vienas daiktavardis, turintis aiškiai ir *iā*, ir *ē* kamieno formų:

38 lentelė (tęsinys)

<i>ē</i>	<i>homoformos</i>	<i>iā</i>
vns. vard. <i>gimine</i> (2 Pas, E I) vns. kilm. <i>gimines</i> (2 SE I, 4 SE II, Pas, 4 MKr, K, 2 E I) vns. naud. <i>giminey</i> (SE II, MKr) vns. gal. <i>gimine</i> (SE II, 2 Pas) vns. įnag. <i>gimine</i> (SE II) vns. ines. <i>giminey</i> (MKr, K, E II) dgs. vard. <i>gimines</i> (SE I)  dgs. naud. <i>giminems</i> (SE I) dgs. gal. <i>gimines</i> (SE II, K) dgs. įnag. <i>giminemis</i> (MKr)	vns. vard. <i>giminea</i> (SE I)  vns. įnag. <i>giminea</i> (SE I),  dgs. kilm. <i>giminiu</i> (SE II, MKr, E I, E II)	dgs. ines. <i>giminiofe</i> (MKr)

Remiantis vien *iā* kamieno forma dgs. ines. *giminiofe*, negalima kalbėti apie dvejopą paradigmą *giminia* / *giminė*. Juolab kad būdvardžių *ē* kamienas antrojo autoriaus tekstuose yra labai retas – vyrauja *ia* kamieno formos, pvz.: *wirbutines* SE I ir *wirbutinius* SE II (plg. § 139). Tad jei formos varijuotų pirmojo autoriaus tekste, galėtume kalbėti apie perėjimą iš vieno kamieno į kitą, o kadangi jos varijuoja antrojo autoriaus tekste, tai liudija tik paties *ē* kamieno „silpnumą“.

### ***i* ir *iā* kamienai**

§ 109. Sutampančių *i* ir *iā* kamienų linksnių formų yra nedaug – tik daugiskaitos kilmininkas ir aliatyvas (plg. § 114, § 115), pagrindinis dalykas, „vienijantis“ šiuos kamienus, – giminė: į stipresnį ir produktyvesnį *iā* kamieną gali pereiti tik moteriškosios giminės *i* kamieno daiktavardžiai. Skirtingai nei vyriškosios, moteriškosios giminės *i* kamieno paradigma gana gerai išlaikyta, *iā* kamieno yra tik vienaskaitos naudininko formų (plg. 35 lentelę). Du daiktavardžiai turi daugiau *iā* kamieno formų, atsiradusių jau dėl perėjimo į kitą kamieną, o ne dėl *i* kamieno paradigmos silpnėjimo – *dalis*, *dalies* // *dalia*, *dalios* ir *vilnis*, *vilnies* // *vilnia*, *vilnios*:

38 lentelė (tęsinys)

<i>i</i>	<i>(homoformos)</i>	<i>iā</i>
vns. vard. <i>dalis</i> (2 SE I, 3 SE II, 3 K) vns. kilm. <i>dalies</i> (4 SE II, Pas) vns. gal. <i>dali</i> (Pas) dgs. vard. <i>dalis</i> (SE II) dgs. gal. <i>dalis</i> (Pas) dgs. ines. <i>dalife</i> (3 SE II)	dvs. vard. <i>[dwi] dali</i> (6 SE I, 19 SE II) dgs. kilm. <i>daliu</i> (6 SE I), <i>dalū</i> (5 SE II, 5 K)	vns. ines. <i>daliy</i> (SE I)
dgs. vard. <i>wilnis</i> (2 SE I) dgs. ines. <i>wilnife</i> (SE I)	dgs. kilm. <i>wilniu</i> (SE I, MKr)	dgs. įnag. <i>wilniomis</i> (E I)

### ***i* ir *iõ* kamienai**

§ 110. *i* ir *iõ* kamienų mišimas yra dvejopas. Kaip minėta 0 poskyryje, *i* ir priebalsinio kamieno vyriškosios giminės daiktavardžiai gana dažnai įgyja *iõ* kamieno galūnes, bet jie priskiriami tai pačiai *i* linksniuotei (žr. § 98). Kartais net ir *iõ* kamieno daiktavardžiai gali įgyti *i* kamieno formų, plg.:

38 lentelė (tęsinys)

<b><i>i</i></b>	(homoformos)	<b><i>iõ</i></b>
vns. šauksm. <i>Weaydamaynie</i> (E II)	vns. vard. <i>Weaydamaynis</i> (2 E II), dgs. kilm. <i>Weydamáyniu</i> (E II)	dgs. vard. <i>weayda mayniay</i> (SE I, SE II)

§ 111. Visai kitoks moteriškosios giminės *i* kamieno daiktavardžių „santykis“ su *iõ* kamieniu: jie pereina į *iõ* kamieną, ir pasikeičia jų giminė, tad net ir sutampančių formų kamieną galima nustatyti, jei iš konteksto aiški giminė. Žodžių, turinčių moteriškosios giminės *i* kamieno ir vyriškosios giminės *iõ* kamieno formų, KN rasta 7 (*amžis*, *-ies* / *-io*, *atilsis*, *-ies* / *-io*, *išgąstis*, *-ies* / *-io*, *nuotranktis*, *-ies* / *-io*, *pavietris*, *-ies* / *-io* (? / *pavietrė*, *-ės*), *rūpestis*, *-ies* / *-io*, *samprotis*, *-ies* / *-io*):

38 lentelė (tęsinys)

<b><i>i kam.</i> / mot. g.</b>	(homoformos)	<b><i>iõ kam.</i> / vyr. g.</b>
vns. kilm. <i>ámžies</i> (SE II, 6 MKr) vns. ines. <i>ámžij</i> (SE II), <i>ámžija</i> (SE II) dgs. vard. <i>ámžis</i> (MKr)	vns. gal. <i>ámži</i> (3 SE I) dgs. kilm. <i>amžiu</i> (13 SE I, 2 E I, 5 SE II, 29 MKr, 3 K)	vns. kilm. <i>ámžia</i> (2 SE I, SE II) vns. įnag. <i>ámžiu</i> (SE I)
vns. kilm. <i>átilfies</i> (2SE II, 2 MKr) vns. ines. <i>átilfij</i> (SE II), <i>átilfija</i> (MKr)	vns. gal. <i>átilfi</i> (4 MKr, E II)	vns. kilm. <i>átilfia</i> (2 MKr), <i>atilfio</i> (E I)
vns. ines. <i>ižgaftija</i> (SE II)		vns. kilm. <i>iβgašcia</i> (MKr) vns. įnag. <i>ižgafciau</i> (E I)
vns. kilm. <i>nuotránties</i> (SE I)	dgs. kilm. <i>nuotránkčiu</i> (SE I)	dgs. gal. <i>nuotránkcius</i> (2 SE I)
vns. kilm. <i>páwietries</i> (SE I, 7 MKr), <i>páwietres</i> (SE I) vns. įnag. <i>páwietrimi</i> (SE II), <i>pawietrim</i> (2 E II)		vns. kilm. <i>páwietria</i> (E II)
vns. kilm. <i>rupefties</i> (4 SE II, E II), <i>rupeafties</i> (SE II) dgs. vard. <i>rupeftis</i> (SE I, 2 SE II) dgs. gal. <i>rupeftis</i> (MKr) dgs. įnag. <i>rupeftimis</i> (SE I, 2 SE II)	vns. gal. <i>rupefti</i> (3 SE I, 2 SE II, Pas, 3 MKr), <i>rupeafti</i> (2 E II)	vns. kilm. <i>rupešcia</i>
dgs. naud. <i>famprotims</i> (kl. at. MKr)	vns. gal. <i>famproti</i> (SE I) dgs. kilm. <i>fampročiu</i> (2 SE II)	vns. įnag. <i>fampročiu</i> (SE I) dgs. vard. <i>famprociay</i> (SE II)

Viena iš tokio mišimo priežasčių gali būti vyriškosios giminės *i* kamieno nykimas. Anksčiau buvę vyriškosios giminės *i* kamieno daiktavardžiai arba perėjo į *iū* kamieną, arba pakeitė giminę (plg. Kazlauskas, 1958).

### ***ē* ir *ā* kamienai**

§ 112. *ē* ir *ā* kamienų įvairavimas, sukeltas *ē* kamieno produktyvumo, aptartas

§ 104. Be to, galimas ir šių kamienų mišinys dėl fonetinių priežasčių – *l* kietinimo (žr. § 53). *ē* kamieno daiktavardžių, kurių kamienas baigiasi *l*, KN pavartota 44 (*būklė, dailė, dėlė, gerklė, kalė, karoblė, kirmėlė, lėlė, negalė, meilė, našlė, nemeilė, saulė, skylė, strėlė, uolė, valgyklė, veislė, vyslė, voratinklė, žolė*; iš jų 23 mažybinės priesagos *-elė / -ėlė* vediniai: *atžalėlė, avelė, budelė, dalelė, draugelė, duktelė, kibirkštelė, kraselė, laivelė, mašnelė, mėselė, moterėlė, plutelė, prastokėlė, pulkelė, šakelė, šaknelė, šeimynėlė, valandėlė, vilnelė, žolelė, žuvelė, žvakelė*). Dėl skirtingų \**e* refleksų po kietojo *l* susidaro dvejoja *é* kamieno paradigma, t. y. dvejos kai kurių linksnių formos – su galūniniu ***ε*** (*meilε*) ir su galūniniu *a* (*meila*). Tokios formos autorių vartojamos nevienodai (žr. 39 lentelę):

39 lentelė. *ē* kamieno daiktavardžių galūnių refleksai po *l*

		<b>Pavyzdžiai</b>	<b>SE I</b>	<b>SE I</b>	<b>E II</b>	<b>SE II</b>	<b>Pas</b>	<b>MKr</b>	<b>K</b>	<b>kt</b>
Vienaskaita										
Vard.	<i>la</i>	<i>Saula, žola</i>	1	1	2	15				
	<i>lė</i>	<i>kaite, faute</i>	1	4		2	1	1		
Kilm.		<i>meylás</i>				1				
	<i>lės</i>	<i>fautes, zoles</i>	6	31	1	21		9	1	1
Naud.	<i>lai</i>	<i>awelay</i>		1		2				
	<i>lei</i>	<i>draugialej</i>		3	1	1				
Gal.	<i>lq</i>	<i>Saula, žola</i>		2	2	18	1	8		
	<i>lę</i>	<i>meyle</i>		15			1	1		
Įnag.	<i>la</i>	<i>faula, škiła</i>				3		3		
	<i>le</i>	<i>meyle</i>		1						
Ines.	<i>lėje</i>	<i>bukleia, uolėj</i>	1			3		11	1	
Iliat.	<i>lėn</i>	<i>giarklėn, láywėlėn</i>				2				
Aliat.	<i>lėsp</i>	<i>meylejėp</i>				2		1		
Šauksm.		<i>dukteal</i>		1						
Daugiskaita										
Vard.	<i>lės</i>	<i>aweles, uoles</i>		2	1	8	1			
Kilm.	<i>lių</i>	<i>awealu, náβlu</i>		1	2	5		3		
Naud.	<i>lėms</i>	<i>awelėms</i>				2				
Gal.	<i>las</i>	<i>awelás, strelás</i>		2		11		7		
		<i>žolalėás</i>		1						
Įnag.	<i>lėmis</i>	<i>awelėmis, lėlemis</i>		3		3				
Aliat.	<i>liump</i>	<i>awelump'</i>				1				

Ryškesniausiai skiriasi vienaskaitos vardininko ir galininko formos – pirmojo autoriaus vyrauja *-lė* ir *-lę*, antrojo – *-la* ir *-lq*. Pagal vyraujančias formas autorių paradigmos būtų tokios:

	Vienaskaita		Daugiskaita
	E I, SE I	E II, SE II (MKr)	(abiejų autorių)
Vard.	<i>avelė</i>	<b><i>avela</i></b>	<i>avelės</i>
Kilm.	<i>avelės</i>	<i>avelės</i>	<i>avelų</i>
Naud.	<i>avelei</i>	<b><i>avelai</i></b>	<i>avelėms</i>
Gal.	<i>avelę</i>	<b><i>avelą</i></b>	<b><i>avelas</i></b>
Įnag.	<i>avele</i>	<b><i>avela</i></b>	<i>avelėmis</i>
Ines.	<i>avelėje</i>	<i>avelėje</i>	
Iliat.	<i>avelėn</i>	<i>avelėn</i>	
Aliat.	<i>avelėsp</i>	<i>avelėsp</i>	<i>avelump</i>

Antrojo autoriaus paradigmoje daugiau homoniminių formų su *ā* kamieniu (jos paryškintos), tad galima būtų laukti ir didesnio kamienų mišimo. Bet KN užfiksuoti tik 2 *ē* kamieno daiktavardžiai, turintys (naujesnių) *ā* kamieno formų, vieno jų (*meilė*) *ā* kamieno formos vartojamos tik antrojo autoriaus, kito (*našlė*) – abiejų autorių:

40 lentelė. Kamienų variavimas: *l* kietinimo sukeltas kamienų mišimas

<i>ē (le &gt; le)</i>	<i>ē (le &gt; la)</i>	(homoformos)	<i>ā</i>
vns. vard. <i>meayle</i> (SE I)		vns. vard. <i>meyla</i> (4 SE II), <i>meaylá</i> (SE II), <i>mejla</i> (E I)	
vns. kilm. <i>meiles</i> (4 SE I), <i>meayles</i> (4SE I, SE II, K), <i>meyles</i> (13 SE I, 15 SE II, 4 MKr)			vns. kilm. <i>mejtos</i> (SE II), <i>meylás</i> <sup>56</sup> (SE II)
vns. naud. <i>meilei</i> (SE I), <i>meyley</i> (SE I, SE II)			
vns. gal. <i>meavle</i> , <i>meaile</i> (7 SE I), <i>mejle</i> , <i>meile</i> (3 SE I), <i>meyle</i> (5 SE I, Pas, MKr)		vns. gal. <i>meyla</i> (10 SE II, 5MKr)	
vns. įnag. <i>meyle</i> (SE I)		vns. įnag. <i>meyla</i> (SE II, MKr), <i>meilá</i> (MKr)	
vns. ines. <i>meyleia</i> , <i>meyleja</i> (SE II, 2 MKr), <i>meyley</i> (8 MKr, K), <i>meiley</i> (E I)			
vns. aliat. <i>mejlefp</i> (SE II), <i>mejlefp'</i> (SE II), <i>meylefp</i> (MKr)			
vns. vard. <i>naβle</i> (E I)		vns. vard. <i>náβlá</i> (SE II, E II)	
vns. kilm. <i>naβles</i> (SE I)		vns. gal. <i>náβla</i> (SE II)	
dgs. kilm. <i>náβlu</i> , <i>naβlu</i> (SE I, 3 MKr)		dgs. gal. <i>náβlas</i> (2 MKr)	dgs. kilm. <i>náβlu</i> (MKr)
			dgs. įnag. <i>naβlomis</i> (SE I)

Pažymėtina, kad visais kamienų mišimo sukkelto variavimo atvejais ryškesnių autorių kalbės skirtumų nėra.

<sup>56</sup> Forma vns. kilm. *meilas* laikoma *ā* kamieno, nes visos kitos KN pavartotos vienaskaitos kilmininko formos yra su *les*.



### 3.2.4. Linksniavimo tipų hierarchija

§ 113. Ankstesniuose skyriuose daiktavardžių linksniavimo tipai aptarti suskirsčius pagal kaitybos kamienus, pradedant nuo „stipresniųjų“, produktyviųjų ir baigiant „silpnaisiais“, neproduktyviais. Toks skirstymas patogus aprašant paradigmas, fiksuojant įvairias skirtingas formas, bet nerodo natūralių linksniavimo tipų sąveikos. Paradigmų tarpusavio santykiai nustatomi taikant hierarchinio grupavimo metodiką. Šią metodiką bendrinės lietuvių kalbos ir žemaičių tarmės daiktavardžių linksniavimo tipų hierarchijai nustatyti pritaikė Aleksas Girdeinis ir Albertas Rosinas (Girdeinis, Rosinas, 1966). Šitaip aprašyta Simono Stanevičiaus tekstų (Rosinas, 1994c), latvių bendrinės kalbos ir tarmių (Rosinas, 2005), šiaurės širvintiškių (Markevičius, 2009, p. 77–84), Jonišio šnektos (Kaikarytė, 2010, p. 108–113), Varėnos šnektos (Karaciejūtė, 2011), Mikalojaus Daukšos *Postilės* (Zavadzkaitė-Ivanauskienė, 2000) daiktavardžių fleksinių klasių hierarchija. Lietuvių kalbos ir tarmių aprašuose paprastai apsiribojama „oksitoninių“ daiktavardžių paradigmų lyginimu, mat „baritoninių“ daiktavardžių paradigmos dėl fonetinio galūnių trumpinimo įgyja daugiau sinkretinių formų ir labiau supanašėja. Apie KN daiktavardžių kirčiavimą spręsti duomenų nepakanka, tačiau tais atvejais, kai galūnės fonetiškai trumpinamos, bet užrašomos dvejopai (žr. § 58), laikoma, kad jos yra ilgos – taip ilgomis laikomos *ō* kamieno vienaskaitos kilmininko ir *ē* kamieno vienaskaitos vardininko galūnės<sup>57</sup>.

Svarbiausias kriterijus nustatant natūralią fleksinių klasių hierarchiją – sutampančių galūnių (sinkretinių formų) skaičius. Gretinamos visų kamienų formos ir suskaičiuojamos sutampančios. Sutampančiomis laikomos ne tik visai vienodos, bet ir tos, kurios yra tik poziciniai tos pačios fonemos variantai, pavyzdžiui, *a* ir *e* (*a* tariamas po kietųjų, *e* – po minkštųjų priebalsių). Iš paradigmų pašalinami vadinamieji anomalūs linksniai, pavyzdžiui, šauksmininkas, kurio formos labai įvairuoja; itin reti linksniai, pavyzdžiui, *adesyvas*; į skaičiavimus neįtraukiamos daugiskaitos kilmininko ir aliatyvo formos, nes visų kamienų daiktavardžių jos vienodos, bei dviskaitos formos. Jei kurio linksniavimo tipo greta vartojamos skirtingų kamienų formos, lyginimui imamos senesnės, archajiškesnės<sup>58</sup>. *i* ir priebalsinių kamienų išskiriamos vyriškosios ir moteriškosios giminės paradigmos.

---

<sup>57</sup>*ō* kamieno vienaskaitos kilmininko formos su galūne *o* pirmojo autoriaus tekste sudaro ~7 %, o antrojo autoriaus – tik 1,5 % visų formų, bet ir tokia jų dalis neleidžia konstatuoti visiško galūnės sutrumpėjimo.

<sup>58</sup>Ne visada galima nuosekliai laikytis šio principo. Tarkime, greta vyraujančių *iu* kamieno daugiskaitos vardininko formų su galūne *-ams* pavartota viena forma su *-ums* (*križiums*) laikoma reliketine, o ne

§ 114. Pagal šiuos visus kriterijus lygintinos tokios KN daiktavardžių formos<sup>59</sup>:

	õ kamienas		iõ kamienas	
Vard.	<i>balfas</i>	<i>dayktay</i>	<i>kialias</i>	<i>jaućiay</i>
Kilm.	<i>balfo</i>	<i>dayktu</i>	<i>kialo</i>	<i>jaućiu</i>
Naud.	<i>balfuv</i>	<i>dayktamus</i>	<i>walniuy</i>	<i>fweaciamus</i>
Gal.	<i>balja</i>	<i>dayktus</i>	<i>kialia</i>	<i>kialus</i>
Įnag.	<i>balfu</i>	<i>dayktays</i>	<i>kialu</i>	<i>kialays</i>
Ines.	<i>bade</i>	<i>dayktuofe</i>	<i>kiale</i>	<i>kialuofe</i>
Iliat.	<i>wardaná</i>	<i>namuofna</i>	<i>*kialana</i>	<i>*kialuofna</i>
Aliat.	<i>diewopi</i>	<i>wartump'</i>	<i>*welniopi</i>	
		iiõ		ā
Vard.	<i>brolis</i>	<i>broliai</i>	<i>diena</i>	<i>dienos</i>
Kilm.	<i>brola</i>	<i>brolu</i>	<i>dienos</i>	<i>dienu</i>
Naud.	<i>broliuy</i>	<i>brolamus</i>	<i>dienav</i>	<i>dienoms</i>
Gal.	<i>broli</i>	<i>brolus</i>	<i>diena</i>	<i>dienas</i>
Įnag.	<i>brolu</i>	<i>broláys</i>	<i>diena</i>	<i>dienomis</i>
Ines.	<i>žodija</i>	<i>žodžiuofe</i>	<i>dienioá</i>	<i>dienofe</i>
Iliat.	<i>priegtābstin</i>	<i>erfkiećiuofn</i>	<i>dienon</i>	<i>rankofna</i>
Aliat.	<i>žodžiop</i>	<i>Mokitiniump'</i>	<i>kowofpi</i>	<i>matdumpp'</i>
		iā kamienas		ē kamienas
Vard.	<i>dwáfia</i>	<i>dwáfios</i>	<i>žiame</i>	<i>βwentiftes</i>
Kilm.	<i>dwáfios</i>	<i>dwáfju</i>	<i>žiames</i>	<i>neteyfibiu</i>
Naud.	<i>dwáfjav</i>	<i>duβioms</i>	<i>žiamev</i>	<i>neteyfibems</i>
Gal.	<i>dwáfia</i>	<i>dwafias</i>	<i>žiame</i>	<i>neteyfibes</i>
Įnag.	<i>dwáfia</i>	<i>kánćiomis</i>	<i>žiame</i>	<i>žiamemis</i>
Ines.	<i>dwáfioy</i>	<i>kánćiofe</i>	<i>žiamey</i>	<i>žiamefe</i>
Iliat.	<i>newalon</i>	<i>*kojofna</i>	<i>žiamen</i>	<i>támšibefna</i>
Aliat.	<i>žiniofp</i>	<i>kojump</i>	<i>bendristeſp</i>	<i>awelump'</i>
		u kamienas		iu kamienas
Vard.	<i>dangus</i>	<i>pealus</i>	<i>wáyfius</i>	<i>neprietelai</i>
Kilm.	<i>dangaus</i>	<i>sunu</i>	<i>wáyfiaus</i>	<i>nepriotelu</i>
Naud.	<i>danguy</i>	<i>sunums</i>	<i>wáyfiuy</i>	<i>nepriotelams</i>
Gal.	<i>dangu</i>	<i>funus</i>	<i>wayfiu</i>	<i>wayfius</i>
Įnag.	<i>funumi</i>	<i>funumis</i>	<i>križiumi</i>	<i>priotelays</i>
Ines.	<i>danguia</i>	<i>dánguofe</i>	<i>wayfuijá</i>	<i>*wayfiuofe</i>
Iliat.	<i>danguna</i>	<i>dánguofná</i>	<i>ćiśćiuon</i>	<i>*wayfiuofná</i>
Aliat.	<i>funaufp</i>		<i>kayfošiaufp</i>	<i>fáriseump'</i>
		i <sub>m</sub> kamienas		i <sub>f</sub> kamienas
Vard.	<i>dwáronis</i>	<i>krikśćionis</i>	<i>akis</i>	<i>akis</i>
Kilm.	<i>sámáritonies</i>	<i>krikśćioniu</i>	<i>ákies</i>	<i>ákiu</i>
Naud.	<i>dwarioniuy</i>	<i>krikśćionimus</i>	<i>βirdij</i>	<i>ákims</i>
Gal.	<i>dwarioni</i>	<i>wagis</i>	<i>aufi</i>	<i>ákis</i>
Įnag.	<i>dwáronimi</i>	<i>wagimis</i>	<i>ákim</i>	<i>ákimis</i>

normine; priebalsinio kamieno (vyr. g.) vienaskaitos kilmininke ir įnagininke vartojamos tik *i* ir *io* kamieno formos, nepavartota nė viena priebalsinio kamieno forma, be to, kilmininko formos aiškiai diferencijuotos pagal leksemas: *ákmenio*, *wándenio* – tik *iõ* kamieno formos, *liemenies*, *piemenies*, *pijumenies*, *βunies* – tik *i* kamieno.

<sup>59</sup> Tekste neužfiksuotos, atstatytos formos žymimos \*.

Ines.	<i>*krikščionija</i>	<i>krikščionife</i>	<i>akijá</i>	<i>ákife</i>
Iliat.	<i>*krikščionina</i>	<i>*krikščionifna</i>	<i>βirdina</i>	<i>βalisna</i>
Aliat.	<i>wieβpátiefp</i>	<i>páchoniump</i>	<i>βirdiefpi</i>	<i>áwiump</i>
		$C_m$ kamienas		$C_f$ kamienas
Vard.	<i>wánduo</i>	<i>piemenes</i>	<i>dukte ( sefuo)</i>	<i>moteris</i>
Kilm.	<i>ákmenia/</i>	<i>Piemenu</i>	<i>dukteres</i>	<i>moteru</i>
Naud.	<i>liemenies</i>	<i>piemenimus</i>	<i>dukteri</i>	<i>Moterims</i>
Gal.	<i>wandeniuy</i>	<i>ákmenis</i>	<i>dukteri</i>	<i>dukteris</i>
Įnag.	<i>wándeni</i>	<i>Piemeńmis</i>	<i>moterim</i>	<i>duktermis</i>
Ines.	<i>wandeniimi/</i>	<i>*Piemenise</i>	<i>*moteriia</i>	<i>*moterise</i>
Iliat.	<i>wandeni</i>	<i>*Piemenisna</i>	<i>*moterin</i>	<i>*moterisna</i>
Aliat.	<i>wandeniia</i>	<i>piemenump</i>	<i>*moteriesp (?)</i>	
	<i>*wandenin</i>			
	<i>Piemeniefp'</i>			

§ 115. Linksniavimo tipų panašumas nustatomas apskaičiuojant sutampančių galūnių skaičių, bet ne tiesiogiai, o atsižvelgiant į linksnių vartojimo dažnumą.

41 lentelė. Linksnių vartojimo dažnumas KN

	<b>Vienetai</b>	<b>Procentai</b>	<b>Santykinis dažnumas</b>
Vard.	3 475	17,70	0,2
Kilm.	7 107	36,20	0,35
Naud.	8 32	4,24	0,04
Gal.	4 240	21,60	0,2
Įnag.	1 734	8,83	0,08
Ines.	1 036	5,28	0,05
Iliat.	237	1,21	0,01
Ades.	74	0,38	
Aliat.	273	1,39	0,01
Šauksm.	626	3,19	

Pagal linksnių vartojimo dažnumą įsivedama kiekvieno linksnio pataisa  $p_i$ , lygi dvigubam linksnių dažnumui vienaskaitos linksniams ir pusei vienaskaitos pataisos daugiskaitos linksniams. Gauti skaičiai suapvalinami, kai kurie padidinami.

42 lentelė. KN linksnių tipų panašumo indeksų pataisos

	<b>Vienaskaita</b>	<b>Daugiskaita</b>
Vard.	0,4	0,2
Kilm.	0,7	-
Naud.	0,1	0,05
Gal.	0,4	0,2
Įnag.	0,2	0,1
Ines.	0,1	0,05
Iliat.	0,1	0,05
Aliat.	0,1	-

Linksniavimo tipų panašumo indeksas skaičiuojamas pagal formulę:

$$I = m + \sum_{i=1}^m p_i,$$

kur  $m$  – sutampančių linksnių galūnių skaičius,  $p_i$  – konkretaus linksnio pataisa.

Tarkime,  $\check{o}$  ir  $u$  kamienų sutampa 4 linksniai – vns. naud. ( $p=0,1$ ), dgs. gal. ( $p=0,2$ ), dgs. ines. ( $p=0,05$ ), dgs. iliat. ( $p=0,05$ ), tad jų panašumo indeksas  $I = 4 + (0,1 + 0,2 + 0,05 + 0,05) = 4,4$ .

Binariškai palyginus visus KN daiktavardžių linksniavimo tipus, gauti rezultatai pateikiami 43 lentelėje. Skirtingu linksniavimo tipu laikoma kiekviena paradigma, kuri nuo kitų skiriasi bent vienu linksniu, tad skiriamos tokios paradigmos:  $(i)\check{o}^{60}$ ,  $i\check{o}$ ,  $(i)\bar{a}$ ,  $\bar{e}$ ,  $u$ ,  $iu$ ,  $i_m$ ,  $i_f$ ,  $C_m(n)$ ,  $C_f(r)$ .

43 lentelė. Daiktavardžio linksniavimo tipų panašumo indeksai

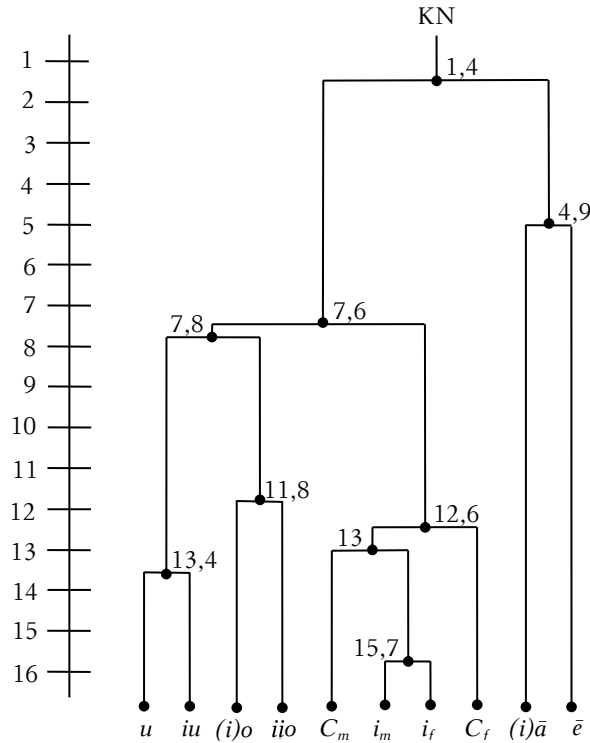
	$(i)\check{o}$	$i\check{o}$	$(i)\bar{a}$	$\bar{e}$	$u$	$iu$	$i_m$	$i_f$	$C_m$	$C_f$
$(i)\check{o}$	–	11,8	1,4	1,4	3,5	7,8	1,1	0	4	0
$i\check{o}$		–	0	0	4,4	7,8	6,1	5	7,6	3,6
$(i)\bar{a}$			–	4,9	0	0	0	0	0	0
$\bar{e}$				–	0	0	0	0	0	1,4
$u$					–	13,4	1,1	0	1,1	0
$iu$						–	1,1	0	1,1	0
$i_m$							–	15,7	13	10,3
$i_f$								–	12	11,4
$C_m$									–	12,6
$C_f$										–

§ 116. Tiksliau linksniavimo tipų panašumus ir skirtumus rodo hierarchinis grupavimas. Galimi keli grupavimo metodai (maksimumų, minimumų ir vidurkių). Pagal maksimumų metodą<sup>61</sup> atliktas grupavimas pateikiamas 30 pav.

<sup>60</sup> $\check{o}$  ir  $i\check{o}$  kamieno sutampa visi linksniai. Dėl vienaskaitos inesyvo žr. § 87.

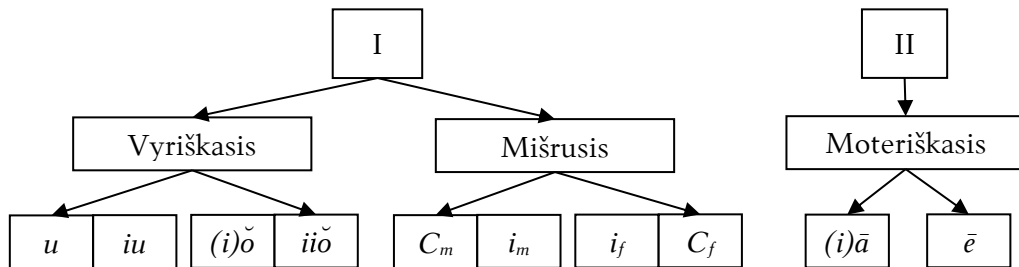
<sup>61</sup> Sujungus panašiausius tipus, naujos klasės sudaromos pagal didžiausią iš ankstesnių indeksų.

30 pav. KN daiktavardžio linksniavimo tipų hierarchinio grupavimo „medis“



Iš šio medžio matyti, kad KN daiktavardžių ryškiai skiriasi du linksniavimo tipai – vyriškasis/mišrusis (I) ir moteriškasis (II). Antrajame ryški (*i*)ā ir ē kamienų opozicija, o pirmasis skykla į kelis poklasius – vyriškąjį õ, vyriškąjį u ir mišrąjį. Mišriajame linksniavimo tipe irgi ryškesnė diferenciacija pagal gimines, o ne pagal kamienus –  $C_m$  kamienas artimesnis  $i_m$  kamienui (panašumo indeksas 13) nei  $C_f$  kamienui (panašumo indeksas 12,6).

31 pav. KN daiktavardžio linksniavimo tipai



### 3.3. BŪDVARDIS

§ 117. KNDB pagrindinėje lentelėje „Žodžiai“ yra sužymėta būdvardžių giminė, skaičius, laipsnis, apibrėžtumas ir linksnis; šie atributai sužymėti ID numeriais iš pagalbinių lentelių (žr. 2 lentelę).

Giminių formos yra trys – vyriškoji (ID – 2)<sup>62</sup>, moteriškoji (4) ir negimininė forma<sup>63</sup> (6).

Skaičių yra trys. Greta vienaskaitos (ID – 1) ir daugiskaitos (ID – 3) kartais vartojama ir dviskaita (ID – 2): užfiksuotos tik dvi dviskaitos formos – mot. dvs. vard. *Dwi didžiaufi* ir vyr. dvs. vard. *du fałβiwu fwiedku*.

Laipsnių formų vartojamos trys: nelyginamasis (papr. nežymimas, paliekamas numatytasis ID – 0), aukštesnysis (ID – 2) ir aukščiausiasis (ID – 3). Visų aukščiausiojo laipsnio užfiksuoti tik trys atvejai: vyr. vns. vard. *wifu aukβšćiaufiás*, vyr. vns. kilm. *wifu didžiaufio* ir mot. vns. gal. *wifu didžiausia*. Aukštesniojo laipsnio formų KN neužfiksuota.

Įvardžiuotinės formos sužymėtos prie atributo „Apibrėžtumas“ įrašant „2“.

Linksių yra dešimt. Kaip ir daiktavardžių, vartojama keturnarė postpozicinių vietininkų sistema – inesyvas (vidaus esamasis), iliatyvas (vidaus einamasis), adesyvas (pašalio esamasis) ir aliatyvas (pašalio einamasis). Tiesa, šauksmininko (10) linksnis formaliai nesiskiria nuo vardininko ir kaitybos analizės patogumui pažymėtas kaip vardininkas (1).

§ 118. KN užfiksuoti 343 būdvardžiai, pavartoti 4 234 kartus.

Vyrauja vyriškosios giminės nelyginamojo laipsnio formos (2 583, iš jų 188 įvardžiuotinės). Moteriškosios giminės nelyginamojo laipsnio formų vartojama perpus mažiau – 1 311 (iš jų 25 įvardžiuotinės). Negiminių formų (vad. bevardės giminės) – 69.

Aukštesniojo laipsnio pavartotos 33 leksemų 105 formos (75 vyriškosios giminės (10 įvardžiuotinės formos), 28 moteriškosios giminės ir 2 negimininės formos).

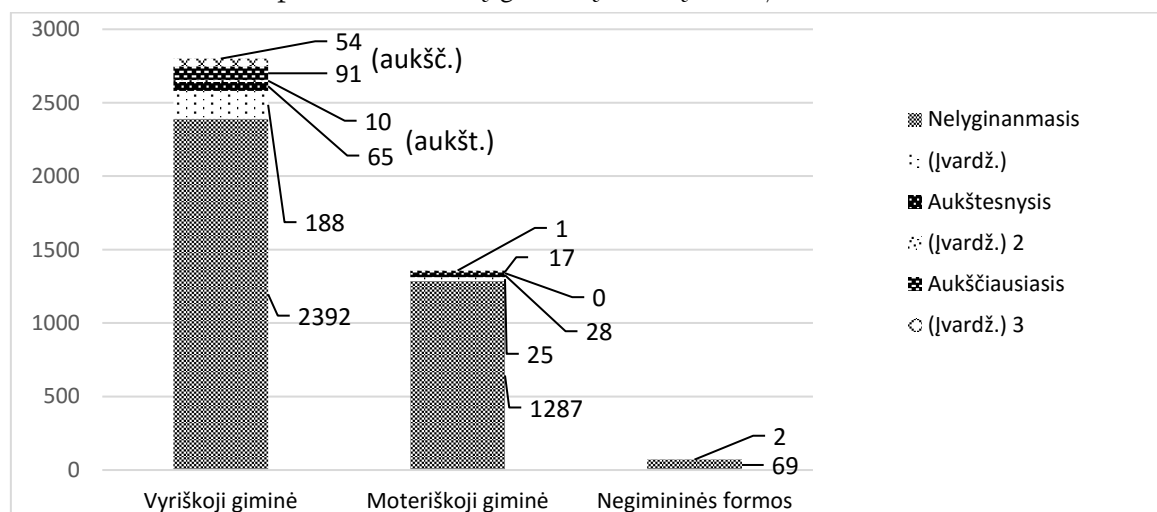
---

<sup>62</sup> Daiktavardžių ir būdvardžių giminės atributai nesutampa, daiktavardžių ir giminėmis nekaitomų skaitvardžių vyriškosios giminės ID yra 1, moteriškosios – 3, dvigiminių daiktavardžių – 5.

<sup>63</sup> Ši forma lingvistinėje literatūroje vadinama *neutrum*, *niekatrąja gimine*, *bevarde gimine*. Kadangi ši forma nederinama su daiktavardžiu pagal giminę, ją buvo pasiūlyta vadinti *nederinamąja forma* arba *negiminine* forma. Šiandien dar tebevyksta diskusijos, kuris terminas – *negimininė forma* ar *bevardė giminė* – tiksliau atspindi šios formos esmę.

Aukščiausiojo laipsnio – 21 leksemos 163 formos (145 vyriškosios giminės, iš jų 54 įvardžiuotinės formos, 18 – moteriškosios giminės, iš jų 1 įvardžiuotinė forma).

32 pav. Būdvardžių giminių formų vartojimo statistika



Kai kurie būdvardžiai vartojami itin dažnai ir sudaro didžiąją visų būdvardžių formų dalį. Beveik pusę visų formų (42 %) sudaro aštuonių būdvardžių formos: *šventas, šventa* (pavartotas 663 kartus, sudaro 16 % visų formų), *tikras, tikra* (227 k., 5 %), *geras, gera* (208 k., 5 %), *amžinas, amžina* (183 k., 4 %), *didis, didelė* (162 k., 4 %), *piktas, pikta* (127 k. 3 %), *mielas, miela* (113 k., 3 %), *viernas, vierna* (91 k., 2 %).

### 3.3.1. Laipsniavimas

§ 119. Greta nelyginamojo laipsnio KN vartojamos visų giminių aukštesniojo laipsnio ir vyriškosios, ir moteriškosios giminės aukščiausiojo laipsnio formos. Nelyginamojo laipsnio neturi iš kitų kalbos dalių padaryti aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio būdvardžiai *vyresnis // vyriausias, galiausias, paskiausias ir paskučiausias*; kai kurių nelyginamasis laipsnis nevartojamas, bet gali būti atstatomas, pvz., *plakesnis < plakas*<sup>64</sup>, *labiausias < labas* (tokiais atvejais KNDB leksema nurodoma su žvaigždute, pvz.: *plakas\**); Išvestiniai ir sudurtiniai *iū* kamieno būdvardžiai (pavyzdžiui, *geležinis, vakarinis*) nelaispniuojami.

§ 120. Aukštesniojo laipsnio formos daromos su priesaga *-esn-*. Vyriškosios giminės užfiksuotos 25 būdvardžių 64 formos, pavartotos 74 kartus (žr. 44 lentelę). Visos formos yra *iū* kamieno, jų linksniavimas aptariamas § 131.

<sup>64</sup> ×plakas, -a (l. plochy) adj. *prastas, menkas* LKŽ

44 lentelė. Vyriškosios giminės aukštesniojo laipsnio formos

	SE I	SE II	Pas	MKr	K	kt.
Vard.- šauksm.	wireafnis, funkiafnis, funkiafnis, βwentáfnis, ftipreafnis, gieareafnis, gárbingiafnis, didefnis <b>E I</b> plakiafnis, ftiprefnis, didefnis, wireafnis	Wiriafnis, pátogiafnis, piktefnis, prákilneafnis, giáriafnis <b>E II</b> dideafnis. cziáfningiasnis	dideafnis, didefnis, pikteafnis	βtipriáfnis	Plateaf- nis	blogiafnis
Kilm.	brángiafnio (2), reikálingiafnio <b>E I</b> wirešnio	giáriafnia, piktefnia, reykalingiafnia, tobuláfnia, teyfiafnia, teyfiáfnia, prákilniafnjá				
Gal.			dideafni	didefni, prákilniafni		
Įnag.	nobažnefniu, pátogiafniu					
Vard.	wirefniegine, kárβtefni, budrefni, ziamefni, Wireašni <b>E I</b> piktefni	<b>E II</b> ftropeafni, Wiriafniey, prákilneafni	Wiriafnei(4), Wiriafnej			
Kilm.		dideβniu, Wiriafniuju	Wiriafnuiju			Wiriafniuju
Naud.	wirefniemus, ziameásniemus	Wiriafniems				
Gal.	rejkalingášnius, mažiafnis	mažiafnis, prákilnefnis		wiriafnis		
Įnag.	pikteafneys	pikteafniáys, giáriafniays		weykiáfniaýs		primániafniays, Wiriafniays
Ines.			Wiriafniump	mažiafniuofe		

§ 121. Moteriškosios giminės aukštesniojo laipsnio formų gerokai mažiau – 13 būdvardžių 23 formos, pavartotos 28 kartus. Tokių formų neužfiksuota *Pasijoje*, *Maldose Kriksčioniškose* ir *Katekizme* (žr. 45 lentelę). Pirmojo autoriaus SE tekstuose visos formos yra ē kamieno, antrojo autoriaus – iā kamieno (jų linksniavimas aptariamas § 136 ir § 139).

45 lentelė. Moteriškosios giminės aukštesniojo laipsnio formos

	E I	SE I	E II	SE II
Vienaskaita				
Vard.- šauksm.		didefnea, didefne (2)	Ńkaľfiafnia, prákilneafnia	funkiafnia, didefnia(3), Ńkaľfiafnia
Kilm.		dideafnes, ilgiafnes, kárβtefnes	wirjašnios	prákilniáfnios, kietefnios, βwenteafnios, dideafnios



	E I	SE I	E II	SE II
Naud.		<i>aukβteafnei</i>		
Gal.		<i>twirteafne, dideafne, aukβteafnea</i>		<i>fkálfiáfnia, didefnia</i>
Daugiskaita				
Gal.	<i>piknefmes</i>	<i>piketefnes</i>		<i>kártefniás, funkiáfniás</i>

§ 122. Negimininės aukščiausiojo laipsnio formos pavartotos tik dvi: *gayleafni* (SE II) ir *Giareafn* (SE I). Jos skiriasi nuorieveiksmių aukštesniojo laipsnio formų, kurios yra su baigmeniu *-iaus*, pavyzdžiui, *daugiaus*, *lábiaus* (iš daugiau nei 40 aukštesniojo laipsniorieveiksmių formų tik viena yra su baigmeniu *-esn* – *daugiáfñ*). Forma *gayleafni* laikytina *i* kamieno reliktu, liudijančiu aukštesniojo laipsnio paradigmą anksčiau buvus *i*-kamiene (plg. Zinkevičius, 1981, p. 26).

§ 123. Aukščiausiojo laipsnio vartojamos tik vyriškosios ir moteriškosios giminės formos, negimininių formų neužfiksuota.

Vyriškosios giminės aukščiausiojo laipsnio formų turi 18 būdvardžių: 97 skirtingos formos pavartotos 144 kartus. Visos formos yra *iō* kamieno, tik pirmojo autoriaus SE tekstuose vienaskaitos vardininke greta formų su galūne *-ias* vartojamos ir su galūne *-is*, o vienaskaitos galininke – tik su galūne *-i* (jų linksniavimas aptariamas § 129).

46 lentelė. Vyriškosios giminės aukščiausiojo laipsnio formos

	SE I	SE II	Pas	MKr	K
Vard.-šauksm.	<i>mielaufis, brángiaufis, βwenčiaufiás, fałdziaufiás, aukščiaufiás</i>	<i>máziaufiás, mielaufiás(4), mielaufias, faldziaufiás</i> E II <i>didžiausiás, didziaufias</i>	<i>aukščiaufiás, Wiriaufias(3)</i>	<i>aukščiaufiás(2), Aukščiaufias, Aukščiaufiás, AUkščiaufiás, brangiaufiás, brángiaufiás, Brángiaufiás, mielaufias, mielaufiás(4), nielaufiás, meylingiaufiás, Prákilniaufiás, βwenčiaufiás(3), faldziaufiás(2), faldziaufias, faldziaufiás, wiriaufiás, wifu aukβščiaufiás</i>	
Kilm.	<i>aukščiaufio, lėčiausia, máziausia, mielaufia, wifu didziaufio</i>	<i>aukščiaufioiá, brángiaufioiá, βwenčiaufiojá, Szwenčiaufioiá, wiriaufiojá</i> E II <i>páfkucziaufioia, wiriaufiojá</i>	<i>prákilniaufiojá, Wiriaufioia(4)</i>	<i>brángiaufia, βwenčiaufiá(2), galaušio aukščiaufiojá, brángiaufioiá(2), mielaufioia(5), mielaufioja, βwenčiaufioiá,</i>	

	SE I	SE II	Pas	MKr	K
				<i>βwenčiaufioia(2), βwenčiaufioiá, βwenčiaufiojá(3)</i>	
Naud.	<b>E I</b> <i>páskučiaufiám</i>	<i>prákiľniaufiamuy, łecziaufiámuy</i>	<i>aukščiaufiam, Wiriaufiamuy, Wiriaufiam</i>		
Gal.	<i>wiriaufi, mielaufi, brángiaufi</i>	<i>łábiaufia, βwenčiaufia</i>		<i>PASKVCIAVSI, brangiausia, brángiaufia, máloninšiaufia, mielaufia. βwenčiaufia, mielaufiaǵhi</i>	
Įnag.	<i>wiriaufiu</i>	<i>wiriáufioju, wiriaufioju</i>	<i>Wiriaufioju, aukščiaufioju</i>	<i>brángianfioju, brángiaufiu(2), reykalingiaufiu, reykalingiaufiu, βwenčiaufiu</i>	
Ines.					<i>páškiau- fiame</i>
Ades.				<i>mielaufiámp</i>	
Vard.	<b>E I</b> <i>páskučiaufieij, páskuciaufieii, páskučiaufey</i>	<i>βwenčiaufiey, βwenčiaufi</i> <b>E II</b> <i>Wiriaufiei, wiriiaufiej</i>	<i>prákiľniaufi, Aukščiaufiei, prákiľniaufiei(3), Wiriaufiei(9), Wiriaufiej</i>	<i>páskučiaufiey</i>	
Kilm.	<b>E I</b> <i>wiriaufiu, páskučiaufiu</i>	<i>prákiľniaufiu, βwenčiaufiu</i>			
Naud.			<i>Wiriaufiems</i>		
Gal.		<i>giaraufius</i>	<i>Wiriaufius</i>		
Įnag.	<b>E I</b> <i>páskučiaufieis</i>		<i>prákiľniaufiays</i>	<i>primániaufiáys</i>	
Aliat.	<i>βwenčiaufiump</i>		<i>Wiriaufiump</i>		

§ 124. Moteriškosios giminės aukščiausiojo laipsnio formų turi dešimt būdvardžių, pavartota 19 formų. Jos visai nevartojamos evangelijų tekstuose ir *Pasijoje*. Katekizme – vienintelė dviskaitos forma.

47 lentelė. Moteriškosios giminės aukščiausiojo laipsnio formos

	SE I	SE II	MKr	K
Vienaskaita				
Vard.- šauksm.		<i>aukščiaufia, didžiaufioj, tikriaufia</i>	<i>aukščiaufia, prákilniaufia</i>	
Kilm.			<i>brángiaufios, βwenčiaufios</i>	
Gal.	<i>galaufia. wifu didžiausia</i>	<i>aukščiaufia, didžiaufia</i>		
Ines.		<i>páškiaufioy</i>	<i>didžiaufioy, páškiaufioy, páškučiaufioy</i>	
Aliat.		<i>βwenčiaufiojp</i>		
Dviskaita				
				<i>Dwi didžiaufi</i>
Daugiskaita				
Vard.		<i>funkiaufios</i>		
Aliat.		<i>prákilniaufiump'</i>		

### 3.3.2. Apibrėžtumas

§ 125. Įvardžiuotinės formos pavartotos 278 kartus ir sudaro 7 % visų formų. Į ši skaičių įtrauktos ir vietininkinių būdvardžių *dangujėjis, dangujėji* (18 x) ir *dangujis, danguji* (53 x) formos; kitos būdvardžių įvardžiuotinės formos pavartotos 207 kartus ir sudaro tik 5 % visų formų.

Palyginus skirtingų laipsnių įvardžiuotinių formų vartojimo statistiką į akis krenta santykinė aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnių įvardžiuotinių formų gausa: vyriškosios ir moteriškosios giminės nelyginamojo laipsnio įvardžiuotinės formos sudaro apie 4 % visų nelyginamo laipsnio formų; aukštesniojo laipsnio – atitinkamai 10 %, o aukščiausiojo – 33 %. Tiesa, visos vyriškosios giminės aukštesniojo laipsnio įvardžiuotinės formos yra vieno būdvardžio – *vyresnis*. Aukščiausiojo laipsnio būdvardžių įvardžiuotinės formos vartojamos tik trijų linksnių, bet šiuose linksniuose statistiškai jos „pirmauja“ prieš neįvardžiuotines: vienaskaitos kilmininko neįvardžiuotinių ir įvardžiuotinių formų santykis 9 : 27, vienaskaitos įnagininko – 6 : 5, daugiskaitos vardininko – 2 : 22. Be to, pirmasis autorius pamokslų tekstuose vartoja tik neįvardžiuotines formas, antrasis – dažniau įvardžiuotines nei neįvardžiuotines, vienaskaitos kilmininke šis skirtumas ypač ryškus: pirmasis autorius vartoja tik neįvardžiuotines, antrasis – tik įvardžiuotines formas. Įvardžiuotinės ir neįvardžiuotinės formos vartojamos analogiškuose kontekstuose, plg.:

*...iβ mieláfiridingos ránkos mielaufia pona sawa...*

*...nuog táwęs Giárádejá sawo mielaufiojá/ niekad notfotume.*

*...wifi noris βwenčiaufi Zmones nieka sau ir saway teyfibey ne priškajta...*

*Wis žinąs/ Wifur effąs: kuo žmones ir βwenčiaufiey buti ne gali.*

Aukščiausiojo laipsnio įvardžiutinės formos neturi tokios ryškios papildomos apibrėžtumo reikšmės ir vartojamos vietoje neįvardžiutinių tik tokių linksnių, kur tos formos yra „patogios“, nesudėtingos.

48 lentelė. Įvardžiutinės formos

	SE I	SE II	Pas	MKr	K
Nelyginamasis laipsnis					
Vyriškoji giminė					
Vienaskaita					
Vard.- šauksm.	<i>dánġuiiais,</i> <i>dánġuiiaijs,</i> <i>dánġuiaghis,</i> <i>Piktafis</i> <b>E I</b> <i>dánġuiegis,</i> <i>piktafis</i>	<i>dánġuis(7),</i> <i>dánġuia ghis</i> <b>E II</b> <i>dánġuis,</i> <i>dánġuis</i>		<i>dánġuiiais,</i> <i>dánġuiijs(9),</i> <i>dánġuis,</i> <i>dánġuis(6),</i> <i>dánġuys,</i> <i>bránġufis,</i> <i>duβnáfis</i>	<i>dánġujs,</i> <i>dánġuijs,</i> <i>Dánġuys</i>
Kilm.	<i>dánġuiaio,</i> <i>dánġuiaio,</i> <i>dánġuiaio(2),</i> <i>dauguiaio,</i> <i>mieloia,</i> <i>mieloia(2),</i> <i>mieloja, mielojá,</i> <i>ſenoia</i>	<i>dánġu jo,</i> <i>dánġujo(5),</i> <i>ámžinojá,</i> <i>Artimoiá,</i> <i>ártimoiá,</i> <i>ártimojá(4),</i> <i>ártimojo,</i> <i>mielojá, ſeanoja,</i> <i>teyfiojá, tikroiá,</i> <i>tikrojá</i>	<i>teyfioia, mažoiá</i>	<i>dánġuio, dánġujo</i> <i>ámžinoia,</i> <i>ámžinoia(3),</i> <i>ártimojá(3),</i> <i>aukβtoiá,</i> <i>bayſiojá,</i> <i>bránġioja,</i> <i>bránġiojá,</i> <i>didžiojá(2),</i> <i>duβnoiá,</i> <i>duβnojá, giároja,</i> <i>giwoia(4),</i> <i>giwojá(2),</i> <i>grieβnoiá,</i> <i>kárβtoiá, mieloia,</i> <i>mieloja,</i> <i>mielojá(3),</i> <i>páſkutiniojá,</i> <i>piktojá,</i> <i>pirmgimojá,</i> <i>teyfiojá</i>	<i>ártimojá,</i> <i>giwojá,</i> <i>grieβnojá,</i> <i>mielojá</i>
Naud.		<i>dánġuiamuy(2)</i>		<i>dánġujámuy</i>	
Gal.	<i>dánġuiaghi(2),</i> <i>mieláij, mieláij,</i> <i>paſtaraġhi,</i> <i>páſtaraij,</i> <i>ſeanaghi, ſtipra</i> <i>ghi, teyfuij</i>	<i>dánġui(2),</i> <i>Artimay, tikrai</i>	<i>giwai</i>	<i>mielaghi, mielai</i>	
Įnag.				<i>ámžinuojų,</i> <i>bránġiuoių,</i> <i>bránġiuojų,</i> <i>giwuoių</i>	

	SE I	SE II	Pas	MKr	K
Daugiskaita					
Vard.	<i>pádonieghi,</i> <i>piktieghi,</i> <i>piktiey,</i> <i>fenieghi(2),</i> <i>feniej, tikriey</i> <b>E I</b> <i>Akliei, raysiej</i>	<i>wierniei(2),</i> <i>Wierniei,</i> <i>Wierniey</i>			
Kilm.	<i>akhuiu,</i> <i>grießnuiiu,</i> <i>padonuiiu,</i> <i>tejfuiiu,</i> <i>wiernuiiu(4)</i>	<i>ámžinuju,</i> <i>Ißmintageju,</i> <i>Newiernuju(2),</i> <i>teyfiuju, tikruju,</i> <i>wiernuiiu(4),</i> <i>Wiernuju</i> <b>E II</b> <i>teyfiuju</i>	Szwentuiiu	<i>ámžinuiiu(2),</i> <i>ámžinuju(2),</i> <i>ártimuiiu, giwuju,</i> <i>grießnuju,</i> <i>Ißmintageuiiu,</i> <i>piktuju(2),</i> <i>ßwentuju,</i> <b>SZWENTVIV,</b> <i>wiernuju</i>	<i>ámžinuju,</i> <i>Szwentuju</i>
Gal.		<i>nepábáznuofius,</i> <i>Wiernuofius</i> <b>E II</b> <i>danguius</i>			
Įnag.		<i>Wiernayfiáys</i>		<i>dánguiays</i>	
Moteriškoji giminė					
Vienaskaita					
Vard.	<i>pástaroghi,</i> <i>ßwentoí</i>	<i>ßwentoí(3),</i> <i>ßwentoý(2),</i> <i>fwentoí</i>		<i>ßwentoí</i>	
Kilm.		<i>dángujos(4),</i> <i>ßwentoíos</i>			
Gal.		<i>dánguiaia</i>		<i>dánguiaia</i>	
Įnag.	<i>dánguiaia</i>			<i>dánguiá</i> <i>ßwentaíá</i>	<i>Dánguia</i>
Iliat.	<i>dánguiaion</i>				
Daugiskaita					
Vard.	<b>E I</b> <i>dauguieios</i>				
Kilm.					<i>ámžinuju</i>
Gal.		<i>dánguiás</i>			
Įnag.			<i>dángujomis</i>		
Aukštesnysis laipsnis					
Vyriškoji giminė					
Daugiskaita					
Vard.	<i>wirefniegi</i>	<b>E II</b> <i>Wiriáfniey</i>	<i>Wiriáfniei(4),</i> <i>Wiriáfniej</i>		

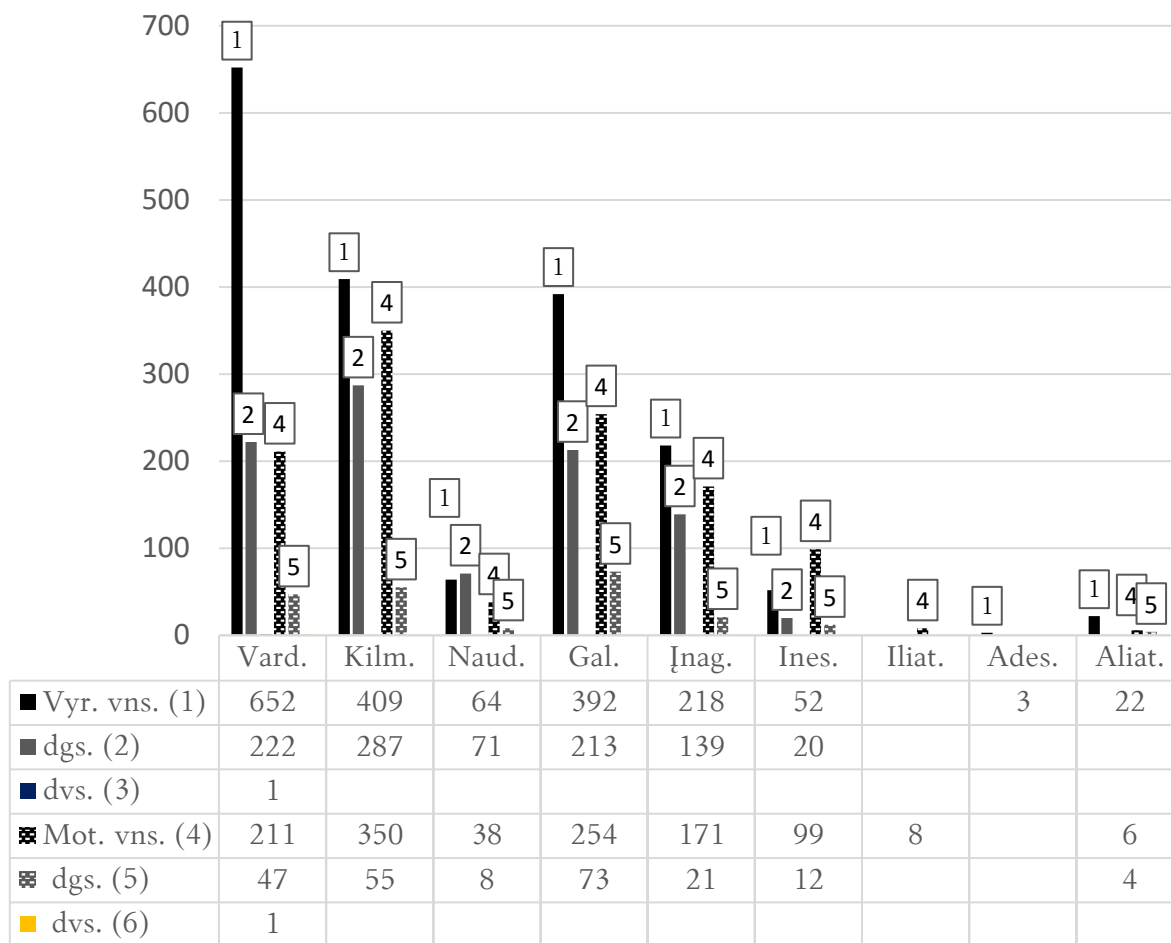
	<b>SE I</b>	<b>SE II</b>	<b>Pas</b>	<b>MKr</b>	<b>K</b>	
Kilm.	(Tituliniame lape) <i>Wiriafniuju</i>	<i>Wiriafniuju</i>	<i>Wiriafnuiju</i>			
Aukščiausiasis laipsnis						
Vyriškoji giminė						
Vienaskaita						
Kilm.	<b>E I</b> <i>páškucziaufioia, wiriaufiojá</i>	<i>aukščiaufioiá, βwenčiaufiojá, Szwenčiaufioiá, wiriaufiojá</i>	<i>prákilniaufiojá, Wiriaufioia, Wiriaufioiá (2), Wiriaufiojá</i>	<i>aukščiaufiojá, brángiaufioiá(2), mielaufioia, mielaufioiá, mielaufioja, mielaufiojá(3), βwenčiaufioiá, βwenčiaufioia(2), βwenčiaufioiá, βwenčiaufiojá(3)</i>		
Įnag.		<i>wiriáufioju, wiriaufioju</i>	<i>aukščiaufiuoju, Wiriaufiuoju</i>	<i>brángianfioju</i>		
Daugiskaita						
Vard.	<b>E I</b> <i>páškuciaufieii(2), páškučiaufey</i>	<i>βwenčiaufiej</i> <b>E II</b> <i>Wiriaufiei, wiriaufiej</i>	<i>Aukščiaufiei, prákilniaufiei(2), prákilniaufiei, Wiriaufiei(10), Wiriaufiej</i>	<i>páškučiaufiej</i>		
Moteriškoji giminė						
Vienaskaita						
Vard.		<i>didžiaufioj</i>				

### 3.3.3. Linksniavimas. Linksnių galūnės

§ 126. Linksnių formų skaičiumi būdvardis atsilieka nuo daiktavardžio. Ypač tai pasakytina apie postpozicinių vietininkų vartojimą: ilytyvo užfiksuotos tik aštuonios moteriškosios giminės vienaskaitos formos (*diewiβkon, Diewiβkon, cíftón, deβineń, funkion, Duchawnon, dąnguiaion, ámžinon*), adesyvo – trys vyriškosios giminės vienaskaitos formos (*mielaufiámp, mielámp', szwentámp*); aliatyvas vartojamas dažniau, bet irgi nepilna paradigma – neužfiksuota vyriškosios giminės daugiskaitos formų.

Dviskaitos užfiksuota tik po vieną vyriškosios ir moteriškosios giminės formą (*Dwi didžiaufi, du fałβiwu fwiedku*).

33 pav. Linksnų formų vartojimo statistika



§ 127. Būdvardžius, kaip ir daiktavardžius, patogu skirstyti pagal linksniavimo tipus. Būdvardžių kaitybos tipai paprastai apibrėžiami pagal vyriškosios giminės nelyginamojo laipsnio formų kamieną. Tokio paties kamieno yra ir negimininė forma. Moteriškosios giminės kaitybos kamienai koreliuoja su atitinkamais vyriškosios. Aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnių kamienai nepriklauso nuo nelyginamo laipsnio kaitybos kamieno. Tad būdvardžių kaitybos tipas (lentelėje „Leksemos“ grafoje „Linksnivimo, asmenavimo tipas“) gali būti apibrėžiamas tik apžvelgus:

- 1) vyriškosios giminės linksniavimo paradigmas;
- 2) moteriškosios giminės linksniavimo paradigmas;
- 3) vyriškosios ir moteriškosios giminės kamienų koreliaciją.

Linksnivimo paradigms analizė pradedama nuo linksnų formų kamienų sužymėjimo lentelės „Žodžiai“ grafoje „Kamienas“ (plg. § 83,

§ 84). Sužymimi visų laipsnių vyriškosios ir moteriškosios gimių bei negimininių formų kamienai (49 lentelė).

49 lentelė. Būdvardžių linksnių galūnės

Kamienai		1	2	3	10	12	5	6	7	8	
		Vyriškoji giminė					Moteriškoji giminė				
Linksniai		ǫ	iǫ	iǫ̃	u	C	ā	iā	iǫ̃ā	ē	
Vienaskaita	Vard./ šauksm.	as	(i)as	is	us	s	a	(i)a	i	ė (la)	
	Kilm.	o <sup>65</sup>	(i)o		aus		os	(i)os		ės (las)	
	Naud.	am(ui) ui	(i)am (i)ui				ai	(i)ai		ei (lai)	
	Gal.	q	(i)q	i	ų		q	(i)q		ę (lq)	
	Įnag.	u	(i)u		um		a	(i)a		e (la)	
	Ines.	ame	(i)ame				oje	(i)oje		ėje	
	Iliat.	an	(i)an	in			on	(i)on		ėn	
	Ades.	amp	(i)amp								
	Aliat.	op(i)	(i)opi		ausp		ospi	(i)osp		ėsp	
Dvs.	Vard.	u					i				
Daugiskaita	Vard.	i	i	(i)ai	ūs		os	(i)os		ės	
	Kilm.	ų	(i)ų				ų	(i)ų			
	Naud.	iem(u)s		iems	(i)ams		oms	(i)oms		ėms	
	Gal.	us	(i)us				as	(i)as		es	
	Įnag.	ais	(i)ais				omis	(i)omis		ėmis	
	Ines.	uose	(i)uose				ose	(i)ose		ėse	
	Iliat.	uosna	(i)uosna				osna	(i)osna		ėsna	
	Ades.										
Aliat.	ump(i)	(i)ump				ump	(i)ump				
		Negimininės formos									
		a, -	(i)a		u						

### 3.3.4. Kaitybos kamienai

#### Vyriškosios giminės kaitybos kamienai

Vyriškosios giminės nelyginamojo laipsnio formos yra ǫ, iǫ, iǫ̃, u ir C kamienų.

§ 128. Pats stipriausias ir gausiausias yra ǫ **kamienas**. Iš visų ~290 vyriškąja gimine ir negiminine forma pavartotų būdvardžių ǫ kamieno yra 183; dar 5 turi ǫ kamieno formų greta u ar iǫ kamieno formų (žr. 3.3.6. Kaitybos kamienų įvairavimas). Beveik visos šio kamieno formos yra unikalios, tik daugiskaitos vardininko galūnė sutampa su iǫ̃ kamieno (žr. 50 lentelę).

<sup>65</sup> Čia nurodomos atstatytos galūnės, KN o atviroje nekirčiuotoje galūnėje paprastai trumpinamas ir žymimas a.



50 lentelė. *ĩ* kamieno būdvardžių linksniavimo pavyzdžiai

Vyr. g.			Įvardžiutinės formos	
Vienaskaita	Vard. /Šauksm.	<i>βwentas, giárás</i>	<i>małoningás, Diewiβkás</i>	<i>duβnáfis</i>
	Kilm.	<i>βwenta, giara</i>	<i>reykalinga, Diewiβka</i>	<i>mielőiá, giwoiá</i>
	Naud.	<i>βwentamuy, giáram</i>	<i>protingám, Diewiβkuĩ</i>	
	Gal.	<i>βwenta, giára</i>	<i>mieláβirdinga, Diewiβka</i>	<i>ftipra ghi, mielaghi, mielai, tikrai</i>
	Įnag.	<i>βwentu, giaru</i>	<i>małoningu, diewiβku</i>	<i>giwuoiu</i>
	Ines.	<i>βwentame, giárame</i>	<i>izgánitingame, dwáfiβkame</i>	
	Įliat.			
	Ades.	<i>fzwentamp</i>		
	Aliat.	<i>βwentop', giárop</i>	<i>izgánitingopi, dwáfiβkop</i>	
Dvs.	Vard.			
Daugiskaita	Vard.	<i>βwenti, giari</i>	<i>griekingi, dwáfiβki</i>	<i>raysieij, Wierniei, fenieghi</i>
	Kilm.	<i>βwentu, giaru</i>	<i>mieláβirdingu, dwafisβku</i>	<i>piktuju, wiernuiu</i>
	Naud.	<i>βwentiemus, giáriems</i>	<i>protingiemus</i>	
	Gal.	<i>βwentus, giárus</i>	<i>meylingus, dwáfiβkus</i>	<i>nepábáznuofius</i>
	Įnag.	<i>βwentays, giárays</i>	<i>mieláβirdingays, dwáfiβkays</i>	<i>Wiernayfiáys</i>
	Ines.	<i>βwentuofe, giáruofe</i>	<i>Diewiβkuofe</i>	
	Įliat.			
	Ades.			
Aliat.	<i>giárump</i>			
Negim. f.		<i>giára, giar</i>		

Vienaskaitos naudininke vartojamos ir ilgosios, ir sutrumpintos formos, tačiau vyrauja sutrumpintosios, pavyzdžiui, *ártimám, biednám, diwnam, giáram...*, – jos pavartotos 37 kartus. Ilgosios formos pavartotos tik keturis kartus – *dikamuy* (MKr), *βwentamuy* (SE I, SE II, MKr). Daugiskaitos naudininko pirmojo autoriaus vartojamos daugiausia ilgosios formos – 18 kartų (tik 1 sutrumpinta), antrojo – daugiausia sutrumpintos, pavartotos 24 kartus, ilgosios tik 3 (plg. jų statistiką § 80).

Vienaskaitos naudininko pavartotos ir 4 daiktavardinės formos *-ártimui, cieřinguy, Diewiβkui, žmogiβkuj*, – visos SE I.

§ 129. *ĩ* **kamienas**. Tai pati negausiausia būdvardžių vyriškosios giminės paradigma. Tikrai *ĩ* kamieno formų, t. y. vienaskaitos vardininko su galūne *-ias* ir vienaskaitos galininko su galūne *-iq*, KN turi tik 4 būdvardžiai – *ypačias, kurčias, neščias, tuščias*. Dar keli *ĩ* kamienai priskirtini būdvardžiai turi tik sutampančių *ĩ* ir *ĩĩ* kamienų formų, pvz.: *yščias* (vns. kilm. *iβkia*), *nežadžias* (dgs. įnag. *Nežadziays*), *vieščias* (vns. įnag. *wieβiu*) ir *žalias* (vns. kilm. *žala*).

*iō* kamieno yra **aukščiausiojo laipsnio** būdvardžiai, bet jų paradigma kiek skiriasi nuo nelyginamojo laipsnio. Trys būdvardžiai – *galiausias, paskiausias, paskučiausias* – turi tik aukščiausiojo laipsnio formas.

51 lentelė. *iō* kamieno būdvardžių linksniavimo pavyzdžiai

Vyr. g.		Aukščiausiasis l.	Įvardžiutinės formos	
Vienaskaita	Vard. /Šauksm.	<i>Neśćias, tuśćias, ipacíás</i>	<i>aukščiaufiás, wiriaufiás; mielaufis</i>	
	Kilm.	<i>žala, iβkia</i>	<i>aukščiaufio, brángiaufia, galausio</i>	<i>aukščiaufioiá, páfkucziaufioia</i>
	Naud.	<i>ipáciam</i>	<i>aukščiaufiam, Wiriaufiamuy</i>	
	Gal.	<i>kurcia</i>	<i>βwenćiaufia, mielaufia; PASKVCIAVSI, wiriaufi</i>	
	Įnag.	<i>wieβiu, tuśćiu</i>	<i>wiriaufiu</i>	<i>aukščiaufiuoju, wiriaufiuoju</i>
	Ines.		<i>páfkiaufiame</i>	
	Iliat.			
	Ades.		<i>mielaufiámp</i>	
	Aliat.			
Dvs.	Vard.	<i>[du] faβiwu</i>		
Daugiskaita	Vard.	<i>Tuβti</i>	<i>prákiñniaufi, βwenćiaufi</i>	<i>páfkucziaufiey, Wiriaufiei</i>
	Kilm.		<i>wiriaufiu, βwenćiaufiu</i>	
	Naud.		<i>Wiriaufiems</i>	
	Gal.		<i>Wiriaufius, giaraufius</i>	
	Įnag.	<i>Nežadziays, tuśćiays</i>	<i>prákiñniaufiays, páfkucziaufieis</i>	
	Ines.			
	Iliat.			
	Ades.			
	Aliat.		<i>Wiriaufiump, βwenćiaufiump</i>	
Negim. f.				

§ 130. Z. Zinkevičiaus teigimu, aukščiausiojo laipsnio formos anksčiau buvusios *i* kamieno. Tai liudija išlaikytos vienaskaitos vardininko formos su galūne *-is* ir galininko su galūne *-i* (Zinkevičius, 1981, p. 28). KN pavartotos 6 tokios formos, beveik visos – pirmojo autoriaus SE tekstuose. Vienaskaitos vardininko *i* kamieno formos *brángiaufis* ir *mielaufis* SE I pavartotos greta trijų *iō* kamieno formų (*aukščiaufiás, šalđziaufiás, βwenćiaufiás*); vienaskaitos galininko SE I vartojamos tik *i* kamieno formos – *brángiaufi, mielaufi, wiriaufi*, viena *i* kamieno forma – *PASKVCIAVSI* – pavartota MKr greta vyraujančių *iō* kamieno formų. Tad galima teigti, kad antrojo autoriaus aukščiausiojo laipsnio formos yra *iō* kamieno, o pirmojo – išlaikytos *i* kamieno vienaskaitos galininko ir iš dalies vienaskaitos vardininko formos. Tiesa, kitų *iō* kamieno būdvardžių ar daiktavardžių vartojamos formos su *i* laikomos ir *iiō*-kamienėmis (pvz.: *darytoji, išganytoji*, žr. § 88, *vienatijas/ vienatijis* žr. § 149).

§ 131. **ið kamienui** priskiriami būdvardžiai, vienaskaitos vardininke turintys galūnę *-is*, galininke *-į*. Jie yra kelių tipų:

- išvestiniai ir sudurtiniai būdvardžiai, jų yra daugiausia: *aukštinitis, galinitis, galvinis, geležinis, ikmetinis, išrinktinis, paskutinis, pateptinis, pirmutinis, reiktinis, rytinis, vakarinis, vidutinis, viršutinis; mūsiškis, namiškis, saviškis; pirmagimdis, pirmgimis, pusamžis, pusiamiris, vienagimis, vienturtis*. Daugiskaitoje jie turi daiktavardiškas vardininko ir naudininko formas;
- būdvardžiai, kurių daugiskaitos formos sutampa su *ið* kamieno (dgs. vard. *-i*, dgs. naud. *-iems*), pvz.: *didis, didelis, kairys, dešinys* (iš jų vyriškosios giminės formų KN turi tik *didis*);
- aukštesniojo laipsnio būdvardžiai, pvz.: *vyresnis*;
- įvardžiuotiniai vietininkiniai būdvardžiai *dangujėjis* ir *dangujis*;
- į *ið* kamieną perėjęs ir vienas sudurtinis būdvardis, turintis **priebalsinio kamieno** vienaskaitos vardininko formų – *visogalįs*<sup>66</sup>.

52 lentelė. *ið* kamienio būdvardžių linksniavimo pavyzdžiai

		a)	b)	c)	įvardž. formos	d)	e)
Vienaskaita	Vard. /Šauksm.	<i>iβrinktinis, páskutinis</i>	<i>didis</i>	<i>didefnis, wireafnis</i>		<i>dánguiais, dúngujaghis; dúnguis</i>	<i>Wifogalis (38), Wifogalins (1)</i>
	Kilm.	<i>galitinia, namiβkia</i>	<i>didžia</i>	<i>wirešnio</i>	<i>didžiojá, páskutiniojá, pirmgimojá</i>	<i>dánguiaio; dúngujo</i>	<i>wifogálinčio / wifogálinčia (4)</i>
	Naud.					<i>dánguiamuy</i>	<i>wifogalinčíamuy (2)</i>
	Gal.	<i>galwini, páskutini</i>	<i>didi</i>	<i>dideafni</i>		<i>dánguiaghi; dúngui</i>	<i>wifogalinti (2)</i>
	Įnag.		<i>didžiu</i>				<i>Wiffogalinčiu (1)</i>
	Ines.		<i>didžiame</i>				
	Iliat.						
	Ades. /Aliat.						
Dvs.	Vard.						
	Vard.						
	Vard.						
	Vard.						
	Vard.						
Daugiskaita	Vard.	<i>iβrinktinej, páskutinej</i>	<i>didi</i>	<i>Wireašni</i>	<i>Wiriafniei</i>		
	Kilm.	<i>ikmetiniu, iβrinktiniu</i>	<i>didžiu</i>	<i>dideβniu</i>	<i>Wiriafniju</i>		<i>Wiffogalinčiu</i>
	Naud.	<i>pufamžiams</i>	<i>didiemus</i>	<i>wirefniemus</i>			
	Gal.	<i>gialažinius</i>	<i>didžius</i>	<i>wiriafnius</i>		<i>danguius</i>	
	Įnag.	<i>páskutiniays</i>	<i>didžiays</i>	<i>Wiriafniays</i>		<i>dánguiays</i>	

<sup>66</sup> Sudarytas iš įvardžio ir dalyvio, matyt, pagal lo. *omnipotens*; formos *visogalis, visogalė* KN nevartojamos.

		a)	b)	c)	įvardž. formos	d)	e)
	Ines.		<i>didžiuofe</i>				
	Iliat.						
	Ades.						
	Aliat.			<i>Wiriafniump</i>			
Negim. f.				<i>gayleafni, Giareafn</i>			

Vietininkiniai būdvardžiai ir dalyvinės kilmės būdvardis yra pavieniai, jų paradigmoms nepilnos ir linksniaavimo tipo nesudaro. Visų kitų *iō* kamieno būdvardžių kaitybos paradigmoms yra dvejopos:

*iō I* dgs. vard. (*i*)ai dgs. naud. (*i*)ams

*iō II* dgs. vard. *i* dgs. naud. *iems*

Antrojo tipo užfiksuotos vienintelio būdvardžio (*didis*) nelyginamojo laipsnio formos; tad *iō II* kaitybos paradigma gali būti laikoma vien aukštesniojo laipsnio kaitybos tipu. Aukštesniojo laipsnio negimininės formos yra *i* kamieno, tokios formos liudija anksčiau aukštesniojo laipsnio būdvardžių paradigmą priklausius *i* kamieniui (plg. Zinkevičius, 1981, p. 26).

§ 132. **u kamieno** formų (vns. vard. *-us*, vns. kilm. *-aus*, vns. gal. *-ų*) turi 51 būdvardis:

*baisus, bjaurus, brangus, budrus, dargus, dosnus, gailus, galus, garbus, gardus, garsus, gausus, graudus, gražus, gudrus, indorus, ypatus, kantrus, kartus, laimus, lygus, malonus, mėgus, meilus, nelaimus, palaimus, pigus, platus, primanus, privalus, rodus, romus, rūpus, rūstus, saldus, skalsus, skanus, skubus, slaptus, smarkus, sotus, stangus, stiprus, stropus, sunkus, švelnus, teišus, vargus, veikus, vėlus, žymus.*

53 lentelė. *u* kamieno būdvardžių linksniaavimo pavyzdžiai

			įvardž. f.	
Vienaskaita	Vard. /Šauksm.	<i>teyfus, brángus</i>	<i>brángufis</i>	<i>neteyfus, fmárkus biauri, fmárki</i>
	Kilm.	<i>teyfaus, brángaus (13) brángio, funkia (12)</i>	<i>teyfiojá, brángioja (6)</i>	<i>teyfiu, fmárkiu</i>
	Naud.	<i>fmárkiám</i>		<i>bijauriemus</i>
	Gal.	<i>teyfu, brángu</i>	<i>teyfuij</i>	<i>teyfius, fmárkius</i>
	Įnag.	<i>ligum (1) teyfiu, brángiu</i>	<i>brángiuoiu (2)</i>	<i>teyfiáys, brangiays</i>
	Ines.	<i>gražiame</i>		<i>funkiuofe (funkiofe)</i>
	Iliat.			
	Ades.			
Aliat.				
Negim. f.	<i>funku, Gayļu, kártu</i>			

Daugelio linksnių formos yra *iō* kamieno. Specifinės *u* kamieno formos tėra šešios: vienaskaitos vardininko *-us*, kilmininko *-aus*, galininko *-ų*, naudininko *-um*, daugiskaitos vardininko *-ūs* ir negimininės formos *-u*. Bet ir į šias formas skverbiasi *iō* kamienas.

Daugiskaitos vardininke vyrauja *u* kamieno formos, bet tris kartus pavartotos *iō* kamieno formos – *biauri, funki* (SEI) ir 1 *fmárki* (MKr). Tiesa, šios formos gali būti ir *ō* kamieno (plg. 3) § 151), bet iš šių būdvardžių tik *bjaurus* pavartota dar viena galimai *ō* kamieno forma – dgs. įnag. *biaurais* greta (*biaurieys*, abi SEI), bet čia gali būti ir nepažymėtas minkštumas (plg. § 43), tad greičiausiai visos šios formos laikytinos *iō*-kamienėmis.

Vienaskaitos kilmininko formų vartosenoje ryškūs autorių kalbos skirtumai – pirmojo autoriaus *iō* kamieno formos pavartotos 11 kartų, *u* kamieno – tik 1, o antrojo autoriaus *iō* ir *u* kamienų formų santykis priešingas – 2 : 12, plg.:

54 lentelė. *u* kamieno vienaskaitos kilmininko formų vartosena

	SE I	SE II	Pas	MKr
<i>io</i>	<i>bayfio, bayšio, brángio</i> (7), <i>funkia, fkaýšćio</i>	<i>nelaymia, ligia</i>		
<i>u</i>	<i>fkubaus</i>	<i>neteyfaus</i> (4), <i>teyfaus</i> (2), <i>tejfaus</i>	<i>indoraus</i>	<i>báyfaus</i> (2), <i>bijauraus</i> , <i>brángaus</i>

Vienintelė *u* kamieno vienaskaitos įnagininko forma *ligum* pavartota SE I.

Dėl tokio kamienų mišimo kai kurių *u* kamieno būdvardžių neužfiksuota nė vienos *u* kamieno formos, plg.: *tiesus* (pavartota forma dgs. įnag. *tiefiays*), *stebus* (vns. naud. *fteabiam*), *skardus* (vns. įnag. *fkárdžiu*), *patogus* (vns. įnag. *patogiu*).

### Vyriškosios ir moteriškosios giminės formų koreliacija

KNDB sužymėjus visų vyriškosios giminės formų turinčių būdvardžių linksniavimo tipą – *ō*, *iō*, *iūō* ir *u*, automatiškai buvo sužymėtos ir moteriškosios giminės formos. Pagal tai, kokios moteriškosios giminės formos koreliuoja su vyriškosios, būdvardžių kaitybos tipai buvo pakoreguoti:

- Su *ō* kamieno vyriškosios giminės formomis koreliuoja moteriškosios giminės *ā* kamienas. Šis kaitybos tipas KNDB apibrėžiamas „*ō-ā*“, pavyzdžiui, *geras, gera*.
- Su *iō* kamieno vyriškosios giminės formomis koreliuoja moteriškosios giminės *iā* kamienas. Šis kaitybos tipas KNDB apibrėžiamas „*iō-iā*“, pavyzdžiui, *tuščias, tuščia*.
- Su *u* kamieno vyriškosios giminės formomis koreliuoja moteriškosios giminės *iūā* kamienas, t. y. išrinkus visas šio kaitybos tipo būdvardžių moteriškosios giminės formas vyrauja *iā* kamieno formos, tik vienaskaitos vardininke turima galūnė *-i*. Šis kaitybos tipas KNDB apibrėžiamas „*u-iūā*“, pavyzdžiui, *baisus, baisi*.

- Su *iġ* kamieno vyriškosios giminės formomis koreliuoja dvejopos moteriškosios giminės formos – *iā* ir *ē* kamienų. Todėl šis kaitybos tipas KNDB apibrėžiamas „*iġo–ē, iā*“.

34 pav. Būdvardžių kaitybos tipai

Linksniavimo, asmenavimo tipas	
ID	Tipas, kamienas
211	o - ā
212	jo - jā
213	iġo - ē, jā
214	iġo - ē, jā (1)
241	u - ijā

Taip sužymėtos visos nelyginamojo laipsnio formos. Jei neužfiksuota vyriškosios giminės formų, būdvardžio kaitybos tipas nustatomas pagal moteriškosios giminės formas.

### Moteriškosios giminės kaitybos paradigmos

Moteriškosios giminės nelyginamojo laipsnio formos yra *ā*, *iā*, *iġā* ir *ē* kamienų.

§ 133. Pats stipriausias ir gausiausias yra **ā kamienas** (tipas *ō–ā*). Iš visų ~190 moteriškąja gimine pavartotų būdvardžių *ā* kamieno yra 126, dar 1 greta *ā* kamieno formų (vns. vard. *prákilna*, vns. gal. *prákiġna* etc.) turi *iġā* kamieno formų (vns. kilm. *prákiġnios*). Moteriškosios giminės būdvardžių vartojama perpus mažiau nei vyriškosios.

55 lentelė. *ā* kamieno būdvardžių linksniavimo pavyzdžiai

				Įvardžiuotinės formos
Vienaskaita	Vard. /Šauksm.	<i>βwenta, giara</i>	<i>reykalinga, Diewiβka</i>	<i>βwentoī</i>
	Kilm.	<i>βwentos, giáros</i>	<i>meylingos, Diewiβkos</i>	<i>βwentofios</i>
	Naud.	<i>βwentay</i>	<i>ižgánitingay, Diewiβkay</i>	
	Gal.	<i>βwenta, giára</i>	<i>meylinga, Diewiβka</i>	
	Įnag.	<i>βwenta, giárá</i>	<i>meylinga, Diewiβka</i>	<i>βwentajá</i>
	Ines.	<i>βwentoy, giárooy</i>	<i>ižgánitingoy, diewiβkoy</i>	
	Iliat.	<i>ćiŧtoń</i>	<i>ámžinon, Diewiβkon</i>	
	Ades.			
Aliat.	<i>βwentofpi</i>			
Daugiskaita	Vard.	<i>βwentos, giáros</i>	<i>ižgánitingos, kuniβkos</i>	
	Kilm.	<i>βwentu, giaru</i>	<i>meylingu, kuniβku</i>	<i>ámžinuju</i>
	Naud.	<i>giároms</i>		
	Gal.	<i>βwentás, giárás</i>	<i>wayŧingás, kuniβkás</i>	
	Įnag.	<i>βwentomis</i>	<i>reykalingomis, žiamiβkomis</i>	
	Ines.	<i>βwentofe</i>	<i>Krykścioniβkofe</i>	
	Iliat.			
	Ades.			
Aliat.	<i>βwentump</i>			

§ 134. Nelyginamojo laipsnio **iā kamieno** formų turi visi kiti moteriškosios giminės būdvardžiai (*iā*, *iīā* ir *ē* kamieno), bet *io–iā* kaitybos tipo yra tik 6 būdvardžiai – *dabarykščia*, *ypačia*, *kurčia*, *nėščia*, *rytykščia*, *tuščia*. To paties kaitybos tipo yra ir aukščiausiojo laipsnio moteriškosios giminės formos. Tik *ia* kamieno moteriškosios giminės forma užfiksuota ir būdvardžio *vienatija*.

Vienintele vienaskaitos vardininko forma skiriasi **iīā kamieno** formos (tipas *u–iīā*). Dešimties moteriškosios giminės būdvardžių (*baisi*, *gardi*, *indori*, *karti*, *lygi*, *meili*, *skalsi*, *smarki*, *sunki*, *svari*) pavartotos vienaskaitos vardininko formos su galūne *-i*, dar 32 (*brangi*, *budri*, *drąsi*, *giedri* ir kt.) užfiksuotos tik *iā* kamieno formos.

56 lentelė. *iā* kamieno būdvardžių linksniavimo pavyzdžiai

		<i>iā</i> kam.	Aukščiausiasis l.	Įvardž. f.	<i>iīā</i> kam.
Vienaskaita	Vard. /Šauksm.	<i>ritikščia, nefcia</i>	<i>aukščiaufia, tikriaufia, prákilniaufia</i>	<i>didžiaufioj</i>	<i>karti, funki</i>
	Kilm.	<i>dábárikščios, wienatijos</i>	<i>brángiaufios, βwenčiaufios</i>		<i>Kárcios, funkios, dángujos</i>
	Naud.				<i>wargiay, stropiay</i>
	Gal.	<i>ritikščia, tuščia</i>	<i>aukščiaufia, galaufia</i>		<i>kárcia, funkia, dánguiaia</i>
	Įnag.	<i>tuščia</i>			<i>kárcia, funkia, dánguiá, dánguiaja</i>
	Ines.		<i>páškiaufioy, didžiaufioy</i>		<i>bayfioy, funkioty</i>
	Įliat.				<i>funkion, dánguiaion</i>
	Ades.				
	Aliat.		<i>βwenčiaufiofp</i>		
Dvs.	Vard.		<i>[Dwi] didžiaufi</i>		
Daugiskaita	Vard.		<i>funkiaufios</i>		<i>báyfios, funkios</i>
	Kilm.	<i>neβcziau</i>			<i>bayfiu, funkiu</i>
	Naud.	<i>neščiomis</i>			<i>brángiomis, nekłauzádzioms</i>
	Gal.	<i>neβczias, kurcias</i>			<i>funkias, tamfiás, dánguiás</i>
	Įnag.				<i>brángiomis, funkiomis, dángujomis</i>
	Ines.				
	Įliat.				
	Ades.				
Aliat.		<i>prákilniaufiump'</i>			

§ 135. Tik *ia* kamieno formų turi būdvardžių *dangujis*, *dangujėjis* moteriškosios giminės formos, vienaskaitos vardininkas nepavartotas. Šie būdvardžiai priskirti kaitybos tipui *iō–ē*, *iā*, nors galėtų būti ir *iō–iīā*, bet kalbėti apie tokį būdvardžių kaitybos tipą lyg

ir nėra jokio formalaus pagrindo dėl aptariamų būdvardžių unikalumo ir dėl moteriškosios giminės formų stokos<sup>67</sup>:

vns. kilm.	<i>dāngujos</i> (4)
vns. gal.	<i>dānguiāia, dānguiāia</i>
vns. įnag.	<i>dānguiāia</i>
vns. iliat.	<i>dānguiāion</i>
dgs. vard.	<i>dauguieios</i>
dgs. gal.	<i>dānguiās</i>
dgs. įnag.	<i>dāngujomis</i>

§ 136. Net ir tų moteriškosios giminės būdvardžių, kurie yra ar galėtų būti **ē kamieno**, dauguma formų arba sutampa su *iā* kamieno, arba yra *iā* kamieno. Abiejų kamienų formų turi ir aukštesniojo laipsnio būdvardžių formas. 57 lentelėje pateikiamos visos šių būdvardžių formos, suskirstytos į tris grafas: pirmojoje pateikiamos *ē* kamieno formos, antrojoje sutampančios su *iā* kamieno (kai trumpas *e* žymimas *ia*), trečiojoje – *iā* kamieno formos.

57 lentelė. *ē* kamieno būdvardžių formų apžvalga

	<i>ē</i>	<i>ē / iā</i>	<i>i(i)ā</i>	
Vienaskaita	Vard. /Šauksm.	<i>dide</i> (6), <i>Didelá, didealá</i>	<i>deβine, didefne</i> (2) WAKARINEA; <i>didefnea, páfkutinia, didefnia</i> (2), <i>prákiľneafnia, skálfiāfnia</i> (2), <i>funkiafnia</i>	
	Kilm.	<i>dides</i> (18), <i>deβines</i> (4), <i>ikmetines, miežines, miežienies, wirβutines; dideafnes, ilgiafnes, kárβtefnes</i>		<i>deβinios, wirβutinios, widutinios, páfkutinios</i> (2); <i>dideafnios, kietefnios, prákiľniāfnios, βwenteafnios, wirjašnios</i>
	Naud.	<i>didey</i> (2)	<i>deβiney</i> (14); <i>aukβteafnei; ikmetiniay</i>	
	Gal.	<i>dide</i> (9), <i>dide</i> , <i>didelá</i> (10)	<i>deāβine, deāβine; dideafne, twirteafne, aukβteafnea, skálfiāfnia</i>	
	Įnag.	<i>didelá</i> (4)	<i>deβinea, deβinia, didefnia</i>	<i>didžia</i> (2), <i>didelá</i>
	Ines.	<i>dideia, didey</i>		<i>didžioy, páfkutinioy</i> (3)
	Iliat.	<i>deβineń</i>		
	Ades.			
	Aliat.			

<sup>67</sup> Daugiau apie *iō–iā* linksniavimo tipą žr. § 147.



		<i>ē</i>	<i>ē /iā</i>	<i>i(i)ā</i>
Dvs.	Vard.		<i>didžiaufi</i>	
	Vard.	<i>dides (3), didees</i>		
Daugiskaita	Kilm.		<i>didžiu (2), dabartimu (kl.at. dabartiniu)</i>	
	Naud.			
	Gal.	<i>dides(4), piktėfnes (2)</i>	<i>widutineas, Wirβutiniās; kārtefniās, funkiāfniās</i>	
	Įnag.	<i>didemis</i>		<i>páfkutiniomis, didefnumos (kl. at. didefnumis)</i>
	Ines.			
	Iliat.			
	Ades.			
	Aliat.			

§ 137. Pateikti pavyzdžiai liudytų apie intensyvų *ē* ir *iā* kamienų mišimą, tačiau gilesnė analizė rodo, kad jis nėra vienalytis, priklauso ir nuo leksemos, ir nuo autoriaus. Pirmiausia reikėtų išskirti būdvardžio **didė** / **didī** paradigmą. Joje kamienai įvairuoja abiejų autorių tekstuose priklausomai nuo linksnio:

vns. vard. *dide* (6 SE I)

vns. kilm. *dides* (8SE I, 5 SE II, 5 MKr)

vns. naud. *didey* (1 SE II)

vns. gal. *dide* (6 SE I, 3 SE II), *dide* (1 SE I)

vns. įnag. **didžia** (1SE I, 1 SE II)

vns. ines. **didžioy** (1SE I), *didey* (1 MKr), *dideia* (1 MKr)

dgs. vard. *dides* (2 SE II, 1 MKr), *didees* (1 SE II)

dgs. kilm. *didžiu* (1 SE II, 1 MKr)

dgs. gal. *dides* (1SE I, 2 SE II, 1 MKr)

dgs. įnag. *didemis*(1SE I)

Vienaskaitos įnagininko užfiksuotos tik *iā* kamieno formos, vienaskaitos inesyvo pirmojo autoriaus *iā* kamieno, antrojo – *ē* kamieno. *iā* kamieno formos šio būdvardžio paradigmoje yra, ko gero, *iūā* kamieno paradigmos reliktas.

§ 138. Savita ir būdvardžio *didelė* paradigma – jos galūnės pakitusios dėl *l* kietinimo. Be to, šis būdvardis vartojamas tik antrojo autoriaus (SE II pavartotas 12 kartų, E II – 2, Pasijoje – 2, MKr – 3), užrašytos tik moteriškosios giminės ir tik trijų linksnių formos:

vns. vard. *didelá* (4), *didealá* (1)

vns. gal. *didelá* (10)

vns. įnag. *didelá* (4), *didelá* (1 E I)

Vienintelė E I pavartota forma, užrašyta su minkštuoju *l*, formaliai turėtų būti laikoma *iā*-kamiene, nors greičiausia tai klaidingai užrašyta *ē* kamieno forma – bet kuriuo atveju ji, ko gero, yra „atklydusi“ iš kitų evangelijų vertimų, įrašyta kito autoriaus ar redaktoriaus. Beje, žinomuose ankstesniuose evangelijos Lk. 21 vertimuose forma *didelė* nevartojama, tik *didė/didi* (plg. § 36):

KN: *fu galibe ir βlowe didelá*

DP: *galibē dídē ir Maieftotu*

EPL: *fu galiby didziu ir Maieftotu*

VL: *fu dide ftipribe jr schlowe.*

§ 139. Išvestinių būdvardžių (priesagos *-in-* vedinių) ir aukštesniojo laipsnio skirtingų kamienų formos vartojamos skirtingų autorių – pirmojo vyrauja *ē*, antrojo – *iā* kamieno formos. Išvestiniai būdvardžiai daugiausia vartojami antrojo autoriaus tekstuose, pirmojo autoriaus pavartotos tik kelios formos, bet visos *ē* kamieno. Antrojo autoriaus tekstuose beveik visos šio tipo būdvardžių formos yra *iā* kamieno; *ē* kamieno formų turi tik 2 būdvardžiai – *ikmetinė* ir *dešinė*.

58 lentelė. *ē* / *iā* kamienų formų vartoseną

	<b>SE I</b>	<b>SE II</b>	<b>Pas</b>	<b>MKr</b>
vns. vard.		<i>páskutinia</i>		<i>deβine,</i> <i>WAKARINEA,</i>
vns. kilm.	<i>wirβutines,</i> <i>miežienies, miežines</i>	<i>ikmetines / deβinios,</i> <i>páskutinios (2),</i> <i>widutinius, wirβutinius</i>	<i>deβines (2),</i> <i>deaβines</i>	<i>deβines</i>
vns. naud.		<i>deβiney (8)</i>		<i>deβiney (4),</i> <i>ikmetiniay</i>
vns. gal.		<i>deáβine</i>	<i>deaβine</i>	
vns. įnag.				<i>deβinia, deβinea,</i> <i>páskutinia,</i>
vns. ines.		<i>páskutinioy</i>		<i>páskutinioy (2)</i>
vns. iliat.			<i>deβineń</i>	
dgs. kilm.				<i>dabártiniu</i>
dgs. gal.	<i>widutineas</i>			
dgs. įnag.				<i>páskutiniomis</i>

Aukštesniojo laipsnio formos vartojamos tik evangelijų tekstuose. Čia dar ryškesni autorių kalbos skirtumai – pirmojo autoriaus aukštesniojo laipsnio moteriškosios giminės būdvardžių formos yra *ē* kamieno, antrojo – *iā* kamieno:

58 lentelė (tęsinys)

	<b>SE I</b>	<b>SE II</b>
vns. vard.	<i>didefne (2), didefnea</i>	<i>didefnia (3), prákilneafnia, fkałfiania (2),</i> <i>funkiafnia</i>

	SE I	SE II
vns. kilm.	<i>dideafnes, ilgiafnes, kárβtefnes</i>	<i>dideafnios, wirjašnios, kietefnios, prákiłniáfnios, βwenteafnios</i>
vns. naud.	<i>aukβteafnei</i>	
vns. gal.	<i>aukβteafnea, dideafne, twirteafne</i>	<i>fkálfiáfnia</i>
vns. įnag.		<i>didefnia</i>
dgs. gal.	<i>piktefnes (2)</i>	<i>Wirβutiniás; kártefniás, funkiáfniás</i>
dgs. įnag.		<i>didefniomis</i>

§ 140. Galima daryti tokias išvadas:

- pirmojo autoriaus kalboje *ē* kamieno paradigma yra „švari“, iš būdvardžių tik *didē / didi* turi *iā* kamieno formų;
- antrojo autoriaus SE ir MKr tekstuose galima atskirti, kurie būdvardžiai yra *ē*, o kurie *iā* kamieno: *ē* kamieno yra *didē* ir *didelē*, *ē* kamieno formų turi *ikmetinē* ir *dešinē* (būdvardžio *dešinē* SE II vartojamos *iā*, o MKr *ē* kamieno formos); visos kitos išvestinių būdvardžių (priesagos *-in-* vedinių) aukštesniojo laipsnio būdvardžių formos – *iā* kamieno.

§ 141. Lyginant su vyriškosios giminės formomis, moteriškoji giminė daugeliu aspektų „atsilieka“ (jos vartojama perpus mažiau, nevartojamos ilgesniosios daugiskaitos naudininko formos ir pan.), tačiau jos paradigma „turingesnė“ vienaskaitos iliatyvo formų – 5 *ā* kamieno (*diewiβkon (2), cíftoń, Duchawnon, ámžinon*), 2 *i(i)a* kamieno (*funkion, dānguiqion*) ir 1 *ē* kamieno (*deβineń*); vyriškosios giminės vienaskaitos iliatyvo formų neužfiksuota.

### 3.3.5. Linksniavimo tipai

§ 142. Ankstesniuose skyriuose vyriškosios ir moteriškosios giminės būdvardžių kaitybos kamienai apžvelgti atskirai. KNDB linksniavimo tipai sužymėti pagal nelyginamojo laipsnio vyriškosios giminės formų kamieną ir su juo koreliuojančių moteriškosios giminės formų kamienus. Taip susidarė keturi kaitybos tipai – *ō-ā, iō-iā, iī-ē, iā, u-iīā* (plg. 0 poskyrį). Bet toks žymėjimas nerodo realaus linksniavimo tipų skaičiaus. Iš tikrųjų linksniavimo tipų yra gerokai daugiau ir įvairesnių. Pirmiausiai juos galima sugrupuoti į kietojo kamiengalio ir minkštojo kamiengalio paradigmas.

§ 143. Kietojo kamiengalio **ō-ā linksniavimo tipas**. Tai pats gausiausias ir produktyviausias būdvardžių linksniavimo tipas – vien kietojo kamieno formų turi 212 būdvardžių, kurių nelyginamojo laipsnio formos pavartotos 3 052 kartus (72 % visų KN būdvardžių formų).

Tik dalis šių būdvardžių yra neišvestiniai arba seni pirminių priesagų vediniai bei naujesni galūnių vediniai: *aukštas, baltas, bendras, blogas, dažnas, drūtas, dvejas, geras, gyvas, greitas, grynas, ilgas, jaunas, kaltas, karštas, kietas, kreivas, labas, ląšas, lengvas, lėtas, linksmas, mažas, mielas, minkštas, naujas, neatstuvus, nelabas, nelemtas, nuogas, paikas, paprastas, pastaras, piktas, pilnas, raišas, šaltas, sausas, senas, siauras, silpnas, šiltas, stipras, sveikas, šventas, tikras, tirštas, tobulas, trumpas, tvirtas, vertas, vienas, žemas, žvairas; apylinkas; atatupstas, atviras, užviras.*

Keli iš jų – *ardvas, aštras, nuobodas, paklusnas, švelnas, ūmas* – kituose raštuose ir dabartinėje bendrinėje kalboje yra perėję į *u* kamieną.

Šio kaitybos tipo yra visi skoliniai: *bagotas, biednas, čielas, čystas, dykas, dyvnas, duchaunas, durnas, dušnas, falšyvas, gadnas, gatavas, griešnas, kytras, liūbas, liuosas, lyšnas, lokamas, loskavas, mielašiernas, miernas, nebespečnas, negadnas, neparėdnas, nesmertelnas, nezbažnas, nobažnas, pabažnas, padabnas, padonas, pakainas, pakarnas, pakūtnas, paslušnas, pavalnas, plakas, ponskas, prastas, rodnas, savavalnas, smertelnas, spakainas, strošnas, sūdnas, trudnas, uparnas, valnas, vdiečnas, viernas, viežlyvas.*

Didžiausią šio linksniavimo tipo būdvardžių dalį sudaro priesagų vediniai. Produktiviausios priesagos *-ingas* (46 vediniai) ir *-iškas* (30 vedinių):

*-ingas:*

veldiniai: *abejotingas, apstingas, dermingas, dieobaimingas, duksingas, gailingas, garbingas, garbintingas, gėdingas, graudingas, grausmingas, išganytingas, išmintingas, kentingas, laimingas, lietingas, maloningas, meilingas, mielaširdingas, naudingas, niekingas, noringas, nuoširdingas, prašmingas, priėmingas, priešingas, protingas, reikalingas, sielovartingas, širdingas, šlovingas, sopulingas, stebuklingas, teisingas, troškingas, turtingas, vaisingas, vargingas, verksmingas, ženklingas;*

vediniai iš skolinių: *čėsingas, čėsningas, griekingas, noprosningas, sylingas, smertingas;*

*-iškas:*

veldiniai: *bedieviškas, broliškas, dangiškas, dieviškas, dvasiškas, kitoniškas, kūniškas, mergiškas, moteriškas, našliškas, tėviškas, ūkiškas, veidamainiškas, visiškas, žemiškas, žmogiškas;*

vediniai iš skolinių: *apaštališkas, judiškas, kanaanėjiškas, karališkas, koznadiejiškas, krikščioniškas, malženiškas, nazarėniškas, pagoniškas, pahoniškas, pekliškas, svietiškas, svodbiškas, zokoniškas.*

Kiek mažiau užfiksuota vedinių su priesagomis *-inas, -imas, -opas, -okas, -otas, -uotas, -ėtas, -yvas*: *amžinas, kruvinas, kupinas, sklidingas, visotinas / visotenas; palikinas;*

*artimas, netolimas, svetimas; dvejopas, šimtariopas, trejopas; šimteriokas; ligotas, miglotas, nuodotas; neišmieruotas, raupuotas, vočiuotas; lopinėtas, pūpėlėtas, dugnėtas; ankstyvas.*

Šio linksniavimo tipo paradigma yra „tvarkinga“ – vyriškosios giminės ir negimininės formos visos *ō* kamieno, o moteriškosios giminės – *ā* kamieno:

59 lentelė. *ō-ā* kamieno paradigma

		<b>Vyr. g.</b>	<b>Mot. g.</b>
Vienaskaita	Vard.	<i>βwentas, giaras</i>	<i>βwenta, giara</i>
	Kilm.	<i>βwenta, giara</i>	<i>βwentos, giaros</i>
	Naud.	<i>βwentamuy, giaram</i>	<i>βwentay</i>
	Gal.	<i>βwenta, giara</i>	<i>βwenta, giara</i>
	Įnag.	<i>βwentu, giaru</i>	<i>βwenta, giara</i>
	Ines.	<i>βwentame, giarame</i>	<i>βwentoy, giaroy</i>
	Iliat.		<i>ćiftoń</i>
	Ades.	<i>fzwentamp</i>	
	Aliat.	<i>βwentop', giarop</i>	<i>βwentosp</i>
Dvs.	Vard.	<i>[du] faβiwu</i>	
Daugiskaita	Vard.	<i>βwenti, giari</i>	<i>βwentos, giaros</i>
	Kilm.	<i>βwentu, giaru</i>	<i>βwentu, giaru</i>
	Naud.	<i>βwentiemus, giariems</i>	<i>giaroms</i>
	Gal.	<i>βwentus, giarus</i>	<i>βwentas, giaras</i>
	Įnag.	<i>βwentays, giarays</i>	<i>βwentomis</i>
	Ines.	<i>βwentuofe, giaruofe</i>	<i>βwentofo</i>
	Iliat.		
	Ades.		
	Aliat.	<i>giarump</i>	<i>βwentump</i>
Negim. f.	<i>giara, giar</i>		

§ 144. Kitų linksniavimo tipų paradigmos vyrauja *iō-iā* kamienų formos, todėl sąlygiškai jas visas galima pavadinti minkštojo kamiengalio paradigmomis.

Grynojo *iō-iā* kamieno yra 9 būdvardžiai: *dabarykščias, yškias, kurčias, neščias, nežadžias, rytykščias, tuščias, viešias, žalias*. KN pavartotos 26 jų formos, tad jų paradigma yra nepilna, bet gali būti atstatyta remiantis kitų tipų formomis.

*iō-iā* kamieno yra ir aukščiausiojo laipsnio paradigma. Antrojo autoriaus ši paradigma visiškai tokia pat kaip *iō-iā* kamienų nelyginamojo laipsnio, o pirmojo autoriaus skiriasi vyriškosios giminės vienaskaitos vardininkas ir galininkas (žr. 60 lentelę).

60 lentelė. *iō–iā* kmienu paradigma

		Vyr. g.		Mot. g.		
		<i>Aukščiausiasis laipsnis</i>		<i>Aukšč. I.</i>		
		I (SE I)	II			
Vienaskaita	Vard.	<i>Nešćias, tušćias</i>	<i>aukščiaufias / mielaufis</i>	<i>aukščiaufias</i>	<i>ritikšćia</i>	<i>aukščiaufia</i>
	Kilm.	<i>žala, iβkia</i>	<i>aukščiaufio</i>		<i>dabarikšćios</i>	<i>brangiaufios</i>
	Naud.	<i>ipáčiam</i>	<i>aukščiaufiam</i>			
	Gal.	<i>kurcia</i>	<i>wiriaufi</i>	<i>βwenćiaufia</i>	<i>tušćia</i>	<i>aukščiaufia</i>
	Įnag.	<i>tušćiu</i>	<i>wiriaufiu</i>		<i>tušćia</i>	
	Ines.		<i>páškiaufiame</i>			<i>páškiaufioy</i>
	Iliat.					
	Ades.		<i>mielaufiámp</i>			
Aliat.					<i>βwenćiaufiofp</i>	
Dvs.	Vard.					<i>[Dwi] didžiaufi</i>
Daugiskaita	Vard.	<i>Tuβti</i>	<i>βwenćiaufi</i>			<i>funkiaufios</i>
	Kilm.		<i>wiriaufiu</i>		<i>neβcziau</i>	
	Naud.		<i>Wiriaufiems</i>		<i>nešćiomis</i>	
	Gal.		<i>Wiriaufius</i>		<i>neβczias</i>	
	Įnag.	<i>tušćiays</i>	<i>prakilniaufiays</i>			
	Ines.					
	Iliat.					
	Ades.					
Aliat.		<i>Wiriaufiump</i>			<i>prakilniaufiump'</i>	
Negim. f.						

§ 145. Tik keliomis formomis skiriasi *u–iū* kamienas. Šio linksniavimo tipo yra 64 būdvardžiai<sup>68</sup>: *baisus, brangus, dargus, daugus, dosnus, drąsus, gailus, galus, garbus, gardus, garsus, gausus, giedrus, graudus, gražus, gudrus, indorus, kairus, kantrus, kartus, klaidus, lygus, malonus, mėgus, meilus, neklaūžadus, nelaimus, nuoširdus, nuožmus, palaimus, patogus, pigus, platus, primanus, privalus, puikus, ramus, romus, rūpus, rūstus, saldus, sargus, skanus, skardus, skubus, slaptus, smarkus, sotus, stangus, stebus, stiprus, stropus, sunkus, svarus, tamsus, tankus, teismus, tingus, trąšus, vaizdus, vargus, veikus, vėlus, žymus*. Jų pavartotos 329 formos.

61 lentelė. *u–iū* kmienu paradigma

		Vyr. g.	Mot. g.
Vienaskaita	Vard.	<i>brangus</i>	<i>karti</i>
	Kilm.	<i>brangaus / brangio</i>	<i>karćios</i>
	Naud.	<i>fmarkiam</i>	<i>wargiay</i>
	Gal.	<i>brangu</i>	<i>karćia</i>

<sup>68</sup> Čia išvardyti tie būdvardžiai, kurių vartojamos tik *u* kamienės vyriškosios giminės formos ir/ar tik *iū* kamienės moteriškosios giminės formos; kiti, kurių vartojamos ir kitų kmienu formos, aptariami 3.3.6 skyriuje.

		<b>Vyr. g.</b>	<b>Mot. g.</b>
	Įnag.	<i>brangiū / ligum (1)</i>	<i>karčia</i>
	Ines.	<i>gražiame</i>	<i>funkioy</i>
	Iliat.		<i>funkion</i>
	Ades.		
	Aliat.		
Dvs.	Vard.		
Daugiskaita	Vard.	<i>neteyfus / fmárki</i>	<i>funkios</i>
	Kilm.	<i>teyfiu</i>	<i>funkiu</i>
	Naud.	<i>bijauriemus</i>	<i>brangioms</i>
	Gal.	<i>teyfius</i>	<i>funkias</i>
	Įnag.	<i>teyfiays</i>	<i>funkiomis</i>
	Ines.	<i>funkiuofe</i>	
	Iliat.		
	Ades.		
	Aliat.		
Negim. f.		<i>funku</i>	

§ 146. Kelias paradigmas galima išskirti ir *iū-īā / ē* kamieno būdvardžių:

- a) išvestiniai ir sudurtiniai būdvardžiai, jų yra daugiausia: *aukštinitis, dabartinis, galinitis, galvinis, geležinis, ikmetinis, išrinktinis, miežienis, miežinis, paskutinis, pateptinis, pirmutinis, reiktinis, rytinis, vakarinis, vidutinis, viršutinis; mūsiškis, namiškis, saviškis; pirmagimdis, pirmgimis, pusamžis, pusiamiris, vienagimis, vienturtis*. Vyrishkosios giminės daugiskaitos vardininko ir naudininko formos – daiktavardiškos. Moterishkosios giminės formos pirmojo autoriaus tekstuose – *ē* kamieno, o antrojo – beveik visos *īā* kamieno (tik viena forma – vns. kilm. *ikmetines* – *ē* kamieno).
- b) aukštesniojo laipsnio formos; KN pavartotos 32 būdvardžių 104 formos. Vyrishkosios giminės visos galūnės būdvardinės. Moterishkosios giminės formos pirmojo autoriaus tekstuose – *ē* kamieno, o antrojo – visos *īā* kamieno.

62 lentelė. *iū-īā / ē* kamieno paradigmos

		<b>Vyr. g.</b>		<b>Mot. g.</b>			
		<b>Aukšt. I.</b>				<b>Aukšt. I.</b>	
				<b>I</b>	<b>II</b>	<b>I</b>	<b>II</b>
Vienaskaita	Vard.	<i>pařkutinis</i>	<i>didefnis</i>		<i>pářkutinia</i>	<i>didefne</i>	<i>didefnia</i>
	Kilm.	<i>namibkia</i>	<i>wirešnio</i>	<i>wirřbutines</i>	<i>wirřbutinios</i>	<i>dideafnes</i>	<i>dideafnios</i>
	Naud.					<i>aukřteafnei</i>	
	Gal.	<i>pařkutini</i>	<i>dideafni</i>			<i>dideafne</i>	<i>řkálfiafnia</i>
	Įnag.						<i>didefnia</i>
	Ines.				<i>pářkutinioy</i>		
	Iliat.						

		Vyr. g.		Mot. g.			
		Aukšt. I.				Aukšt. I.	
				I	II	I	II
	Ades.						
	Aliat.						
Dvs.	Vard.						
	Vard.	<i>paſkutiney</i>	<i>Wireaſni</i>				
Daugiskaita	Kilm.	<i>ikmetiniu</i>	<i>dideſniu</i>				
	Naud.	<i>pufamžiams</i>	<i>wireſniemus</i>				
	Gal.	<i>giaſžinius</i>	<i>wiriaſnius</i>	<i>widutineas</i>	<i>Wirβutiniás</i>	<i>pikteſnes</i>	<i>funkiáſniás</i>
	Įnag.	<i>paſkutiniays</i>	<i>Wiriaſniays</i>				<i>dideſniomis</i>
	Įnes.						
	Įliat.						
	Ades.						
	Aliat.		<i>Wiriaſniump</i>				
	Negim. f.		<i>gayleaſni,</i> <i>Giareaſn</i>				

§ 147. Tam pačiam *iǫ̃-iā/ē* linksniavimo tipui KNDB priskirti ir visi kiti būdvardžiai, turintys *iǫ̃* ar *i* kamieno vyriškosios giminės formų ar *ē* kamieno moteriškosios giminės formų. Kiekvieno jų paradigmos unikalios, tačiau galima išvelgti bent tris tipus:

- būdvardžiai *\*didelis, didelė* ir *\*dešinys (?)*, *dešinė*, kurių moteriškosios giminės formos yra *ē* kamieno, vyriškosios giminės formų neužfiksuota; būdvardis *dešinė* vartojamas tik antrojo autoriaus, *ē* kamieno formos vartojamos greta *iā* kamieno;
- būdvardis *didis, didė*, kurio vienos moteriškosios giminės formos abiejų autorių *iā* kamieno, kitos – *ē* kamieno;
- būdvardžiai, kuriuos galima būtų skirti *iǫ̃-iā* paradigmai; tokia paradigma yra būdinga dalyviams, o būdvardžių tokia paradigma išnyko perdurbant būdvardžius arba jų nebevartojant. Ją liudija tokie KN būdvardžiai: *visagaljs, \*visagalinti* (dabartinėje kalboje perdurbtas į *visagalis, visagalė*) ir vietininkiniai būdvardžiai *dangujėjis, \*dangujėji* ir *dangujis, \*danguji*. Drąsiai teigti, kad jie yra *iǫ̃-iā* kamienų, negalime, nes nėra užfiksuota moteriškosios giminės vienaskaitos vardininko, bet visos užfiksuotos moteriškosios giminės formos – *iā*-kamienės, nepavartota nė viena *ē*-kamienė forma.



63 lentelė. Unikalios *iġo–iā / ē* kamieno paradigmos

		<i>didelē</i>	<i>dešinė</i>		<i>didis</i>	<i>didē</i>
					vyr. g.	mot. g.
Vienaskaita	Vard.	<i>didelá</i>	<i>dešine</i>		<i>didis</i>	<i>dide</i>
	Kilm.		<i>dešines/dešinius</i>		<i>didžia</i>	<i>dides</i>
	Naud.		<i>dešiney</i>			<i>didey</i>
	Gal.	<i>didela</i>	<i>dešine</i>		<i>didi</i>	<i>dide</i>
	Įnag.	<i>didela</i>	<i>dešinia</i>		<i>didžiu</i>	<b><i>didžia</i></b>
	Ines.				<i>didžiame</i>	<b><i>didžioy</i></b> <i>/dideia</i>
	Iliat.		<i>dešineń</i>			
	Ades.					
	Aliat.					
Dvs.	Vard.					
Daugiskaita	Vard.				<i>didi</i>	<i>dides</i>
	Kilm.				<i>didžiu</i>	<i>didžiu</i>
	Naud.				<i>didiemus</i>	
	Gal.				<i>didžius</i>	<i>dides</i>
	Įnag.				<i>didžiays</i>	<i>didemis</i>
	Ines.				<i>didžiuoje</i>	
	Iliat.					
	Ades.					
	Aliat.					

		<i>visogalįs</i>	<i>dangujėjis</i>	<i>dangujis</i>			
Vienaskaita	Vard.	<i>Wifogalis</i>	<i>danguiaijs</i>	<i>danguis</i>			<i>dangujos</i>
	Kilm.	<i>wifogalinčia</i>	<i>dánguiaio</i>	<i>dángujo</i>			
	Naud.	<i>wifogalinčíámuy</i>	<i>dánguiamuy</i>				
	Gal.	<i>wifogalinti</i>	<i>danguiaġhi</i>	<i>dangui</i>		<i>danguiaia</i>	
	Įnag.	<i>Wifogalinčiu</i>					<i>danguia</i>
	Ines.						
	Iliat.					<i>dánguiaion</i>	
	Ades.						
	Aliat.						
Dvs.	Vard.						
Daugiskaita	Vard.					<i>danguieios</i>	
	Kilm.	<i>Wifogalinčiu</i>					
	Naud.						
	Gal.			<i>danguius</i>			<i>danguias</i>
	Įnag.			<i>danguiays</i>			<i>dangujomis</i>
	Ines.						
	Iliat.						
	Ades.						
Aliat.							

### 3.3.6. Kaitybos kamienų įvairavimas

§ 148. Būdvardžiai kelių kamienų formų gali turėti dėl tų pačių priežasčių kaip ir daiktavardžiai – nevienodos skolinių adaptacijos ir skirtingos darybos bei kamienų mišimo sukkelto perėjimo į kitą kamieną (plg. § 99). Tačiau varijavimo galimybių yra gerokai mažiau, nes mažiau yra pačių paradigimų ir gerokai daugiau formų pačiose paradigmosė.

Šiame poskyryje aptarsime tokius KN užfiksuotus kamienų įvairavimo atvejus:

- 1) *iō–iā* ir *iō̃–iā* paradigimų varijavimas;
- 2) *u* ir *iō* kamienų mišimo sukeltas perėjimas iš *u* į *iō* kamieną;
- 3) *u* kamieno įsigalėjimo ir *ō* kamieno perėjimo į *u* kamieną sukeltas šių kamienų formų varijavimas.

§ 149. Būdvardžio *vienatijas* abiejų autorių vartojamos tiek *iō*-kamienės, tiek ir *i* kamieno pavyzdžiu performuotos<sup>69</sup> *iō̃*-kamienės vyriškosios giminės vienaskaitos galininko formos (*vienatiją* ir *vienatijį*). Pirmojo autoriaus naujesnės, *iō̃*-kamienės, formos vartojamos ir *iō* kamieno daiktavardžių (*išganytoji*, *krikštytoji*, plg. § 88); *iō̃*-kamienės formos išlaikytos aukščiausiojo laipsnio būdvardžių paradigmoje (*mieliausis*, *mieliausį*, plg. § 129). Tik būdvardžio *vienatijas* *iō̃* kamieno formas vartoja ir antrasis autorius; štai kaip pasiskirsčiusios vienaskaitos vardininko ir galininko formos:

64 lentelė. Kamienų įvairavimas

	<i>iō</i> kam. formos	<i>iō̃</i> kam. formos
vyr. vns. vard.	<i>wienatijas</i> (1 SE I, 1 MKr), <i>wienátijás</i> (1 SE I, 1 SE II, 6 MKr), <i>wienatijás</i> (2 SE II, 5 MKr)	<i>wienatijis</i> (3 MKr), <i>wienatighis</i> M58
vyr. vns. gal.	<i>wienátija</i> (1 E II)	<i>wienatighi</i> (2 SE I, 1 MKr), <i>wienáthigi</i> (1 SE I, 2 SE II), <i>wienatij</i> (1 SE II, 3 K), <i>wienátij</i> (1 MKr)

§ 150. Dėl moteriškosios giminės įtakos *iō* kamieno formos braunasi į *u* kamieno paradigmą. Autentiškos *u* kamieno formos išlaikytos vienaskaitos vardininke ir galininke; kituose linksniuose vartojamos *io* kamieno, arba ir *u*, ir *iō* kamieno formos (plg. § 145). Vieno būdvardžio greta *u* kamieno daugiskaitos vardininko užfiksuota *iō* kamieno vienaskaitos vardininko forma. Šis būdvardis vartojamas tik SE II ir MKr, tad tokio varijavimo negalima paaiškinti autorių kalbos skirtumais:

<sup>69</sup> Apie naują *i* kamieno pavyzdžiu sudarytą *iō̃* kamieno paradigmą bei *iō* kamieno vardažodžių perėjimą į ją žr. (Kazlauskas, 1968, p. 178–187).

64 lentelė (tęsinys)

	<i>iō</i> kam. formos	<i>u</i> kam. formos
vyr. vns. vard. vyr. vns. naud. vyr. vns. įnag. vyr. dgs. vard.	<i>ipačiás</i> <i>ipáciam</i> <i>ipačiu (2)</i>	<i>ipatus</i>

§ 151. Kalbininkų pabrėžiamas XVI–XVII a. *u* kamieno gajumas vidurietiškoje raštų kalboje. Stiprus *u* kamienas Daukšos, Morkūno postilėse, tokio galėtume tikėtis ir KN. Tačiau čia randame jo vietoje smarkiai įsigalėjusį *o* kamieną (plg. vien *o* kamieno formas liudijančius būdvardžius *ardvas, aštras, nuobodas, paklusnas, švelnas, ūmas*). Visi skoliniai (išskyrus *rodus*) ir priesagų vediniai yra *o–ā*-kamieniai. Beveik visi *u–iā-* ir *iō–iā-*kamieniai – neišvestiniai arba galūnių vediniai.

Gretutines *u–iiā* ir *ō–ā* kamienų formas KN turi dešimt būdvardžių. Aštuonių vyrauja *u–iiā* kamieno formos, dviejų – *ō–ā* kamieno:

64 lentelė (tęsinys)

<i>u–iiā</i>	(homoformos)	<i>ō–ā</i>
vyr. vns. kilm. <i>bijaurus</i> vyr. vns. gal. <i>biiauru</i> vyr. dgs. kilm. <i>biauriu, bijauriu (2)</i> vyr. dgs. gal. <i>bijaurius</i> vyr. dgs. įnag. <i>biaurieys</i> mot. vns. kilm. <i>biaurios</i> mot. dgs. kilm. <i>bijauriu</i> mot. dgs. gal. <i>bijauriás</i> mot. dgs. įnag. <i>bijauriomis</i>	vyr. dgs. naud. <i>bijauriemus</i>	vyr. dgs. vard. <i>biauri</i> (SE I) vyr. dgs. įnag. <i>biaurais</i> <sup>70</sup> (SE I)
vyr. vns. vard. <i>budrus</i> vyr. dgs. vard. <i>budrus</i> vyr. dgs. gal. <i>budrius</i> mot. vns. ines. <i>budrioj</i>		vyr. vns. įnag. <i>budru</i> <sup>71</sup> (MKr)
vyr. vns. vard. <i>łaymus (2)</i> vyr. vns. kilm. <i>nelaymia</i> vyr. vns. gal. <i>nelaymu</i> mot. vns. kilm. <i>łaymios</i>		mot. vns. kilm. <i>łaymos</i> (E II)
vyr. vns. vard. <i>ligus (4)</i> vyr. vns. kilm. <i>ligia</i> vyr. vns. gal. <i>ligu</i> vyr. vns. įnag. <i>ligum, ligiu (2)</i> vyr. dgs. vard. <i>ligus (4)</i> vyr. dgs. įnag. <i>ligiays</i> mot. vns. vard. <i>ligi</i> mot. vns. gal. <i>ligia</i> mot. vns. įnag. <i>ligia</i> mot. dgs. vard. <i>ligios</i>		vyr. dgs. gal. <i>ligus</i> (E I)
negim. <i>nepigu, pigu (4 SE II, MKr)</i>		vyr. vns. vard. <i>pigás</i> (SE II)

<sup>70</sup> Čia gali būti ir nepažymėtas *r* minkštumas, plg. § 44, § 132.

<sup>71</sup> T. p.

<i>u-iiā</i>	(homoformos)	<i>ō-ā</i>
vyr. vns. kilm. <i>škaysćio</i> vyr. vns. įnag. <i>škáyśčiu</i> mot. dgs. vard. <i>Skaysćios</i>		vyr. vns. įnag. <i>škáyftu</i> (SE I)
vyr. vns. vard. <i>Skalfus</i> mot. vns. vard. <i>škálfi</i> (2) mot. vns. gal. <i>škálfia</i>		vyr. vns. gal. <i>škálfa</i> (MKr)
vyr. dgs. įnag. <i>tiefiavs</i> (SE II) mot. vns. gal. <i>tiefia</i> (2 MKr) mot. dgs. įnag. <i>tiefiomis</i> (E I)		vyr. vns. įnag. <i>tiefu</i> (SE II) vyr. dgs. gal. <i>tiefus</i> (E I)
mot. dgs. vard. <i>prákiľnios</i> (MKr)		vyr. vns. vard. <i>prákiľnás</i> (3) vyr. vns. kilm. <i>prákiľná, prákiľna</i> (2) vyr. dgs. vard. <i>prákiľni</i> (2) vyr. dgs. kilm. <i>prákiľnu</i> (4) mot. vns. vard. <i>prákiľna</i> (2) mot. vns. gal. <i>prákiľna</i> (2) mot. dgs. kilm. <i>prákiľnu</i> mot. dgs. gal. <i>prákiľnas</i> (2)
vyr. dgs. vard. <i>ne rodus</i> (SE II)		vyr. vns. vard. <i>rodás</i> (3) vyr. dgs. vard. <i>rodi</i> (2)

Čia pastebimas šioks toks pirmojo autoriaus „polinkis“ išlaikyti *ō* kamieną (būdvardžių *prakilnas, rodas* užrašytos tik *ō* kamieno formos; tik pirmasis autorius greta *u*-kamienių vartoja *ō*-kamienės būdvardžių *bjauras, skaistas, lygas* formas); *u* kamieno „silpnumą“ pirmojo autoriaus kalboje galima pailiustruoti ir vienaskaitos kilmininko formomis: čia rasta 11 *iō* kamieno formų su galūne *-iō* ir tik viena *u*-kamienė su galūne *-aus*; antrasis autorius, priešingai, dažniau vartoja *u*-kamienės formas (plg. § 132).

### 3.3.7. Linksniavimo tipų hierarchija

§ 152. Ankstesniame poskyryje būdvardžių linksniavimo tipai aptarti suskirstius juos į keturis kaitybos tipus pagal kamienus, sugrupuotus į kietuosius ir minkštuosius. Toks skirstymas patogus paradigmoms aprašyti, įvairioms skirtingoms formoms fiksuoti, bet nerodo natūralių linksniavimo tipų sąveikos. Paradigmų tarpusavio santykiai nustatomi taikant hierarchinio grupavimo metodiką. Būdvardžių kaitybos tipų hierarchijai aprašyti ši metodika kol kas nebuvo taikoma.

Svarbiausias kriterijus nustatant natūralią fleksinių klasių hierarchiją – sutampančių galūnių (sinkretinių formų) skaičius. Gretinamos visų kamienų formos ir suskaičiuojamos sutampančios. Sutampančiomis laikomos ne tik visai vienodos, bet ir tos, kurios yra tik poziciniai tos pačios fonemos variantai, pvz., *a* ir *e* (*a* tariamas po kietųjų, *e* – po minkštųjų priebalsių); tad viena paradigma laikytina paprastai skiriamos *ō-ā* ir *iō-iā* kamienų paradigmos. Iš paradigmų pašalinami itin reti linksniai – postpoziciniai vietininkai,

dviskaita ir negimininės formos; į skaičiavimus neįtraukiamos daugiskaitos kilmininko ir formos, nes visų kamienų daiktavardžių jos vienodos. Į lyginimą neįtraukiamos ir vyriškosios giminės vienaskaitos naudininko formos, nes skirtingų galūnių (i<sup>o</sup> kamieno su -ui) neužfiksuota. Neskaičiuojamos ir vienietinės paradigmos, tokios kaip *didis*, *dangujėjis*, *visogaljis* ir pan. Jei kurio linksniavimo tipo greta vartojamos skirtingų kamienų formos, imamos senesnės, archajiškesnės<sup>72</sup>. Dėl skirtingų vyriškosios giminės aukštesniojo laipsnio formų ir moteriškosios giminės -ē / -iā kamieno formų autorių būdvardžių paradigmos aptariamos atskirai:

Pirmojo autoriaus lygintinos tokios KN būdvardžių formos:

	(i <sup>o</sup> )-(iā)	i <sup>o</sup> -iā <sup>aukšt.</sup>	u-iā	i <sup>o</sup> -ē	i <sup>o</sup> -ē <sup>aukšt.</sup>
Vyr. vns.					
Vard.	<i>βwentas</i>	<i>aukščiaufias/mielaufis</i>	<i>brangus</i>	<i>paſkutinis</i>	<i>didefnis</i>
Kilm.	<i>βwenta</i>	<i>aukščiaufio</i>	<i>brangaus</i>	/ <i>namiβkia</i>	<i>wirešnio</i>
Naud.	<i>βwentamuy</i>	<i>aukščiaufiam</i>	<i>brangio</i>		
Gal.	<i>βwenta</i>	<i>wiriaufi</i>	<i>fmarkiam</i>	<i>paſkutini</i>	<i>dideafni</i>
Įnag.	<i>βwentu</i>	<i>wiriaufiu</i>	<i>brangu</i> <i>brangiu</i>	<i>*paſkutiniu</i>	
Vyr. Dgs.					
Vard.	<i>βwenti</i>	<i>βwenciāufi</i>	<i>neteyfus</i>	<i>paſkutiney</i>	<i>Wireašni</i>
Kilm.	<i>βwentu</i>	<i>wiriaufiu</i>	<i>teyfiu</i>	<i>ikmetiniu</i>	<i>dideβniu</i>
Naud.	<i>βwentiemus</i>	<i>Wiriaufiems</i>	<i>bijauriemus</i>	<i>puſamžiams</i>	<i>wireſniemus</i>
Gal.	<i>βwentus</i>	<i>Wiriaufius</i>	<i>teyfius</i>	<i>gialažinius</i>	<i>wiriafnius</i>
Įnag.	<i>βwentays</i>	<i>prakiñniaufiays</i>	<i>teyfiays</i>	<i>paſkutiniays</i>	<i>Wiriafniays</i>
Mot. vns.					
Vard.	<i>βwenta</i>	<i>aukščiaufia</i>	<i>karti</i>	<i>páſkutinia</i>	<i>didefne</i>
Kilm.	<i>βwentos</i>	<i>brángiaufios</i>	<i>karćios</i>	<i>wirβutines</i>	<i>dideafnes</i>
Naud.	<i>βwentay</i>	<i>*brángiaufiay</i>	<i>wargiay</i>	<i>*wirβutinei</i>	<i>aukβteafnei</i>
Gal.	<i>βwenta</i>	<i>aukščiaufia</i>	<i>karćia</i>	<i>*wirβutine</i>	<i>dideafne</i>
Įnag.	<i>βwenta</i>	<i>*aukščiaufia</i>	<i>karćia</i>	<i>*wirβutine</i>	<i>*didefne</i>
Mot. Dgs.					
Vard.	<i>βwentos</i>	<i>funkiaufios</i>	<i>funkios</i>	<i>*wirβutines</i>	<i>*dideafnes</i>
Kilm.	<i>βwentu</i>	<i>*funkiaufiu</i>	<i>funkiū</i>		
Naud.	<i>giaroms</i>	<i>*funkiaufioms</i>	<i>brangioms</i>	<i>*wirβutinems</i>	<i>*dideafnems</i>
Gal.	<i>βwentas</i>	<i>*funkiaufias</i>	<i>funkias</i>	<i>widutineas</i>	<i>piktefnes</i>
Įnag.	<i>βwentomis</i>	<i>*funkiaufiomis</i>	<i>funkiomis</i>	<i>*wirβutinemis</i>	<i>*didefnemis</i>

<sup>72</sup>Ne visada galima nuosekliai laikytis šio principo. Tarkime, greta vyraujančių i<sup>o</sup> kamieno vienaskaitos įnagininko formų su galūne -iu pavartota viena forma su -um (*ligum*) laikoma reliketine, o ne normine.

Antrojo autoriaus lygintinos tokios KN būdvardžių formos:

	$(i)\overset{\sim}{o}-(i)\bar{a}$	$u-ii\bar{a}$	$ii\overset{\sim}{o}-i\bar{a}$	$ii\overset{\sim}{o}-i\bar{a}_{aukšt.}$
Vyr. vns.				
Vard.	<i>βwentas</i>	<i>brangus</i>	<i>paškutinis</i>	<i>didefnis</i>
Kilm.	<i>βwenta</i>	<i>brangaus / brangio</i>	<i>namiškia</i>	<i>wirešnio</i>
Naud.	<i>βwentamuy</i>	<i>fmarkiam</i>		
Gal.	<i>βwenta</i>	<i>brangu</i>	<i>paškutini</i>	<i>dideafni</i>
Įnag.	<i>βwentu</i>	<i>brangiu</i>	<i>*paškutiniu</i>	
Vyr. dgs.				
Vard.	<i>βwenti</i>	<i>neteyfus</i>	<i>paškutiney</i>	<i>Wireašni</i>
Kilm.	<i>βwentu</i>	<i>teyfiu</i>	<i>ikmetiniu</i>	<i>didefniu</i>
Naud.	<i>βwentiemus</i>	<i>bijauriemus</i>	<i>pušamžiams</i>	<i>wirefniemus</i>
Gal.	<i>βwentus</i>	<i>teyfius</i>	<i>gialažinius</i>	<i>wiriafnius</i>
Įnag.	<i>βwentays</i>	<i>teyfiays</i>	<i>paškutiniays</i>	<i>Wiriafniays</i>
Mot. vns.				
Vard.	<i>βwenta</i>	<i>karti</i>	<i>páškutinia</i>	<i>didefne</i>
Kilm.	<i>βwentos</i>	<i>karčios</i>	<i>wirβutinius</i>	<i>dideafnios</i>
Naud.	<i>βwentay</i>	<i>wargiay</i>	<i>*wirβutinei</i>	<i>aukšteafnei</i>
Gal.	<i>βwenta</i>	<i>karčia</i>	<i>*wirβutine</i>	<i>dideafnė</i>
Įnag.	<i>βwenta</i>	<i>karčia</i>	<i>*wirβutine</i>	<i>*didefne</i>
Mot. dgs.				
Vard.	<i>βwentos</i>	<i>funkios</i>	<i>*wirβutinius</i>	<i>*dideafnios</i>
Kilm.	<i>βwentu</i>	<i>funkiu</i>		
Naud.	<i>giaroms</i>	<i>brangioms</i>	<i>*wirβutinioms</i>	<i>*dideafnioms</i>
Gal.	<i>βwentas</i>	<i>funkias</i>	<i>widutineas</i>	<i>piktefnes</i>
Įnag.	<i>βwentomis</i>	<i>funkiomis</i>	<i>*wirβutinioms</i>	<i>didefniomis</i>

Kaip ir daiktavardžių, linksniavimo tipų panašumas nustatomas apskaičiuojant sutampančių galūnių skaičių (žr. § 115).

Binariškai palyginus visus KN būdvardžių linksniavimo tipus, gauti rezultatai pateikiami 65 ir 66 lentelėse.

65 lentelė. Pirmojo autoriaus būdvardžių linksniavimo tipų panašumo indeksai

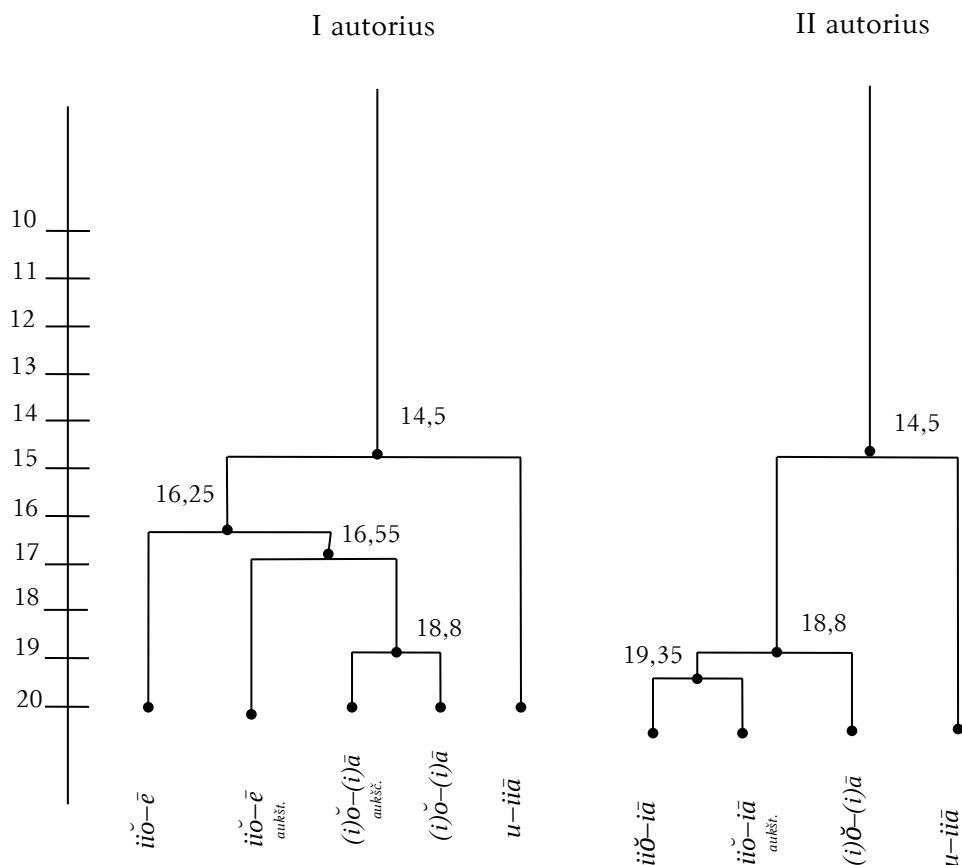
	$(i)\overset{\sim}{o}-(i)\bar{a}$	$(i)\overset{\sim}{o}-(i)\bar{a}_{aukšt.}$	$u-ii\bar{a}$	$ii\overset{\sim}{o}-\bar{e}$	$ii\overset{\sim}{o}-\bar{e}_{aukšt.}$
$(i)\overset{\sim}{o}-(i)\bar{a}$	–	18,8	14,5	11,5	12,35
$(i)\overset{\sim}{o}-(i)\bar{a}_{aukšt.}$		–	14,5	14,3	16,55
$u-ii\bar{a}$			–	8,4	9,45
$ii\overset{\sim}{o}-\bar{e}$				–	16,25
$ii\overset{\sim}{o}-\bar{e}_{aukšt.}$					–

66 lentelė. Antrojo autoriaus būdvardžių linksniavimo tipų panašumo indeksai

	$(i)\overset{\sim}{o}-(i)\bar{a}$	$u-i\bar{i}\bar{a}$	$i\overset{\sim}{o}-i\bar{a}$	$i\overset{\sim}{o}-i\bar{a}_{aukšč.}$
$(i)\overset{\sim}{o}-(i)\bar{a}$	–	14,5	17,6	18,8
$u-i\bar{i}\bar{a}$		–	13,45	14,5
$i\overset{\sim}{o}-i\bar{a}$			–	19,35
$i\overset{\sim}{o}-i\bar{a}_{aukšč.}$				–

Tiksliau linksniavimo tipų panašumus ir skirtumus rodo hierarchinis grupavimas. Pagal maksimumų metodą<sup>73</sup> atliktas grupavimas pateikiamas 35 pav.:

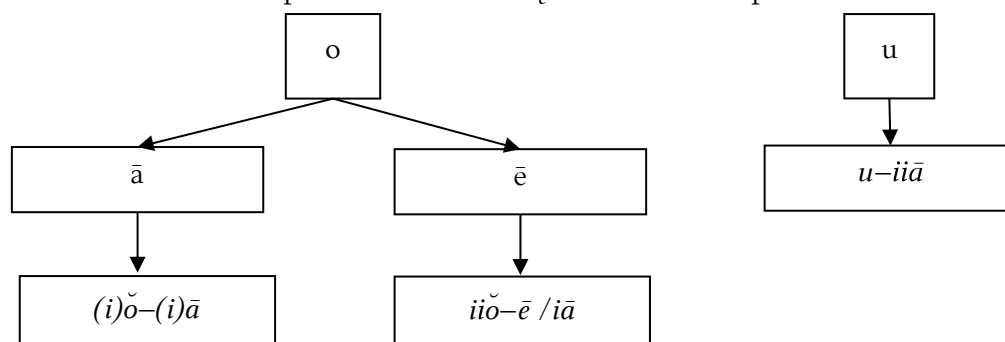
35 pav. KN būdvardžių linksniavimo tipų hierarchinio grupavimo „medžiai“



Iš šių medžių matyti, kad KN būdvardžių linksniavimo tipai labai panašūs. Kiek labiau skiriasi  $u-i\bar{i}\bar{a}$  kamienas, kiti linksniavimo tipai antrojo autoriaus (kur nėra susiformavusios  $\bar{e}$ -kamienės moteriškosios giminės formos) veikia sutapę, pirmojo autoriaus – skyla į dvi grupes pagal moteriškosios giminės formas. Taigi linksniavimo tipų klases būtų galima pavadinti  $u$  klase ir  $o$  klase (pagal vyriškosios giminės kamieną),  $o$  klase savo ruožtu skyla į poklasius  $\bar{a}$  ir  $\bar{e}$  (pagal moteriškosios giminės kamieną):

<sup>73</sup> Sujungus panašiausius tipus, naujos klasės sudaromos pagal didžiausią ankstesnių indeksų.

36 pav. KN būdvardžių linksniavimo tipai



### 3.4. APIBENDRINIMAS

§ 153. *Knygoje nobažnystės* fiksuojama dešimties linksnių paradigma, nes kaip ir daugelyje XVI–XVII a. raštų, vartojama keturnarė postpozicinių vietininkų sistema – inesyvas (vidaus esamasis), iliatyvas (vidaus einamasis), adesyvas (pašalio esamasis) ir aliatyvas (pašalio einamasis). Mažiausiai užfiksuota adesyvo (199) ir iliatyvo (271) formų, jų reikšme vartojamos ir prielinksninės konstrukcijos: adesyvo reikšme *pas* + Gal. (SE I), *prieg* + Naud. / Kilm. (SE II, MKr), iliatyvo reikšme *ing* + Gal, bet linksnių formos vartojamos dažniau nei prielinksninės konstrukcijos. Adesyvo formų kiek daugiau – 471, prielinksninės konstrukcijos aliatyvo reikšme beveik nevartojamos (patikimas vienintelis pavyzdys – *sekle puolá pás kiala* E I), tik su kalbėjimo veiksmažodžiais vartojami ir aliatyvas, ir naudininkas. Tad postpoziciniai vietininkai vartojami rečiau labiau dėl to, kad nedaug situacijų, kur reikalingas vienas ar kitas linksnis, o ne dėl to, kad jie nyksta keičiami kitų linksnių ar prielinksninių konstrukcijų.

§ 154. Skaičiaus kategorija trinarė – be vienaskaitos ir daugiskaitos kartais pavartojama ir dviskaita, bet tik dvižodėse konstrukcijose, pavyzdžiui, *DWi dali irá tos Ewángelios βwentos*, ir konstrukcijoje *po akim*. Nė karto greta *du, abu, tuodu* nepavartota daugiskaita, o daiktavardžio *akis* konstrukcijoje *po akim* pirmasis autorius vartoja ir dviskaitos, ir daugiskaitos naudininko formas: *po ákim, poakim, poákim* (10) / *po akims, poákims, pokims* (9).

§ 155. KN gana daug sisteminio galūnių trumpinimo atvejų, kai trumpinami „ilgieji“ linksniai, lygia greta vartojant ir ilgesnes, ir trumpesnes formas. Kiek dažniau trumpinamos moteriškosios giminės vardažodžių galūnės, pvz.: vienaskaitos inesyvo nesutrumpėjusių ir sutrumpėjusių formų santykis 118 : 488, daugiskaitos naudininko vartojamos tik trumposios formos. Skirtingų autorių ryškiausiai skiriasi vyriškosios giminės būdvardžių daugiskaitos naudininko sutrumpintų / nesutrumpintų galūnių vartosena – pirmojo autoriaus vyrauja nesutrumpintos (santykis 2 : 19), antrojo vartojamos daugiausia sutrumpintos (santykis 36 : 8).



§ 156. Vardažodžių kaitybos tipai nustatomi pagal kaitybos kamieną.

KN užfiksuota:

- daugiau nei 800 *õ* kamieno, 5 *iõ* kamieno, daugiau nei 180 *iĩõ* kamieno ir 63 *jõ* kamieno daiktavardžiai, visi vyriškosios giminės;
- daugiau nei 200 *ā* kamieno moteriškosios giminės daiktavardžių, 5 dvigiminiai ir 4 vyriškosios giminės daiktavardžiai; apie 70 *iā/jā* kamieno moteriškosios giminės daiktavardžių, 1 dvigiminis, 2 vyriškosios giminės;
- 289 leksemos, turinčios *ē* kamieno formų; tik *ē* kamieno formas turi 256 daiktavardžiai, iš jų 2 vyriškosios giminės;
- 15 *u* kamieno, 76 *iu* kamieno daiktavardžiai;
- 69 *i* kamieno daiktavardžiai (vien *i*-kamienos formas turi 61);
- 13 daiktavardžių, turinčių priebalsinių *C(n)* ir *C(r)* kamienų formų.

Iš „silpnųjų“ kamienų geriausiai išlaikytas *u* kamienas – nė vienas *u* kamieno daiktavardis neturi *o* kamieno formų. *iu* kamienas gerokai produktyvesnis, bet jo daugiskaita beveik ištisai perėjusi į *io* kamieną.

Vyriškosios ir moteriškosios giminės *i* kamieno daiktavardžių paradigmos gerokai skiriasi – moteriškosios giminės paradigmoje vyrauja tik *i* ir priebalsinio kamieno formos, *iā* kamieno yra tik vienaskaitos įnagininko formų; vyriškosios giminės paradigma labai smarkiai „atmiešta“ *io* kamieno formų, ją galima vadinti mišria *i / io* kamieno paradigma.

Prasčiausiai išlaikyti *C(n)* ir *C(r)* kamienai, iš visų kamienų formų specifinės priebalsinio kamieno formos sudaro tik apie 40 proc.

§ 157. KN daiktavardžių kamienų variavimas yra trejopas:

- 1) skirtingai adaptuojami ar visai neadaptuojami skoliniai gali turėti gretutinių *õ* ir *ā*, *õ* ir *ē*, *ā* ir *iā(ē)*, *iĩõ* ir *iu* kamienų formų;
- 2) skirtingo darybos modelio daiktavardžiai sudaro atskiras leksemas, pvz.: *gylė*, *gylės // gylis, gylis* „giluma, gelmė“. Tokių daiktavardžių variavimas iš dalies yra susijęs su autoryste: skirtingų kamienų formos vartojamos skirtingų autorių arba varijuoja tik vieno autoriaus tekstuose. Gausiausi šioje grupėje yra galūnių *-a // -ė* ir priesagų *-ysta // -ystė, -kla // -klė* vediniai; galūnių ir priesagos *-kl-* vediniai pirmojo autoriaus varijuoja, antrojo užfiksuoti tik *ā* kamieno, priesagos *-yst-* vediniai pirmojo autoriaus visi perėję į *ē* kamieną, antrojo – varijuoja;
- 3) dėl kamienų mišimo randasi variantai, t. y. dėl homoniminių formų pereinama į kitą kamieną; homoformos susidaro fonetiškai sutapus galūnėms arba kito kamieno formoms įsigalėjus paradigmoje. Daugiausia homoformų turi *iu* ir *iio*

kamienai, fonetiškai sutampa daugelis  $\bar{e}$  ir  $i\bar{a}$  kamieno linksnių, bet aiškių perėjimo iš  $iu$  į  $iio$  kamieną, iš  $\bar{e}$  į  $i\bar{a}$  ar iš  $i\bar{a}$  į  $\bar{e}$  kamieną pavyzdžių KN nėra.

Į  $i$  kamieno moteriškosios giminės paradigmą skverbiasi  $i\bar{a}$  kamieno formos; du daiktavardžiai turi daugiau  $i\bar{a}$  kamieno formų, atsiradusių dėl perėjimo į kitą kamieną, o ne dėl  $i$  kamieno paradigmos silpnėjimo – *dalis, dalies // dalia, dalios* ir *vilnis, vilnies // vilnia, vilnios*;  $i\bar{a}$  kamienės formos vartojamos tik pirmojo autoriaus.

Žodžių, turinčių moteriškosios giminės  $i$  kamieno ir vyriškosios giminės  $i\ddot{o}$  kamieno formų, KN rasta 7: *amžis, -ies / -io, atilsis, -ies / -io, išgąstis, -ies / -io, nuotranktis, -ies / -io, pavietris, -ies / -io (? / pavietrė, -ės), rūpestis, -ies / -io, samprotis, -ies / -io*. Skirtingų kamienų formos vartojamos abiejų autorių. Viena iš tokio mišimo priežasčių gali būti vyriškosios giminės  $i$  kamieno nykimas, t. y. anksčiau buvę vyriškosios giminės  $i$  kamieno daiktavardžiai arba perėjo į  $i\ddot{o}$  kamieną, arba pakeitė giminę.

$\bar{e}$  kamieno daiktavardžiai, kurių kamienas baigiasi  $l$ , dėl  $l$  kietinimo įgauna daug homoformų su  $\bar{a}$  kamieniu, ypač antrojo autoriaus kalboje, kur  $*\bar{e}$  po  $l$  dažniausiai verčiamas  $a$ . Tokio kamienų mišimo sukeltų gretutinių formų turi du daiktavardžiai – *meilė, meilės / meila, meilos* ir *našlė, našlės / našla, našlos, \bar{a} kamieno formos vartojamos abiejų autorių.*

§ 158. Ištyrus KN daiktavardžių linksniavimo tipų hierarchiją pirmiausia išryškėja skirtumai pagal giminę, o ne pagal kamieną, linksniavimo tipai skyla į dvi klases – vyriškosios giminės/mišriąją (I) ir moteriškosios giminės (II). Antrojoje ryški ( $i$ ) $\bar{a}$  ir  $\bar{e}$  kamienų opozicija, o pirmoji skyla į kelis poklasius – vyriškąjį  $\ddot{o}$ , vyriškąjį  $u$  ir mišrųjį. Mišriajame linksniavimo tipe irgi ryškesnė diferenciacija pagal giminės, o ne pagal kamienus –  $C_m$  kamienas artimesnis  $i_m$  kamieniui nei  $C_f$  kamieniui.

§ 159. KN užfiksuoti 343 būdvardžiai, pavartoti 4 234 kartus. Vyrauja nelyginamojo laipsnio vyriškosios giminės formos. Moteriškosios giminės formų perpus mažiau nei vyriškosios, o negimininių formų – iš viso tik 71 (iš jų tik dvi aukštesniojo laipsnio). Aukštesniojo laipsnio su priesaga *-esn-* pavartotos 33 leksemų 105 formos, aukščiausiojo laipsnio su priesaga *-aus-* – 21 leksemos 163 formos.

Įvardžiuotinės formos pavartotos 278 kartus ir sudaro 7 % visų formų. Daugiau vartojama aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnių įvardžiuotinių formų. Aukščiausiojo laipsnio įvardžiuotinės formos neturi ryškios papildomos apibrėžtumo reikšmės ir vartojamos vietoje neįvardžiuotinių tik tokių linksnių, kur tos formos yra „patogios“, nesudėtingos.

§ 160. Linksnių formų skaičiumi būdvardis atsilieka nuo daiktavardžio. Ypač tai pasakytina apie postpozicinių vietininkų vartojimą: iliatyvo užfiksuotos tik aštuonios moteriškosios giminės vienaskaitos formos (*diewiβkon, Diewiβkon, cíftoń, deβineń, funkion, Duchawnon, dąnguiaion, ámzinon*), adesyvo – trys vyriškosios giminės vienaskaitos formos (*mielaufiámp, mielámp', fzwentámp*); aliatyvas vartojamas dažniau, bet irgi nepilna paradigma – neužfiksuota vyriškosios giminės daugiskaitos formų.

Dviskaitos užfiksuota tik po vieną vyriškosios ir moteriškosios giminės formą (*Dwi didziaufi, du faβiwu fwiedku*).

§ 161. Vyriškosios giminės būdvardžiai yra *ō* (184 leksemos), *iō* (4 leksemos nelyginamojo laipsnio ir aukščiausiojo laipsnio būdvardžiai), *iiō* (23 išvestiniai būdvardžiai ir aukštesniojo laipsnio būdvardžiai, būdvardžiai *didis, dangujėjis, dangujis, visogaljs*) ir *u* (51 leksema) kamienų.

Aukščiausiojo laipsnio formos antrojo autoriaus yra *iō* kamieno, o pirmojo – išlaikytos *i* kamieno (ar *iiō* kamieno) vienaskaitos galininko (*brángiaufi*) ir iš dalies vienaskaitos vardininko (*brángiaufis* greta *aukšciaufiás*) formos.

Daugelis *u* kamieno paradigmos linksnių formų yra *iō* kamienės, jos vartojamos ir greta specifinių *u* kamieno formų. Vienaskaitos kilmininko formų vartosenoje ryškūs autorių kalbos skirtumai – pirmojo autoriaus *iō* kamieno formos pavartotos 11 kartų, *u* kamieno – tik 1, o antrojo autoriaus *iō* ir *u* kamienų formų santykis priešingas – 2 : 12.

Moteriškosios giminės formos yra *ā* (126 leksemos), *iā* (6 leksemos nelyginamojo laipsnio ir aukščiausiasis laipsnis), *iiā* (42 leksemos) ir *ē* kamienų. Išvestinių būdvardžių (priesagos *-in-* vedinių) ir aukštesniojo laipsnio skirtingų kamienų formos vartojamos skirtingų autorių – pirmojo vyrauja *ē*, antrojo – *iā* kamieno formos. Savitos yra būdvardžių *didē* ir *didelē* paradigmos.

§ 162. Būdvardžių linksniavimo tipai pagal vyriškosios giminės formų kamieną ir su juo koreliuojančiu moteriškosios giminės kamieniu yra tokie:

- Pats gausiausias kietojo kamiengalio *ō-ā* linksniavimo tipas (72 % visų KN būdvardžių formų).

Visų kitų linksniavimo tipų paradigmos vyrauja *iō-iā* kamienų formos, todėl sąlygiškai jas visas galima pavadinti minkštojo kamiengalio paradigmomis:

- Grynojo *iō-iā* kamieno yra 9 būdvardžiai: *dabarykščias, yškias, kurčias, nēščias, nežadžias, rytykščias, tuščias, viešias, žalias*.
- *iō-iā* kamienų aukščiausiojo laipsnio paradigma. Antrojo autoriaus ši paradigma visiškai tokia pat kaip *iō-iā* kamienų nelyginamojo laipsnio, o

pirmojo autoriaus skiriasi vyriškosios giminės vienaskaitos vardininkas ir galininkas.

- *u-iiā* kamieno yra 64 būdvardžiai; nuo *iō-iā* paradigmos skiriasi tik keliomis formomis.
- *iiō-iā / ē* kamieno išvestiniai ir sudurtiniai būdvardžiai.
- *iiō-iā / ē* kamieno aukštesniojo laipsnio formos.

*iiō-iā / ē* kamienų moteriškosios giminės formos pirmojo autoriaus tekstuose – *ē*-kamienės, o antrojo *-iā* kamienės.

- Unikalias paradigmas turintys *iiō-iā / ē* kamieno būdvardžiai \**didelis, didelė* ir \**dešinys (?)*, *dešinė, didis, didė*, ir galbūt *iiō / i-iiā* kamieno *visagalys*, \**visagalinti, dangujėjis*, \**dangujėji* ir *dangujis*, \**danguji*

Būdvardžių kamienų varijavimo atvejų gerokai mažiau nei daiktavardžio:

- Varijuoja būdvardžio *vienatijas* abiejų autorių vartojamos tiek *iō*-kamienės, tiek ir *i* kamieno pavyzdžiu performuotos<sup>74</sup> vyriškosios giminės vienaskaitos galininko formos (*vienatiją* ir *vienatijį*).
- Būdvardis *ypatus / ypačias* greta *u* kamieno daugiskaitos vardininko turi *iō* kamieno vienaskaitos vardininką.
- dėl *u* kamieno įsigalėjimo ir *ō* kamieno perėjimo į *u* kamieną gretutines *u-iiā* ir *ō-ā* kamienų formas KN turi dešimt būdvardžių, aštuonių vyrauja *u* kamieno formos: *bjaurus / bjauras, budrus / budras, laimus / laimas, lygus / lygas, pigus / pigas, skaistus / skaistas, skalsus / skalsas, tiesus / tiesas*; dviejų vyrauja *ō* kamieno formos: *prakilnas / prakilnus, rodas / rodus*.

§ 163. Hierachinis linksniavimo tipų grupavimas rodo, kad KN būdvardžių linksniavimo tipai labai panašūs. Kiek labiau skiriasi *u-iiā* kamienas, kiti linksniavimo tipai antrojo autoriaus (kur nėra susiformavusios *ē*-kamienės moteriškosios giminės formos) yra beveik sutapę.

---

<sup>74</sup> Apie naują *i* kamieno pavyzdžiu sudarytą *iiō* kamieno paradigmą bei *iō* kamieno vardažodžių perėjimą į ją žr. (Kazlauskas, 1968, p. 178–187).

# IŠVADOS

## I. Reliacinė senųjų raštų morfologijos duomenų bazė

Įrankis, skirtas senųjų raštų tekstams įrašyti, saugoti ir kalbai analizuoti, gali būti reliacinė duomenų bazė (RDB). Sukurta senųjų raštų morfologijos duomenų bazė leidžia greitai ir tiksliai spręsti įvairius kalbotyros uždavinius (pavyzdžiui, daiktavardžių kamienų mišimo, teksto autorystės ir pan.). Laiko užima tik duomenų įvedimas, o jų atranka ir rūšiavimas atliekamas per kelias sekundes, patys duomenys išsaugomi, išlieka nepakitę. DBVS paieškos, atrankos, rūšiavimo, koregavimo ir ataskaitų generavimo priemonės sudaro naują morfologijos tyrinėtojo metodikos arsenalą, o sudarytas loginis modelis leidžia kalbą tirti kompleksiškai ir sistemiškai. Ne mažiau svarbu ir tai, kad duomenys į sukurtą morfologijos duomenų bazę gali būti įkeliami iš kitų šaltinių, juos galima konvertuoti į kitus (pavyzdžiui, teksto, elektroninių lentelių ir pan.) formatus.

Morfologijos duomenų bazė gali būti naudojama ne tik morfologijai tirti, bet ir duomenims saugoti, jiems pateikti įvairiomis formomis įvairių poreikių vartotojams. Pavyzdžiui, teologams ar literatūrologams galima sukurti formą, kurioje būtų skaitomas tekstas ir paaiškinami nesuprantami žodžiai, numatomos vietos komentarams rašyti.

Sudaryta konkretaus šaltinio – *Knygos nobažnystės* – morfologijos duomenų bazė yra tik įrankis, tarpinis žingsnis, kuriame bus kaupiami esamų ir būsimų KN tyrimų rezultatai. Publikuojama tokia duomenų bazė gali būti tik suvedus visus duomenis (ar dalį būtinausių duomenų), bet tyrimų rezultatai gali būti panaudoti ir pildant senosios lietuvių kalbos tekstyną. Ši duomenų bazė yra būsimos bendros senųjų raštų morfologijos informacinės sistemos prototipas.

## II. *Knygos nobažnystės* autorystė

Senųjų raštų morfologijos duomenų bazės struktūra yra invariantinė. Ją galima lanksčiai modifikuoti atsižvelgiant į konkretaus šaltinio specifiką ar tyrėjo poreikius. *Knygos nobažnystės* DB papildyta *Autorystės* požymiu. Tai leido pagrįsti A. Jakulio hipotezę apie skirtingą atskirų KN dalių autorystę. Atskiros KN dalys nėra vieno autoriaus darbas. Pratarinėje minimi du SE ir MKr rengėjai – S. Minvydas ir J. Božimovskis.

Atlikta statistinė žodžių formų vartojimo atskiruose skyriuose analizė leido patvirtinti ir patikslinti A. Jakulio iškeltą skirtingos SE ir MKr dalių autorystės hipotezę – ji gali būti grindžiama ne tik rašybos, bet ir kalbinių (fonetikos, morfologijos, žodžių darybos, leksikos) ypatybių skirtybėmis: vieno autoriaus yra parengti pirmieji 21 ir paskutiniai 5 SE pamokslai (visur darbe jis vadinamas „pirmuoju“, žymimas SE I), kito – viduriniai 35

pamokslai (vadinamas „antruoju“, žymimas SE II); antrojo autoriaus kalbai artima ir kitų KN dalių (išskyrus giesmyną) kalba.

Vidurinių pamokslų (antrojo autoriaus) rašyba nuoseklesnė: nuosekliau žymimas platus *e* (pavyzdžiui, po *k*, *g* – visada *ia*), aiškiai skiriamos grafemos *l* ir *ł*.

Ryškesni skirtumų autorių fonetikos skirtumai:

- pirmojo autoriaus pamoksluose galūniniai *\*e* ir *\*ē* po *ł* beveik visada verčiami *ε*, antrojo autoriaus pamoksluose – dažniausiai verčiami *a*. Pagal galūninio *\*ē* refleksus galime spėti, kad pirmojo autoriaus tarmė yra piečiau, antrojo autoriaus – šiauriau;
- antrasis autorius dažniau trumpina *o* ir *é* nekirčiuotose atvirose galūnėse;
- tik pirmojo autoriaus tekstuose yra galbūt žemaitiškų ypatybių – *uo* ir *o* painiojimo, viena beafrikatė forma.

KN aptinkama nemažai senoviškų morfologijos ir žodžių darybos bruožų: samplaikinių kelintinių skaitvardžių formų (*antras liekas*, *trečias liekas* ir t. t.), įvardžių enklitinių formų (*mi*, *ti*), veiksmažodžių esamojo laiko atematinų formų (*esti*, *duosti* ir kt.), tariamosios nuosakos formų su formantu *-b-* (*butumbey*). Šios ir kitos ypatybės autorių vartojamos nevienodai:

- antrojo autoriaus geriau išlaikytos atematinės veiksmažodžių formos;
- tariamosios nuosakos formos antrojo autoriaus daromos su *-tum-* (*-tumei*, *-tumim* // *-tume*, *-tumit*), pirmojo – vyrauja su *-tumb-* (*-tumbei*, *-tumbime*, *-tumbit*).

Apžvelgus daugelį kalbinių skirtumų pastebėta, kad skirtingų autorių kalba skiriasi ne tiek ir ne tik kalbinėmis ypatybėmis, o labiau tų ypatybių įvairavimu: pirmojo autoriaus kalba labai įvairi, daug gretutinių formų, gyvesnė ir natūralesnė, o antrojo – labiau „sunorminta“, gal net kiek taisyklingesnė, tarsi labai gerai „išmokta“. Spėjama, kad pirmasis autorius galėjęs būti J. Božimovskis, o antrasis – S. Minvydas. Antrojo autoriaus (S. Minvydo) gali būti parengti viduriniai *Sumos evangelijų* pamokslai ir suredaguotos kito autoriaus ar kitų autorių parengtos *Maldos krikščioniškos*, *Katekizmas* ir *Pasija*.

### III. Daiktavardžių kaita

Sudaryta reliacinė duomenų bazė gali būti naudojama įvairiems kalbos sluoksniams tirti, bet daugiausia orientuota į morfologijos analizę. Joje numatyta keletas morfologinių atributų, kurie suvedami konkrečiau tyrimo metu, tuo palengvinant tolesnę medžiagos atranką ir analizę.

KN daiktavardžių kaitybai tirti KNDB apibrėžti tokie daiktavardžių morfologijos atributai: giminė, skaičius, linksnis, formos kamienas, kaitybos kamienas. Giminių yra dvi – vyriškoji ir moteriškoji; keli daiktavardžiai dvigiminiai (vad. „bendrosios“ giminės). Skaičių yra trys – vienaskaita, daugiskaita ir dviskaita, bet dviskaitos formos paradigminėmis nebelaikytinos, nes vartojamos tik dvižodėse konstrukcijose ir tik pirmojo paminėjimo atveju. Linksnų yra 10 – be „įprastųjų“ linksnų, vartojami 4 postpoziciniai vietininkai, daugiskaitos lokatyvo formos su galūne *-su* KN nevartojamos. Mažiausiai užfiksuota ir labiausiai įvairuoja adesyvo formos, be to, vartojamos tik vienaskaitos formos, tad adesyvas nelaikytinas paradigmine forma.

Apžvelgta beveik 20 000 daiktavardžių formų pavartojimo atvejų. Stipriausios ir produktyviausios yra *(i)ō*, *(i)ā* ir *ē* kamienų paradigmos (atitinkamai ~1 000 x ~10 000; ~300 x ~3 500; ~250 x ~1 900<sup>75</sup>). Iš „silpnesniųjų“ geriausiai išlaikytas *u* kamienas, beveik visos formos – senosios *u*-kamienės (30 x ~1 100); *iu* kamienas, nors ir produktyvesnis (75 x ~570), bet daugiskaita beveik ištiesai perėjusi į *io* kamieną. *i* ir *C* kamienų (~60 x ~1 100 ir 13 x ~160) senąsias formas geriau išlaikė moteriškosios giminės daiktavardžiai.

Moteriškosios ir vyriškosios giminės daiktavardžių formų vartojimo skirtumų galima įžvelgti ir sisteminio galūnių trumpinimo atvejais – moteriškosios giminės vardažodžių ilgosios galūnės vartojamos labai retai, daugiskaitos naudininko vartojamos tik trumposios, o vyriškosios giminės vardažodžių ilgosios galūnės išlaikomos gerokai dažniau, kai kurių linksnų netgi vyrauja.

KN užfiksuota gana daug daiktavardžių, turinčių skirtingų kamienų formų. Kamienų įvairavimas yra skirtingos prigimties, t. y. atsiradęs dėl: a) rašybos nenuoseklumo (pvz., vns. kilm. *goodulá* : *goodulá*), b) skirtingos skolinių adaptacijos (pvz., vns. naud. *Baaluy* : *Baalay*), c) skirtingos darybos (pvz., vns. iliat. *gilen* : *gilin*); d) kamienų mišimo (pvz., vns. kilm. *ámzies* : *ámzia*). Jokių ryškesnių autorių kalbos skirtumų čia nepastebėta – kamienai įvairuoja abiejų autorių tekstuose.

Apžvelgus visas paradigmas ir nustačius natūralią linksniavimo tipų hierarchiją, išryškėjo du linksniavimo tipai – vyriškasis/mišrusis (I) ir moteriškasis (II). Antrajame ryški *(i)ā* ir *ē* kamienų opozicija, o pirmasis skykla į kelis poklasius – vyriškąjį *o*, vyriškąjį *u* ir mišrųjį. Mišriajame linksniavimo tipe irgi ryškesnė diferenciacija pagal gimines, o ne pagal kamienus – *C<sub>m</sub>* kamienas artimesnis *i<sub>m</sub>* kamienui nei *C<sub>f</sub>* kamienui.

---

<sup>75</sup> Čia nurodyta [leksemų skaičius] x [pavartojimo atvejų skaičius].

#### IV. Būdvardžių kaityba

KN būdvardžių kaitybai tirti KNDB apibrėžti tokie morfologijos atributai: giminė, skaičius, linksnis, laipsnis, apibrėžtumas, formos kamienas, kaitybos kamienas.

Apžvelgta 4 230 būdvardžių formų pavartojimo atvejų. Daugiau nei pusė jų – vyriškosios giminės nelyginamojo laipsnio formos.

Pagal formų kamienus bei vyriškosios ir moteriškosios giminės koreliaciją būdvardžiai sugrupuoti į tokius kaitybos kamienus:

- kietojo kamiengalio –  $\check{o}-\check{a}$  kamienas. Tai pats gausiausias ir pastoviausias kaitybos tipas;
- minkštojo kamiengalio –  $i\check{o}-i\check{a}$ ,  $u-i\check{i}\check{a}$  ir  $i\check{i}\check{o}-\check{e}/i\check{a}$ . Juos visus vienija  $i\check{o}$  ir  $i\check{a}$  kamienų formų vyravimas paradigmoje. Labiausiai įvairuoja  $i\check{i}\check{o}-\check{e}/i\check{a}$  kamieno paradigmos, jos suskirtos į tris grupes:
  - 1) išvestiniai ir sudurtiniai būdvardžiai, kurių daugiskaitos vardininko ir naudininko formos – daiktavardiškos (pvz., *dabartinis: dabartiniai, dabartiniams*);
  - 2) aukštesniojo laipsnio formos;
  - 3) įvairios pavienės paradigmos (*didis, didelis, visagalys* ir pan.), kurios kaitybos tipo nesudaro.

Pirmųjų dviejų grupių būdvardžių pirmojo autoriaus (vyriškosios giminės)  $i\check{i}\check{o}$  kamienas koreliuoja su (moteriškosios giminės)  $\check{e}$  kamienu, antrojo – su  $i\check{a}$  (pvz., mot. dgs. gal. *widutineas* (SE I) ir mot. vns. kilm. *widutinios* (SE II)).

Apžvelgus visas paradigmas ir nustačius natūralią linksniavimo tipų hierarchiją, išryškėjo linksniavimo tipų santykiai. Kaitybos tipai pirmiausia grupuoti į  $u$  ir  $o$  grupes pagal vyriškosios giminės formų kamieną:  $u$  grupėje būtų  $u-i\check{i}\check{a}$  kaitybos tipas,  $o$  grupės kaitybos tipai antrojo autoriaus yra labai artimi ( $(i)\check{o}-(i)\check{a}$ ,  $i\check{i}\check{o}-i\check{a}$ ), o pirmojo autoriaus gali būti skaidomi į  $\check{a}$  ir  $\check{e}$  pogrupius pagal moteriškosios giminės formų kamieną ( $(i)\check{o}-(i)\check{a}$  ir  $i\check{i}\check{o}-\check{e}$ ).



## LITERATŪRA

- Aleknavičienė, O. (2005). *Jono Bretkūno Postilė. Studija, faksimilė ir kompaktinė plokštelė*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Aleknavičienė, O. (2005a). Rotunda, švabachas, fraktūra, antikva ir kursyvas lietuviškuose XVI amžiaus spaudiniuose. *Archivum Lithuanicum* 7, 249–286.
- Aleknavičienė, O. (2008). Senoji lietuvių raštija internete. *Archivum Lithuanicum* 10, 297–350.
- Aleknavičienė, O., Zinkevičius, V. (2002). Bretkūno Postilė, Giesmės Duchausos ir Kolektos XXI amžiuje. Elektroninės analizės pavyzdžiai. *Lietuviškai Biblijai – 400 metų. Biblijos vertėjas Jonas Bretkūnas* (p. 146–151). Vilnius: Lietuvos dailės muziejus.
- Ambrazas, S. (1993). *Daiktavardžių darybos raida. Lietuvių kalbos veiksmažodiniai vediniai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Ambrazas, S. (2011). *Būdvardžių darybos raida*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Ambrazas, S., Aleknavičienė, O., & Zinkevičius, V. (1998). Istorinis lietuvių kalbos žodynas ir senųjų raštų kompiuterizavimas. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 39, 192–210.
- Biržiška, V. (1990). *Aleksandrynas, I, Antrasis fotografuotinis leidimas*. Vilnius.
- Dabartinės lietuvių kalbos gramatika* (1 leid.) (1994). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Dabartinės lietuvių kalbos gramatika* (2 leid.) (1996). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Dabartinės lietuvių kalbos gramatika* (3 leid.) (1997). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Dabartinės lietuvių kalbos gramatika* (4 leid.) (2005). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas (1998). *Kompiuterinės lingvistikos centras*: [http://donelaitis.vdu.lt/main.php?id=4&nr=1\\_1\\_2](http://donelaitis.vdu.lt/main.php?id=4&nr=1_1_2), <http://tekstynas.vdu.lt>
- Gelumbeckaitė, J. (1997). Postpoziciniai vietininkai J. Bretkūno „Evangelijos pagal Luką“ vertime. *Baltistica* 32 (2), 179–202.
- Gelumbeckaitė, J. (2002). *Linksnių ir prielinksnių konstrukcijų sintaksė Jono Bretkūno Biblijos Evangelijoje pagal Luką*. Vilnius: Lietuvių Kalbos Instituto Leidykla.

- Gelumbeckaitė, J., Šinkūnas, M., & Zinkevičius, V. (2012). Senosios lietuvių kalbos tekstynas (SLIEKKAS) – nauja diachroninio tekstyno samprata. *Darbai ir dienos*, 58, 257–281.
- Girdenis, A. (2000). i-kamieniai Tirkšlių tarmės daiktavardžiai ir jų raida. A. Girdenis, *Kalbotyros darbai* T. I. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 29–38.
- Girdenis, A., Rosinas, A. (1966). Lietuvių kalbos daiktavardžio linksniavimo tipų hierarchija ir pagrindinės jos kitimo tendencijos. *Baltistica* 13(2), 139–147.
- Grinaveckis, V. (1985). *Bendrinės kalbos mokymas remiantis mokymo tarpe*. Kaunas: Šviesa.
- Gudzinevičiūtė, O. L. (2009). Substantiva communia: pavadinimo ir turinio problema. *Acta humanitarica universitatis Saulensis* 8, 272–281.
- Ivanauskienė, A. (1999). *Daiktavardžių linksniavimo tipų kitimo tendencijos, remiantis Mikalojaus Daukšos „Postile“*. *Konf. pranešimas. Tarptautinė konferencija „Mikalojus Daukša ir jo laiko kultūros kontekstas“*. Nuskaityta iš Postilei 400: <http://postilla.mch.mii.lt/renginiai/ivanausk.htm>.
- Jakulis, A. (1971). 1680 m. katekizmas ir „Knyga nobažnystės“. *Baltistica* 7(1), 87–99.
- Jakulis, A. (1982). „Sumos Evangelijų“ ir „Maldų krikščioniškų“ autorystės klausimu. *Baltistica* 18(2), 173–178.
- Jakulis, A. (1984). „Sumos Evangelijų“ ir „Maldų krikščioniškų“ ryšiai su ankstesniais lietuviškais raštais. *Kalbotyra* 35(1), 31–41.
- Jakulis, A. (1995). „Knygos nobažnystės“ *leksika* (sudarė D. Jakulytė). Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
- Jakulis, A. (rankraštis). *Galiniai -o, -ė ir įvardžiai mano, tavo, savo „Sumoje evangelijų“ ir „Maldose krikščioniškose“*. Nuskaityta iš <http://ik.ku.lt/~jakulyte/Publikacijos.htm>
- Jakulytė, D. (1996). Daiktavardžių kamienų mišinys „Knygoje nobažnystės“. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 36, 120–126.
- Jakulytė, D. (1997). „Knygos nobažnystės“ būdvardžiai. *VII tarptautinio baltistų kongreso „Baltų kalbos XVI–XVII amžiuje“ pranešimų tezės*, 58–59.
- Jakulytė, D. (2001). „Knygos nobažnystės“ kalba. *Knyga nobažnystės krikščioniškos (1653) – XVII a. Lietuvos kultūros paminklas*. Kėdainiai: Kėdainių krašto muziejus, 70–91.
- Jakulytė, D. (2001). Informacinių technologijų panaudojimo galimybės senųjų raštų kalbos tyrimams („Knygos nobažnystės“ morfologijos duomenų bazė). *Vārds un tā pētīšanas aspekti: Rakstu krājums* 5, 152–168.

- Jakulytė, D. (2004). Knygos nobažnystės (1653) morfologijos tyrimo galimybės naudojant reliacinę duomenų bazę. *Acta linguistica lithuanica* 51, 1–14.
- Jakulytė, D. (2005). Kai kurie „Sumos evangelijų“ ir „Maldų krikščioniškų“ tarminiai skirtumai. *Tiltai. Priedas Nr. 26. Baltai ir jų giminaičiai*, 111–121.
- Jakulytė, D. (2012). „Knygos nobažnystės“ daiktavardžių kaityba. *Res humanitariae* 12, 20–45.
- Jakulytė, D. (2015). „Knygos nobažnystės“ būdvardžių kaityba. *Res humanitariae* 17, 7–27.
- Kaikarytė, A. (2010). *Joniškio šnektos daiktavardžio linksniavimo sistema: Dakl. dis.* Vilnius: VU.
- Kamandulytė-Merfeldienė, L. (2010). *Daiktavardžio paradigmų produktyvumas: skolinių morfologinio įforminimo ir fleksijų varijavimo analizė.* Nuskaityta iš Lietuvių kalba 4: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php?id=157>.
- Karaciejūtė, V. (2011). Varėnos šnektos daiktavardžių fleksinės klasės ir jų hierarchija. *Lituanistica* T. 57. Nr. 3(85), 314–324.
- Kardelis, V. (1998). Pastabos priebalsių l, r, s rytinėse lietuvių tarmėse istorijai. *Baltistica* 32(2), 175–183.
- Kardelis, V. (2000). Dar dėl junginių le, re, se raidos uteniškių ir vilniškių tarmėse. *Baltistica* 35(2), 141–150.
- Kavaliūnaitė, G. (2001). Adesymas Chylinskio Naujojo Testamento vertime. *Acta Linguistica Lithuanica* 45, 93–111.
- Kavaliūnaitė, G. (2002). Die postpositionalen Lokalkasus in Chylinskis' Übersetzung des Neuen Testaments. *Linguistica Baltica* 10, 81–97.
- Kavaliūnaitė, G. (2003). Postpozicinių vietininkų sistema Chylinskio Naujojo Testamento vertime. *Acta Linguistica Lithuanica* 49, 33–49.
- Kazlauskas, J. (1957). Lietuvių kalbos daiktavardžių priebalsinio linksniavimo tipo nykimas. *Kai kurie lietuvių kalbos gramatikos klausimai. Straipsnių rinkinys.* Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla. [*Rinkiniai raštai* II, 15–27, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.]
- Kazlauskas, J. (1958). I-linksniavimo daiktavardžių perėjimas į io-linksniavimą. *Kalbotyra* 1, 33–49.
- Kazlauskas, J. (1968). *Lietuvių kalbos istorinė gramatika.* Vilnius: Mintis. [(Fotografuotinis leidinys). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.]

- Knyga nobažnystės krikščioniškos 1653* (faksimilinis leid.). (2004). Vilnius. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Kregždys, R. (2010). *Baltų kalbų leksinės semantinės gretybės (paveldėtų ō-/ā kamienų kūno dalių pavadinimai)*. Lietuvos kultūros tyrimų institutas.
- Kudzinowski, C. (1964). *Biblia Litewska Chylińskiego. Nowy Testament 3. Indeks*. Poznań: Państwowe wydawnictwo – oddział w Poznaniu.
- Kudzinowski, C. (1977). *Indeks-słownik do „Daukšos Postilė“ 1–2*. Poznań: Wydawnictwo naukowe uniwersitetu im. Adama Mickiewicza.
- Latviešu valodas seno tekstu korpuss*. (2002). SENIE: <http://www.tezaurs.lv/senie>
- Lietuvių kalbos atlasas II: Fonetika*. (1982). Vilnius: Mokslas.
- Lietuvių kalbos atlasas III: Morfologija*. (1991). Vilnius: Mokslas.
- Lietuvių kalbos institutas (2008). Senųjų raštų duomenų bazė — *Senieji raštai*: <http://www.lki.lt/seniejirastai/home.php>
- Lučinskienė, M. (2005). *Jono Jaknavičiaus 1647 metų Ewangelie Polskie y Litewskie. Dokumentinis leidimas ir kompaktinė plokštelė su skaitmenine faksimile*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Lukšaitė, I. (2001). Knygos nobažnystės (1653) parengimo kultūrinė aplinka. *Knyga nobažnystės krikščioniškos (1653) – XVII a. Lietuvos kultūros paminklas*. Kėdainiai: Kėdainių krašto muziejus, 4–29.
- Marcinkevičienė, R. (1997). Tekstynų lingvistika ir lietuvių kalbos tekstynas. *Lituanistika* 1(29), 58–78.
- Markevičius, A. (2006). Šiaurinių širvintiškių daiktavardžio kamienai ir jų hierarchija. *Baltistica* 41(3), 435–450.
- Markevičius, A. (2008). Šiaurinių širvintiškių i, ē ir iā kamienų daiktavardžių raida. *Baltistica* 43(1), 51–70.
- Markevičius, A. (2009). *Šiaurinių širvintiškių daiktavardžio linksniavimas ir jo istorija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Maskuliūnas, B. (2000). Vietininkiniai būdvardžiai – archajinė senųjų raštų posesyvumo raiškos priemonė. *Baltistica* 35(2), 151–157.
- Maskuliūnas, B. (2005). Dėl lietuvių senųjų raštų pašalio vietininkų semantinių funkcijų. *Vārds un tā pētīšanas aspekti, Rakstu krājums* 9, 152–157.
- Maskuliūnas, B. (2006). Dėl pašalio vietininkų Jokūbo Morkūno Postilėje. *Baltistica* 41(1), 51–56.

- Maskuliūnas, B. (2007). Atoninės įvardžių formos Knygoje nobažnystės krikščioniškos (1653). *Valoda dažādų kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums XVII*, 80–85.
- Mažiulis, V. (1970). *Baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų santykiai (Deklinacija)*. Vilnius: Mintis.
- Otrębski, J. (1956). *Gramatyka języka litewskiego 3*. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe.
- Palionis, J. (1967). *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.* Vilnius: Mintis.
- Palionis, J. (1995). *Lietuvių rašomosios kalbos istorija*. Vilnius. Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Palionis, J. (1996). XVIII a. lietuvių rašyba. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 36, 30–50.
- Palionis, J. (2002). Apie mįslingą Wolfenbütelio postilę ir jos kalbą. *Baltistica* 37(1), 51–77.
- Palionis, J. (2004). *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Pociūtė, D. (2001). „Knygos nobažnystės“ giesmių šaltiniai ir kalvinistinio pamaldumo slinkty: nuo tikėjimo tikro prie tobulo. *Knyga nobažnystės krikščioniškos (1653) – XVII a. Lietuvos kultūros paminklas*. Kėdainiai: Kėdainių krašto muziejus, 41–45.
- Pociūtė, D. (2004). Lietuviškosios bažnyčios knyga. *Knyga nobažnystės krikščioniškos 1653*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, xiii–lxv.
- Range, J. D. (2002). Bretkūno Biblija XXI amžiuje. Teksto analizė XXI amžiuje. *Lietuviškai Biblijai – 400 metų. Biblijos vertėjas Jonas Bretkūnas*. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 139–145.
- Razanovaitė, A. (2010). Apie lietuvių senųjų raštų atoninę įvardžio formą *te*, *Baltistica* 45(2), 261–264.
- Razanovaitė, A. (2011). Klitinių įvardžių formos Mažosios Lietuvos XVI–XVIII a. Psalmynuose, in Jowita Niewulis-Grablunas, Justyna Prusinowska, Ewa Styczyńska-Hodyl (eds.), *Perspectives of Baltic Philology 2*, Poznan: Wydawnictwo Rys, 185–195.
- Razanovaitė, A. (2013). Lietuvių vienaskaitos pirmojo ir antrojo asmens klitinių įvardžių formos XVI a. raštuose, *Baltistica* 48(2), 245–268.
- Razanovaitė, A. (2014). *Lietuvių senųjų raštų klitiniai įvardžiai (XVI–XVIII a.): Dak. dis.* Vilnius: VU.

- Rinkauskienė, R. (2004). Moteriškojo linksniavimo daiktavardžių kamienų mišimas uteniškių tarmėje. *Baltistica* 39(1), 61–69.
- Rinkauskienė, R. (2011). Būdvardžių kamienų mišimas uteniškių tarmėje. *Žmogus ir žodis* II, 48–51.
- Rosinas, A. (1994). Kelios pastabos Viduklės šnektos daiktavardžio linksniavimo raidos klausimu. *Baltistica* 29(1), 41–48.
- Rosinas, A. (1994a). Lietuvių kalbos daiktavardžių ir įvardžių dviskaitos raida. *Baltistica* 4 priedas, 109–122.
- Rosinas, A. (1994b). Nepastebėta M. Daukšos rašybos ypatybė. *Baltistica* 27(2), 83–84.
- Rosinas, A. (1994c). Simono Stanevičiaus tekstų daiktavardžio linksniavimo tipų hierarchija. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 34, 112–117.
- Rosinas, A. (1995). *Baltų kalbų įvardžiai: morfologijos raida*. Vilnius: Mokslo.
- Rosinas, A. (2001). *Mikalojaus Daukšos tekstų įvardžių semantinė ir morfologinė struktūra*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Rosinas, A. (2005). *Latvių kalbos daiktavardžio linksniavimo sistema: sinchronija ir diachronija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Siaurukienė, H. (1987). „Knygos nobažnystės“ giesmyno skoliniai. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, XXVI, 145–150.
- Syring, W.-D. (1998). QUEST 2. Computergestützte Philologie und Exegese. *Zeitschrift für Althebraistik* 11,, 85–89.
- Skardžius, P. (1996). *Rinktiniai raštai I*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Stundžia, B. (1978). Dėl baltų ō-/ā-kamienų daiktavardžių gretybių. *Baltistica* 14(2), 112–119.
- Stundžia, B. (1980). Vadinamosios bendrosios giminės vieta lietuvių kalbos morfologinėje sistemoje. *Kalbotyra* 31(1), 79–87.
- Stundžia, B. (1994). Daiktavardžių kamienų bei giminių variantai baltų kalbose (Ide. ir bendroji baltų bei slavų kalbų leksika). *Baltistica* 27(2), 13–30.
- Subačius, G. (1998). *Žemaičių bendrinės kalbos idėjos*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Subačius, G. (2001). Spaustuvininkų įtaka rašybai ir jos standartams. *Archivum Lithuanicum* 3, 129–152.
- Tumelis, J. (1967). Knygos nobažnystės krikščioniškos (1653) pirmojo leidimo klausimu. *Bibliotekininklystės ir bibliografijos klausimai*, VI, 132.

- Tumelis, J. (1968). Dar kartą apie „Knygą nobažnystės krikščioniškos“ (1653). Surastas pilnas pirmojo leidimo egzempliorius. *Literatūra ir menas*, Nr. 44 (1146), 12.
- Urbas, D. (1996). *Martyno Mažvydo raštų žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Vaišnytė, N. (1994 m. spalio 27–28 d.). Ramaškonių šnektos daiktavardžių ir būdvardžių kamienų mišinys. *Lietuvių kalba: tyrėjai ir tyrimai : Pranui Skardžiui (1899 03 26 – 1975 12 18) paminėti: konferencijos pranešimų tezės*, 24–25.
- Valeckienė, A. (1998). *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Zavadzkaitė-Ivanauskienė, A. (2000). Mikalojaus Daukšos Postilės daiktavardžio linksniavimo tipų hierarchija (pagal oksitoninių daiktavardžių paradigmas). *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 43, 11–17.
- Zinkevičius, Z. (1966). *Lietuvių dialektologija: Lyginamoji tarmių fonetika ir fonologija: su 75 žemėlapiais*. Vilnius: Mintis.
- Zinkevičius, Z. (1980). *Lietuvių kalbos istorinė gramatika* (T. 1). Vilnius: Mokslas.
- Zinkevičius, Z. (1981). *Lietuvių kalbos istorinė gramatika* (T. II). Vilnius: Mokslas.
- Zinkevičius, Z. (1982). Lietuvių kalbos postpoziciniai vietininkai. *Baltistica* 18(1), 21–38.
- Zinkevičius, Z. (1987). *Lietuvių kalbos istorija II. Iki pirmųjų raštų*. Vilnius: Mokslas.
- Zinkevičius, Z. (1988). *Lietuvių kalbos istorija III. Senųjų raštų kalba*. Vilnius: Mokslas.
- Žilinskaitė, E. (2004). M. Daukšos Postilės postpozicinių vietininkų ir jiems sinonimiškų prielinksnių konstrukcijų vartosenos ir vertimo šaltiniai. *Baltistica* 39(1), 33–53.
- Žilinskaitė, E. (2007). Adesymas Mikalojaus Daukšos Postilėje. *Baltistica* 42(3), 407–422.
- Žilinskaitė, E. (2010). Aliatyvas Mikalojaus Daukšos Postilėje. *Baltistica* 45(2), 221–241.